

Charley Nilsson

Man har ju lite minnen

**Släktingar och annat folk
genom två sekler**

Innehåll

Prolog	3
Kartskiss	4
Från hjärtat av Skåne	5
Översikt släkten Nilsson	6
Gatchusfolk, åbor och torpare	7
Sysstrarna från Göinge	19
Sömmerskan och muraren	33
Till gruvorna i nordväst	43
Översikt släkten Persson	44
Statardrängen från Hardeberga	45
Skräddardottern	57
Muraren och hans Hilda	59
Murarbarnen	69
Äldste sonen	71
Syster Ester	75
Posttjänstemannen	79
Skåning i knallebygd	83
Det dagliga brödet	87
Bagare Nilssons	89
Arbete och fritid	99
De sista åren	107
Bilagor	109
Källhänvisningar	111
På senare år	113
Uppgiftslämnare	121
Tack	125

Omslagsbild: Familjen Nilsson, torpet Tullskog norr om Höör, 1914.
Amanda (farmor), Gustaf, Emil, Nils (farfar), Magnus (farfars far),
Ester, Ruth (farfars syster).

© Charley Nilsson 2001

Frågor och synpunkter skickas till
charley@hem.utfors.se
eller
Vindögatan 62
257 33 RYDEBÄCK
042-22 27 75

Tomhet fylld av minnen

En eftermiddag i mars sitter två bröder i en lägenhet i centrala Helsingborg. Kvar i bostaden finns bara stolarna de sitter på, en sopkvast, ett par skurspannar och några plastkassar.

Plastkassarna innehåller skolbetyg från 1928, körkort från 1934, bröllops-telegram från 1938, tidningsurklipp från 1953 och andra papper. Och bilder! Flera album med bilder från senare delen av 1800-talet och framåt. Femårig flicka poserande i ateljé omkring 1890, torparmiljö i Höörstrakten på 1910-talet, glada sångare på utfärd 1923, blomstersmyckad kista 1933, kökspersonal vid Glimmingehus 1936, ung familj på bageritrappa 1942. Åttaåring och hans nyfödde lillebror 1947.

- Vem?
- Hur?
- När?
- Tänk att!
- Minns du?
- Varför?

Plastkassar med glimtar, fragment och minnen från liv som nu är till ända. Men också glimtar, fragment och minnen från deras egna liv.

Åttaåringen har blivit 57, hans lillebror 49.

Året är 1997.

Men denna berättelse börjar långt tidigare.

Vid resterna av torpet Tullskog, Tollerup, Höör 2000.

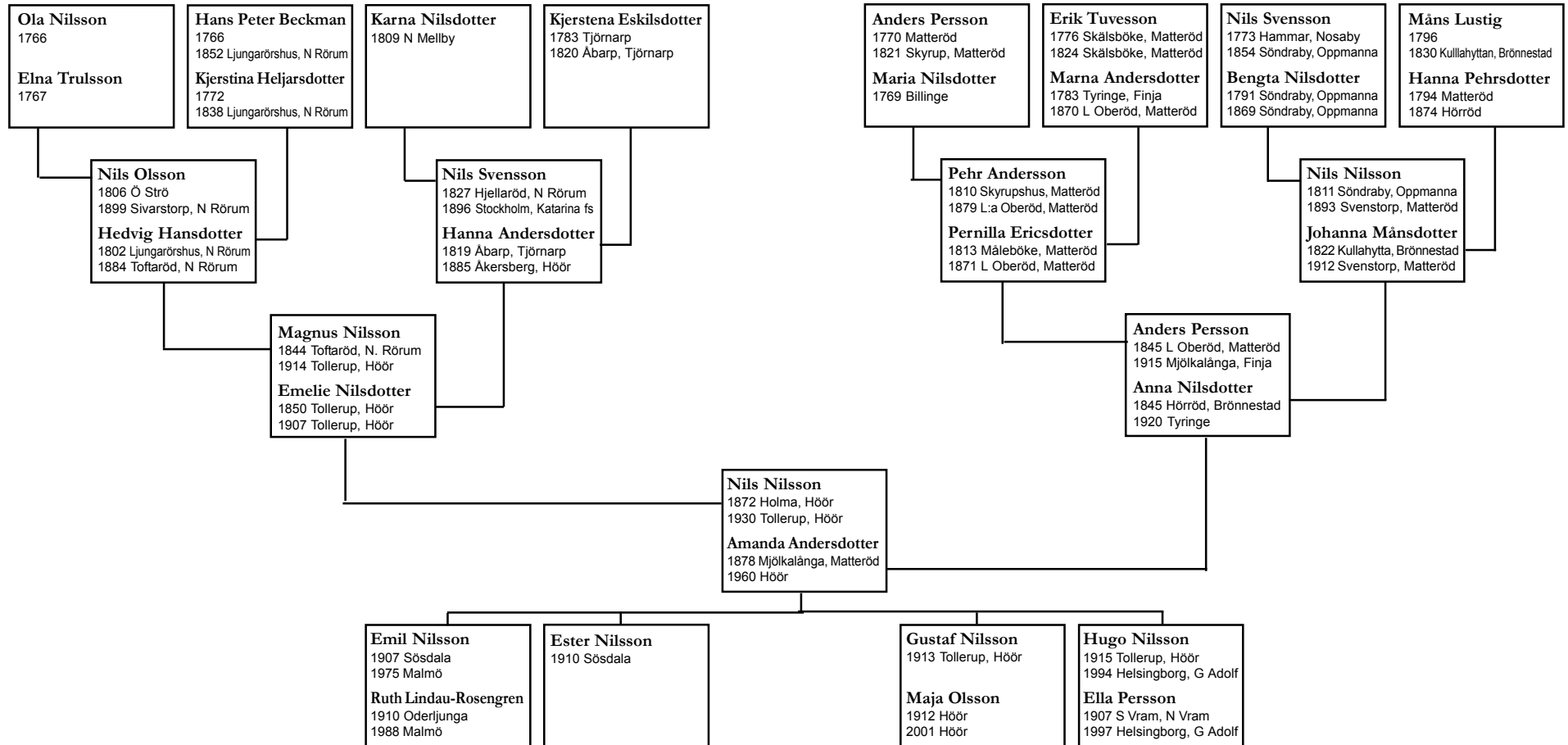
Från hjärtat av Skåne

De var pigor och drängar, småbrukare och torpare. De levde i en annan tid och en helt annan värld. En värld där Gustaf IV Adolf var kung över ett land som bestod av 2,2 miljoner invånare och där vart femte barn inte uppnådde ett års ålder.

I Skåne växte de större gårdarna och godsen i takt med ägarnas välstånd. Men de som genom sitt arbete skapade rikedomerna hade som bäst aningen mer än tak över huvudet och mat för dagen. I många fall inte ens det.

Men en ny tid var på väg. Med nya levnadsvillkor och förhållanden. Med nya möjligheter.

Översikt släkten Nilsson

Gatehusfolk, åbor och torpare

Den 27 september 1802 föddes i Norra Rörums församling norr om Höör min farfars farmor, Hedvig Hansdotter. Hedvig var dotter till Kjerstina Eljarsdotter och hennes man, torparen Hans Petter Beckman.

Beckman var född 1766 och hade enligt vad som berättats inom släkten engelska anor. En förfader och amiral i engelska flottan ska någon gång på 1600-talet ha rymt från England och hamnat i ett skånskt fiskeläge. Mannen ifråga uppges ha varit rejält rik och ägt sjutton tunnor guld hemma i England. Hitkommen till Norden tog han sig till Stockholm och utbildade sig till hattmakare. Ättlingar i rakt nedstigande led till den hitflydde sjöofficeren ska ha bott i Stockholm i början av 1900-talet.

Hans Petter Beckman lär ha varit ättling till den engelske desertören och hade militärt förflutet som sergeant. När han var trettio år gammal gifte han sig den 12 november 1796 i Norra Rörums kyrka med den sex år yngre pigan Kjerstina Eljarsdotter. Paret bosatte sig i Askesholm, ett "gatehus" vid Ljungarörshus i Norra Rörums socken, där de under åren 1797–1823 fick sex döttrar och en son.

*Gatehus*folk var den skånska motsvarigheten till backstugusittare, det vill säga personer som bodde i en stuga på annans mark utan att de (som torparna) brukade jorden eller, i likhet med statarna, var anställda av ägaren. Istället livnärde sig denna (förhållandevis omfattande och bland de lägst socialt stående) grupp människor så gott det gick på tillfälliga arbeten inom jord- och skogsbruk.^{1, 2}

Några år in på 1830-talet blev Kjerstina sjuklig. När hon avled 1838 blev Hans Petter dock inte ensam hemma på Askesholm, eftersom äldsta dottern Johanna (som sju år tidigare flyttat hem en tid innan hon som 35-åring födde dottern Christina) kom att

bo på Askesholm ytterligare några år. Beckman avled den 19 november 1852 i den för den tiden höga åldern av 86 år.

Farfars farfar Nils

Sedan "pigans fader och giftoman anbefallt föreningen i äktenskapet" och intygat "att inga hinder förefinnes" gifte sig Hans Petters och Kjerstinas dotter Hedvig Hansdotter den 27 december 1833.³

Hedvigs make hette Nils Olsson och var född 1806 i Östra Strö församling öster om Eslöv. Nils var femte barnet till sågmannen Ola Nilsson och dennes hustru Elna Trulsson, och kom närmast från Borlunda där han varit dräng. Efternamnet hade han som brukligt var fått efter faderns förnamn (patronymikon).²

En tid efter giftermålet bodde Hedvig och Nils hos åbon Sven Jönsson i Toftaröd i Norra Rörums församling. *Åbo* var en person som hade besittningsrätt, åborätt, till annans jord. Åborätten var inte tidsbegränsad, den gick i arv ungefär som annan egendom och den innebar vanligen också rätt att friköpa fastigheten.²

1835 flyttade Nils och Hedvig till ett gatehus i Toftaröd, där de under de följande tretton åren fick fem pojkar och en flicka vilka allt eftersom åren gick lämnade hemmet. 1884 avled Hedvig. Hennes man Nils hade redan på 1860-talet betraktats som "skattefri krympling"⁴, men hann uppleva sin 93-årsdag innan han dog av ålderdomssvaghet.

Äldste sonen Ola lär ha varit mycket intelligent och dessutom fritänkare. Han köpte ett hemman om 1/24 mantal intill gatehuset där föräldrarna bodde. *Hemman* var en äldre kameral benämning på en jordbruksfastighet som mättes i *mantal* i förhållande till sin storlek och skatteförmåga, ursprungligen beräknat på att en fastighet beräknad till ett mantal var tillräckligt stor för att ge uppehälle åt en familj.²

Hemmansägaren Ola förblev ungkarl och flyttade 1907 till Jularp i Höörs socken, för att tolv år senare återvända till Norra Rörumstrakten. De sista åren bodde han på ålderdomshemmet, där han avled på hösten 1921 av ålderdomsavtyning, 86 år gammal.

Nils och Hedvigs andra son, Jöns, föddes 1837 men avled redan året därpå. År 1841 föddes ytterligare en son som fick namnet Jöns och sju år senare föddes Carl. När Carl var tre år gammal drabbades både han och brodern Jöns av scharlakansfeber. Båda pojkarna dog den 7 oktober 1851 och begrovs fem dagar senare.

Norra Rörums kyrka

Johanna Nilsdotter

Parets enda dotter Johanna tycks dock ha klarat sig från allvarligare sjukdomar och växte upp, gifte sig och fick en son. Hon var dessutom känd för att ha fina manér och var som sjuttioåring – iförd stilig svart klänning och svart halsband – värdinna när brodern Magnus (min farfars far) son Enok Samuel begrovs 1909.

Oäktingen och fattighusbarnet

På julafton 1819 föddes i Tjörnarps församling en flicka som fick namnet Hanna Andersdotter och som kom att bli min farfars mormor. Flickans ogifta mor hetter Kjerstena Eskilsdotter och var född 1783. Vid tidpunkten för lilla Hannas födelse arbetade Kjerstena som piga på Åbarp, en gård väster om Sösdala. Hon hade redan tidigare fått utstå nesan och bekymren med att skörda den sannolikt oönskade frukten av en utomäktenskaplig relation, den gången i form av den år 1810 födde sonen Eskil.

Sommaren 1820 dog 37-åriga Kjerstena Andersdotter av nervfeber (tyfus) och den sex månader gamla Hanna och hennes tioårige halvbror blev moderlösa.

Hannas barn- och tonår har inte gått att kartlägga, men troligen togs hon om hand av någon släkting och började i så tidiga år som möjligt att arbeta som piga. När hon kommit upp i tjugooårsåldern var hon piga på olika lantbruk i Sandåkra nordost om Sösdala och kom under senare delen av 1840-talet att arbeta hos lantbrukare Anders Olsson i Hjellaryd (Hjellaröd) i Norra Rörums församling. Den 9 december 1848 gifte hon sig med den sju år yngre Nils Svensson, dräng i den näraliggande byn Toftaröd.

Nils Svensson var född i Hjellaryd den 2 april 1827. Hans moder var den ogifta artonåriga pigan Karna Nilsdotter, men någon fader till lille Nils finns inte noterad. Det finns det däremot när det gäller vem som var pojken morfar, eftersom ”enligt uppgift skall fadern till barnet vara drängen Nils Tuesson från Hörred”.⁵

Modern till hörredsdrängens lilla Karna hette Elsa Pålshdotter och var född 1768 i Norra Rörums församling. Vid tiden för dottersonen Nils födelse var 59-åriga Elsa tämligen nybliven änka efter jämnåriga jordbon Johan Månsson, ett äktenskap som präglats av stor fattigdom. Karna Nilsdotters vidare öden är

okända, men sonen Nils överlämnades efter födseln i Elsa Pålshdotters vård. Den utfattiga änkan tvingades efter några år att ta den fyraårige Nils med sig till Norra Rörums fattigstuga, där Nils växte upp tillsammans med sin mormor och de övriga fattighjonen.

Hösten 1841 dog Elsa av ålderdom, 73 år gammal. Nils bodde kvar i fattigstugan ytterligare ett par år tills han som sjuttonåring började arbeta som dräng hos en småbrukare i Hjellaröd. Åren närmast därefter arbetade Nils som dräng på olika gårdar, däribland på tidigare nämnda Åbarp. 1848 var han hos en lantbrukare på Toftaröd nr 1, samtidigt som den tidigare nämnde Nils Olsson bodde i ett gatehus i Toftaröd.

Gav namn åt kvarteret

Sedan de båda ”oäktingarna” Nils Svensson och Hanna Andersdotter gift sig bosatte de sig 1851 på Tullskog, som var ett torp i Tollerups kronopark omkring fem kilometer nordost om Höör och en plats som spelar stor roll i fortsättningen av denna berättelse.

Torp innebar på den tiden en gård som jordägaren upplät åt en brukare, torparen, mot att denne i gengäld utförde dagsverken. Fram till senare delen av 1800-talet utgjorde torparna en stor del av arbetskraften inom lantbruket. De betraktades som en väl avgränsad grupp som på samhällsstegen befann sig mellan arrendatorer och backstugusittare.¹

Eftersom det som torpen kunde ge enbart utgjorde grunden för torparfamiljernas försörjning² arbetade Nils på 1860-talet även som skogvaktare. Han blev sedan mera känd som snickare och husbyggare under smeknamnet ”Munken”. Bland annat byggde han det hus i Höör som senare inrymde Jönssons Bageri och där för övrigt mina föräldrar träffades på 1930-talet. Huset var det näst största i Höör efter stationsbyggnaden och kallades Munkaborg efter husbyggarens smeknamn, vilket för övrigt lever vidare än idag som officiellt namn på kvarteret. På en angränsande tomt nedanför Munkaborg byggde Nils Svensson också missionshuset Betel, en samlingslokal för folk som av olika skäl inte kände sig hemma inom Svenska kyrkan.

1869 köpte Nils ett hemman om 1/15 mantal i Holma och flyttade dit med sin familj. Sju år senare flyttade de till Åkersberg i Höör, där Nils byggt hus både åt sig själv och andra.

Sedan hustrun Hanna dött i maj 1885 gifte 58-åriga Nils efter ett halvår om sig med den sexton år yngre Maria Persson, född Svensdotter och änka sedan 1879. Av okänd anledning flyttade Nils och ”morfars Maria” (som Nils barnbarn kallade henne) i

december 1888 till Stockholm, där de först slog sig ner på Beckbrännargränd på Södermalm.

I slutet av oktober 1896 avled Nils i cancer. Året därpå flyttade Maria till Fleminggatan på Kungsholmen där hon försörjde sig som städerska. 1904 flyttade hon till Brännkyrkagatan, och därefter har det inte gått att finna några uppgifter om hennes liv – eller död.

Några barn fick Nils inte med tidigare änkan och sömmerskan Maria, men i äktenskapet med Hanna blev det under åren 1850–1864 fyra flickor och två pojkar. Som i andra familjer drabbades man av sjukdomar som vid den tiden ofta ledde till döden. Dottern Klara blev bara sex år gammal, medan Olander uppnådde sexton och Eva tjugotvå års ålder.

Dottern Petronella gifte sig 1875 med skräddaregesällen Magnus Andersson och fick med honom fyra barn, innan de beslöt att bryta upp och på hösten 1888 emigrera till Amerika.

Sonen Jonas blev timmergesäll och bodde bland annat i Malmö, innan han 1884 kom till Hörby och passande nog gifte sig med en snickardotter, Ida Gyllstorp från Fulltofta.

De första sex åren måste ha varit en mycket påfrestande tid för snickarparet. Först föddes 1885 tvillingarna Eva och Annika vilka dog samma dag de kom till världen. Sonen Gunnar föddes på våren 1887 och dog året därpå, medan Johan dog våren 1890, ett år och fyra månader gammal. Samma år flyttade Jonas och Ida till Helsingborg, där de bosat-

te sig på dåvarande Långvinkeln 76 (där idag ett vårdboende med adress Bergaliden 21 ligger) och där föddes också i början av 1890-talet döttrarna Ruth och Signe. Flickorna blev dock tidigt föräldralösa. Ida dog 1896, trettiofem år gammal, medan Jonas hann bli 45 år innan han avled på våren 1901.

Äldst av Nils Svenssons och Hanna Andersdotters barn var Emelie, som 21 år gammal gifte sig med den sex år äldre Magnus Nilsson, min farfars far.

Magnus och Emelie

Magnus Nilsson var född 1844 i Toftaröd i Norra Rörum. Han lär ha varit en klipsk gosse som tre år gammal sägs ha lärt sig läsa av sin morfar, Hans Peter Beckman.

När Magnus kom upp i tonåren lämnade han hemmet och lärde senare känna Nils och Hanna Svenssons dotter Emelie. I oktober 1871 flyttade arbetskarlen Magnus in hos Nils och Hanna och gifte sig några veckor senare med Emelie. Under de sex år Magnus och Emelie bodde i Nils Svenssons hus i Holma föddes barnen Nils (min farfar), Carl, Sigrid och Oskar.

Det är inte känt hur torpet i Tollerup användes under åren närmast efter Nils och Hedvigs tidigare nämnda utflyttning till Holma. Ingen annan finns noterad som boende där, så det är möjligt att Nils Svensson och hans familj fortsatte att bruka torpet även om de var bosatta i Holma (avståndet var bara några kilometer).

Tullskog, Tollerup 1906: Amanda, Ruth, Nils, okänd, Ida (?), Alma(?), Sigrid, okänd, Magnus, Enok, Emelie

1876 flyttade Nils Svensson och hans familj från Holma till ett nytt hus som Nils byggt i Åkersberg och året därpå flyttade Magnus och Emelie med sina fyra barn till Emelies barndomshem, torpet Tullskog i Tollerup.

Det var verkligen ett hus i "vildmarken". Tre rum med en angränsande stallbyggnad, enkelt trägolv och halmtak. Där fanns ingen rörläggning och allt vatten bars dit från en källa en bit från huset. Det var ett hårt liv med så många och så lite. ...

Många gånger fick barnen gå hungriga till sängs eftersom det inte fanns mat i huset. Emellertid hade de, enligt vad mor berättat, en lycklig barndom och när hon kommit upp i tonåren hade förhållandena blivit mycket bättre.^{6A}

– De hade det där lilla lantbruket och så gjorde farfar träskor ute i huggehuset, berättar Ester Nilsson, sondotter till Magnus Nilsson.

Träskotillverkning var omkring sekelskiftet en stor hemindustri i mitten av Skåne och ett välbehövligt tillskott i hushållskassan för många småbrukare. Träskorna tillverkades helt av aleträ och inte som senare med oandel av läder. Framförallt var det Höörs

grannsocken Norra Rörum som var den stora producenten av träskor. Det finns uppgifter om att åren kring 1900 mer än hundra av socknens invånare arbetade under vinterhalvåret med att göra träskor, en viktig biinkomst vid den tiden. "Av träskopengar, betpengar och inte minst sparsamhet kunde med åren bli hela lantbruk." ⁷

Baptisten i Höör

Det av Nils Svensson byggda och ägda missionshuset på Trädgårdsgatan i Höör inrymde till en början en inomkyrklig luthersk missionsförening. Så småningom delade man dock upp sig i tre grupper efter olika trosuppfattning och efter en tid hade grupperna möte i Betel på skilda tider. ⁸

Den s k dissenterlagen av år 1860 gav svenska medborgare rätt att övergå från Svenska kyrkan till något annat av konungen erkänt kristet trossamfund. 1890 bildade en av grupperna i Betelkapellet Höörs Baptistförsamling och utsåg Magnus Nilsson, en av initiativtagarna, till föreståndare. Eventuellt hade Magnus inledningsvis tillhört det år 1878 bildade Svenska Missionsförbundet eftersom prostens i Höör

Familjen Magnus Nilsson, ca 1900.
Bakre raden: Amanda, Vallentin, Nils, Sigrid, Alma. Mitten: Enok, Ida. Sittande: Magnus, Joel, Emelie, Ruth

i husförhörslängden noterat honom som ”Waldenströmare”, men troligare är att uttrycket vid den tiden var prostens mera allmänna benämning på frikyrkofolk. Magnus Nilsson kom att fram till sin död vara den ledande personligheten i församlingen och gick under namnet ”baptisten i Höör”.

Baptisterna kom att stanna kvar på Trädgårdsgatan. De köpte så småningom fastigheten och kallade den Betelkapellet, medan missionsförbundare och evangeliska fosterlandsstiftare efter ett par år flyttade till egna lokaler. En sommarnatt 1934 förstördes Betelkapellet genom brand, men redan året därpå hade församlingen byggt en ny kyrka på Eriksgatan, där för övrigt delar av frikyrkofolket (missionsförbundare och baptister) trettiofyra år senare återförenades och bildade Höörs Ekumeniska Församling.^{8, 9, 10}

En dag i mars 1887 – samma år som det inte längre blev möjligt för Svenska kyrkan att med hjälp av lämplig ”executionsbetjänt” hämta barn till dop¹¹ – stegade torparen Magnus Nilsson från Tollerup in till prosten i Höör och meddelade att den son han och Emelie nyligen välsignats med skulle heta Enok Samuel. Men det skulle minsann inte bli tal om något dop i kyrkan, utan Magnus förklarade istället för prosten att han ”sjelf ämnade döpa barnet”.¹² Troligen hade Magnus vid det laget sin baptistiska trosuppfattning klar och ämnade i konsekvens med denna överlåta åt Enok, liksom senare även Joel och Ruth, att själva bestämma om och när de ville bli döpta.

Magnus och Emelie fick totalt elva barn under åren 1872–1895, däribland äldste sonen Nils, min farfar. Carl Anton blev liksom den i lungsot döde Joel Efraim bara drygt ett år gammal, medan dottern Alma var den som levde längst och blev 87 år gammal. Barnen fick enligt traditionen efternamnet Magnusson efter faderns förnamn, men (enligt en annan tradition för de som hade yrkesutbildning) bytte Oskar familjenamn till *Nordin* medan Wallentin och Nils tog sig *Nilsson* som gesällnamn.

Dog i unga år

Magnus och Emelies fjärde barn, sonen Oskar Nathaniel, föddes 1876. Sexton år gammal flyttade han till Helsingborg för att lära sig skomakeriycket.

På Bruksgatan 24 i Helsingborg hade den 31-åriga Johan Nilsson Frölich sitt skomakeri. Frölich hade också sin bostad i fastigheten och bodde där tillsammans med hustrun Johanna och sönerna Frans och Hugo. Dessutom hörde också två skomakargesäller, två pigor och en dräng till hushållet när Oskar flyttade dit i november 1892. Året därpå fick Oskar dessutom sällskap av sin bror Hjalmar Wallentin, men flyttade efter ett par år över sundet till Köpenhamn för att där fortsätta sin skomakar bana.

Oskar drabbades på hösten 1898 av lungsot (tuberkulos), en vid den tiden oftast dödlig sjukdom och dödsorsaken för var tionde svensk¹³. När hans far Magnus en dag i december steg ut på Tullskogs gårdsplan upptäckte han att det satt någon på trappan. ”Känner far inte igen Oskar?”, frågade den av sjukdomen märkta sonen, som kommit hem för att fira jul. Men det blev ett dystert julfirande på Tullskog det året. Oskar dog på julafton.

1887 föddes barn nummer nio, Enok Samuel. Enok bodde hemma hos sina föräldrar i Tollerup och var troligen sjuklig ett antal år innan han i mars 1909 avled av skrofler, en tuberkulös inflammation av halsens lymfkörtlar². Enok uppnådde liksom Oskar endast 22 års ålder.

Alma och banvakten

När Magnus och Emelies femte barn Alma var 22 år gifte hon sig med 24-åriga Alfred Jönsson, som var från Höör och okonfirmerad även han. Alfred fick dock snart arbete vid järnvägen och två år efter bröllopet flyttade Alma och Alfred från Höör till betydligt nordligare breddgrader och bosatte sig i oktober 1902 i Gällivare kyrkby.

Alfred och Alma Jönsson

Den 28 juni 1904 hjälpte barnmorskan Ida Persson ett flicka till världen i Caroli församling i Malmö. Uppgifter om flickans föräldrar inskränker sig till att modern var född den 26 juni 1878. När den nyfödda var en vecka gammal döptes hon av kyrkoherden C.O. Dalin och med bland andra ovannämnda barnmorska som fadder. Flickan, som fick namnet Ida Wilhelmina, togs först om han av barnmorskan och hennes man. Någon dag efter dopet flyttades flickan vidare till ett barnhus inom Adolf Fredriks församling i Stockholm. När barnhusbarn nr 4203 var fem månader gammal for hon vidare till Gällivare, där hon kort därefter adopterades av Alma och Alfred Jönsson.

Banvakten Alfreds arbete förde med sig att familjen ofta flyttade. Från Gällivare flyttade de 1905 fem mil norrut längs Malmбанan till Harrå och därifrån

Ida vid konfirmation

ytterligare ett par mil norrut till Lappberg, orter som knappast var mer bebyggda än med de stationsbyggnader Alma, Alfred och lilla Ida bodde i.

Efter drygt sju år i Norrland var det dock dags att flytta söderut. Den 20 januari 1910 lämnade familjen Lappberg och flyttade till en

banvaktsstuga nära havet i Källstorp i Värö församling, Halland. Redan i maj samma år gick färden vidare till Tjärby utanför Laholm och därefter bodde de bland annat i Varberg innan de i oktober 1921 flyttade till Gamlestadens församling i Göteborg.

Det i övrigt barnlösa paret hade glatt sig åt att se adoptivdottern Ida växa upp till en ung dam med långt och lockigt hår. Men en tid efter flytten till Göteborg blev Ida sjuk i tarmtufus och avled i februari 1922, endast sjutton år gammal.

Sedan de bott på ytterligare en fem-sex platser inom Göteborgsområdet slog sig Alma och Alfred på hösten 1939 till sist ner i en lägenhet på Tredje Långgatan 39, den sjuttonde och sista plats de kom att bo på. Kort därefter gick Alfred i pension, men det betydde inte slutet på resandet. Tack vare Alfreds arbete hade han och Alma fribiljett på tågen och kunde därför även på äldre dagar se sig om i landet.

Hösten 1952 avled Alfred Jönsson efter en hjärtinfarkt. Alma bodde under resten av livet ensam kvar på Tredje Långgatan, men besökte då och då släkten i Skåne. När "faster Alma" kom till Billesholm med Göteborgståget brukade jag möta henne på stationen. Även när det var tämligen varmt väder hade den lilla tanten hatten rejält på plats och rävsboa och scarf virade om hals och huvud så att bara ögonen stack fram. Sålunda rustad att möta de milda skånevindarna gick hon genom byn i sällskap med sin brorsons barbente pojke.

Alma avled i augusti 1965 på grund av förkalkningar i hjärtat och blodpropp i lungan. Hon begravs på Oskar Fredriks kyrkogård i Göteborg, på samma plats där redan Alfred och Ida vilade.

Slogs mot Napoleon

Magnus och Emelies sjätte barn Hjalmar Wallentin föddes i januari 1880. Tretton år och åtta månader gammal tog han sig till Helsingborg, där han under fyra år var lärling hos skomakare Frölich. Wallentin bodde hos Frölichs, men gick ofta och hälsade på sin

morbror Jonas och hans familj. Efter lärlingstiden fick Wallentin arbete på Santessons skomakeri i Eslov och flyttade därefter till Hörby, där han träffade sin blivande hustru som drev en matservering där tillsammans med en väninna.

Christina Nilsson var fyra år äldre än Wallentin och dotter till Nils Svensson (1823–1909) och Kerstina Persdotter-Palm (1827–1894), vilka bodde på ett torp omfattande åtta tunnland (knapp 4 hektar) och tillhörande Osbyholm. En bror till Christina avled efter ett vådaskott vid jakt på Osbyholms ägor och föräldrarna fick då torpet av ägarinnan till Osby-

Skomakare J. N. Frölich med bl a skomakargesäll Hjalmar Wallentin Nilsson (yngste pojken längst fram).

holm samt en silverklocka av fadern till pojkens barneman. Något liv i lyx blev det knappast för familjen, vars boendemiljö inkluderade jordgolv och torvtak.

Christina blev det enda i Sverige kvarlevande av Nils och Kerstinas barn. Tre av dem, förutom den vådaskjutne sonen, dog i unga år medan Nils, Elna, Per, Anna och Jöns samtliga utvandrade till Amerika och tog sig efternamnet Palm.

Kerstinas far var son till en välbärgad lantbrukare och född i Asmundtorp 1795 eller -96. Han hette ursprungligen Per Persson, men bytte sedan namn flera gånger: först till Späd, sedan Hane och slutligen Palm. Per var en äventyrslysten pojke, som lär ha rymt hemifrån när han var åtta år gammal och sedan under flera år inte hade någon kontakt med familjen.

Den 10 februari 1812 antogs Per vid Södra Skånska infanteriregementet. Som knekt i Harlösa kompani deltog han i dåvarande kronprins Karl Johans (Bernadotte) krig mot Napoleon 1813–1814. Han var bland annat med i slagen vid Grossbeeren och Dennewitz hösten 1813, men var också med sitt kompani i Norge 1814. Två år senare överfördes den 164 cm långa Per till Norra Skånska infanteriregementet och det var i samband med detta som han fick efternamnet Palm.¹⁴

Efter krigandet återvände Per Persson-Palm till Skåne och blev rotesoldat i Nunnäs i Fulltofta sock-

en, nordväst om Hörby. 1819 gifte han sig med den åtta år äldre pigan på Fulltofta prästgård Karna Reinholdsdotter och fick åren 1819–1832 med henne sju barn, däribland Kerstina.

Den 16 juni 1828 beviljades Per – som enligt betyget ”tjent utmärkt väl”¹⁴ – avsked med underhåll (pension) och bosatte sig med Karna och barnen på ett torp vid Råbygård söder om Hörby. Per tvingades bland annat bättra på familjens ekonomi med att sälja sill. Men han fick i alla fall en ärofull hädanfärd. Som den siste överlevande från Napoleonkrigen begrovs han 1879 i Hörby med militära hedersbetygelser, inklusive kisttransport på kanonvagn och salut.

Skomakaren och författarinnan

En tid efter att skomakare Wallentin och Per Persson-Palms dotterdotter Christina träffats flyttade de 1905 till Malmö. De började leva tillsammans, vilket på våren 1906 resulterade i att det föddes en son som fick namnet Hjalmar. Två år senare flyttade familjen till Sösdala och under de nio år de bodde där föddes ytterligare fem barn: sonen Hans-Gunnar och döttrarna Dagny, Naemi, Renée och Disa, av vilka formellt sett enbart de två senare föddes inom äktenskapet. Wallentin och Christina gifte sig nämligen inte förrän på Menlösa Barns Dag 1911.

Christina beskrivs som en lättrörd kvinna som hade lätt till såväl tårar som skratt. Hon var optimistisk till sin läggning, men också karsk och envis, medan hennes man Wallentin var en mycket gladlynt, skojfrisk och pratsam man och i det avseendet sägs ha varit väldigt lik sin farbror Ola Nilsson.

– Visst kunde far skoja med oss, men farbror Wallentin var något helt annat, säger Ester Nilsson. Mina fastrar har berättat att Wallentin alltid skojade. När någon till exempel frågade Tullskogsbarnen vilka de var kunde han säga att ”vi är greve Rosens från Stockholm” eller nåt lika tokigt!

Medan Wallentin arbetade med att tillverka och laga skor utvecklade Christina sin skrivartalang och

Skomakarhuset i Hurva 1962

fick efter hand ett antal böcker med folklivsskildringar utgivna. Bland de totalt böcker hon skrev åren 1906–1912 kan nämnas *Två kvinnor* (Bonniers, 1906), *I yttersta mörkeret* (Bonniers 1909), *Osynliga krafter* (Åhlén & Åkerlund, 1910) *På Mammons altare* (Bonniers, 1911) samt *Livets hemlighet* (Åhlén & Åkerlund, 1912).

– Hon skrev först en skildring från barndomens torp på Osbyholm som hette *Från Skånebygder*, berättar dottern Disa Nilsson. Hon vände sig först förgäves till Bonniers förlag, så den kom i stället ut med hjälp av en bokhandel i Eslöv. Men när boken sedan sålde bra blev Bonniers intresserade och gav ut hennes nästa bok, *Två Kvinnor*.

Det kan inte ha varit lätt att som kvinnlig författare i början av 1900-talet få resultatet av skrivarmödorna publicerade, och att Christina fann nåd hos såväl Bonniers som Åhlén & Åkerlund var onekligen något av en bedrift. Dessutom var kritikernas omdömen positiva.

Författarinnan har med denna bok skänkt oss något ytterst läsvärt som förtjänar tagas vara på ... förtjänar stor spridning i våra allmogehem.¹⁵

Det är onekligen innehållet – de halvt etnografiska beskrivningarna av skånska sedvänjor – som intressera mest. Hon skriver så grundligt och trovärdigt att hon får läsaren med sig.¹⁶

Under åren i Sösdala var Christina under en period sjuk och då vistades barnen i Tollerup hos farbror Nils och faster Amanda. I april 1917 lämnade skomakarfamiljen Sösdala för att flytta till Hurva. Allt var dock inte klart för inflyttning där, utan familjen fick tillbringa sex veckor i Holmby innan de den 29 maj kunde flytta in i den nya bostaden.

Huset i Hurva var gammalt (byggt 1859) och eländigt, men rustades upp efter hand. Det låg i östra kanten av samhället, och från det rum som tjänstgjorde som skomakarverkstad kunde Wallentin följa trafiken på den gamla landsvägen Malmö-Kristianstad, som på den tiden gick längs med fastighetens södra gräns, och från vilken man på en stor skylt kunde läsa ”Skomakarmästare Hjalmar V Nilsson”. Väl på plats i Hurva bestämde den 37-årige skomakarmästaren att han nu skulle bli vid sin läst och att det fick vara färdigflyttat för hans del. Även de flesta av barnen kom att stanna kvar i huset i stort sett hela livet.

1925 stod en ny skola klar i Hurva. Den låg mitt i samhället (där idag ett lampvaruhus är inrymt) och Disa och hennes syskon hade därför nära dit.

– De första två åren läste jag här hemma, för mor ville inte låta vaccinera mig mot smittkoppor och det krävdes för att man skulle få gå i skolan, berättar Disa. Prästen var ordförande i skolan och han ville inte låta mig börja förrän mamma gett med sig.

Men hon gav aldrig med sig utan det fick prästen göra! Men när jag 1926 skulle börja i tredje klass med dom andra barnen så tyckte mor att jag först skulle gå ett år i småskolan. Så jag fick börja på riktigt i andra klass och därför blev jag ett år efter dom andra.

Syskonen klarade sig bra i skolan, men det fanns inte ekonomiska möjligheter att låta någon av dem studera vidare. I stället gällde det, framförallt för pojkar, att snarast möjligt hjälpa till hemma i skomakeriet eller på annat sätt bidra till uppehållet.

Livet levdes tämligen stillsamt i Hurva under syskonens barn- och ungdomstid, fjärran från senare tiders nöjesutbud och -behov. Andra barn kom hem till skomakarhuset och lekte, man gjorde utfärder och var med om slädpartier, och när sönerna kom upp i mera nöjeslysten ålder bar det ibland i väg till dans i Rövarekulan vid Löberöd. Hjalmar och Hans-Gunnar var även med i den i Hurva år 1930 bildade idrottsföreningen, där för övrigt Hjalmar blev ordförande.

Hemma i skomakarhuset tycks det ha varit Christina som styrde och ställde, inte minst beträffande barnen. Döttrarna hölls mestadels hemma medan sönerna gavs lite friare tyglar efter hand. Som det uppfattats var det nog också främst ”faster Stina” som inte ville ha besök eller umgänge med den övriga släkten. Christinas sväger Nils hade dock vid något tillfälle varit och besökt sin brors familj i Hurva och på sommaren 1932 cyklade Ester och Gustaf dit.

– Vi blev väl mottagna när vi kom dit och visades in i skomakarverkstaden, där min farbror och pojkar satt och arbetade, berättar Ester Nilsson. Farbror Wallentin var så lik min far. Det var precis som det var far som satt där!

Besöket blev inte inledningen till något mera regelbundet umgänge, men hädanefter var man noga med att åtminstone någon representant från den andra familjen deltog vid begravingar. Det var då nästan alltid äldste sonen Hjalmar som representerade hurvasläkten.

Hurva 1932: Hjalmar, Dagny, Christina, Naemi, Ester, Wallentin, Disa, Hans-Gunnar, Renée, Helmer

Sju syskon

Hjalmar var också den ende av syskonen som blev gift, men det skedde först sedan han kommit upp i sextioårsåldern. Liksom övriga pojkar i familjen hade Hjalmar till en början hjälpt sin far i skomakeriet, och sedan arbetat ett tag på mejeriet i Rolsberga innan han träffade den ett år yngre Ebba Larsson.

Ebba var uppväxt på gården Böstofta 11:3, ett par kilometer öster om Hurva och intill Braån. Ebba var enda barnet i lantbrukarfamiljen (sånär som på en tidigt utflyttad halvsystem), så efter det att föräldrarna dött på 1940-talet var Ebba ensam på gården.

Hjalmar började då att ibland åka dit och hjälpa henne och efter ett tag flyttade han över till Böstofta. Hjalmar och Ebba sammanbodde därefter i många år tills Ebba blev sjuk i cancer. Hon blev allt sämre och för att Hjalmar skulle få arva – paret hade inga barn och Ebba inga släktingar förutom halvsystem – gifte de sig i november 1971, tio månader innan Ebba avled. Hjalmar hade dock svårt att ensam driva jordbruket vidare och systemen Dagny flyttade därför över till gården, där de båda syskonen stannade resten av livet.

Modern Christinas författartalang gick i viss mån i arv till yngste sonen Helmer, som skrev en del dikter varav något gavs ut på eget förlag. Helmer hade haft barnförlamning (polio) vilket satt sina spår i hälsan och som gjorde att han inte sysslade med annat än diktandet.

Hans-Gunnar var först skomakare hos sin far och fick sedan arbete på mejeriet i Rolsberga. När det lades ner kom han till Eslövs mejeri, där han stannade tills han gick i pension.

– Vi fyra systrar utförde broderiarbeten åt ett företag i Borås, säger Disa. Vi broderade dukar och sådant, fast det gav ju inte så mycket. Men vi jobbade i alla fall med det till dess vi pensionerades.

Till skillnad från sina föräldrar och syskon var Wallentin inte frikyrkligt intresserad och ingen av hans och Christinas sju barn kom heller att engagera sig i något kyrkligt eller frikyrkligt sammanhang. Wallentin var emellertid mycket politiskt intresserad även om han aldrig var partipolitiskt aktiv, och familjen lyssnade ofta på politiska föredrag och debatter på radion. Förmodligen hade familjen en tämligen liten umgängeskrets och väldigt lite kontakt med den övriga släkten. Det senare kan till viss del ha berott på att de till övervägande del frikyrkliga släktingarna ansåg hurvaborna ogudaktiga, och att man inte hade den frikyrkliga tron och livsstilen som gemensam nämnare.

Hurvasyskonen var däremot intresserade av schack. Hjalmar, Hans-Gunnar och Helmer spelade i Eslövs schackklubb, medan Renée och Disa kom att göra sig kända i större sammanhang inom korre-

spondensschack, där de uppnådde internationell berömmelse. I dessa bredbandsmotorvägarnas dagar kan man förstås fundera över hur många brev och månader det tog innan någon av spelarna blev matt!

– Jag började 1946 och spelade först med folk inom landet och sedan utomlands, berättar 84-åriga Disa. Renée lärde sig engelska rätt så bra, så hon skrev åt oss. Den sista turneringen jag var med i startade sommaren 1994 och avslutades -96. Nu löser jag korsord istället!

Modern Christina fortsatte genom åren oförtrutet författandet, även om såvitt är känt inget gavs ut efter 1912. Hennes skrivande fick en mera religiös inriktning och hon kom framförallt att skriva om händelser och personer i Bibeln. Redan 1906 hade Christina för övrigt blivit medlem av Svenska Författarföreningen, vilket innebar att hon på äldre dagar kunde lyfta viss pensionsersättning därifrån.

Wallentin arbetade vidare med skomakeriet även några år efter att han uppnått pensionsåldern. Sedan drabbades han av en influensa som följdes av värk och ischias, vilket medförde att han var tvungen att sluta arbeta. Hjalmar Wallentin Nilsson avled 1961 i en ålder av 81 år, medan Christina överlevde sin make med något år och var 86 när hon dog.

– När vi varit på farbror Wallentins begravning blev vi bjudna med kusinerna hem. Det var första gången jag träffade deras mor sedan den gången Ester och jag cyklade dit i vår ungdom, berättar Gustaf Nilsson. Och då sitter där en stor kvinna med vitt hår, uppkammad och fin och pratar och kan allt om oss och våra barn och allting. Jag blev så paff, för hon visste ju allt om oss!

Sedan föräldrarna lämnat det jordiska bodde barnen, med undantag av Hjalmar och Dagny, liksom tidigare kvar hemma. De fick efter hand lite mer kontakt med den övriga släkten, framförallt genom kusinen Emil som i början av 1960-talet skaffat ett torp i Maglasäte utanför Höör.

– Jag var ofta i Hurva med pappa och mamma, berättar Emils dotter Ulla. Där satt dom små tanterna med sina knutar i håret och såg allting på TV och visste allting och diskuterade allting. Dom var så intresserade av hela världen, och genom sina schackvänner fick de brev från Ryssland och överallt. Dom var så ”goa” med alla sina kakor när vi barn kom på besök!

Efter hand som åren gick tunnades syskonskaran ut, men samtliga bodde kvar hemma tills kort före slutet. När Hans-Gunnar var 66 år gammal drabbades han av hjärtinfarkt och dog strax därefter på sjukhuset, liksom senare hans syster Dagny. Naemi var sjuk en längre tid innan hon avled, eventuellt i cancer, medan Renée led av Parkinsons, blev senil

och hade just fyllt 80 när hon kom till sjukhuset där hon avled ett par veckor senare. Äldst blev den tidigt utflyttade brodern Hjalmar, som var 88 år gammal när han 1994 avled hemma på gården i Böstofta.

Dagny, Hans-Gunnar, Renée, Naemi och Helmer är liksom föräldrarna Christina och Wallentin begravda på Hurva kyrkogård, medan Hjalmar och hans hustru Ebba vilar på kyrkogården i Gudmuntorp.

I det gamla skomakarhuset i Hurva bor idag Disa Nilsson kvar som ende kvarlevande ättling till Wallentin och Christina Nilsson. Disa är en pigg och rar kvinna, som med en humoristisk glimt i ögat och med en fantastisk detaljrikedom berättar om äldre tider, lika väl som hon noga följer med i vad som händer i omvärlden år 2001.

Disa Nilsson

Emigranten Ida

Ida Albertina föddes 1884 och blev det enda av Magnus och Emelies barn som – i likhet med de 30 000 andra svenskar som årligen lämnade Sverige i början av seklet – sökte sin framtid i Amerika.

Efter folkskoleåren i Höör flyttade Ida till Malmö, troligen för att arbeta som hembiträde. Under tiden i Malmö lärde hon sig dansa, något hon tyckte mycket om. Idas son, Charles Bergman, har skrivit följande om sin mor: ^{6B}

Hon var en levnadsglad, smal och lång flicka (hon var minst två tum längre än min far). Hon berättade för mig hur hon glad och upphetsad svepte in i hemmet, ivrig att berätta om sitt liv i stora staden Malmö och att visa upp sina dansfärdigheter. Men det mottagande hon fick var inte det hon väntat. Hennes mor ansåg tydligen att dans var synd och sa åt henne att hon hoppades att hon aldrig mer skulle dansa. Mor dansade aldrig mer. Hon och pappa ägnade sig däremot en hel del åt skridskoåkning och såvitt jag förstår var båda ganska skickliga.

Ida bodde och arbetade ett par år som piga i Höör, men den på den tiden vanliga drömmen om ett bättre liv i Amerika blev också Idas dröm. Hon hade också flera kusiner (syskonbarn till Emelie) i Amerika som uppmanat henne att komma över dit. En dag i slutet av juli 1902 lämnade hon det lilla torpet i mellersta Skåne och gav sig tillsammans med en kusin från Danmark iväg till Det Förlovade Landet.

Mitt intryck är att hennes ursprungliga planer inte nödvändigtvis var att stanna i Förenta Staterna. Emellertid började hon, sedan hon hälsat på kusiner i New York, Washington och Philadelphia, att arbeta som guvernant i ett hem i Philadelphia. Där träffade hon Marie Bergmann, min fars syster, som var kokerska i familjen. Genom henne träffade hon min far.

Sedan Ida fått besked om att hennes mor var allvarligt sjuk sa hon i juni 1907 upp sin anställning och åkte hem till Sverige. Några dagar efter att hon kommit hem dog Emelie i lunginflammation, 56 år gammal.

Fredagen den 21 juni behagade det Gud att kalla hem en utaf sina kära, i det att vår syster Emelia Nilsson fick nedlägga vandringsstafven för att evigt vara nära honom, som för henne var död och uppstånd. Hon var maka till vår gamle käre församlingsföreståndare Magnus Nilsson. Gud hjälpe och styrke hennes efterlevande make och barn! Om henne kan sägas, att hvad hon kunde, det gjorde hon, hon lämnade ingen möda ospard för Gud och församlingen, hvilken låg henne såväl som hennes make så ömt om hjärtat. Frid öfver hennes minne! Hon saknas nu, ty hennes plats står tom.¹⁷

Ett par veckor efter moderns död återvände Ida till ett Amerika som då var hemvist för närmare 600 000 svenskfödda och 700 000 andra generationens svenskar. Sverige hade då 5,5 miljoner invånare och således bodde omkring var femte svensk i USA.¹

En månad efter återkomsten till Amerika gifte Ida sig med den nio dagar yngre Carl Leopold Bergmann. Carl var född i Bad Salzuflen (ca 8 mil sydväst om Hannover) och var omkring sex år gammal när hans far Casper dog. Modern Wilhelmina tog då barnen Marie och Carl med sig och åkte till Amerika, där de 1892 bosatte sig i Philadelphia.

Efter bröllopet den 7 augusti 1907 bosatte sig Carl och Ida Bergmann i södra delen av Philadelphia, en stad i Pennsylvania som vid den tiden med sina 1,5 miljoner invånare var USA:s tredje stad. Det var för övrigt en grupp svenskar som redan på 1640-talet var de som först slog sig ner på platsen för det som sedan blev Philadelphia.¹

Deras första bostad låg på 2316 South Woodstock Street, en smal, trädombäddad gata i södra Philadelphia. Här föddes min syster, Ida Marie den 18 juli 1908. Hon levde bara ett år. Den 17 juli 1910 föddes jag i samma hus. 1912 flyttade vi till 2813 West Clementine Street, det första bostaden jag kommer ihåg.

1921 flyttade familjen till East Camden i New Jersey, där de drev en glassbutik på 116 North 27th Street. Omkring 1923 blev Ida sjuk, något som markant på-

verkade familjens ekonomi. Sonen Charles tvingades avbryta skolgången och började istället arbeta i butiken.

På den tiden fanns ingen försäkringskassa eller liknande som bistod när man blev sjuk. Detta fick till följd att en längre sjukdomsperiod snabbt gjorde slut på ens besparingar. För att förstärka sin inkomst

återgick far till sitt gamla yrke som svetsare. Detta innebar tre timmars resa varje dag och när han kom hem från jobbet fortsatte han att arbeta i affären fram till midnatt. Det var en lång arbetsdag. På dagtid var det mor, en flicka i 20-årsåldern som bodde hos oss och jag som skötte affären.

1926 var Idas hälsa så dålig att Carl måste sluta sitt jobb och i stället vara hemma och sköta affären. I början av juli lades Ida in på sjukhus där hon avled den 16 juli, 41 år gammal. Hon begrovs fyra dagar senare på en gravplats som hennes man köpt på Fernwood Cemetery i Landsdowne i Pennsylvania.

Änkemannen Carl sålde omgående affären och kämpade sig på olika sätt igenom depressionstiden. Han arbetade sedan bland annat för ett bussföretag och i sonen Charles hönsfarm innan han 1956 gick i pension. Carl Bergman avled i en ålder av 90 år den 1 oktober 1975.

Charles och Kathryn

Hösten 1929 hade Charles bott tillsammans med sin far i ett hyresrum i centrala Philadelphia och då träffat den två månader yngre Kathryn Irene Prather. Ett år senare, den 24 oktober 1930, gifte de sig.

Detta var under de stora depressionsåren och livet var inte lätt att leva. Men vi hade varandra och vi var mycket lyckliga. Arbetsförhållandena var helt annorlunda på den tiden. Det fanns ingen hjälp att få. Var man utan jobb var man utan pengar. Det förväntades att man jobbade åtta timmar för åtta timmars lön. Kafferaster hade ingen hört talas om! De som hade turen att ha ett jobb fick mycket lite i lön. Även om varorna var billiga så räckte pengarna bara till det allra nödvändigaste.

Kathryn Prather kom från Titusville, Pennsylvania och var dotter till John Vernon och Roxie (född Peebles) Prather. John Prather härstammade från en av tre bröder Prather vilka kommit till Amerika från England i början av 1700-talet. Han var en välkänd veterinär i Titusville med omnejd och specialiserade sig på större djur som hästar och kor, medan han

Ida Bergman

inte var särskilt road av att ta hand om hundar, katter och liknande.

1932 flyttade Charles och Kathryn från Philadelphia till New Jersey där hyrorna var lägre, för att två år senare flytta till ett hus i Runnemede, New Jersey. Huset hade ett höns- och en kuddhus och de kunde minska matkostnaderna med hjälp av några höns samt vad de kunde odla i trädgården. Detta blev också början till Charles och Kathryns höns- och kuddverksamhet.

Några år senare hade de köpt en gammal bondgård och hade höns- och en kuddhus med omkring 500 kycklingar och de hade också – efter att Kathryn fått en dödfödd flicka och en dotter som dog kort efter födseln – fått sonen Alan.

Den 31 mars 1937 blev en fantastisk dag. Den dagen föddes vår förste son, kycklingarna kläcktes och katten fick ungar. Snacka om att utvidga rörelsen!

Samtidigt som Charles och Kathryn drev sin höns- och kuddfarm arbetade Charles på Keystone Telephone Company, senare övertaget av telefonbolaget Bell. Charles valde att följa med i övertagandet och kom att arbeta för Bell fram till pensioneringen. Ytterligare en son, Gerald Vernon (Jerry) föddes i december 1946.

Charles blev genom åren befördrad inom företaget åtskilliga gånger, vilket medförde ett antal flyttningar för familjen. Bland annat kom de 1957 till Pittsburgh, Pennsylvania, sedan Charles utnämns till chef för vissa delar av företagets interna utbildning. 1964 fick han en administrativ chefspost, men trivdes inte så bra där utan pensionerade sig som 60-åring 1970.

Kort efter pensioneringen flyttade Charles och Kathryn till hennes barndomsstad Titusville, där de under de närmaste åren köpte både hus till sig själva och ett par hus som de renoverade och hyrde ut.

Kathryn och Charles Bergman med sonhustru Nancy Lee, sonen Alan och sonsonen Kent, ca 1965.

Han sökte rötterna

När Charles mor Ida dog 1926 bröts kontakten med Sverige, för att endast sporadiskt återupptas under 1930-talet. Först många år senare började Charles på allvar och med stort intresse att försöka återknyta kontakten med sina svenska anförvanter.

– Det var ju han som tog initiativ till det, annars hade vi aldrig fått kontakt med varandra, säger Charles kusin Ester Nilsson. Vi hade inga adresser längre till någon i Amerika. Det var fantastiskt roligt att få kontakt med dom!

Omkring 1932 eller -33 fick jag ett brev på engelska från min kusin Emil. ... Vi brevväxlade ett tag, men sedan började andra världskriget och vi tappade kontakten. Mig ovetande hade Emil efter kriget försökt få kontakt med mig, men utan resultat. När senare möjligheten att resa till Sverige började bli uppenbar försökte jag komma i kontakt med honom. Jag började också lära mig svenska genom skivor, självstudieböcker och privatlektioner vid Pittsburgs universitet.

De brev Charles skickade till Emil kom tillbaka med ”adressaten okänd”. Charles skrev då ett brev på engelska till postmästaren i Höör med vädjan om hjälp att lokalisera kusinen. Tiden gick utan att han fick något svar.

Ett nytt brev, denna gång på svenska, resulterade efter ett par veckor i ett svar med begäran om ytterligare upplysningar. Charles skickade då över de uppgifter han hade om sina svenska släktingar och fick kort därpå svar med namn och adress till bland andra Emil. Charles och Emil brevväxlade därefter ett tag, men sedan blev det främst Ester som skötte kontakten med Charles.

Hennes brev var intressanta och berättade mycket för oss om deras liv och arbete i Sverige. De sa oss däremot inte vad för slags människor mina svenska släktingar var. Det var med viss bävan vi gav oss iväg till Sverige för att träffa alla mina svenska släktingar. När vi väl träffat dem fann vi snart att de var ”our kind of folks” och vi kom bra överens.

Charles och hans fru Kathryn besökte Sverige 1967 och träffade åtskilliga av släktingarna. Charles hade vid det laget lärt sig en del svenska och kunde därför prata en hel del även med sina äldre svenska anförvanter, även om den skånska dialekten inte precis var vad Charles lärt sig genom språkskivorna. Några år senare var de åter i Sverige, men då på kortare besök eftersom Charles vid det tillfället främst ville söka sin faders rötter i Tyskland. I början av 1970-talet besökte Ester, Gustaf och Maja släkten i USA och 1973 bodde Emils dotter Ulla tre veckor hos Charles och Kathryn i samband med ett scoutläger.

Fröknarna på Betel

Magnus och Emelies äldsta dotter Sigrid Magnusson var född 1875. Sedan hon lämnat hemmet flyttade hon till Höör och bodde senare tillsammans med sin sju år yngre syster Amanda i en lägenhet om två rum och kök i samma byggnad som det gamla missionshuset Betel. Systrarna bedrev sömmerskeverksamhet i lägenheten, men hjälpte också sin mor när det var dags för den inte helt enkla proceduren att tvätta.

jag hade tänkt att gåt till hör men jag väntar till
lörda så skiör jag dit om ni så vil följa med him
jag kommer vid ettiden så kan ni väl ha tväten i
hop bunden så får vi tväta på måndag
nu kan vi nog tväta himma kanhända vi kan få
torrt väder så vi kan hänga ut lite
vi (*blötlägger*) på måndag och bryger på tisdag
och på onsdag tväta vi ... Enock är bättre nu
få se om ni kan läsa kråketär
många kära hälsningar till eder alla
Emelia Nilsson¹⁸

Sigrid och Amandas yngsta syskon Ruth föddes 1895 och flyttade som tjugoråring in till Höör. 1888 hade den då 24-åriga Vilhelmina Benedictsson tagit över de tidigare postlokalerna på Järnväggsgatan 12 och drev där tillsammans med en annan ogift kvinna manufakturaffär under firmanamnet Benedictsson & Holm. Vilhelmina Benedictsson var för övrigt släkt med Ernst Ahlgren, det vill säga författarinnan Victoria Benedictsson från Hörby. Ruth arbetade som piga och hembiträde åt de båda fröknarna och bodde hos Vilhelmina Benedictsson. Sedan fröken Benedictsson avlidit flyttade även Ruth till lägenheten i Betel och blev sömmerska.

Natten mellan den 6 och 7 juli 1934 eldhärjades Betel och omkringliggande byggnader, men systrarna

lyckades rädda sig helskinnade ur huset. Branden antogs ha utbrutit vid ettiden på natten i ett garage som var sammanbyggt med bostadshus. En snickare som bodde i ett intilliggande hus upptäckte elden och lyckades väcka de som bodde i det brinnande huset, däribland en fembarnsfamilj, och de fick hastigt ”rädda sig ut i bara sovdräkterna”. Höörs brandkår tillkallades och kom enligt tidningsreportern snabbt till platsen.^{4, 19}

Det några meter från brandplatsen liggande missionshuset Betel kunde ej räddas. De där boende fröknarna Magnusson samt baptistförsamlingens pastor, vilken även har sin bostad där, fingo en del lösöre räddat, då man däremot ej i det antända huset lyckades rädda något bohag.¹⁹

Garaget och den trafikbil som stod där blev lågornas rov, men sedan lyckades brandmännen förhindra ytterligare spridning av elden, mycket tack vare att vinden var förhållandevis svag.¹⁹

Beträffande orsaken till branden har landsfiskal Eugen Bjäre vid undersökningen kommit till det resultatet, att elden uppkommit antingen genom självantändning av bilen i garaget eller genom antändande av en del där befintliga oljor och trassel.¹⁹

Det nedbrunna missionshuset Betel var försäkrat för 14 500 kronor (därav lösöret för 500 kr), medan Sigrid, Amanda och Ruth hade försäkrat sitt lösöre i Skandia för 2 500 kronor.¹⁹

När baptistförsamlingens nya kyrka stod färdig året därpå flyttade Ruth dit och blev vaktmästare, en uppgift som såväl Sigrid som Amanda haft i åtskilliga år. Amanda var dessutom verksam som söndagsskollärarinna. Ruth förblev liksom sina systrar ogift och Ruth och Sigrid hade även det gemensamt att de på grund av någon sjukdom blivit puckelryggiga.

Såväl Amanda som Sigrid dog 1940, medan deras syster Ruth levde ytterligare fjorton år och kunde bland de sista hon gjorde förfärdiga sjuksköterskekläder till sin brorsdotter Ester. Ruth avled av hjärtsvikt i augusti 1954.

Ruth Magnusson och hennes arbetsgivare Vilhelmina Benedictsson.

Systrarna från Göinge

Min farmors anor kan spåras till bland andra åbon Knut Månsson, född omkring år 1600 i Glimåkra några mil norr om Kristianstad. Sammanfattningsvis kan sägas att farmors förfäder i huvudsak kom från Göinge härad och var småbrukare, drängar och pigor.

En av dessa småbrukare var Nils Svensson. Född i Hammar, Nosaby församling 1773 gifte han sig 1809 med den arton år yngre Bengta Nilsson från Söndraby i Oppmanna församling. Paret bosatte sig i Söndraby och fick på hösten 1811 sonen Nils, min farmors morfar.

Nils bodde hemma hos sina föräldrar fram till 1843, då han flyttade till Brönnestad. Året därpå gifte han sig med Johanna Månsdotter från Kullahytta i Brönnestad församling.

Johanna Månsdotter var född 1822 på ett soldattorp och enda barnet till den år 1796 födde Måns Lustig och hans två år äldre hustru Hanna Pehrson. Soldattorpet låg i Kullahyttan vid militärområdet Broslätt och intill Hovdala säteri strax söder om Finjasjön. Johannas 173 cm långa fader hade nämligen år 1812 antagits som soldat vid Västra Göinge kompani i Norra Skånska (infanteri) Regementet, och var fortfarande inskriven i tjänst när han i november 1830 avled av lungsot och förstoppning.¹⁴

I samband med giftermålet i november 1844 flyttade Johanna till Nils Nilsson på Hörröd nr 2, ett lantbruk utgörande ett tolftefels mantal och 1850 värderat till 400 riksdaler.

Naturen i denna del av Skåne är för skånska förhållanden höglänt, stenig och skogklädd. Här och var har dock mindre ytor (igen med skånska mått mätt) röjts upp och gjorts odlingsbara eller åtminstone användbara till betesmark. Vid den tiden fanns här en hel del mindre gårdar och torp, men idag ringlar sig de gamla vägarna mellan få och glest belägna gårdar.

I oktober året efter Nils och Johannas bröllop föddes dottern Anna, min farmors mor, och bland deras övriga sex barn kan nämnas sonen Måns, född 1849. Måns ingick 1874 äktenskap med Selia Nilsson och fick med henne elva barn, däribland den 1888 födda dottern Emma som kom att gifta sig med Oskar Jönsson, ägare till Jönssons bageri i Höör.

Nils och Johannas yngsta barn var dottern Olivia som föddes 1861. Olivia förblev man- och barnlös och arbetade på pappersbruket i Klippan. Olivia hade viss kontakt med mina farföräldrar och kallades ”moster Olivia i Klippan”.

På våren 1870 flyttade Nils och Johanna till Svenstorp i Matteröds församling, där Nils dog 1893 medan Johanna avled 1912 av ålderdomssvaghet, tolv dagar innan 90-årsdagen.

Anna och hennes oäkta barn

Nils Nilssons och Johanna Månsdotters Anna blev först piga hos en skollärare i Matteröd. Efter ett år flyttade hon dock tillbaka till hemmet i Svenstorp

Anna Nilsson

och fick i februari 1873 som ogift mor dottern Albertina.

Att barn föddes utom äktenskapet var ingalunda ovanligt även i äldre tider. Men kyrkans och det dåtida samhällets syn på företeelsen var sträng och drabbade tämligen ensidigt mödrarna och barnen.

1686 års kyrkolag stadgade kyrkoplikt och särskild kyrktägnning för kvinnor som fött oäkta barn. Detta innebar att den ogifta modern offentligen skulle bekänna sin ånger och inför församlingen ta emot förlåtelse för sin synd. År 1855 upphävdes kyrkoplikten och ersattes av frivillig enskild bikt, något som dock skulle antecknas i husförhörslängden. Således finns det dokumenterat att min farmors mor Anna Nilsson blev ”given absolution den 25/5 1873”.^{2, 11, 20}

Vem fadern var är oklart, men enligt vad som berättats var Anna trolovad med en man som omkom på havet och denne skulle ha varit Albertinas far. Något belägg för uppgiften har inte hittats och förklaringen kan ha varit ett sätt att skylla över den skam ett oäkta barn på den tiden förde med sig.²¹

När Anna var 33 år gammal och bodde hos sina föräldrar Nils och Johanna fick hon som fortfarande ogift i september 1878 sitt andra barn, dottern

Amanda Eleonora (min farmor). Fader till Amanda var troligen lantarbetaren Anders Persson, och i oktober 1879 flyttade Anna tillsammans med dottrarna Albertina och Amanda hem till honom. En månad senare stod Anna Nilsson och Anders Persson inför prästen i Matteröd och lovade att vara varandra trogna.

Anders Persson

Per Långs Anders

I Matteröds 1200-talskyrka hade flera tidigare generationer inom Anders Perssons familj gift sig. Såväl Anders föräldrar som hans morföräldrar och mors farföräldrar hade stått framför Finja-träsnidaren Johan Ullbergs altaruspsats från 1750-talet och fått sina äktenskap välsignade.

Anders Persson på Matteröd nr 3 kom ursprungligen från Lilla Oberöd i Matteröds församling och var son till Pehr Andersson och Pernilla Ericsdotter. Fadern Pehr var född 1810 i Skyrupshus, Matteröd, som yngsta barnet till husmannen Anders Pehrsson och hans hustru Maria Nilsson. Modern Pernilla såg dagens ljus den 17 september 1813 i Måleböke i Matteröds församling och var dotter till rusthållare Erik Tuveusson från Skälsböke och dennes maka Marna Andersdotter.

Pernilla Ericsdotter och Pehr Andersson gifte sig vid midsommar 1839. Första barnet Ellsa fick bara fyra dagar på jorden medan dotter nummer två, Anna, avled av skarlakansfeber knappt två år gammal. Ovannämnde Anders föddes 1845, tre år senare Emilia – vars son Wilhelm skulle komma att gifta sig med Anders dotter Hilda – och slutligen Maria, född 1851. Maria gifte sig med åbon Nils Paulsson och fick med honom under åren 1878–1887 barnen Frida, Carl och Hilda. 1913 bosatte sig Nils och Maria i Stora Oberöd där Nils dog 1924 medan Maria avled av hjärnblödning i november 1928, 77 år gammal.

Pehr Andersson, även kallad Per Lång, lär ha varit nämndeman och en tämligen förmögen herre. Efter att Pernilla dött i oktober 1871 flyttade sonen Anders hem och bodde hos sin far till 1878 då han flyttade till Matteröd nr 3. Det året flyttade istället systern Emilia och hennes man Per Svensson hem till Pehr i Lilla Oberöd.

...”hade stått framför Finja-träsnidaren Johan Ullbergs altaruspsats från 1750-talet och fått sina äktenskap välsignade.”

I december 1879 dog Pehr Andersson. Enligt vad som berättats ska han då ha varit betydligt fattigare än tidigare, beroende på att hans hushållerska lurat av honom pengarna.

Helt utfattig dog han dock knappast, eftersom han bland annat lämnade efter sig 1 088 kronor ”insatt i Christianstads enskilda bank i Hesselholm”. Han hade även fordringar på sammanlagt 839 kronor plus ränta, däribland hos svärsonen Per Swensson med 600 kronor.²²

År 1879 den 15de December blef efter vederbörlig anmodan bouppteckning förrättad efter aflidne Enklingen Pehr Andersson i Lilla Oberöd, som med döden afled den 6te sistlidne dennes, och efter sig lämnade med sin förut aflidna hustru sammanafnade barn. Son hemmansegaren Anders Pehrsson i Mjölkalånga. Dotter Emilia gift med hemmansegaren Per Swensson i Lilla Oberöd, Maria gift med hemmansegaren Nils Pålsson ... hvilka alla voro närvarande.²²

Boet omfattande förutom det tidigare nämnda tillgångarna ”en jernkakelugn med ram” värderad till 10 kronor, en del träskoredskap (ett vanligt hantverk) för 3:25, ”5 st yxor, 4 st huggjern, 2ne hyflar” och en del andra verktyg inklusive tre liar för 12 kronor, samt diverse möbler och husgeråd. En förhållandevis dyr post var tydligen det man sov på – två dynor, tre ”hufvud dynor”, filtar, fem lakan och en del lentyg värderades till 59 kronor – medan kläderna (inklusive sex rockar och en päls, sex par byxor, fyra västar, ett antal strumpor och natttröjor) åsattes ett sammanlagt värde av 48 kronor. Pehr Andersson efterlämnade även ”en del bökor” för 8 kronor, ett fårskreatur värt 10 :- samt ”två och en half kupa med bi” för 20 kronor.²²

Sammantaget uppgick boets tillgångar till 2 267 kronor, innebärande att om man inte kostade på den avlidne en alltför kostsam begravning bör det ha blivit en för den tiden rejäl slant över till barnen Anders, Emilia och Maria.²²

Annas äldsta dotter

Anders Persson och Anna Nilsson fick i början av 1880 dottern Hilda. I november samma år flyttade familjen till ett mindre lantbruk på Mjölkalånga nr 5 i Finja församling, där ”Per Långs Annors” och hans Anna de närmaste fyra åren fick ytterligare två döttrar, Emma och Klara. Ytterligare en dotter, Nathalia, föddes i november 1887 men hon blev bara ett år gammal. Barnen fick växa upp i ett fattigt men rejält hem, där hederlighet och en troligen ganska kärv och till viss del religiöst präglad stränghet var framträdande.

Annas äldsta och utomäktenskapliga dotter Albertina flyttade 1880 tillbaka till sina morföräldrar Nils och Johanna i Svenstorp och blev fosterbarn där. Nils dog 83 år gammal 1893 och Johanna avled i november 1912, tolv dagar innan sin nittioårsdag.

Anna och Anders Persson
med döttrarna Emma, Klara, Hilda och Amanda.

I november 1891 gifte den artonåriga Albertina sig med Ludvig Svensson, född i Färingtofta 1863. Albertina och Ludvig bosatte sig hos Nils och Johanna i Svenstorp och fick där dottern Gerda (som bara blev några dagar gammal) och sonen Viktor Gereon.

På våren 1894 flyttade Albertina, Ludvig och Victor till ett soldattorp på Bradholmen nr 1 i Färingtofta församling. Torparen Ludvig var nämligen inskriven som värnpliktig beväring nr 272 och hade genomgått "vapenöfning" såväl 1887 som 1894. Familjen utökades under åren i Färingtofta med barnen Edith Elofina, Ingeborg Alfrida, Edla Antonia, Walfrid Sigvard, Albin Sigfrid, Edvin Oskar och Elin Elisabeth.

1911 flyttade familjen till Sorröd i trakten av Ljungbyhed (och tillhörande Riseberga församling) där sonen Jetro Temander föddes, för att slutligen slå sig ner i Gundetorp, Riseberga. 1948 avled Ludvig, 85 år gammal, medan Albertina dog året därpå i en ålder av 76 år.

Ludvigs och Albertinas barn

Äldste sonen Viktor och hans fru Hulda kom att med sin familj bo kvar i Gundetorp. De fick fyra barn varav endast den 1926 födde Hugo Valentin blev mer än några år gammal. I slutet av april 1949 hölls gemensam begravning för Hulda och Albertina sedan Hulda avlidit dagen efter svärmodern. Änklingen Viktor bodde kvar på Gundetorp där han dog 1980, 86 år gammal.

Bortsett från att hon föddes 1896 är uppgifterna om Edith knapphändiga. Konstaterat är i alla fall att hon som fjortonåring flyttade till Finja och senare gifte sig med en åtta år yngre man som dog 1968. Edith avled i februari 1972 och var då skriven på hotellet i Löberöd.

Ingeborg föddes 1897 och var ogift när hon 1917 respektive 1920 fick döttrarna Anna och Elin. 1949 gifte hon sig med den fyra år yngre Aske Lundberg från skånska Halmstad. Paret kom att bosätta sig i Landskrona där Ingeborg dog 1984 och Aske 1989.

Edla föddes 1899 och kom som sjuåring till Vankiva där hon togs om hand av halvmestern Hilda och hennes man Wilhelm Persson. Edla gifte sig 1921 med Otto Svensson och fick med honom barnen Knut, Sven och Nils. Edla och Otto bosatte sig i Perstorp där Edla dog 1978 medan Otto avled 1992 strax före 96-årsdagen.

Walfrid var född i december 1901 och gifte sig 1930 med Betzy Askman från Ekeby. De bodde under resten av sina liv i Riseberga och fick barnen Inga-Britt, Adon och Stig. Betzy dog 1980 medan Walfrid avled 1991.

26-årige Albin gifte sig 1930 med den sex år yngre Berta Askman. Innan de 1944 flyttade från Riseberga till Perstorp fick de barnen Nils, Maj-Britt, Ulla-Britt och Arne. 1980 dog Albin medan Berta levde fram till sommaren 1992.

Edvin föddes 1907 och flyttade som artonåring till Billinge, men i övrigt kan bara nämnas att han avled på Vevrehemmet i Veberöd 1983 efter att ha blivit änklings femton år tidigare.

Elin var född 1908, flyttade till Norra Rörum 1925 och fick fyra år senare som ogift sonen John. Pojken blev fosterbarn hos sin morbror Albin i Riseberga. Elin gifte sig först i mogen ålder 1967 med helsingborgaren Rune Smith. Denne fick dock uppleva ett kort äktenskap och avled 1971 medan änkan Elin bodde kvar i Helsingborg till sin död 1997.

Yngsta barnet Jetro föddes 1911 och flyttade som 35-åring till Malmö där han 1950 gifte sig med malmöfödda Ruth. Hustrun dog på hösten 1980 och Jetro lämnade det jordiska några månader senare.

Vankiva nr 12

Anders och Anna Perssons tredje dotter Hilda var född 1880 och flyttade i ungdomen till Malmö, där hon arbetade i köket på hotell Kramer. Hon hade även en tid tjänst hos prästen i Häslöv, söder om Malmö. En samling handskrivna recept vittnar än idag om hennes matkunnande. Kanske bidrog stadslivet till att Hilda var intresserad av kläder och gärna klädde sig stil- och moderiktigt.

Den 31 mars 1906 gifte Hilda sig med sin kusin, torparen och snickaren Otto Wilhelm Persson och flyttade till hans lantbruk i Vankiva, norr om Hässleholm.

Wilhelm Persson hade börjat sitt yrkesliv med att arbeta som huggedräng (gårdssnickare) på Vankivagården, där han bland annat byggt ett stort vagnslider. Wilhelm fick bo på ett Vankivagården tillhörigt torp och gavs sedan möjlighet att lösa ut stället.

Vankiva nr 12 låg öster om järnvägen mitt emot samhällets järnvägsstation. Det kom genom senare tillköp att omfatta 18 tunnland bestående av åkermark och en mindre granplantering. Wilhelm gjorde många förbättringar genom att bygga ut ladugården och bryta sten som nu finns där i stengårdsgårdarna. Vid sidan av lantbruket arbetade Wilhelm ofta i den egna snickarboden där han bland annat tillverkade räfsor med handsvarvade träpinnar. I släktens ägo finns idag prov på Wilhelms hantverksskicklighet genom pallar och andra möbler han tillverkade.

På gården i Vankiva

Hilda och Wilhelm fick 1908 dottern Hildeborg, som dock dog i kikhosta när hon var tre månader gammal. Parets två andra döttrar, Hildur och Dagny, föddes 1909 respektive 1913.

Hilda anlitades som så kallad kalaskokerska på bland annat Vankivagården och så länge Hildur var riktigt liten kunde Hildur ha henne med i en vagga eller säng medan hon själv stökade i köket. Någon annan barnpassning fanns inte att tillgå.

Efter att Hildas far Anders dött i november 1915 av ålderdomssvagheter och hjärtfel lämnade änkan Anna gården i Mjölkalånga och flyttade till Tyringe nr 4 tillsammans med dottern Emma. Något år efter att Anna dött av magkräfta på hösten 1920 flyttade Emma till Vankiva för att hjälpa till i Hilda och Wilhelm Perssons hem.

– Moster Hilda blev tidigt sjuk i lungsot och vårdades på sanatorium. Då flyttade Emma över till Vankiva och tog hand om huset och barnen, berättar Ester Nilsson.

Den 9 mars 1926 tog lungsoten Hildas liv. Hennes syster Emma bodde kvar i Vankiva och dog där 1936.

Wilhelm beskrivs som en snäll man som i samband med Hildas bortgång blev religiöst intresserad och gick med i Bibeltroga Vänner. Den ogifta och barnlösa svägerskan Emma lär däremot ha varit en elak person, som styrde Vilhelm och barnen hårt och som dessutom var väldigt strikt och gammalmodig beträffande klädsel.

– De gamle där hade väldig respekt för hur man skulle vara klädd, så vi tyckte synd om Hildur och Dagny ibland, säger Ester. Dom fick gå i hemvävda klänningar och sådant. Det gick liksom i den gamla stilen på det stället!

Gården gav ett visst överskott av produkter och Hildur fick redan tidigt ta sig in till Hässleholm för att sälja ägg, ost och smör på torget. Hildur ville sannolikt i unga år komma hemifrån för att utbilda sig eller arbeta, men var tvungen att stanna på gården och sköta den tillsammans med fadern. Längre fram träffade hon, förmodligen i något Bibeltroga Vänner-sammanhang, sin blivande make Alve.

Hildur och Alve

Alve Nilsson var född i Tottarp, Hästveda 1909 och son till Emil och Ida Nilsson. Fadern Emil dog redan 1914 och Alve och hans sex syskon togs då om hand av släktingar i Mjölkalånga. Alve utbildade sig sedan på Osby lantmannaskola och skaffade sig ett mindre lantbruk i Tviggasjö, nordväst om Farstorp. Sedan Alve och Hildur gift sig 1941 övertog de Hildurs barndomshem i Vankiva. Åren 1942–1947 föddes barnen Kjell-Arne, Marianne och Margareta, till glädje både för föräldrarna och morfar Wilhelm, som bodde kvar på gården till sin död 1956.

– Far och mor jobbade båda med gården, säger dottern Marianne Olsson. Det var väl inte lätt alla gånger att få det att gå ihop på den lilla gården, men det gick.

Vid sidan av det egna lantbruket arbetade Alve ibland med att sätta trädplantor. Det var också vanligt att man bytte tjänster med grannarna och hjälpte varandra i skördetider. I mitten av 1960-talet genomgick Hildur hemsamaritkurs i Hässleholm och kunde sedan barnen lämnat hemmet börja arbeta som hemsamarit.

Marianne, Kjell-Arne och Margareta

1959 råkade Alve ut för en olycka när han var på väg till möllan. Han körde med häst och vagn ut på landsvägen och blev där påkörd av en bil.

– Han miste hörseln på ena örat och fick varaktiga problem med balansen och var sjuk länge, berättar Marianne. Men han fick mycket hjälp av sina bröder och grannarna, så de klarade sig ändå.

Under ”lumpartiden” i Hässleholm tillbringade min kusin Åke stor del av sin fritid i Vankiva, främst på grund av visst intresse för nästkusinen Marianne.

– Jag minns att jag bland annat var medbjuden på en enkel smörgås hos någon grannlantbrukare där, säger Åke. Jag har aldrig sett så mycket mat!

Själv minns jag de släktmiddagar som ibland ordnades i Vankiva och Mala. Det var ”redia bonnakalas”, där vi barn hade gott om tid att leka och spela badminton – mellan de olika rätterna!

Ögonblicklig död

För att komma från landsväg 117 till gården i Vankiva var man tvungen att korsa en obebakad järnvägsövergång. Söndagen den 14 december 1975 snöade det på eftermiddagen och när Alve och Hildur skulle passera övergången fick de motorstopp på spåret.

Hans maka hade lämnat bilen för att hämta hjälp, då tåget plötsligt dök upp och körde på bilen. Hon blev svårt chockad och fick föras till sjukhuset i Hässleholm ... 66-åringen som satt i bilen då den påkördes av tåget torde ha ljutit en ögonblicklig död. Bilen blev totalkvaddad och kastades mot en metallstolpe som knäcktes vid sammanstötningen.²³

Tidningsnotisens beskrivning av händelsen stämmer inte helt med vad som berättats inom släkten. Det annalkande tåget, som var på väg från Hässleholm till Göteborg, upptäcktes sannolikt av Hildur och Alve. Hildur lyckades med knapp nöd hinna ur bilen och från spåret, medan däremot Alve var så upptagen med att försöka starta eller skjuta undan bilen att han inte hann rädda sig själv.

I början av 1976 såldes gården i Vankiva och Hildur flyttade till en tvårumslägenhet på Prinsgatan i Hässleholm.

Redan innan hon träffade Alve hade Hildur gått en kurs på Vinslövs slöjdskola och där bland annat lärt sig väva, något som hon tyckte mycket om och gärna ägnade sig åt på äldre dagar. Hildur var dessutom alltid road av handarbete. På slutet blev det mest bildvävning och twistsömnad, så länge hennes förvärkta fingrar klarade det. Efter att på våren 1996 drabbats av förlamning i ena sidan bodde hon på Kaptensgården i Hässleholm. Den 24 oktober 1996 dog Hildur, 87 år gammal.

Dagny och Olle

Hildurs yngre syster

Dagny var matintresserad och fick tillfälle att gå på Margaretaskolan, en hushållsskola i Malmö. 1946 gifte sig Dagny med den ett år yngre Olle Ohlsson. Paret bosatte sig först i Hässleholm där Olle var vaktmästare på ett hotell och därefter bodde de en tid i Ulvesund (vid

Dagny och Olle Ohlsson

Ljungskile i Bohuslän) där Olle var skolvaktmästare. I början av 1950-talet övertog Olle sitt barndomshem Pålstorp, en gård som varit utarrenderad sedan fadern inte längre orka driva den. Pålstorp ligger utanför Mala, omkring en mil nordnordväst om Hässleholm, och hade varit i släktens ägo sedan 1600-talet.

– Vi hade till en början 130 tunnland åker och skog, berättar Olle Ohlsson. Men sedan köpte jag efter hand ett par gårdar till, så då blev det väl en 350 tunnland totalt. Det blev ju så att man inte längre kunde reda sig på små lantbruk utan måste öka på.

Olle och Dagny skötte i huvudsak gården själva, men anställde tidvis drängar med funktionshinder från Backagården vid Finja.

– Dom kunde verkligen jobba när de var på det humöret, berättar dottern Birgitta Ohlsson. Och åt gjorde dom, så mor fick laga hur mycket mat som helst. Hon var tvungen att själv lägga upp maten åt dom, annars hade där inte blivit nåt över till far!

Barnen Birgitta och Gunilla hade tre kilometer till skolan i Mala, dit de i varierande grad tog sig med hjälp av cykel, skolskjuts, mjölkbil, häst och vagn samt skidor.

– Vi hade det hyfsat ekonomiskt, även om mina föräldrar fick arbeta mycket. Far var ju väldigt noga och ville ha ordning och reda på gården. Maskinerna skulle inte stå ute i regn och rusk, säger Birgitta.

Den gamla bostadslängan ersattes i början av 1960-talet av ett nytt boningshus, vilket stod färdigt i lagom tid för att där kunna fira lantbrukarparets 50-årsdagar med traditionsenliga rejäla kalas.

Arbetet med att driva det större lantbruket blev dock till sist för mycket. I samband med att han blev sjuk 1968 lämnade Olle och Dagny gården i Mala och flyttade in till Hässleholm. Dagny genomgick hemsamaritkurs och började arbeta som sådan medan Olle, efter konvalescens och omskolning, fick arbete på Skåneskog.

– De hade byggt ett stort sågverk utanför Hässleholm, så där jobbade jag vid en hyvel tills de spelade konkurs, säger Olle.

Efter pensioneringen bodde Olle och Dagny Ohlsson kvar i villan på Långkroksvägen i Hässleholm. 1990 blev Dagny opererad för cancer och blev återställd, men insjuknade senare på nytt och avled i september 1991.

86-årige Olle bor idag på ett äldreboende i Hässleholm, har problem med synen men är förhållandevis pigg och rörlig.

Klara och Vilhelm

Anders och Anna Perssons yngsta dotter Klara var född i juni 1884. När hon var ung tyckte hon om att sjunga, något hon gärna gjorde i festliga sammanhang. Hon var också ofta glad och uppspelt och hennes sinne och lättsamma sätt gjorde att hon inte alltid var så väl sedd av familjens övriga och mer allvarsamma medlemmar.

Klara lämnade tidigt hemmet och blev piga, först i Håslöv och sedan bland annat i Landskrona. Som artonåring arbetade hon i trakten av Lund, blev med barn och födde i november 1902 en pojke. Vid det laget hade Klara sannolikt träffat sin blivande make Vilhelm Sjöström och även dennes bror, Axel.

– Det har pratats om att farbror Axel var den som mor tyckte bäst om, och pojken fick ju också det namnet. Men min far vann i alla fall kampen. Han berättade för mor att han vunnit tusen kronor på danska klasslotteriet och därmed var saken klar, säger Klaras yngste son Kurt Sjöström.

Vilhelm Holger Sjöström var född i Gessie församling 1879 som fjärde barnet av fem till brunnsgrävare Per Olsson Sjöström och dennes hustru Bengta Holgersdotter. Vilhem hade en mycket fattig uppväxt och kom som ung man till Malmö där han blev byggnadsarbetare. Han blev tidigt politiskt och fackligt engagerad och tillhörde de mera revolutionära socialisterna som på den tiden var framträdande inom byggnadsfacket.

Vilhelm Sjöström

Efter att Klara fött sin son bodde hon och lille Axel hos Klaras föräldrar i Mjölkalånga, men flyttade efter en tid till Malmö för att arbeta. Den 24 september 1904 gifte Klara sig med Vilhelm och flyttade med honom till Stångby, där dottern Karin föddes året därpå. Därefter bodde de ett tag i Västra Skrävlinge, innan de under åren 1907–1910 fick barnen Karl och Helga i det torp de då arrenderade på Fejarp nr 8 i Hyby församling.

Sträng uppfostran

Sommaren 1910 flyttade familjen Sjöström till ett torp i Nyby söder om Höör och kom två år senare till Sjöholmen vid Ringsjöns nordvästra hörn, i ett hus som Vilhelm byggt med hjälp av sin svåger Nils (min farfar). Vid det laget arbetade Vilhelm både med jordbruk och husbyggnad. Han kom bland annat att delta i uppförandet av Sjöholmens restaurang och byggde också många andra hus i trakten.

I Sjöholmen låg lanthandeln på ena sidan om Rönne å medan invånarna bodde på andra sidan. I början fanns ingen bro, men då Sjöströms bodde vid ån ordnades överskeppning genom att Klara rodde över de som skulle till och från handlaren.

1917 flyttade den med barnen Viggo och Karla utökade familjen till Munkarp, där Villy, Kalle och Valborg föddes. Nästa anhalt blev fastigheten Björkeröd nr 2 i närheten av Kungshult (en dryg halvmil öster om Eslöv), dit familjen flyttade i november 1924. Under de sjutton år man bodde på den 18 tunnland stora gården föddes yngsta barnet Kurt, medan de äldre barnen efter hand lämnade hemmet.

– Lantbruket byggde på barnarbete, säger Kurt Sjöström. Det var normalt på den tiden med många barn och man fick börja hjälpa till redan när man var sex-sju år gammal. Det var mor som organiserade det mesta av arbetet, men när vi skulle ut på åkrarna och hjälpa till att ta hand om skörden så var det far som hade hand om det. Och på söndagen skulle alla korna ryktas, det var han noga med!

Ansaret för barnens uppfostran låg i huvudsak på Klara, men bestraffningar utdelades oftast av Vilhelm. Uppfostran var mycket sträng under de äldre syskonens uppväxt och de fick en hel del stryk av sin far. Men samtidigt som Klara och Vilhelm blev äldre förändrades efter hand tidens syn på barnuppfostran, så de yngre barnen fick sannolikt en mildare uppfostran.

Vilhelm hävdade bestämt att barnen skulle vara hårdföra, klara allting och helst vara bäst. De fick aldrig gnälla eller beklaga sig. Barnens yrkesinriktning hade han ingen uttalad uppfattning om, medan Klara gärna såg att barnen ville ägna sig åt affärer och bli företagare.

Klara Sjöström
med barnbarnet
Monika.

– Min syster Karin var gift med en läroverkslärare och tyckte att jag skulle gå i realskola, berättar Kurt Sjöström. Då fick jag begära tillstånd av far. Jag lyckades övertala honom genom att säga att jag skulle bli arkitekt, för han som var husbyggare tyckte ju att det var bra. Jag hade redan då ritat ett och annat hus åt honom. Det räckte ju med enkla ritningar på den tiden för att få bygglov!

Sommaren 1941 flyttade Klara, Vilhelm och enda hemmavarande barnet Kurt in till Kungshult. Tre år senare skilde sig Klara och Vilhelm.

– Han hade ju problem med spriten emellanåt och kunde bli rätt så häftig. Så det var därför mor åkte ifrån honom, berättar dottern Karla Sahlin.

– Det var mor som ville skiljas. Hon var förtryckt av far, som kvinnor så ofta var. Men skilsmässan berodde nog framförallt på deras skilda livssyn och sinnelag, så när vi ungar slutligen var utflugna så gav hon sig helt enkelt iväg, säger Kurt Sjöström.

Förmåga att ta sig fram

Även om Klara inte delade sina släktingars stramt religiösa livsstil hade hon en viss religiositet och ville gärna gå i kyrkan vid högtidliga tillfällen, något som inte alls intresserade ateisten Vilhelm. Längre fram blev dock Klara betydligt mera skeptisk till det kyrkliga, och när hon vid något tillfälle varit i kyrkan frågade sonen Kurt om hon känt sig tvungen att gå dit eller hade blivit religiös.

– Då svarade hon att ”Nä, men man kan ju låtsas”. Det här var mycket typiskt för Klara Olinda Sjöström. En människa som är förtryckt och påverkad under hela sitt liv – för det var ju kvinnor på den tiden och hon i synnerhet – dom anpassar sig otroligt mycket. Detta kan tolkas som om hon inte var ärlig, men det handlade om anpassning. I själva ver-

ket hade hon mycket stark moral och var otroligt ärlig och hederlig. Hon reagerade mycket starkt mot det som inte var hederligt, säger Kurt Sjöström.

Beroende på bristfällig skolunderbyggnad kunde Klara ge intryck av att ha dåliga kunskaper, medan Vilhelm på det området var helt överlägsen.

– Men när de skilt sig visade hon att hon hade en enorm förmåga att ta sig fram, säger Kurt Sjöström. Det var en imponerande prestation hon gjorde! Hon skrapade ihop pengar i Lund och köpte en tvättinrättning, anställde personal, köpte villa och fick det så småningom rätt bra ekonomiskt.

Efter skilsmässan arbetade Klara som städare. Omkring 1947 köpte hon med hjälp av sonen Kalle tvättfirman Fix i hörnet av Östra Mårtensgatan och Tommegatan. Tvättinrättningen hade tre anställda och gav också periodvis arbete åt några av Klaras barn. Ett av dem, Valborg, tog senare över firman och drev den fram till slutet av 1950-talet.

1950 köpte Klara ett större hus på Mercuriusgatan i Lund. Huset hade fyra lägenheter och till en av dessa flyttade samma år även nygifta dottern Valborg och hennes man Nils Carlsson.

Driftig och hårdför

Vilhelm Sjöström beskrivs som en mycket driftig man med god organisationsförmåga. Ett exempel på detta var när han tillsammans med en granne tog initiativ till att bygdens lantbrukare bildade en tröskförening som skaffade gemensam tröska och traktor. Han var också teknisk begåvad och byggde själv en traktor.

– När far höll på att bygga huset i Kungshult gjorde han ett uppehåll, berättar Kurt Sjöström. Då sa folket i byn att ”Nu kan inte Sjöström bygga mer, för han har slut på pengarna!”. Då bestämde far sig för att det huset skulle bli det största i byn. Det var mycket typiskt för honom. Huset blev också verkligen stort och med två våningar. Det byggdes med begagnad tegel från ett nedlagt tegelbruk som han köpt och rivit.

Men Vilhelm var inte bara driftig och en skicklig yrkesman. Han var också en mycket hårdför man. Det var sällan man såg honom glad och när han drack alkohol blev han oftast grinig och otrevlig.

– Han slog aldrig på mor, men han kunde verkligen skälla ut henne, säger Kurt Sjöström. ”Och dina jävla släktingar, dom där hållörade falske jävvlarna i Finja!” Så sa han! Och hon gav igen med att påminna om att han drog iväg till krogen när han fått lön.

– Far var periodare, så han drack emellanåt när han kom åt, säger Karla Sahlin. Han åkte iväg till hästmarknader och drack ihop med tattarna och han drack när mor var hemifrån i samband med att Val-

borg föddes. Men jag minns ju också när de gick hand i hand och tittade på åkrarna när säden hade börjat komma upp. Så det fanns ju idyller också!

– Han brydde sig i alla fall om sina ungar, säger dottern Valborg Carlsson. En gång låg mor på sjukhus och fars syster skulle se till att vi fick mat. De hade slaktat och hon hade kokt grisöron till oss, men då så far ifrån att ”Sånt ska minsann inte mina barn äta!”.

Vilhelm ägde både huset i Kungshult, som de bott i de senaste tre åren, och ett litet torp i Östra Strö som hyrdes ut till en annan familj. I samband med skilsmässan sålde han sina båda fastigheter och köpte ett mindre ställe i Östra Strö där han hade lite höns.

– När vi kom och hälsade på brukade han gå ut och möta oss och säga att ”Va fan vill ni här?”. Men sen när vi pratat med honom så sa han att ”Ah, ni måste ha en höna!”. Och så gick han ut och nackade en höna åt oss. Jag tror det var ett slags stolthet. Han ville minsann inte titta någon att komma och hälsa på honom. Men han kunde vara rätt så oförskämd i ord när någon kom. ”Du – ja’ e ente dö ännu!” sa han till exempel. Men egentligen var han generös, säger Kurt Sjöström.

– Vi åkte dit ibland om söndagarna helt oanmälda, minns sonsonen Magne Sjöström. Då gick han in i ett rum och hämtade en gräddtårta och satte på bordet. Han visste inte att vi skulle komma, men antagligen köpte han en tårta till varje helg. Kom där ingen på besök så åt han den väl själv! Han var alltid vänlig och trevlig när vi hälsade på honom.

De flesta av syskonen hade efter skilsmässan bra kontakt med sin mor medan enbart några av dem upprätthöll regelbunden kontakt med fadern. Helga var så rädd för sin far och hans våldsamma humör att hon inte besökte honom på många år. Först när hon själv närmade sig sextioårsåldern tog hon mod till sig och besökte honom.

– Jag minns honom som en utåt sett elak gubbe, säger Helgas dotter Ing-Britt Lundin. Men jag tror att han innerst inne blev glad när vi kom dit och att han egentligen uppskattade att vi städade åt honom. Men han hade en attityd som inte var rolig!

Det finns ett antal historier om Vilhelm där han framstår som ett original och en verklig krutgubbe. Bland annat framställde han något som han kallade för rabarbervin, men som i själva verket var destillerat och ”starkt som satan”. Drickat användes även som betalningsmedel genom att han bytte till sig sill av den lokale sillhandlaren. På bordet hade Vilhelm en tidning och när den var full av sillben vände han blad och fick på så sätt en ren bordduk igen.

Den fysiskt starke byggnadsarbetaren var även på äldre dagar en kraftfull man. Det berättas att han i

mitten av sextiotalet omnämndes i pressen som 85-åringen som slog ner två poliser i Eslöv. Han hade gått in på en krog, korkat upp en flaska brännvin och börjat dricka. Personalen kallade på polis, två konstuplar kom dit och blev nerslagna av Vilhelm innan han lugnade ner sig och kunde tas med till polisstationen. På grund av sin höga ålder blev han dock försatt på fri fot efter några dagar.

Vilhelm stannade även på äldre dagar kvar i Östra Strö och avled där i januari 1967, åttioåttio år gammal. Klara bodde under många år kvar i huset på Mercuriusgatan i Lund, men efterhand som åren gick blev hon alltmer senil. Mot slutet av 1970-talet kom hon till det ålderdomshem i Veberöd där hon sommaren 1980 avled i en ålder av 96 år.

– Det var jag och Axel som tog henne dit, eftersom hon inte längre vara hemma i lägenheten längre, säger Klaras svärdotter Svea Sjöström, vid den tiden föreståndarinna på ålderdomshemmet samtidigt som maken Axel var ordförande i socialnämnden.

Tio syskon

Klaras son Axel var född 1902 och blev sedermera lantbrukare och politiskt aktiv inom centerpartiet, bland annat med det tidigare nämnda uppdraget i Veberöds socialnämnd.

Axel tillbringade en hel del av sin uppväxt hos sina morföräldrar Anders och Anna Persson i Mjölkalånga. Förutom de första åren innan Klara och Vilhelm gift sig bodde Axel hos sin mormor och morfar från det han var elva år och en bit upp i tonåren. Sedan han därefter under olika perioder bott hemma hos föräldrarna flyttade han i april 1930 till Munkarp i Gudmuntorps församling. Någon månad senare fick han sonen Allan tillsammans med den fyra år yngre Anny Olsson och gifte sig med henne i juli samma år. Efter ett par år i Munkarp flyttade familjen till trakten av Stehag där 1935 dottern Maj-Britt föddes. Sju år senare flyttade familjen till Romeleåsen.

– Vi bodde under många i Stenröd söder om Veberöd, berättar Axel Sjöströms son Allan. Gården omfattade 70 tunnland och var ett arrende under Björnstorps gods fram till dess att jag köpte loss den 1963.

Vid det laget hade Axel och Annie lämnat över gården till sonen Allan och flyttat till Skyttegatan i Veberöd. Annie dog 1970 och tre år senare gifte Axel om sig med Svea Svanberg, född 1913 i Helsingborg. Svea hade utbildat sig i England och varit husfru där innan hon under ett tiotal år var föreståndarinna för Veberöds ålderdomshem.

Axel dog 1978 i en ålder av 75 år och Svea har därefter återvänt till sin barndomsstad Helsingborg.

Axels syster Karin såg dagens ljus på hösten 1905 och flyttade som sjuttonåring till Eslöv. Året därpå fick hon arbete som hembiträde i Malmö, där hon bosatte sig på Friisgatan 7 i kvarteret Korpen. I november 1925 återvände hon till Eslöv och arbetade där som konditoribiträde och sedan som hårfrisör-skeelev.

Hösten 1927 flyttade Karin till Oskarshamn och träffade där den sjutton år äldre Johan (Johnny) Jepson, bördig från Kattarp i nordvästra Skåne. De gifte sig på våren 1930 och flyttade två år senare till Borgmästargatan i Stockholm, där Johnny arbetade som läroverksadjunkt medan Karin var hemmafru.

Karin och Johnny Jepson var gifta en längre tid innan de fick sönerna Agne (1945) och Torgny (1947). Sedan Johnny gått i pension flyttade familjen sommaren 1954 till Lund. Johnny dog 1960, sjuttio-två år gammal, medan Karin blev 94 år innan hon avled på hösten 1999.

Helga var två år yngre än Karin och flyttade hemifrån som sextonåring. Efter att bland annat ha bott i Eslöv flyttade hon 1927 till Flo i Skaraborgs län där hon arbetade på ett mejeri. Redan efter ett halvår flyttade hon dock tillbaka till Skåne och arbetade på mejeriet i Smedstorp, väster om Simrishamn.

I januari 1929 flyttade Helga till Vänersborg och gifte sig där med Knut Johansson, en man som försörjde sig på olika slags byggnadsarbeten. Han be-

skrivs som mycket sympatisk men alltför snäll för att klara av det fosterbarn det i övrigt barnlösa paret under en tid hade hand om.

Sedan paret separerat kom Helga till Helsingborg och träffade Ivar Lundin, född 1906 i Siene utanför Alingsås. Ivar hade också ett äktenskap bakom sig och var anställd vid kavalleriregementet i Helsingborg. 1943 fick paret dottern Ing-Britt och fem år senare gifte de sig.

– Vi flyttade först till Malmö där mina föräldrar övertog ett tvätteri, berättar Ing-Britt Lundin. Men eftersom jag var sjuk så mycket och behövde annan luft flyttade vi 1951 till Åhus.

Helga och Ivar fortsatte inom tvätteribranschen även i Åhus. De hade kvar sin tvättfirma fram till 1965 då Ivar började arbeta på karbonpapper-företaget Rosendahls. 1991 avled Helga och åtta år senare dog Ivar.

– Helga var ju väldigt robust och då fungerade det ju inte med Knut, säger Kurt Sjöström. Men Ivar passade väldigt väl ihop med Helga, så det äkten-skapet gick mycket bra.

Favoritsonen och den otursförföljde

Ville (Karl Vilhelm) beskrivs som Vilhelm Sjöströms favoritson. Ville var född 1910 och lämnade hemmet som artonåring och for till Danmark för att lära sig lantbruk.

Släkten Sjöström samlad för att sommaren 1954 fira Klaras 70-årsdag.

Sittande från vänster: Ville, Evy, Karla, Klara, Axel, Valborg och Nils Carlsson. Stående: Ivar och Helga Lundin, Sten Sahlin (Karlasmann), Anny (Axels fru), Sonja (Villys fru), Evy (Kalles fru), Villy, Kalle, Doris och Kurt.

– I passet stod det *lantarbetare* men det ändrade Ville till *lantbrukselev*, för det var ju det som var meningen. Så han höll på att åka fast för att han ändrat i passet, säger Karla Sahlin.

Ville återvände senare till Skåne och bodde bland annat i Östra Strö innan han 1940 bosatte sig inom Borlunda församling.

– Han var en mycket intelligent man, berättar brodern Kurt Sjöström. En otroligt skärpt kille! Han hade en mängd olika arbeten och arbetade bland annat länge inom vägverket. Under en period hade han också ett eget företag och körde omkring med tröskmaskiner och annan utrustning.

Ville gifte sig med den nio år yngre Elsa Johansson från Hyby. Under åren 1941–50 fick de döttrarna Siv, Karin, Inger, Ulla och Kerstin. Tyvärr fick Ville alkoholproblem och paret skildes 1960.

– Far var väl det svarta färet bland de i övrigt skötsamma syskonen, säger dottern Ulla Olausson. Han låg mycket ute och jobbade i veckorna och det var väl på det sättet som spriten kom in i bilden.

Efter skilsmässan förde Ville ett bohemiskt liv och bodde på olika platser i Eslövstrakten, bland annat periodvis ihop med sin far. På äldre dagar kom han till Solhällan i Eslöv, där han avled i mars 1991.

– Efter alla stormiga år orkade far inte ha kontakt med oss. Sista gången jag träffade honom var nog under senare delen av sextiotalet, säger Ulla Olausson.

Klara och Vilhelm Sjöströms femte barn, Viggo, föddes 1912 och kom framförallt att försörja sig som säsongsarbetare inom lantbruket, något även bröderna Ville och Villy hade erfarenhet av.

– De gallrade betor på sommaren och tröskade på hösten, berättar brodern Kurt Sjöström. De var enorma på att jobba, desse pågarna!

Bröderna hade också det gemensamt att de var helt orädda. De räddade djur vid bränder och visade även på många andra sätt sin oräddhet, helt i enlighet

med faderns uppföstran som gick ut på att bli bäst, vara orädd, och inte gnälla.

Viggo var väldigt otursförföljd. Han hade bland annat ramlat ner från höskullen och fördärvat en arm och han hade också skadat ett av ögonen och fått det ersatt med ett konstgjort öga.

– Så han var ju handikappad och hade dessutom inget yrke, berättar Karla Sahlin. Han höll till en del i stallet där han hade höns, men där var ju far också ofta ute och skötte om sina hästar. Det var inte så lyckat, för far var en sådan person som gillade dom som var som Ville och kunde säga ifrån ordentligt. Viggo var den kuvade och försynte, så det fungerade ju inte så bra mellan honom och far.

Innan föräldrarna flyttade till Kungshult övertog Viggo gården i Björkeröd. Han blev far till en dotter vid namn Ingrid, men flickans mor var tveksam till en framtid inom lantbruket så det planerade äktenskapet blev aldrig av.

Lantbruket blev dock för svårt att klara av för den ensamstående Viggo. Han sålde därför det tidigare föräldrahemmet och började arbeta på ett mejeri. Där hade man vid ett tillfälle hällt frätande rengöringsvätska på en vanlig dricksflaska som Viggo av misstag drack ur. Han överlevde själva olyckshändelsen, men vid den fortsatta behandlingen uppkom skador som ledde till att han dog i början av juni 1941, endast 28 år gammal.

Viggo Sjöström

Hårfrisörskan

Även den år 1915 födda dottern Karla lämnade tidigt hemmet.

– Efter att jag konfirmerats och gått ut fortsättningsskolan skulle jag börja arbeta, berättar Karla Sahlin. Då sökte jag en plats på Skarhults gård och började där. Den låg nästan bredvid slottet och de hade kokerska, städfru och guvernant och så var jag barnflicka.

Efter Skarhult arbetade Karla i Vittskövle under en sommar innan hon 1933 åkte till Vänersborg, dit systemen Helga redan flyttat. I Vänersborg hade Karla en del kortare anställningar, men eftersom hon ville utbilda sig till hårfrisörskan flyttade hon till Stockholm där en annan av hennes systrar, Karin, bodde med sin man.

Åtta av syskonen Sjöström i Björkeröd. Främst Valborg, Kurt och Kalle; bakom dessa står Ville, Karin, Viggo, Karla och Ville.

Karla Sahlin

Under tiden i Vänersborg hade Karla lärt känna Sten Sahlin, som var två år äldre än Karla och drev ett större bokbinderi.

– Våra vägar skildes, säger Karla. Men en dag träffade vi av en händelse på varandra i Stockholm och då tog det fart ordentligt!

Efter utbildningen flyttade Karla tillbaka till Vänersborg och gifte sig med Sten Sahlin. Hon hade först anställning en tid som hårfrisörska, men så blev en lokal ledig i det gamla apotekshuset mitt i centrum. Klara kunde därmed starta sin egen salong och blev liksom sin man egen företagare. Efterfrågan på salongens tjänster kom att variera över tiden, men som mest hade Karla tretton anställda. Genom den eleganta salongen fick Karla god kontakt med stadens finare damer och kom tillsammans med maken att räknas till de övre skikten i Vänersborg.

Karla och Sten hade en stor lägenhet inne i Vänersborg och dessutom en större fritidsfastighet vid Vänern. I oktober 1945 fick de sonen Per-Anders och sexton månader senare dottern Karin.

Både Karla och hennes man lämnade sina företag och gick i pension något år i förväg. 1993 flyttade Klara till en mindre lägenhet på Nygatan sedan Sten drabbats av hjärnblödning och inte kunde bo hemma längre. Två år senare avled Sten, 82 år gammal.

Direktör på Tetra Pak

Villy föddes i början av 1918 och kom som 21-åring att gifta sig med den tre år äldre handsksömmerskan Sonja Lindström från Borgeby, dotter till snickaren och träsnidaren Mauritz Lindström och hans hustru Hilma Christensson. Paret flyttade i samband med bröllopet till Kävlinge. Tre månader senare föddes dottern Birgit och på våren 1944 föddes sonen Magne.

Efter att ha arbetat på Kockums varv i Malmö, Mazetti chokladfabrik och ett företag inom Höganäskoncernen som tillverkade slipmaterial, blev Villy den sjätte som anställdes vid det i början av 1950-talet startade Lundaföretaget Tetra Pak. Villy var montör och arbetade bland annat i Frankrike innan han i mitten av femtiotalet placerades i Bryssel som servicechef för Benelux-länderna. Han träffade då fembarnsmodern Irene Denéve och anställde henne

som sekreterare. Efter hand blev besöken hemma hos familjen i Sverige allt mer sällsynta.

Villy var mycket engagerad i föreningslivet och ordförande i tolv föreningar. Någon gång omkring 1956–57 lämnade han dock tvärt alla uppdrag. Vid det laget hade Villy inlett ett förhållande med sin sekreterare Irene och fick två barn med henne innan äktenskapet med Sonja upplöstes sommaren 1959.

– Efter skilsmässan slutade han att betala underhåll, så jag tvingades hoppa av realskolan och ge mig ut och jobba istället, berättar sonen Magne Sjöström.

Villys och Irenes barn Ann-Marie och Pierre föddes i Bryssel 1958 respektive 1959, medan deras lillebror Karl-Erik föddes 1961 när familjen bodde i Amsterdam. I mitten av 1970-talet flyttade man till Sverige och slog sig ner i Hjärup utanför Lund.

Under tiden han arbetade hade Villy genom åren utbildat sig och blev så småningom direktör på Tetra Pak med försäljningsansvar för öststaterna. Detta innebar mycket arbete i Moskva. Kontroverser med KGB-agenter i samband med telefonavlyssningar och annan övervakning hindrade inte att Villy vid pensioneringen blev bjuden på fest i Kreml av Jurij Andropov, kommunistpartiets generalsekreterare och tidigare chef för underrättelsetjänsten.

Villy avled av cancer i mars 2000 och Irene bor sedan dess ensam i lägenheten i Lomma. Villys första hustru Sonja bodde efter skilsmässan kvar i Kävlinge. Hon återupptog först sitt gamla yrke som handsksömmerska och arbetade sedan bland annat på Scans tvättavdelning innan hon gick i pension. Sonja avled av hjärtinfarkt 1995.

– När mor dött hittade vi brev som far skrivit från Frankrike hem till henne. Han berättade där att han ordnat privatskola åt syrran och mej i Paris och försökte om igen övertala henne att flytta dit ner med oss. Men hon vägrade, för hon var rädd att bli isolerad där nere. Det kan ju ha varit en av anledningarna till att de gled isär, säger Magne Sjöström.

Helga, Karla och Karin i Vänersborg ca 1935.

Fotograf och tvättmästare

Kalle var två år yngre än Villy och kom efter en tid som lantarbetare till ett tivoli där han hade hand om några fotoautomater. I samband med det blev han intresserad av fotografering och flyttade på hösten 1939 till Göteborg och arbetade där som fotograf. Han hade också uppenbarligen tänkt sig att gå till sjöss, eftersom han blev inskriven som nr 627 på Göteborgs Sjömanshus.

Under krigsåren tjänstgjorde Kalle som fotograf i försvaret och fotograferade bland annat de tyska båtarna som livligt trafikerade Öresund. Han flyttade under de åren också hem till Skåne och bosatte sig i Malmö. Midsommaren 1944 gifte han sig med Anna Greta Björk från Munkarp. Paret bosatte sig i trakten av Ljungbyhed där Kalle arbetade på ett sågverk.

Efter något år i Riseberga flyttade Kalle och Anna-Greta vidare till Lund där Kalle inledningsvis var delägare i moderns tvättinrättning. Han blev där efter tvättmästare i Åkarp innan han startade Lunda-ortens Tvättanstalt, ett företag han var delägare i fram till sin död i cancer 1975.

Kalle blev 54 år gammal och var gift två gånger. Tillsammans med den tidigare nämnda Anna Greta fick han 1946 sonen Johnny. Sedan Kalle och Anna-Greta separerat gifte han sig 1950 med Evy Gustafsson, född i Stockholm och nio år yngre än Kalle. Paret fick under åren 1951–1958 barnen Tommy, Annika samt tvillingarna Kent och Kjell.

Förhållanden utanför äktenskapen resulterade också i barn, däribland sonen Krister Johansson.

– När Kalle gjort Elsa med barn blev hon utslängd av sina föräldrar, berättar Kalles brorson Magne Sjöström. När hon kom ut från BB fick hon och Krister flytta hem till oss och bodde där några månader.

Tog över moderns firma

Valborg föddes 1923. Sitt första arbete utanför hemmet fick hon när hon som sextonåring blev piga på Stavröds gård utanför Eslöv. Gården hade tjänstefolk till att städa och servera och där fanns också flera statarfamiljer.

– Det var en stor gård och ett fantastiskt hus, säger Valborg. Man hade släta, röda, fina tegelstenar på nedersta våningen. Det var så vackert! Jag var där något år och hjälpte till i köket. På den tiden fick man minsann lära sig att jobba!

Efter Stavröds gård arbetade Valborg under en tid som barnsköterskebiträde på barnkrubban Johnssons Minne i Eslöv. I november 1943 flyttade hon till Lund där hon under ett antal år arbetade på lasarettet. En bit in på 1950-talet övertog hon den tvättinrättning som modern Karla startat och drev den fram till slutet av 1950-talet.

– Efter hand som tiden gick blev hon trött och tyckte att jag skulle ta över, säger Valborg. Det var den största miss jag gjort, men har man gett sig på något så får man fullfölja det! Sedan blev det så att huset skulle rivas och då var det ju lämpligt att sluta. Därefter var jag dagbarnvårdare hemma i bostaden fram till pensionen.

Valborg gifte sig den 1 juli 1950 med charkuteristen Nils Carlsson. Dottern Monika föddes 1951 och längre fram utökades familjen med adoptivsonen Per.

Valborg bor idag kvar på Merkuriusgatan i Lund, i det hus Klara köpte och delade med Valborg och hennes familj. Idag äger Valborgs dotterdotter Helena huset. Valborgs make Nils vistas sedan ett antal år på ålderdomshem.

Aktiv pensionär

Klara och Vilhelm Sjöströms yngsta barn Kurt och hans fru Doris bor sedan länge i Malmö, men har också en fritidsfastighet i trakten av Norra Rörum. De har tre söner vid namn Krister, Bo och Torbjörn, samt sju barnbarn.

Kurt Sjöström föddes 1925 och gick som tidigare nämnts i realskolan i Eslöv. Någon utbildad arkitekt blev han aldrig trots löftet till fadern. Istället avbröt Kurt realskolestudierna och började jobba som kontorist och brädgårdsarbetare. Mot slutet av tonåren fick han problem med lungorna och vårdades under en längre tid på Orups sanatorium och bodde då också en tid hos sin moster Amanda i Höör.

Tillfrisknad igen försörjde Kurt sig som metallarbetare och konfektionsarbetare innan han började arbeta i moderns tvätter i Lund. Efter att under tiden läst upp sig till studentbetyg genom korrespondensstudier började han studera på socialhögskolan.

– Jag hade lite jobb vid sidan av, men det var nog mest Doris som fick försörja mig, berättar Kurt. Det fanns ju inte mycket till studielån på den tiden.

Vid det laget hade Kurt träffat sin blivande hustru Doris Öhman, som arbetade på barnsjukhuset i Lund, och flyttat ihop med henne.

Doris och Kurt Sjöström

– Doris mor ogillade att vi bodde ihop och min mor tyckte inte heller om det. Bara för att dom var så dumma så gifte vi oss inte förrän den 1 April 1948. Det var roligt på den tiden, men det är nästan lika roligt nu!

Efter avslutad utbildning på socialhögskolan fick Kurt jobb som socialassistent i Trelleborg. 1955 kom han till Malmö för att arbeta på nykterhetsnämnden och var därefter länskonsulent och reste runt och inspekterade behandlingshem. 1962 fick han i uppdrag att utreda socialvårdens organisation i Malmö, 1967 blev han chef för sociala avdelningen och i mitten av 1970-talet chef för barnomsorgen.

– 1979 började jag på en ny organisationsutredning. Men så blev det borgerlig regim i Malmö och då ville dom inte ha mig där längre. Jag var ju vänsterpartist, men kämpade också i min roll som chef mot de nedskärningar de ville genomföra. Det blev ett jäkla liv, men roligt var det!

Kurt kände att hans ställning var omöjligt under rådande omständigheter. Efter fackligt agerande fick han garantipension 1985, sextio år gammal.

– Jag förlorade mycket på att ta pension, men det var rätt skönt att sluta så tidigt. Sedan blev jag politiskt aktiv och satt i socialnämnden och det var mycket roligare. Jag har haft mycket roligt sedan jag slutade jobba!

Redan under sin yrkesverksamma tid hade Kurt Sjöström börjat skriva böcker om socialvård och socialpolitik, varav en del används som läroböcker på socialhögskolan. Han debuterade 1974 med *Socialpolitiken i det kapitalistiska samhället - inledning till en marxistisk analys* och har efter pensioneringen fortsatt med att utge bland annat *Från krigsår till krisår – 50 års socialpolitik i Malmö 1940–1990* (1991), *Vänstern i Skåne* (1992) och den politiska satiren *Hönsgården/En berättelse ur fablernas värld* (1996). Han har också gjort undersökningar och publicerat rapporter om mobbning i Malmö skolor (1993) och kränkande särbehandling av kommunalt anställda (1994).

Både Kurt och Doris är synnerligen aktiva inom den stadsdel där de bor i Malmö. I bostadsrättsföreningen Fosietorp har Kurt som ordförande drivit olika uppmärksammade miljöprojekt, men det är kanske framförallt inom Söderkulla Kultur- och Fritidsförening som paret Sjöström genom engagemang och initiativförmåga kommit att betyda mycket för stadsdelens invånare. Föreningen är en paraplyorganisation bestående av bland annat bostadsrättsföreningar, idrottsföreningar samt politiska föreningar.

Söderkulla Kultur- och Fritidsförening har med Kurt som ordförande hand om en gammal fritidsgård. Där har man barn- och ungdomsverksamhet,

kulturarrangemang, datautbildning, bibliotek och driver även en restaurang för medlemmarna. Restaurangen har anställd personal, men i övrigt drivs den omfattande verksamheten helt på ideell basis.

– Det är oerhört intressant, säger Kurt Sjöström. För det visar sig att människor som man normalt anser vara passiva har väldigt mycket energi och skaparförmåga. Om man bara släpper den loss!

Sömmerskan och muraren

Amanda Andersson, min farmor, växte upp hemma hos föräldrarna Anders och Anna Persson på gården i Mjölkalånga och gick i skola i Matteröd. En vinterdag i tonåren åkte hon kana på isen och föll så olyckligt att hon skadade höften. Det enda som på den tiden gällde var att bli sängliggande tills skadan läkt, och när Amanda efter ett drygt år kom på benen igen var höften sned.

Sedan Amanda återfått det mesta av sin rörlighet och slutat skolan kom hon till Sösdala där hon blev byx- och västsömmerska på Otto Hörllins Skrädderi. I Sösdala lärde hon känna Nils Nilsson, Magnus och Emelie Nilssons äldste son, som vid det laget kommit upp i trettioårsåldern och för tillfället vistades i Sösdala i samband med något husbygge. Nils hade nämligen efter folkskolan utbildat sig till murare och utvecklats till en händig och yrkeskunnig man.

Nils och Amandas relation växte sig allt starkare, men Nils föräldrar var inte odelat glada åt sonens bekantskap med den sex år yngre sömmerskan.

– Mor kom inte från det dom ansåg vara en kristen familj, så man ville skilja dem åt eftersom man ansåg att han inte kunde vara tillsammans med henne om hon inte var kristen, säger dottern Ester.

Efter en tids sällskapande döptes dock såväl Nils som Amanda enligt sann baptistisk ritual. Därmed var det problemet ur världen och de kunde lyckligen gifta sig. Men frikyrklig vigsel var inte giltig på den tiden, så det blev kronofogden i Göinge fögderi, J. Eneroth, som fick se till att sömmerskan Amanda Eleonora Andersson och muraren Nils Josef Nilsson – vilken enligt Finja församlings vigselbok inte var konfirmerad och inte hade begått nattvard – blev lagenligt förenade i borgerligt äktenskap den 7 september 1906.

I samband med vigseln bosatte sig Nils och Amanda i Sösdala, i ett hus som låg väster om järnvägen och strax nedanför stationen och i närheten av det hus dit Nils bror Wallentin två år senare flyttade med sin familj.

Tillbaka till Tullskog

Nio och en halv månad efter Nils och Amandas bröllop, och dagen innan deras första barn Emil föddes, avled Nils 56-åriga mor Emelie. Nils syster Ruth, som vid det laget var tolv år gammal, stannade då hemma på det lilla torpet nordost om Höör under ett par år för att hjälpa sin far, änkemannen Magnus.

– Men på den tiden var det alltid så att den äldste sonen skulle ta hand om föräldrarna när dom inte

Amanda och Nils Nilsson, 1905

kunde klara sig längre, säger Ester. Så när faster Ruth efter några år inte ville vara hemma mer hos farfar blev det far och mor som fick flytta till Tollerup.

Den 12 april 1912 flyttade således Nils tillbaka till barndomshemmet tillsammans med hustrun Amanda och de i Sösdala 1907 respektive 1910 födda barnen Emil och Ester. På Tullskog kom året därpå Gustaf att födas, följd 1915 av Hugo. Gustaf hade för övrigt en tvillingsyster, men hon dog i samband med födseln och blev aldrig namngiven.

– Det var ett sånt där dagsverkskronotorp, berättar Gustaf Nilsson. Kronan hade två bitar öppen mark där det odlades granplantor. Där skulle man göra dagsverken på våarna, så då var vi där och grävde och räfsade. Men så småningom ändrades det så att vi istället för att göra dagsverken betalade ett årligt kontantbelopp.

Förutom odlad jord och fäladsmark bestod Tullskog av en huslänga i nord-sydlig riktning, med bostad i södra delen och stall i den norra och med vägen – som då låg ungefär som idag och i öst-västlig riktning – söder om och strax intill bostadsdelen av huset.

– Gaveln mot vägen var byggd med stora stenar, berättar Gustaf. En natt rasade muren, så far fick ett väldigt jobb med att rulla väck stenarna. Sen byggde han om och gjorde en liten veranda där istället.

Från vägen gick en gång fram längs östra delen av huset. Mitt på bostadsdelens östra vägg låg en vardagsingång till det man kallade köket, men som inte användes som kök i vanlig mening. Här värmdes man

vatten och tvättade och här fanns också den separator man använde att skilja grädden ur mjölken. Bakugnen stod också i detta rum och i den öppna skorstenen rökte man fläsket och korven. Något särskilt kök i dagens mening fanns inte, utan maten tillagades på eldstaden i ett rum som även fungerade som vardagsrum och sovrum. Det var en vanlig järnspis med ringar som kokplatta och där man ibland lade kokt potatis och värmd till så kallade "kackelons-potatis" (kakelugnspotatis).

Till vänster (söder) låg först ett rum med eldstad och med fönster på båda sidorna och därefter ett lite större rum med fönster åt väster. På andra sidan om köksingången låg ett rum som barnen sov i, medan Nils och Amanda sov i ett av rummen på södra sidan om köket. Sedan Emil och Ester lämnat hemmet sov även föräldrarna i barnens sovrum. På det sättet hade man ett rum mindre att hålla varmt på vintern.

Gick man sedan ut på gården kunde man därifrån gå in i "huggehuset", som låg mellan bostadsdelen och stallet, och därifrån ledde också en dörr in till stallet. I huggehuset hade Nils byggt en eldstad, så där kunde Nils far Magnus även vintertid arbeta med sin träskotillverkning så länge han levde. Här hade Nils också sina murar- och snickarverktyg. På vintern, när Nils inte kunde vara ute och mura och bygga hus, höll även han till i huggehuset och tillverkade kvastar som han sedan tog ned till Höör där en grossist köpte upp produktionen. Kvastarna gjordes av omkring 75 cm långt björkris, vilket fästes ihop med skaftet på samma ledd som detta.

Bostads- och stallängan hade vid slutet av 1800-talet byggts på med en logdel, som delvis var byggd ovanpå stallets norra del och vinkelrät mot detta i riktning österut. Eftersom "lolängan" var byggd på en sluttning kom dess loft att vid östra gaveln hamna nästan i markplanet. I loglängan hade man "sädsgolven" dit säden kördes in för att sedan tröskas,

medan man på ovanvåningen förvarade halmen.

De sanitära anordningarna bestod av utedass vid stallets gavel, medan vatten hämtades från en källa 300 meter från huset. På 1920-talet fick man dock närmare till vatten sedan en brunn grävts inne på gården.

Nils och Elise Jönsson, Bokeslund

Den omgivande bokskogen var barnens lekplats. I närheten av hemmet låg Stora Stenen som barnen klättrade upp på ibland. Och varje gång doften av nybakat bröd spred sig i skogen så – sades det – vände sig stenen.

Nils och Amandas närmaste grannar hette Nils och Elise Jönsson och bodde på Bokeslund, en liten gård ett stycke från Tullskog. Bokeslund hade tidigare tillhört Holma säteri, men var nu friköpt och ägdes av Jönssons. Mor Elise kunde en del om sjukdomar och var "allas kvinga" när någon i grannskapet blev sjuk eller var på väg att dö.

I maren har vi inged brö

Det lilla arrendetorpet räckte knappast till att försörja en familj på. Men genom hårt arbete, där man tog vara på alla möjligheter, klarade man sig trots allt oftast ganska bra.

– Vi hade i alla fall potatis och vi odlade råg som vi körde till kvarnen och fick mald, säger Gustaf. Men jag kommer ihåg – och det brände liksom in i mej, så det är nåt som jag aldrig glömmer – när far en kväll sa till mor: "jaha, så i maren har vi inged brö!" Och hur vi kunde överleva på det lilla vi hade, det förstår jag inte!

Det gällde att utnyttja den lilla mark man hade. Varje vår sådde Nils havre på kärrmarkerna som sedan kom upp fint. Men lika troget kom sedan "pjuskan" upp, ett ogräs som blev ungefär 20–25 cm högt och växte sig alldeles tät och kvävde havren så skörden uteblev. Men Nils gav inte upp, utan det var samma procedur varje år.

– Vi har sledet möed där oppe ska du tro! På den tiden var det inte snack om hur gammal man skulle va för att börja arbeta, säger Gustaf. Far var ju oftast borta, så det blev mor och vi ungar som fick sköta stället. Det var inga stora arealer, men lika väl tyckte man att potatisraderna var oändligt långa när man skulle hacka dom.

– När det blev sommar gick vi med far dit, fortsätter Gustaf. Han hade lien på axeln och vi hade räfsor. Så det tog oss en hel dag att hugga och räfsa ihop gräset. Sen när det blev torrt så skulle vi dit och ta ihop det, och sen skulle vi köra och hämta det. Vi gick också och högg gräs på det vi kallade för Stora Kärret. Jag var inte mer än tolv år när jag hanterade en lie där. Det var mycket tid och jobb för ett lass hö eller två! Men det var ju ett gott tillskott till djurens vinterfoder.

– Vi hade bara några åkrar, två kor och en häst, säger Ester. Och jag som inte alls var glad för djur. Hästen var så arg på mig så han ville sparka mig! Man hade det ju liksom till självhushåll, det blev ing-

et över direkt att sälja. Man köpte en griskuling och födde upp den och så hade man lite höns och några får ibland. Det var liksom det enda man hade.

När julen närmade sig slaktades grisen och fläsket saltades in. Sedan röktes en stor del av det, upphängt i husets skorsten.

– Vi eldade med enris och stickor så det rök bra, berättar Gustaf. När fläsket var klart hängde vi upp det på loftet och sen när det blev sommar så gick man upp där och skar en bit. På så sätt hade vi tillgång till rökt fläsk på sommaren.

Det fanns ingenstans i närheten att fiska, men ibland kom det en fiskhandlare cyklande så man kunde köpa färsk sill för fyrtio öre kilot. Annars var det framförallt salt sill och saltat kött man åt och det användes också mer bröd till måltiderna på den tiden. På Tullskog odlades råg i tillräcklig omfattning för att räckta till familjens brödbehov.

– Vi hade också som regel många skrockhönor som ville ligga på ägg, de var så att säga över, berättar Gustaf. Då la man ankägg under dom, så blev där ällingar i stället för kyllingar!

Ällingarna föddes upp under våren och sommaren och såldes i samband med Mårten. Mjölken från korna kördes i separator och man kärnade också själv smör som man kunde sälja och få in lite pengar på.

– Vi var även med i nånting som hette Äggföreningen i Höör dit man lämnade hönsäggen en gång i veckan, berättar Gustaf. Och äggen skulle ju vara riktigt fina för att säljas, så om dom var skitiga fick vi tvätta dom ordentligt. Sedan satte vi en stämpel på dom så äggföreningen visste varifrån de kom. Så redan på den tiden stämplade man äggen!

Nils färdigheter för husbyggande var en nödvändighet för att familjen skulle kunna försörja sig. Han gjorde bland annat efter egna ritningar en ombyggnad av Benedictsson & Holms hus i Höör, byggde om missionshuset på Trädgårdsgatan så där blev bostadsdel och predikantrum, var med om att bygga järnvägsbron över Rönne å vid Sjöholmen och deltog även omkring 1905 i byggandet av Norra Nöbbelövs kyrka utanför Lund.

– På den tiden gjorde man ju allting som snickare och murare, säger Ester. Det brukade komma hem nån som ville ha ett hus. Då resonerade far med dom och gjorde ritningar och räknade på kostnaderna. Och sen var det bara till att sätta igång. Så därför var far väldigt sällan hemma. Det blev mor som fick sköta gården. Sedan hade vi ju förstås grannar som hjälpte oss, för man hjälptes alltid åt om det var något speciellt.

Under större delen av året var Nils iväg och byggde hus och ansvaret för barn och torp vilade därför huvudsakligen på Amanda.

– Mor fick vara bas för det hela och kommenderade oss ungar att ”nu ska ni göra det och nu ska ni göra detta!”, säger Gustaf. Så vi tyckte väl många gånger att hon var sträng. När man nu tänker efter så det var det ju sånt som måste göras.

Fadern Nils beskrivs som lite mer godmodig och lättsam till sinnet än den något kärvare Amanda. Nils hade lättare för att skoja med barnen och t ex krypa runt på golvet och leka med dem. Fast när det var jul drogs även Amanda med i dansen kring granen.

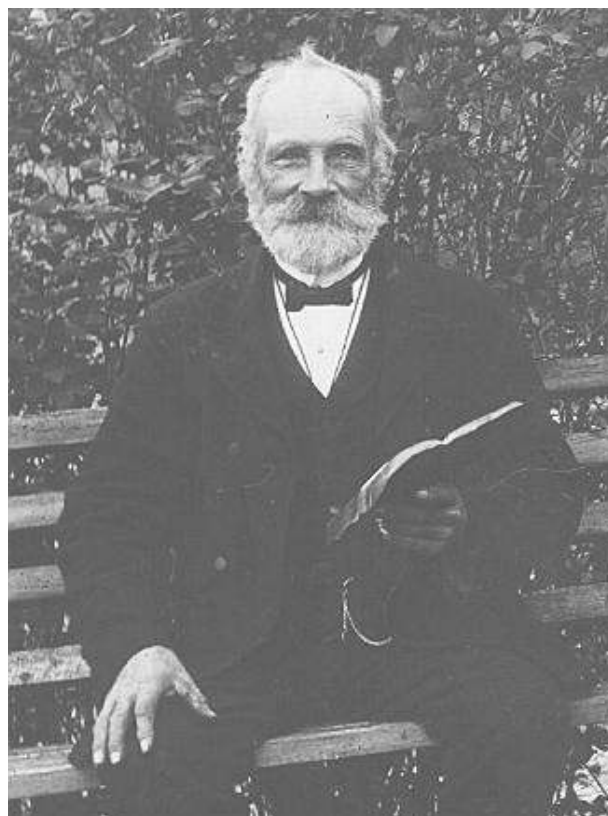
Amanda skötte inte bara med hjälp av barnen torpet, utan använde också sina sömmerskekunskaper för att få ihop kläder till familjen.

– Mor sydde alla våra kläder. Kunde hon inte få tag i nåt tyg så var där alltid nån gammal skjorta som kunde användas till nånting annat, säger Gustaf.

Församlingsgrundaren dör

Nils far Magnus bodde kvar på Tullskog tills han dog av akut bukhinneinflammation i november 1914. Vid det laget var sonsonen Gustaf knappt två år gammal.

– När farfar var död skrev faster Sigrid ett brev till faster Ida i Amerika, berättar Ester. Sigrid skrev att ”den som sörjer allra mest är lille Gustaf”. Det var ju så *dant* med den pågen så farfar skulle alltid ha honom hos sig. Mor har berättat att den sista kvällen innan farfar blev sjuk gjorde han ingenting med träskomakandet, utan då bara kelade han med Gustaf. Ja, det va så dant, så! Jag glömmer aldrig när vi satt

Magnus Nilsson, 1844–1914

en kväll på kökstrappan. Då satt Gustaf där och det var alldeles stjärnklart och så sa han – han kunde ju inte prata rent då – att ”äh, du lille ’offor, nu e du där oppe blann alla färnorna”.

Församlingen här har drabbats af en svår förlust, i det dess föreståndare, Magnus Nilsson, har afgått med döden. Magnus Nilsson var 70 år gammal och har varit församlingens föreståndare allt sedan den kom till. Han var af den gamla stammen: orygglig, trofast, nitisk och besjälad av en varm gudsfruktan. Predikant i vanlig mening var han ej men deltog dock i offentliga möten med vittnesbörd och bön. Vid dylika tillfällen förmärktes hans varmhjärtanhet för Guds sak och hans vissa tro på Kristus. I en liten och trängd församling har han hållit ut till sin sista stund. Hastigt kom budet, och han somnade in i döden som ett lyckligt barn i fadersfamnen. Han behöfver nu icke ångra att han burit Kristi smälek. Han är nu hemma hos en Fader, om hvilken han med så mycken kärlek och vördnad talade. Hans tro är förbytt i åskådning, hans möda i hvila, hans omsorger i evig härlighet. Församlingen tackar innerligen Gud för det aktade och fridfulla minne han efterlämnar.²⁴

Den 3 december 1914 samlades vid Tullskog större delen av baptistförsamlingens medlemmar och många andra av Magnus Nilssons vänner. Trots regn och besvärligt väglag följde de alla den döde till gravnen på Höörs kyrkogård.

Det förmärktes tydligt att Magnus Nilsson lämnat ett stort tomrum efter sig, ej blott i församlingen utan äfven annorstädes. Ungdomarne hade i honom haft en tillgifven och trofast vän. I många år var han söndagsskolföreståndare. Ehuru han bodde långt från Höörs stationssamhälle, där kapellet låg, var han flitigt med på olika möten. Af hans rätt många barn äro, om jag minns rätt, de flesta på Jesus troende. Två af hans döttrar äro bosatta i Höör och hålla där verksamheten vid makt ej utan stora uppoffringar. Må de blott vara i stånd att fortsätta därmed, fast far är borta. Det bör vara en stor hugsvalelse för dem och syskonen att de nu ha båda sina föräldrar hemma hos Gud. Må faderns uppoffrande och lefvande tro på Gud alltid stå inför dem som ett lefvande, manande minne!²⁴

Vid bouppteckningen några månader senare svarade äldste sonen Nils under edlig förpliktelse för att ”allt blifvit riktigt uppgifvet och ej något med vilja eller vetskap är doldt eller utelämnat”. Förutom Nils var syskonen Sigrid, Alma, Amanda och Hjalmar Vallentin närvarande. Emigranten Idas intressen bevakades av grannen Nils Jönsson i Bokeslund, som också föreslogs som förmyndare åt den då 19-åriga och omyndiga Ruth.²⁵

Boet efter Magnus – vilket värderades av Nils svärfar Anders Persson och tollerupsbon och kronojägaren K. E. Lönn – innehöll bland annat en del möbler, diverse handverktyg, tre bisamhällen värda 14 kronor, glas och porslin, eldkärl, en koppargryta värd 4:25, linne, samt den till tio kronor värderade avlidnes garderob. Totalt värderades lösöret till 111:75, medan övriga tillgångar utgjordes av 95 kronor i kontanter samt en skuld som sonen Nils hade på 780 kronor. Begravningskostnader och gravvård uppgick till 228 kronor, och sedan handlaren N. Nilsson i Höör fått sin räkning betald återstod 721 kronor och 75 öre.²⁵

Sex kilometer till skolan

Nils och Amandas barn Emil, Ester, Gustaf och Hugo var födda med ett par års mellanrum och växte upp i en tid fjärran från skolbussar och andra moderna sätt att förflytta sig. När det blev dags för skolan var de egna benen det enda tillgängliga transportmedlet.

Emil och Ester

De första skolåren gick barnen i Ekeröds småskola, knappt tre kilometer från hemmet. Skolan låg strax intill nuvarande väg 23 mellan Höör och Sösåla, alldeles där vägen kommer ut från Tullskog.

Redan på den tiden ordnades skolutfärder, bland annat till den inte alltför avlägsna Prästtorpssjön. På Ekeröds småskola hade man två klasser med sammanlagt tolv-femton barn, men när Augusta Tysell tog sina unga elever på utfärd följde även syskon och föräldrar med. Vid sådana tillfällen anlätades en man vid namn Alfred Persson.

– ”Sme-Persson” hade lastbil, berättar Gustaf. Så det var bara att sätta några bänkar på flaket och en presenning över, så var man ute och åkte!

Torpen och gårdarna uppe i skogen låg inte precis intill varandra, men Tullskogsbarnen hade ändå sällskap till skolan med andra barn från grannskapet. Men det blev långa dagar i skolan, inte minst sedan de lämnat småskolan och börjat i folkskolan i Höör. En dryg timmes väg till skolan, sedan lektioner och sedan en timmes apostlahästar hem genom skogen. Väl hemma fick barnen klara läxorna bäst de kunde och sedan bära in vatten till djuren eller hjälpa till med andra sysslor.

– Lärare Nilsson sa en gång när vi kom till skolan – och det var regnväder och vi var genomvåta – att ”om de så regnar täljekniva så kommer ni som har längst å gå, men di annre di bler himma”, berättar Ester.

Efter hand som barnen blev äldre fick de hjälpa till mer och mer hemma och även på andra sätt bidra till hushållet. På den tiden var skolläret anpassat till lantbrukets behov, så vårterminen slutade i mitten av maj och man hade också ett ”potatislov” på hösten.

– När jag vare tolv-tretton år kom dom från Kolstrarp (*några kilometer nordost Tullskog*) och undrade om jag inte kunde komma dit och arbeta på mossen, berättar Gustaf. Min uppfattning spelade ingen roll utan det blev bara bestämt att jag skulle dit. Jag fick gå hemifrån klockan sex på morgonen, för man startade klockan sju och höll på till sex och hade en timme till middag. Så där stod jag varenda dag och stack fram brädor som man skulle strö sågspån på innan torven kom ut ur ett munstycke. Sen skulle man hugga av när brädans längd var slut och sedan fortsatte torven på ett rullband tills nån annan tog den och lastade den på en kärra och sen vidare ut på ett spår. Så det höll jag på med i en månads tid och tjänade en krona om dan. Men det var drygt. Det var jobbigt!

När Tullskogsbarnen växte upp var det inte så ovanligt med försäljare som gick runt bland gårdarna och sålde. Min far Hugo, yngsta barnet i familjen och född 1915, brukade berätta om en kringvandrande judisk ”nasare”:

– Han hette Moses Bremes och han sålde småsaker som nål och tråd och annat man behövde. Han hälsade på nån gång om året och fick då övernatta hos oss. Men en gång hade vi en liten gris som vi hade blivit tvungna och ta hand om och ha inomhus. En morgon kom Moses in i rummet och råkade få syn på grisen. Då gav han opp ett illtjut och for ut ur huset. Då kunde vi ju inte låta bli att gapgrina!

Utöver episoden när stackars Moses till sin fasa befann sig i samma rum som ett orent svin berättade far också att Moses någon gång fick lök med sig från Tullskog. Det var strax före en judisk sorg högtid och Moses skulle ha löken med sig så han kunde ”gräda” ordentligt!

Skola och söndagsskola

Under skolveckan gick som nämnts barnen hela vägen till och från skolan. Men inte nog med det.

– Dessutom skulle man ju helst gå till Höör på söndagen också, till söndagsskolan, säger Gustaf. Så på den tiden behövde man inte motionera!

– Hugo var bara fem år när han började gå med till söndagsskolan, säger Ester. Första gången frågade läraren om han skulle komma tillbaka nästa söndag.

Gustaf och Hugo

Då svarade Hugo att ”Ja, jag får komma med, men bara om det är grannt väder”!

Såväl föräldrarna som barnen deltog i söndagarnas gudstjänster i Betel, dit Amanda kunde gå trots sin i ungdomen skadade höft. Det hände dock att man spände Brunte för åkvagnen och på det sättet tog sig till gudstjänster eller andra sammankomster. Nils arbete medgav dock inte att han gick i faderns fotspår och ingick i församlingens styrelse eller hade andra uppdrag i församlingen. Men han bidrog givetvis med sitt yrkeskunnande när Betel skulle byggas om eller hjälpte till på annat sätt.

Baptistbarnen från skogarna utanför Höör upplevde sig inte speciellt annorlunda än andra barn. Söndagsskolfester och andra större sammankomster drog mycket vanligt folk till Betel och det var allmänt accepterat att gå dit och vara med där. Såväl i skolan som i övriga samhället spelade kristendomen också en annan roll än vad den gör idag. Det var till exempel morgonbön varje dag i skolan, bön vid frukostrasten och välsignelsen när det var dags att gå hem. Det var visserligen svenska kyrkans lära som gällde och förkunnades och det var också kyrkan som bestämde över skolan på den tiden.

– Men jag kan inte minnas att någon behandlades illa i skolan för att han eller hon var frikyrkobarn, säger Gustaf. Fast det fanns väl en och annan som skojade med oss lite. Bland annat var där en dräng i Ekeröd, som när han såg oss gå förbi började sjunga ”Låt mig få höra om Jesus...” Men det var inget ont menat med det.

Föräldrarna levde i mångt och mycket som vanliga människor, umgicks med grannarna och gav en hjälpande när så behövdes, och man bjöd alltid grannarna till kalas när något skulle firas.

– Även om grannarna gärna tog sig ett glas så hade de respekt för mina föräldrar och deras sätt att leva, säger Gustaf. Och när det var riktigt bekymmersamt kom dom hem och snackade av sig lite. Jag vet att en av dom kom hem till oss en dag och sa att

”Ah, ja skulle pryla me säl som ja bär me åtl!” och berättade vad han hade ställt till med. Och när de kom på kalas var det aldrig nåt prat om att det inte serverades sprit hos oss, utan dom kom och drack sitt kaffe och hade trevligt!

Under de år Hugo gick i skolan utökades skolgången (som då omfattade två år i småskola och fyra i folkskola) med s k fortsättningsskola, omfattande två ”årskurser” med sammanlagt 360 obligatoriska undervisningstimmar. Det tämligen blygsamma antalet timmar tyder på att fortsättningsskolan förmodligen var anpassad så att eleverna kunde hinna med att göra nytta hemma också. Betygsskalan var den samma som när jag gick i skolan på 1950- och -60-talet: A, a, AB, Ba etc.²⁶

Den sexåriga skolplikten hade fastställts i en folkskolestadga redan 1882, medan den på 1920-talet införda fortsättningsskolan var en allmän eller praktisk yrkesorienterad utbildning för ungdomar som gått ut 6-årig folkskola men inte fyllt 16 år. När sedan riksdagen 1936 beslutat om sjuårig folkskola blev fortsättningsskolan ettårig, för att efter grundskolans genomförande försvinna helt.^{1, 2}

Hugo gick ut folkskolan den 18 maj 1928 och var uppenbarligen matematiskt lagd, eftersom det ämnet var hans bästa med betyget ”lilla a”, *Med utmärkt beröm godkänd*. Däremot var han inget direkt lantbrukarämne med enbart *Godkänd* (B) i trädgårdsskötsel. Han var heller ingen sångarstjärna i vardande med BC, *Icke fullt godkänd* i sång, något som hans båda söner ett antal år senare fann vara ett fullt rättvist betyg.

Tullskog, ca 1927. Sittande/knästående: Nils, Hugo, Majas syster Eva, Amanda, ”en påg som var hos Andreassons”, Birger Andreasson. Stående: Emil, okänd, Gustaf, Ester, okänd, Maja, Gustav Andreasson, Elna och Gottfrid Andreasson.

Den 22 januari 1930 var det dags för avgångsexamen i fortsättningsskolan och därmed slut på Hugos år vid skolbänken. Man läste endast ett fåtal ämne i fortsättningsskolan och de ämnen som han fick avgångsbetyg i var räkning, medborgarkunskap, modersmålet, naturkunnighet och gymnastik.²⁶

Överlevde spanska sjukan

Gustaf gick som den ende av Tullskogs-barnen över till realskola (kommunal mellanskola) från sjätte klass.

– Jag var ju som man sa ”klent byggd” och ansågs väl därför mer lämpad för studier än för kroppsarbete, berättar Gustaf. Jag är nämligen en av dom få idag levande som varit drabbade av spanska sjukan.

Gustaf hade drabbats av spanska sjukan hösten 1918, när han var fem år gammal. Denna ökända far-sot var en influensaepidemi som härjade åren 1918-1920 och antas ha kommit till Europa från Kina och Japan via USA. Mer än 500 miljoner människor beräknas ha insjuknat och 25 miljoner av dessa dog i sjukdomen. I Sverige tog sjukdomen omkring 37 000 liv, därav 27 000 det året Gustaf blev sjuk.^{2, 13}

Läkare var inget man skickade efter i första taget och i hemmet fanns inte ens en febertermometer. Men goda grannar hade man och ”Mor Elise” Jönsson tillkallades och hade termometern med sig när hon kom.

– Det glömmar jag aldrig! Jag låg där i sängen och såg när hon hade tagit tempen. Hon tog ut den och stod där och titta. Sedan titta hon en gång till. Så läste hon högt: ”Färrtitvå å två!” Och sen hörde jag bara att hon ropade efter far: ”Nils! Du ska gå te doktorn i Höör med-desamma!”

Doktorn hette Wideberg och ska ha varit en mycket duktig läkare, även om han var mest berömd för att vara svår på spriten. Nils gav sig iväg till Wideberg och kom hem med medicin som doktorn hade blandat till.

– Det enda jag kommer ihåg av sjukdomen var att det kändes som om jag brändes opp inifrån. Mor har berättat att dom var säkra på att jag skulle dö, men medicinen gjorde att febern gick ner och jag överlevde. Men så kom ju följsjukdomar ovanpå det och jag fick nåt som dom kallade skrofler. Jag har fortfarande märken här och varstans, eftersom jag fick stora bölder. Och så skulle jag dricka fiskleverolja, en

matshed tre gånger om dagen. Det var mitt livs äckligaste dricka! Det var verkligen hemskt, men det var tydligen nyttigt eftersom det hjälpte!

Efter ett halvår var Gustaf så pass återställd att han kunde gå och springa som vanligt igen. Men sjukdomen hade satt sina spår.

– När jag började gå i skolan så hette det att jag var klen byggd. Så när jag senare skulle börja realskolan skulle jag inte vara med i redskapsgymnastik utan bara fristående gymnastik, för att som doktorn sa ”Han e klen byggd”. Jo, man hade ju gymnastik på den tiden! Men jag var ju inte den, utan jag var med och hoppade bock precis som alla andra.

Läroverket (ungefär motsvarande dagens högstadium och gymnasium) hade 1905 delats i två statliga skolor, en lägre (realskolan) med egen examen och en högre (gymnasiet) med studentexamen som mål. 1909 började även kommunala realskolor inrättas och under 1940-talet kom kommunala gymnasieskolor i olika former till. Flickorna hade ända fram till 1920-talet inte tillträde till högre skolor, men på 1800-talet hade det bildats fristående skolor för flickor, varav de flesta kommunaliserades efter 1909.¹

Nils sista dagar

Medan barnen växte upp fortsatte Nils att åka runt och bygga hus. Men mot slutet av 1920-talet drabbades muraren och kronotorpsarrendatorn av sjukdom.

– Han kom hem på hösten -29 och var dålig och kom väl sedan aldrig upp mer egentligen, säger Gustaf. För man gick ju inte till doktorn direkt på den tiden. Men vi gick och lämnade prover till Runeskiöld (*pastor i Baptistförsamlingen*) i Höör, för han kunde sånt där. Han såg att far hade hög äggvita. Så det var egentligen det som tog knäcken på honom och så småningom övergick det också till nån sorts urinförgiftning.

Äggvita var den folkliga benämning på proteinuri, utsöndring av proteiner i urinen, och var symtom vid många sjukdomar, framförallt njursjukdomar.¹

– Sjukdomen var hemsk och han plågades så att han rev sönder skjortan bara så ont han hade, säger Ester. Men på den tiden hade dom ju inte resurserna de fick sen. Man hade inte de medicinerna och det var ju också noga med vad man åt och drack, men det kunde han ju inte hålla. Det var svårt att skaffa rätt kost.

Vid det laget hade Emil och Ester flyttat hemifrån, men den då fjortonårige Hugo gick sista terminen i skolan och bodde hemma, liksom Gustaf som gick i realskolan.

– När Hugo en morgon skulle gå till skolan kallade far på honom, berättar Ester. ”Du ska komma hit här för jag vill säga adjö till dej. För när du kommer

från skolan är jag inte här”. Och så blev det. Det var slut innan Hugo kom hem från skolan. Och han hade också sagt till mor att ”Du behöver väl inte hålla på och stryka min vita skjorta idag. Det kan du väl göra i morgon, det är tids nog. Du kan väl sitta hos mej idag, den sista dan”.

Nils avled den 11 januari 1930, 57 år gammal. Med sönerna Hugo och Gustaf gamla nog att lämna hemmet skulle Amanda inom kort bli tvungen att flytta ifrån Tullskog. Redan i mars blev det därför auktion på djur, verktyg och övriga ägodelar.

– Det gick skapligt med auktionen, så vid bouppteckningen gick inkomster och utgifter ungefär jämnt ihop, säger Gustaf. Vi barn tilldelades 1:62 var! Det var vad där blev över till oss sedan mor fått sin del.

Bouppteckningen förrättades den 11 mars med Amanda och Emil närvarande, medan ”de omyndiga Ester Nilssons, Gustaf Nilssons och Hugo Nilssons rätt bevakades av lantbrukaren Gottfrid Andreasson, Maglasäte No 9 Höör, vilken samtidigt, såsom varande lämplig och vederhäftig, föreslås till deras förmyndare”.²⁷

Tillgångarna – inklusive en symaskin (10 kr), köksinventarier (12 kr) och de 1 481:75 som auktionen samma dag inbringat – uppgavs till 1 928:75. Skulder och utgifter åt dock upp allt utom 18 kronor och 44 öre. Begravningskostnader, ropararvode och auktionsprovision (10 procent) tog sin del och dessutom hade Nils nio fordringsägare, bland annat hade han lånat 370 kronor av Amandas sväger Vilhelm Persson i Vankiva.²⁷

På grund av faderns död blev Gustaf tvungen att hjälpa sin mor att ta hand om en del göromål hemma på torpet. Han hade då bara vårterminen kvar till realexamen,

men var borta från skolan så mycket att han fick gå om sista året. När Gustaf slutligen var framme vid sin examen på våren 1931 hade Ester köpt lackskor och blomsterkrans till honom.

– Det kostade mig tjugo kronor. Där gick hela min månadslön, men fin blev han!

Från Tollerup till Höör

Hugo hade slutat skolan ett par veckor efter faderns död och bodde och arbetade som dräng på en gård i Sjöberga, några kilometer från barndomshemmet.

Amanda och Gustaf flyttade efter auktionen från Tollerup och hyrde ett rum för tio kronor i månaden hos i Holma, strax norr om Höör. Amanda hade redan då problem med värk, men arbetade så gott hon kunde på den plantskola som låg i närheten. Så gjorde även Gustaf när han var skolledig.

– Nåt verkligt sommarlov hade man inte, för man jobbade ju alltid på den tiden, säger Gustaf. Det bara var så!

Amanda bodde kvar i Holma till 1936 då ett hus blev ledigt på Trädgårdsgatan i Höör. Huset var inte så dyrt och hade bra lån. Amandas kusin Oskar Jönsson, vars bageri låg alldeles intill huset, tecknade borgen på ett lån på tusen kronor och genom att överta de lån som redan fanns kunde Ester och Gustaf köpa fastigheten. Det var framförallt Ester som drivit på när det gällde husköpet.

– Jag fick reda på att en av sköterskorna på St Lars hade ett hus till salu. Men det fanns ju inga besparingar så jag samlade ihop pengar och ordnade med lån, berättar Ester. Gustaf stod också med sitt namn på papperna, men det var jag som skötte ekonomin och stod för huset. Så man har ju liksom varit husägare!

Till det lilla huset på nummer 94 i kvarteret Munken flyttade således Amanda 1936 och kom att bo kvar där så länge hon levde. Hugo, som vid det laget fått arbete på Jönssons Bageri, flyttade in i ett rum på ovanvåningen. Ester kom hem så ofta som möjligt och städade och målade fönster eller hjälpte sin mor på annat sätt, liksom Gustaf som bland annat såg till att hon fick tillräckligt med ved uppsågad.

Amanda hade under Holma-åren arbetat en del på plantskolan, men något arbete var hon nu inte längre förmögen att utföra på grund av besvärlig värk i både händer och fötter.

– Hon hade ju också varit handikappad ganska länge, säger Ester. Hon var låghalt sedan hon fördärvat höften redan i när hon var ung.

Den första lagen om allmän pensionsförsäkring hade kommit 1913 och följts 1935 av den så kallade folkpensioneringslagen, men det var först genom 1946 års lag om folkpensionering som det blev möjligt att leva på pensionen.¹ Amanda var ännu inte berättigad till ålderspension, så Doktor Wessman i Höör skrev ett intyg till henne så att hon skulle få någon form av sjukpension.

– Hon skulle få 25 kronor i månaden och behövde bara gå till den som hade hand om sådant här i Höör. Men det var minsann värre det, för det var

som om han skulle ta pengarna ur sin egen börs! Men långt om länge fick hon i alla fall sina pengar, berättar Gustaf.

På Trädgårdsgatan

Hos farmor Amanda på Trädgårdsgatan gick man alltid in köksvägen. I köket hade hon sin säng och den pall hon oftast satt på och i gatlyktans sken läste sin *Mellersta Skåne*. En mindre rum fanns mellan kök och finrum. Finrummet uppvärmdes av en vedkamin och där fanns också ett mindre rum i en tillbyggnad, där gamla fotografier hängde inramade på väggarna och där också den gamla familjebibeln i Karl XII-versionen från 1703 låg.

Farmor Amanda minns man som en vänlig, om än stundtals kärv, människa. Hennes språk utmärktes av gedigna, gammelskånska ord och uttryck som ”låck dören” och ”gack ud i vebon”, samtidigt som senare tiders lånord som *fotogen* i hennes mun förskånskades till ”färrtischen”.

Från Amandas hemtrakter kring Mjölkalånga kom även lantbrukaren Gottfrid Andreasson, och han kände därför förmodligen Amanda sedan barndomen. Sedan Gottfrid och hans familj – hustrun Elna och sönerna Elvier, Erik, Gustav och Birger – flyttat till en gård i Maglasäte utanför Höör blev de nära vänner till Nilssons i Tollerup. Efter Nils död

Födelsedag på Trädgårdsgatan

blev Gottfrid som tidigare nämnts utsedd till förmyndare för de enligt den tidens lagar omyndiga barnen Ester, Gustaf och Hugo.

Familjen Andreassons ställe i Maglasäte var den gamla stilens bonnagård, med soffa i köket där Elna och Gottfrid sov, en tambur med en även för den kraftigt snuvige lätt förnimbar gödsellukt, samt finrum som bara eldades i samband med kalas.

– Det var minsann inte bara i farstun det var kraftig staldoft, säger Amandas sonson Bertil Nilsson. Dom ville bjuda på mat i köket en gång när vi var där. Men usch, nä-ä!

– Sommaren -51 jobbade jag ute i Maglasäte, säger en annan av Amandas barnbarn, Åke Netterheim. Jag arbetade mest ihop med Gottfrid. Jag var ju bara elva år och han var gammal och sliten, men han sa att vi båda gjorde ett helt dagsverke tillsammans! Den sommaren bodde jag hos farmor i det lilla rummet på ovanvåningen. Trappan dit upp använde hon för övrigt som skafferi, bland annat till mjölken, eftersom hon inte kunde gå ner i källaren. Jag åt frukost om morgnarna innan jag cyklade ut till Andreassons och en dag var mjölken blå, och då talade jag om för farmor att jag inte ville dricka den mjölken. Då tog hon glaset, drack upp allt och sa att ”Där var väl inget fel på den mjölken!” Maten skulle ner, om den sen var skämd eller ej spelade ingen roll!

– När vi bodde i Höör var farmor en gång och hälsade på oss, säger min bror Lennart Nilsson. Mor hade en härsken sill som hon skulle kasta bort, men farmor tog den, åt den och sa att ”Ja, go’ va den ente, men nere e den!

Amanda hade sin bestämda uppfattning om vad man åt och tyckte nog ofta att hennes svärdöttrar skämde bort oss barn. Inte minst gällde detta Emils fru Ruth.

– Farmor hade alltid stek till middag, berättar Emils yngsta dotter Ulla. Vi barn sa till mamma att vi inte ville följa med till farmor, för då måste vi äta fett. Så när vi var där satt vi barn i det andra rummet och då gick mamma och skar ut dom finaste bitarna till oss, utan fett. Sen tog hon våra tallrikar och skufade undan fett. Så farmor inte skulle se det.

Själv minns jag när vår familj en gång i mitten av femtiotalet var på middag hos farmor och hon hade stekt fläskkottletter. Dessa var tidsenligt försedda med rejält med fett. Eftersom jag redan i barndomen hade svårt att äta fett ville jag ta bort den väl tilltagna fettrand. Men för att inte Amanda skulle tycka att hennes sonson var alltför bortskämd och otacksam blev jag av mor tvingad att äta upp kottletten, inklusive allt fett. Några minuter senare stod jag bak husknuten och spydde upp hela middagen. Mitt illamående hade i alla fall det goda med sig att det var sista

Amanda Nilssons hus på Trädgårdsgatan, Höör.

gången som mor försökte tvinga i mig något jag inte tyckte om.

– Vi hade så roligt åt farmor, för hon gick ju inte på dass så ofta och skötte magen, berättar Åke. Så vi sa att ”Varje tisdag går hon dit och sen kommer dom och tömmer!”

Åkes farmor hade i alla fall kommunal latrintömning, men det hade inte hans mormor Sigrid på Eriksgatan.

– Där hade man i stället en spann, som vi fick gå ut och tömma och sen gräva ner innehållet i trädgården, säger Åke. Men det blev bra päror och fina bär där! Sedan hade farmor ju också kommunalt vatten inomhus i köket, medan mormor hade egen brunn.

Vi barnbarn hade väldig respekt för Amanda, inte minst när hon som vanligt markerade sina mera kraftfulla uttalanden med att banka i golvet med käppen. Även hennes barn hade väldig respekt för henne och det var till exempel otänkbart för dem att säga ”du” till sin mor.

En gång när Emils barn och en del av deras kusiner var hos sin farmor gick de efter middagen ut i trädgården och lekte. En stund senare gick Emil till intilliggande Jönssons bageri för att köpa tårta till kaffet. När han kom tillbaka hade han dessutom med sig glass till barnen.

– Och då fick vi stå bakom dasset och äta den, för vi fick inte visa farmor att pappa hade köpt glass till oss, berättar Ulla. Pappa vågade inte visa sin mor att han bjudit oss på glass! Och vi var ju överlyckliga för glassen och fortsatte sen att leka. Men efter en stund kom pappa ut igen. Då stod han där och tittade och så sa han: ”Ja, nu måste jag gå och köpa glass!” Farmor hade för en gång skull sagt till honom att ”här får du lite pengar så du kan gå och köpa glass till barnen”. Så på så sätt fick vi glass en gång till! Och vi fick *ike* säga till farmor att pappa redan hade köpt glass till oss!

Under ett antal år tillbringade Amanda jularna hos vår familj och jul- och nyårshelgen 1959/60 var hon som vanligt i Billesholm. En snöig söndagsmorgon i

Nils och Amanda Nilssons grav i Höör.

januari (samma dag som min bror Lennart var på väg hem från kusinen Boos bröllop i Västergötland) hittades farmor död vid sin säng vid kakelugnen i vardagsrummet.

– Hon hade ju sin värk och på senare år var hjärtat också dåligt, säger Ester. Men hon blev 82 år gammal.

Efter en begravningsakt i Betelkyrkan den 24 januari 1960 begrovs Amanda Nilsson på Höörs kyrkogård, på den gravplats där maken Nils lagts till vila nästan på dagen exakt trettio år tidigare.

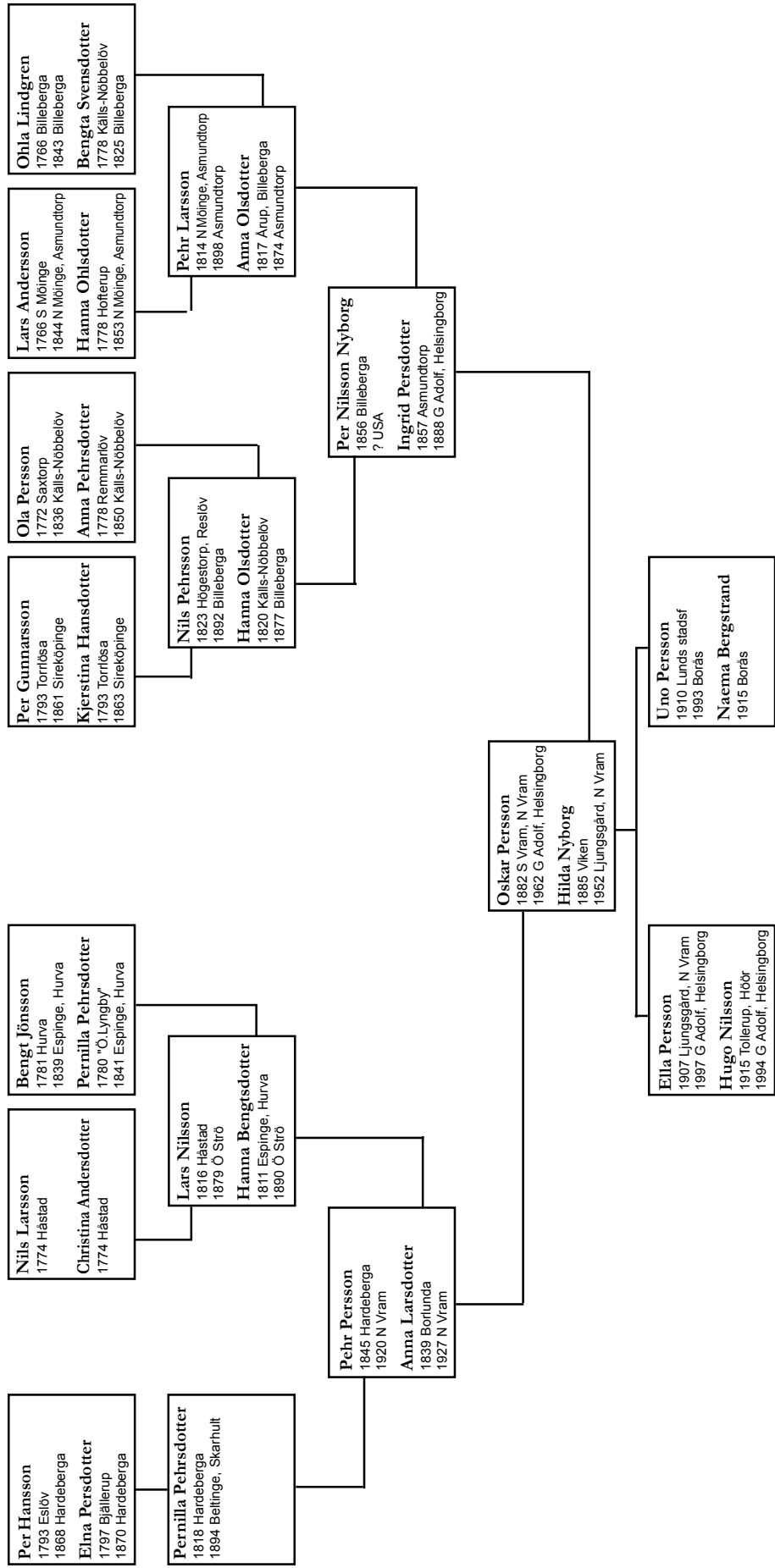
Till gruvorna i nordväst

Statarsystemet fick sitt genombrott under 1800-talet på de större godsens och fanns kvar till 1945. Systemet innebar i huvudsak att jordbruksarbetare anställdes på stat, det vill säga med hela sin familj bosatt på godset och med ungefär hälften av sin lön i form av till exempel ved, spannmål och mjölk. Inte minst i Skåne var systemet väl utbredd och passade bra för de många stora godsens.

Statarna anställdes på årsbasis. Under sista veckan i oktober kunde man se åtskilliga flyttlass med statarfamiljer och deras bohag på de skånska vägarna, varje gång med förhoppningen att den nya anställningen skulle innebära bättre boende- och arbetsförhållanden för den ofta snabbt växande familjen.

Många satt fast i systemet, andra lämnade statarlivet bakom sig och sökte sin lycka i industri- och gruvsamhällen.

Översikt släkten Persson

Statardrängen från Hardeberga

Min morfars far hette Pehr Persson och var född den 26 januari 1845 i Hardeberga öster om Lund. Pehr var resultatet av en utomäktenskaplig förbindelse mellan Pernilla Persdotter, 27-årig piga på Hardeberga gods, och en för kyrkböckerna okänd man.

Pernilla Persdotter var uppväxt i Hardeberga och dotter till dragaren Per Hansson och hans fru Elna Persdotter. Som ung flicka fick Pernilla som så många andra ge sig iväg och själv arbeta ihop till brödfödan. Hon tjänade bland annat som piga i Fjellie innan hon 1843 återvände till föräldrahemmet på Hardeberga nr 1.

Sonen Pehr kom att växa upp till en envis, kraft- och temperamentsfull herre med bestämda åsikter och som gärna höll sin sedermera omtalade ”Per Persa-näsa” högt. Hans humör, självsäkerhet och markerade näsa gick i arv, åtminstone till vissa individer i kommande generationer.

Tvåbarnsmodern gifter sig

När Pehr var fyra år gammal fick Pernilla ytterligare ett barn med okänd fader, dottern Hanna. År 1859 hade Pehr lämnat hemmet och Pernilla tog då Hanna med sig till Skarhult söder om Eslöv och gifte sig med Anders Olsson, ryktare vid Skarhults säteri, fyrbarnsfader och nybliven änklings.

Efter att ha fått Pehr och Hanna utan namngivna fäder fick 43-åriga Pernilla Persdotter i september 1861 dottern Kerstina, denna gång med den nyblivne äkta maken Anders Olsson som barnafader. Kerstina kom att som sjuttonåring arbeta som piga i trakten av Värpinge utanför Lund och gifte sig fem år senare med torparen och sadelmakaren Peter Andersson i Östra Strö.

Även de övriga av Anders Olssons och Pernilla Persdotters egna och gemensamma barn lämnade efter hand hemmet, medan Anders och Pernilla bodde kvar på Skarhults säteri. 1893 flyttade de några kilometer norrut till Bältinge, där de under hösten året därpå avled med tre veckors mellanrum.

När Pernillas son Pehr Persson var tretton år flyttade han till Kyrkheddinge söder om Lund och arbetade där som dräng hos en åbo vid namn Ola Andersson. Därefter följde han det gängse mönstret, dvs han städslades på ett år i taget och flyttade efter ett eller två år vidare till nästa anställning: 1859 Stora Bjällerups säteri, 1861 Lund och 1862 Hardeberga.

Något större intresse av att vidmakthålla de kunskaper han fått av lärare och präst verkar inte Pehr ha haft. Vid husförhör i Bjällerup konstaterades att

han glömt mycket av såväl kristendomskunskap som läsning och när han återvänt till Hardeberga gav prästen honom betyget *Bc* (ej godkänd) i alla tre ämnen *Läsning*, *Luthers lilla katekes* och *Förklaringen*.

Pigan Anna

1863 fick Pehr arbete som statardräng på Lilla Skeglinge i Skarhults församling. Ungefär vid den tiden lärde han känna den drygt fem år äldre pigan Anna, dotter till drängen Lars Nilsson och pigan Hanna Bengtsdotter.

Lars Nilsson var född 1816 och son till husmannen Nils Larsson och dennes hustru Christina Andersdotter. Nils och Christina var födda med fyra dagars mellanrum i oktober 1774 och bodde efter giftermålet i ett torp tillhörande hemmansägare Nils Jönsson på nr 5 i Håstad, norr om Lund. Föräldrar blev Nils och Christina först när de var uppe i fyrtioårsåldern, men då fick de under åren 1814–1822 sönerna Måns, Anders, Nils och Lars (morfars morfar).

Lars Nilsson gav sig som fjortonåring hemifrån för att tjäna sitt uppehälle som dräng och kom mot slutet av 1830-talet till Borlunda. 22-årige Lars gifte sig i Borlunda kyrka i februari 1839 med 27-åriga Hanna Bengtsdotter.

Hanna hade växt upp i Espinge i Hurva församling hos sina föräldrar. Hennes far, åbon Bengt Jönsson, var född 1781 i Hurva medan modern Pernilla Pehrsson var ett år äldre än sin man och kom från Lyby. Bengt och Hanna fick under en tjugofemårsperiod tio barn tillsammans, där Hanna kom som nummer fyra i oktober 1811. Bengt Jönsson blev 58 år gammal och dog i maj 1839, medan Pernilla avled i december 1841 i en ålder av 61 år.

Lars Nilsson och Hanna Bengtsdotter bodde på Borlunda nr 3 när Anna, min morfars mor, föddes den 3 oktober 1839. Sedan även dottern Elna kommit till världen flyttade familjen till Skeglinge, där Bengta, Nils och Kersti föddes åren 1845–1849. 1854 dog nioåriga Bengta och familjen flyttade till Östra Strö, där Lars köpt en mindre jordbruksfastighet om 1/32 mantal. På Strö nr 14 föddes sonen Anders och ännu en dotter med namnet Bengta.

Åren gick och barnen arbetade periodvis på andra platser innan de för gott lämnade föräldrahemmet. I november 1879 dog Lars i en ålder av 63 år. Hanna bodde först kvar på det egna hemmanet, men när hon var 76 år gammal blev hon inhyst hos en husman i grannskapet och bodde där ett par år innan hon avled sommaren 1890.

Dräng på Skarhult

Pehr Perssons bekantskap med Anna Larsdotter ledde till att hon i slutet av 1864 födde en son som fick namnet Per efter sin nittonårige fader. Vid det laget bodde Pehr i Gudmuntorp, medan Anna flyttat hem till sina blivande svärföräldrar Pernilla och Anders på Skarhults säteri.

Skarhult ligger en halv mil sydost om Eslöv och var ett av de storgods som använde sig av statssystemet. Säteriet, med sitt trelängade slott från 1562 i rött tegel, var stort och gav arbetstillfällen till såväl kammarjungfrur som åtskilliga pigor och drängar. Efter att ha ägts av släkterna Rosensparre och Brahe hade Skarhult kommit i kunglig ägo och sålts av Oscar I till ryttmästaren, kommandören och friherren Carl Johan von Schwerin, vars ättling och namne sedan några år tillbaka är herre på Skarhults slott.²

– I samband med att vår släkt tog över Skarhult 1844 delades ägorna upp med Pugerup, berättar Carl Johan von Schwerin. Innan dess omfattade Skarhult närmare 2000 hektar, medan det idag består av knappt 900 hektar.

Hur det förhöll sig med villkoren för de anställda vid Skarhult är okänt, men uppgifter från olika håll anger att en statarfamilj omkring 1865 kunde ha cirka 100 kronor i kontant årslön, medan naturaförmånerna bostad, ved, mjöl, potatis, fläsk med mera värderades till ungefär samma belopp. Som jämförelse kan nämnas att rågmjölet kostade omkring 15 öre per kilo och sillen knappt 25 öre, medan mjölken betingade ett literpris på 10 öre. Statarna låg i särklass lägst lönemässigt och högst när det gäller arbetstiden (det var inte ovanligt med tolv till fjorton timmars arbetsdag under sommarhalvåret).^{28, 29}

I april 1866 gifte sig Pehr Persson och Anna Larsdotter i Skarhults kyrka, byggd i romansk stil i mitten av 1100-talet. Pehr var då dräng vid Skarhults säteri, där familjen kom att stanna kvar några år och där också barnen Johannes, Nils och Gustaf föddes. Från Skarhult kom statarfamiljen Persson till Gård-

stänga, varifrån de i oktober 1872 flyttade till knappt fyra mil åt nordväst till Gedsholmens gods i Ekeby, där sonen Frans föddes ett par månader senare.

För Pehr och Anna skulle det dock snart vara slut på statarlivet och kringflyttandet. De hade kommit till en del av Skåne som utvecklades snabbt inom ett helt annat område än lantbruket.

Det svarta guldet

Den del av Södra Vrams socken som skulle komma att bli den nya tätorten Billesholm växte under senare delen av 1800-talet i snabb takt. Tillväxten berodde helt på att man hittat stenkol. Från den anspråkslösa starten 1866 tog man inom Billesholmsområdet år 1880 upp 35 000 ton kol och tjugofem år senare var man uppe i 96 000 ton om året.³⁰

Vid den tiden var det Södra Vram som utgjorde själva samhället och som även fram till 1946 gav namn åt kommunen. Det som skulle bli Billesholm hade vid mitten av 1800-talet enbart bestått av Skinneholms gård och de åtta personer som bodde där.

En central roll i samhällets historia spelade järnvägen. 1876 blev den senare SJ-ägda stationen Billesholms Grufva, ”Stora station”, klar och det fanns också ett stickspår till kolbolagets första schakt, och det som där blev den bolagsägda ”Lilla station”.³⁰

Det av bruksherrarna och Höganäsbolaget styrda samhället växte snabbt upp kring stationerna och de gruvschakt som öppnades. Men även det som idag utgör centrala Billesholm var på uppgång. Det byggdes kyrksal, bibliotek och badhus. Kring torget, med torghandel två gånger i månaden, och längs det som sedan kom att kallas Storgatan, blomstrade handeln med åtskilliga nyöppnade butiker av olika slag. Från att 1870 ha bestått av 150 personer växte samhället snabbt och 1920, det år Pehr Persson dog, uppgick invånarantalet till över två tusen.³⁰

1932 lades dock all gruvdrift ner. Ägarna Höganäs-Billesholms AB hade bedömt kolgruvorna som olämpliga för en mer mekaniserad kolbrytning och därmed inte längre lönsamma. Efter nedläggningarna behövdes varken gruvor eller gruvarbetare, vilket inom några år ledde till att samhällets invånarantal halverades. Tappra försök gjordes dock att blåsa liv i gruvbrytningen igen och även att få regeringen att ordna annan sysselsättning, men dessa ansträngningar gav inget resultat.

På grund av svårigheterna under andra världskriget att skaffa fram bränsle fick trakten trots allt vara med om ännu en rush efter det svarta guld, denna gång till stor del bedriven på Södra Vrams fälad strax öster om samhället Billesholm. Men nu fick storbolagen konkurrens av massor av små privatägda gruvor. Inte mindre än omkring 200 schakt öppnades under

Skarhults kyrka

krigsåren, men som i så många andra sammanhang lyckades vissa medan andra blev ännu fattigare på kuppen.³⁰

1950 var samtliga gruvor i Billesholmsområdet nedlagda. Men under tiden hade en helt ny industri startats som skulle bli räddningen för det tidigare så gruvberoende Billesholm.³⁰

– Det blev ju en väldig press på Höganäsbolaget, eftersom de hade lämnat Billesholm i sticket och slopat all sin verksamhet här. Då kom det fram att man skulle kunna göra isolering av glasull. Höganäsbolaget startade därför Billesholms Glasullsaktiebolag, som kom att sysselsätta framförallt väldigt många kvinnor, berättar Ernst Olsson, ansvarig för hembygdsföreningens tidning Grufvan.

Glasullsfabriken, sedermera Gullfiber, blev räddningen för Billesholm. ”Glasullen” blev med tiden ett stort företag med många anställda och tillsammans med Findus i Bjuv de viktigaste industrierna i nuvarande Bjuvs kommun. Det sedermera internationellt kända Bjuvsföretaget hette för övrigt Skånska Fruktvin- och Likörfabriken när det grundades i början av seklet, men bytte namn till det enklare och slagkraftigare Findus när Marabou köpte det 1942 och startade den verksamhet företaget sedan blev känt för.

– En kuriositet i sammanhanget var att kommunalgubbarna i Billesholm länge var mycket skeptiska till glasullstillverkningen, säger Ernst Olsson. De ansåg att Höganäsbolaget hade lurat dom och ville inte ha något ytterligare samröre. Det fanns även fler industrier som hade tänkt etablera sig i Billesholm, däribland Findus, men kommunalgubbarna ville inte ha med något storföretag mer att göra eftersom de ansåg att de hade blivit så illa behandlade. ”Bjuvsingarna” tog däremot med uppsträckta händer emot Findus!

När den 28-åriga Pehr Persson och hans familj i oktober 1873 lämnade statarlivet på Gedsholmen flyttade de en halvmil norrut till Södra Wram i Norra Vrams församling. Där slog de sig ner i någon av de arbetarbostäder gruvbolaget under åren 1873–1874 uppförde inom Wrams kolfält, i folkbokföringssammanhang senare benämnt Billesholms grufva eller Grufvan.

Till bostäderna hörde oftast en trädgård, vilken framförallt används till odling av grönsaker. Hushålls- och kostvanorna var mycket enkla i de flesta familjer vid denna tid. Stommen var potatis (och i viss mån rotfrukter, kål och lök), fläsk, sill och bröd. Brödet spelade en stor roll, medan färskvaror sällan användes utan sill, kött och fläskvaror var i regel salt. Socker var en lyxartikel och kostade en dryg krona kilot, det vill säga nästan en dagslön.³¹

Pehr och Anna utanför bostaden i Husara'n

Pehr Persson kom först att under ett antal år arbeta som kolhuggare i gruvschakten innan han troligen blev byggnadsarbetare, en sysselsättning som det i det snabbt växande gruvsamhället var stor efterfrågan på och ett yrke som kom att gå i arv till åtminstone ett par av sönerna.

Men det var inte bara yrket som skulle gå i arv.

Pehr Persa-humöret

De få minnen jag har av att mor och morfar berätta något om morfars far Pehr Persson har gett mig en bild av en ganska kärv, envis och hetlevrad herre. Inom släkten – även bland vissa som jag först under arbetet med denna släkthistoria kommit i kontakt med – är ”Pehr Persahumör” och ”typiskt perssonskt” begrepp som lever vidare.

Arbetet som kolhuggare var slitsamt och riskabelt. Alkoholen blev för många en hjälp att härda ut och ett sätt att koppla av. Det ansågs naturligt att ta sig ett rus på avlöningskvällen och fylleri, kortspel och slagsmål var vanligt förekommande nöjen.

Den 30 mars 1874 hade Pehr och hans familj bott i den snabbt växande gruvorten Billesholm ett halvt år. Barnen Per, Johannes, Nils och Gustaf var mellan tre och nio år gamla och i Annas mage låg sedan någon vecka embryot till nästa barn, Fritz.

Tillsammans med några andra gruvarbetare kom Pehr vid tre-fyrtiden denna eftermiddag till N. Gustafssons bierförsäljningslokal där de inhandlade vardera två öl. Enligt vad Gustafsson senare uppgav uppförde sig gruvarbetarna mindre trevligt och tilltalade såväl handlaren som hans hustru med okvädningsord. Detta föranledde Gustafsson att be de öldruckande att avlägsna sig. Först efter upprepade tillsägelser åtydte Per Pehrsson, Otto Ekelin och Jöns Bengtsson, tre av de högljudda ölkonsumenterna, uppmaningen att lämna lokalen. Därefter stängdes och reglades dörren av handelsmannen, medan Persson, Ekelin och Bengtsson fortsatte att föra oväsen ute på landsvägen.³²

Sannolikt var törsten inte till fullo släckt, för herrarna gick tillsammans med ytterligare en ölbehövande man tillbaka till handelsboden, där de under sparkningar på dörren och högljudda rop krävde att bli insläppta. När detta inte gav resultat, utan de i stället blev uppmanade att lugna ner sig och vara tysta, rann uppenbarligen kolkuggarsinnet till ordentligt.³²

Med förenade krafter sparkades dörren upp så att den föll in i rummet med fyra vildsinta och ölbeskänkta gruvarbetare efter. Ekelin tog handelsmannen i kragen och knuffade omkull honom på golvet. Denne gjorde upprepade och förtvivlade försök att lugna ner sina oönskade gäster och uppmanade dem flera gången att lämna lokalen. Pehr och hans kumpaner tog dock ingen notis om tillsägelseerna utan fortsatte att föra oljud. Slutligen fann handelsman Gustafsson det nödvändigt att tillkalla lagen i dess kroppsliga gestalt av fjärdingsman Johannes Jansson, vilken kom till platsen och med makt och myndighet befallde fridstörarna att genast ”begifva sig derifrån”. Eftersom det vid den här tiden fanns en viss respekt för ordningsmakten åtyddes befallningen och herrarna lommade, förmodligen något slokörade, iväg.³²

Intermezzot i handelsboden blev som sig bör inte utan efterräkningar. Den 14 april 1874 hade Pehr Persson och hans medbrottslingar att snällt infinna sig ”vid fjerde sammanträdet under nu pågående lagtima vårting med Luggude Härad, hvilket sammanträde hålles å Tingshuset i Mörap”.³²

Luggude härad var under åren 1691–1850 förenat till en domsaga med Onsjö och Rönneberga härader. Från 1850 utgjorde Luggude härad dock egen domsaga som 1874 bestod av närmare trettio socknar, däribland den del av Norra Vram som omfattade kolfälten vid Billesholm. Från 1705 var Mörap öster om Helsingborg tingsplats för Luggude häradsrätt, fram till dess att Helsingborg år 1896 blev platsen för häradsrättens verksamhet.³³

Inför de i Mörap församlade rättens tjänare medgav visserligen Pehr och övriga svarande att Gustafsson sagt till dem att lämna lokalen, men eftersom de ”uppfört sig ordentligt derfvid trott sig berättigade att kvarstanna” tills de tömt flaskorna, hade de ej hörsammat tillsägelsen. Vad gäller den alltför handfasta hanteringen av dörren hade de ”ingalunda uppbrutit denna eller på annat sätt våldsamt inträngt” utan dörren hade istället öppnats inifrån. De förnekade också att de skulle ”fört oljud på eller åstadkommit förargelse vid allmänna vägen utanför målsägandens bostad”.³²

Åklagaren begärde därefter vittnesförhör med kvarnägaren Peter Jönsson i Åbro, hemmansägarna Johannes Mauritz och Gustaf Lundgren på Ljungsgård, samt Olof Persson i Södra Vram. Sedan dessa

avlagt ed och varnats för mened hördes de var för sig och styrkte med sina vittnesmål ölhandlarens uppgifter och vad som stod att läsa i den stämning som kronolänsman A. G. Pramberg lämnat in.³²

Jönsson från Åbro mölla berättade bland annat att svarandena sedan de trängt in i lokalen ”skrålade, förde oljud samt uppförde sig oskickligt”. På fråga från åklagaren uppgav Jönsson att han ”icke kunde bestämdt uppgifva huruvida svarandena vid tillfället varit öfverlastade, ehuru de förefallit något ankomna af starka drycker”. Vittnet Mauritz berättade att dörren uppsparkats ”med sådan våldsamhet att dörrekrampan föll af och dörren kastades af hakarna in i rummet” varpå de fyra gruvarbetarna rusade in i rummet och ”skreko, stampade och förde oljud”. Lundgren vittnade bland annat om att Gustafsson hotat att hämta länsman och då fått till svar att han ”gera kunde hemta både länsman och fjerdingsman” men att de inte ämnade stanna kvar tills dessa anlände. Det sista vittnet, Olof Persson, hade inget ytterligare att tillföra ärendet, varefter målet i vederbörlig ordning överlämnades till prövning.³²

Några veckor senare, den 11 maj 1874, fick Pehr Persson, Otto Ekelin, Jöns Bengtsson och övriga hemfridsstörare sina domar.

I följd hvaraf Häradsrätten, som icke funnit det kunna med säkerhet antagas att det våldsamma inträngandet i målsägandens bostad med uppsåt att honom wäldföra, kräfwär rättvist att, med afseende på hwad sålunda ligger hwar af svarandena till last, likmätigt 11 kap 10§ och 14 kap 13§ Strafflagen, döma dels Otto Ekelin, samt Hans Swensson, Carl Mårtensson och O. Wolt att böta, den förstnämnde för det mot målsäganden föröfvade lindriga wäld 20 kronor och hwar af de öfriga för hemfridsbrott likaledes 20 kronor dels ock Ekelin, Jöns Bengtsson och Per Persson att för det af dem begångna hemfridsbrott hwar för sig undergå fängelse i tre månader. Skolande Ekelin vid bristande tillgång till de honom ådömda böter i stället undergå fängelse i tolf dagar utöfwer nämnda tid.³²

Domen på tre månaders fängelse för Otto Ekelin, Jöns Bengtsson och Pehr Persson fastställdes av Kongl. Maj:t den 17 november. När det nya året var någon dag gammal lämnade Pehr sin fru Anna och barnen, inklusive den femton dagar gamle Fritz, hemma i Billesholm och åkte till Malmö för att avtjäna sitt straff, utsatt att påbörjas den 3 januari 1875.³⁴

Malmöhus slott hade alltsedan Skåne blev svenskt 1658 tjänat som förvaringsplats för fångar. Länsfängelset och dess föregångare länshäktet var först inrymt i särskilda rum i citadellet, det vill säga den gamla slottsbyggnaden, men 1855 tog man i bruk en nyuppförd byggnad inne på slottsområdet och denna utgjorde därefter länsfängelse fram till 1914.³⁵

När Pehr Persson kom till Malmö länsfängelse den 2 januari beskrevs han som ”30 år, född i Hardeberga, kolhuggare” och med ”ljus hår, blå ögon, rak näsa, ovalt ansikte, ord. vext, 5 fot 8 tum” (166 cm). Sedan han lämnat ifrån sig de ägodelar han bar på sig fördes han till den cell som skulle bli den 29-åriga kolhuggarens och sexbarnsfaderns hem de närmaste tre månaderna.³⁴

Den 3 april 1875 kvitterade Pehr Persson ut 6 kronor och 95 öre, vilket var 5:95 mer än haft med sig tre månader tidigare. Iklädd hatt, rock, halsduk, skjorta, byxor med hängslen, strumpor, tofflor och med snusdosan i fickan gick han ut genom Malmöhus portar och begav sig som en fri man hemåt.³⁴

Otto Ekelin hade uppenbarligen tidigare lyckats få ihop de tjugo kronorna han skulle böta och kunde därför lämna Malmö samtidigt som sina båda medbrottslingar.³⁴

Huruvida min morfars far tillsammans med Otto Ekelin och den 34-åriga hallänningen Jöns Bengtsson direkt styrde kosan mot hemorten, eller om de möjligtvis firade återkomsten till friheten genom att spendera en del av sina under fängelsetiden hop- tjänade slantar på något näringsställe i Malmö, låter vi vara deras ensak.

75 öre i skatteskuld

Pehr och Anna Persson kom att stanna kvar i Billesholm resten av livet. Ekonomiskt sett hade paret troligen alltid det slitsamt, och ålderdomen innebar inget undantag.

Vid ett sammanträde i kommunalfullmäktige den 19 maj 1919 föreslogs att de ”som ej vid 1:a upp- bordsstämman den 23 mars 1919 erlagt förfallna kommunalutskylder” skulle få sina skulder avskrivna. Eftersom ”fattigdom för alla motiverar skattens ef-

”Frigifven efter slutadt straff”
Fångrulla Malmö Länsfängelse 1875

terskänkande” beslöt fullmäktige i enlighet med förslaget och ”voro besluten i samtliga fall enhälliga”. Bland de tjugotalet kommuninnevånare som på detta sätt fann nåd inför de styrande fanns ”P. Persson, Vrams Kolfält nr 20” vars skatteskuld omfattade 0,75 kronor.³⁵

Pehr Persson dog i oktober 1920 av ålderdoms- svaghet, medan hustrun Anna uppges ha dött av förkylning och ålderdom i juli 1927. I den av sonen Oskars svärfar Olof Jönsson och sonsonen, e. o. landskanslisten Eugène Persson (senare med familjenamnet Bjäre), upprättade bouppteckningen efter Pehrs död uppgick de kontanta tillgångarna till 80 kronor. Övriga tillgångar värderades till 679:25, inklusive tre soffor, gungstol, kommod och tre bord samt bland annat ved för 5:-, vedbod värd 5:- och en kollåda värderad till 2:50.³⁶

Begravningskostnaderna uppgick till 215 kronor, men täcktes till största delen (med 100 kronor från vardera) av begravningshjälp från Billesholms Arbetares Sjuk- och Begravningskassa samt från Billesholms Änke- och Pupillkassa.³⁶

Utvandrade eller dog unga

Långt innan Pehr och Anna lämnade det jordiska övergav två av Pehr och Annas nio söner hembygden och for utomlands. Enligt vad som berättats inom släkten ska Nils ha bosatt sig i Amerika och Johannes emigrerat till Australien.

Det som kunnat bekräftas via kyrkböckerna är att Johannes och Nils i oktober 1883 tog ut flyttattest i Norra Vrams församling för att flytta till Skarhult respektive Risekatslösa.

Byggnadsarbetare i Billesholm. Femma från vänster är Pehr Persson.

Där upphör spåren eftersom det inte finns några uppgifter om deras inflyttning i nämnda församlingar. Detta skulle kunna innebära att bröderna gjort en skenmanöver och att de i stället lämnat landet. En av dem finns dock med – tillsammans med hustru och två barn – på en bild från ca 1900.

Tack vare bouppteckningen efter fadern finns åtminstone vissa uppgifter om Nils och Johannes vidare öden dokumenterade, uppgifter som upprepas i bouppteckningen efter modern sju år senare.

År 1920 den 12 december förrättade undertecknade, därom anmodade, bouppteckning efter före gruvarbetaren Per Persson, vilken, född den 26 januari 1845, avlidit i Billesholm Södra Vrams socken, den 25 oktober 1920 och såsom sterbhusdelägare efterlämnat:

- 1/ änkan Anna Persson, född Larsson;
- 2/ sonen kusken Per Persson i Floda, myndig
- 3/ sonen Johannes Persson å okänd utrikes ort, myndig
- 4/ avlidne sonen Nils Perssons barn:
 - a/ sonen Gunnar, född den 15/4 1896

- b/ sonen Verner, född den 15/9 1898
- c/ dottern Wega, född den 24/4 1902, alla i Amerika;

- 5/ sonen gruvarbetaren Gustaf Persson i Billesholm, myndig
- 6/ sonen byggmästaren Fritz Persson i Billesholm, myndig
- 7/ sonen förmannen Oscar Ferdinand Persson i Ljungsgård, myndig.³⁶

Av Pehr och Annas övriga barn dog tre av sönerna redan när de var något år gamla, och även parets två döttrar dog i mycket unga år.

Frans föddes juldagen 1872 när familjen var stattare på Gedsholmen i Ekeby, och dog redan våren 1874. Otto Sigfrid föddes i oktober 1876 och avled ett år och tre månader senare av bröstlidande. Samma dödsorsak uppges i samband med den förste Oskar Ferdinand, som föddes i oktober 1878 och som blev knappt sju månader gammal. Yngsta barnet Olga Paulina föddes i april 1885 och dog i december 1889. Fyra år senare avled Hulda Charlotta av nervfeber (tyfus) i en ålder av tretton år och sex månader.

Familjen Pehr och Anna Pehrsson, omkring 1899/1900. Främst till vänster står sonen Pers barn Olga och John. Bakom dem sitter Anna och Pehr samt Gustafs fru Emelia med dottern Anna. Stående är Pers fru Ida, Per, Oskar, Fritz samt Gustaf med sonen Eugène. Notera att den blivande landsfiskalen redan bär uniform! Troligen är mannen, kvinnan och de två barnen längst till höger äldste sonen Johannes(eller möjligen Nils) med familj.

Kusken Per

Pehr och Anna Perssons äldste son Per gifte sig 1891 med Ida Kristensson från Malmö och våren 1893 fick de sitt första barn, sonen John Leonard. Per arbetade vid det laget som kusk åt Volrath Berg, son till gruvbolagets styrelseordförande Johan Teodor Berg.

J. T. Berg fick för övrigt gruvschaktet Kapten Berg, vilket var i drift åren 1874–1902, uppkallat efter sig liksom en av byggnaderna inom nuvarande Gullfiber/Isovers område. Berg var även inblandad i tillkomsten av Billesholms musikkår genom att 1883 ge en frikostig donation på 4.900 kronor till instrumentköp åt gruvarbetare i Billesholm. Något senare tackade musikkåren sin välgörare i Västergötland genom att framföra en musikalisk hyllning via den vid den tiden sällsynta telefonen.^{30, 37}

Sonen Volrath Berg var född 1855 i Skallsjö församling i Västergötland, men kom till Skåne och Billesholm och gifte sig med den sexton år yngre Karna (Clara) Wetche från grannsocknen Risekatslösa. Disponent Berg hade liksom sin far en betydande roll inom gruvbolaget. Han var också en man som med hårda nypor företrädde ägarnas och kapitalets intressen och lär inte oförtjänt ha kallats ”mannen med stenkols hjärta”.³⁸

Volrath Bergs farfar hade 1824 köpt Nääs säteri i Västergötland och nio år senare anlagt ett av Sveriges första bomullsspinnerier, Nääs Fabriker, i det intilliggande Tollered. Efter en bolagsbildning 1880 blev J. T. Berg disponent och huvuddelägare. Hösten 1893 tog Volrath Berg hustrun Karna och deras två små barn med sig upp till Västergötland för att ta över ansvaret för fabriken. Familjen bosatte sig på den av J. T. Berg uppförda Ekuddens herrgård.

Disponent Berg hade uppenbarligen uppskattat Per Perssons insatser som kusk. I början av oktober

Ida och Per Persson, Lilla Ekudden

Kusken Per Persson

1894 lämnade nämligen Per, Ida och John Persson kolfälten i Skåne och flyttade in i det lilla torpet Höges i Tollered. Men Volrath ville ha tjänstefolket på lite närmare håll, så efter en tid byggdes Lilla Ekudden, ett bostadshus med fyra tjänstebostäder som låg intill herrgården. Dit flyttade kusken Per och hans familj tillsammans med stalldrängen och två trädgårdsarbetarfamiljer. Per fortsatte att arbeta som kusk och kunde sedan hästen bytts mot automobil kalla sig chaufför.

Per avled 1928 i en ålder av 64 år, medan hustrun Idas liv varade till våren 1943. De vilar på Skallsjöes vackert belägna kyrkogård, inte långt från arbetsgivaren Volrath och dennes far vars gravmonument pryds av devisen ”På god livsgärning hvilat mullen lätt”.

Barnen från Lilla Ekudden

Per och Idas familj utökades under åren 1895–1903 med barnen Olga, Ingrid och Tage. Den redan under Skåne-tiden födde John arbetade i sin ungdom bland annat vid järnvägen. Han var också musikalisk och spelade fiol, dragbasun och dragspel. 1925 flyttade han till Göteborg, där han fick arbete som förman på ett stenhuggeri. Tre år senare gifte han sig med den ett år yngre Hildur Efraimsson. Hildur kom från Floda och hade arbetat som jungfru hos en finare familj.

Sedan John fått arbete inom fattigvården flyttade han och Hildur 1928 till Mölndal, där de bodde i en villa som idag har adressen Stockliden 5 och ligger i ett område ”utan riktiga gator, bara trappor och smala gångar”. Området kallades tidigare i folkmun Fäberget, eftersom det bebyggts av fabriksarbetare från bland annat Korndals pappersbruk och Rosendahls Sockerbruk och som hade höns, grisar och andra djur gående i området.³⁹

Under de fem år John och Hildur bodde i Mölndal föddes barnen Inez och Lennart. Sommaren 1933 flyttade familjen in till Göteborg och bosatte

John och Hildur Persson

sig i vaktmästarbostaden på Gibraltar fattigvårdsanstalt, alldeles intill det som då kallades Chalmers tekniska institut. Anstalten ombildades sedan till Vasa sjukhus, en vårdinrättning för äldre. Den mycket energiske vaktmästaren John Persson blev då tillsynsman, en

befattning han innehade tills han våren 1951 dog av en propp i hjärtat, 58 år gammal. Hildur kom att vara kvar i Göteborg till sin död 1972.

Johns två år yngre syster Olga kom som arton-åring till Göteborg. Där arbetade hon som "tjänarinna hos Almqvist" innan hon gifte sig med Gustaf Stenqvist, som var fyra år äldre än Olga och polis på Styrso. Gustaf blev sedan fängvaktare med tjänstebostad på Härlandafängelset, där barnen Arne, Inger och Solveig föddes åren 1919–1923. Olga avled 1961 och Gustaf 1975.

Per och Idas två yngsta barn, Ingrid och Tage, kom till skillnad från sina syskon att stanna kvar i Floda-trakten. Ingrid började efter skolan att arbeta i en av de två affärer som fanns i Nääs på 1910-talet, men flyttade sedan in till själva stationssamhället Floda. Där köpte hon en mjölkaffär och drev den så länge hon orkade arbeta. Ingrid förblev ogift och barnlös och kallade istället syskonbarnen som "de mina". Hon ordnade gärna kalas för släktingar och vänner och blev på så sätt en samlingspunkt för syskon och syskonbarn. Ingrid avled 1978 i en ålder av 77 år.

Gustaf och Olga Stenquist med dottrarna Inger och Solveig samt Olgas kusin Hilda Persson (min mormor), 1933.

Tage fortsatte i sin fars fotsår. Efter skolan började han hjälpa kusken Per med sysslorna utomhus. När bilarna började dyka upp på allvar tog han körkort och blev även han chaufför hos Bergs. När Volrath Berg dog tog dottern Greta över Ekuddens herrgård – som omfattade ett stort jordbruk, stor park, växthus, handelsträdgård och stallbyggnad och därför krävde mycket tjänstefolk – medan sonen Gunnar övertog Höja herrgård, som låg några hundra meter från Ekudden och hade byggts av Volraths halvbror Isak Teodor.

– Så länge Volrath levde arbetade far hos honom, berättar Tages son Lars Inge Persson. Sedan skulle förstås Volraths båda barn Greta och Gunnar ha sina egna privatchaufförer. Far fick då först jobb hos Greta, men sedan fick Gunnars chaufför sparken och då fick farsan även ta hand om chaufförsjobbet där.

Tage var 31 år gammal när han gifte sig med den fem år yngre Valborg Augustsson, född i näralligande Ödenäs. Paret fick under åren 1934–1942 barnen Per Erik, Lars Inge och Marita. Under barnens uppväxtår skötte Valborg hemmet, men längre fram hade hon en del tillfälliga arbeten med bland annat städning.

Tage var fostrad in i rollen som tjänstefolk och att alltid ställa upp. Måkan Valborg hade svårt att acceptera Tages undergivenhet, något som ofta ledde till diskussioner i hemmet.

– Han hade nog egentligen ett ganska lugnt och bra jobb, säger sonen Lars-Inge. Men han fick vara beredd på att när som helst under dygnet svara "ja, fröken" när överheten i form av Greta Berg ringde och ville ha bilen framkörd eller liknande.

"Man är ju aldrig ledig", brukade Tage säga, och när han med tilltagande ryggproblem kommit upp i sextioårsåldern bad han att få annat arbete med reglerad arbetstid. Han gavs då lättare sysslor inne på fabriken och arbetade med dem fram till pensionen.

Tage dog av hjärtinfarkt 1973 medan Valborg 1989 drabbades av cancer och avled i december samma år.

Gruvfogden Gustaf

Tre av Anna och Pehr Perssons barn – Oskar, Fritz och Gustaf – kom att under större delen av sina liv bo kvar i Billesholm. Den senares sonson, Bertil Bjäre, gör följande jämförelse mellan dem:

– Oskar var nog en rätt sträng och renlärig man. Fritz var däremot en lite levnadsgladare person, såvitt jag kommer ihåg. Min farfar var nog nånting mitt emellan. Jag såg aldrig att han överhuvudtaget rökte eller drack sprit, men han gick inte i Betelkyrkan som sina bröder.

Gustaf var född 1871 och Pehrs och Annas fjärde son. Som sextonåring lämnade han hemmet och gifte sig sju år senare med nittonåriga Emelia Amalia Hansson. Emelia var dotter till den i Kågeröd 1838 födde Hans Svensson och dennes ett år yngre maka Anna Persson, född 1837 i Halmstad församling i Skåne.

Gustaf och Emelia fick tillsammans dottern Anna Teresia – som förblev ogift och dog i leukemi när hon var 41 år gammal – och sonen Carl Eugène.

Eugène kom efter skolåren på Skeneholmsskolan till rekrytskolan på Ljungbyhed 1915, fick tjänst på länsstyrelsen i Malmö 1918 och kom som nyutnämnd landsfiskal till Höör 1925. Eugène hade ett par år tidigare gift sig med den ett år yngre Berta Svensson och paret fick under åren 1923–27 barnen Marianne och Bertil.

– Jag hade det mycket bra som barn, säger Marianne Bengtsson. Pappa var trevlig och skojfrisk och mamma var trots sin reumatism mycket aktiv i föreningslivet. Hon spelade också piano mycket bra innan värken gjorde det alltför ansträngande för henne.

Eugènes arbete som landsfiskal innebar att tjänstgöra både som polischef, åklagare och kronofogde.

– Man fick ju hålla sig i schack! På den tiden var det så att fiskalens dotter och kyrkoherdens dotter inte fick bete som andra barn ute i samhället. Man fick inte busa som dom andra fick. Men jag har aldrig nåt minne av att det särskilt sas till om det där hemma, det handlade mer om att ”så gör man inte”. Man levde sig in i det bara och det var faktiskt inte så hemskt farligt, säger Marianne Bengtsson.

Gustaf och Emelia hade även ett fosterbarn, Iris, som var utomäktenskaplig dotter till pigan Alma Kristina Persson och född i Södra Vrams socken 1904. De första åren tycks Iris ha bott med sin mor i Malmö, men när hon var två och ett halvt år gammal flyttade Alma till Amerika. Iris lämnades då till Almas kusin Emelia och hennes man Gustaf i Billes-

holm och växte upp hos dem. Efter folkskolan bodde Iris några månader i Ängelholm och flyttade där efter i november 1919 till Malmö, där hon bland annat kom att arbeta hos läkarfamiljen Haglund.

– Iris hade undrat så vem som var hennes far, berättar Marianne Bengtsson. Men hon fick så småningom kontakt med sin mor i Amerika och en dag kom där ett brev där Alma berättade att Iris far var en norsk sjöman. Iris fick inte veta vad han hette, men hon blev i alla fall glad att åtminstone få veta något om fadern.

Iris Linnéa Persson, som hon hette innan hon liksom sin fosterbror tog sig namnet Bjäre, blev mycket god vän med sin kusin Ella, min mor. ”Moster Iris” lämnade ofta lägenheten på John Erikssons väg i Malmö för att besöka vårt hem och höll genom hela livet kontakt med Ella. Iris förblev fröken och ägnade sitt intresse åt de barn hon haft hand om samt den pingstförsamling hon tillhörde i Malmö. 1993 dog hon, 88 år gammal.

Gustaf och Emelie Persson bodde vid nuvarande Promenaden i Billesholm, mitt emot Gullfiber. Bostaden omfattade tre rum och kök, där det ena rummet var finrum och aldrig användes i vardagslag. Maten lagades på vedspis, vatten fick hämtas på annat håll och de s k behoven utföras på ett gemensamhetsdass med en lång rad ”holkar”.

– Farfar var en utomordentligt fin och snäll man som jag beundrar kolossalt mycket, säger Gustafs sonson Bertil Bjäre. De var båda mycket enkla men fina människor och bodde hela tiden i Husara’n vid det som senare blev Gullfiber. De hade en liten trädgård där farfar, som var mycket road av att snickra, hade en liten snickarbod.

De nio envåningslängorna i Husara’n (husraden) var byggda strax före sekelskiftet och bestod ursprungligen av ett antal lägenheter om ett rum och kök. Av Husara’n återstår idag endast de två hus som ligger närmast Storgatan, däribland det hörnhus som

under många år beboddes av den energiske hembygdsdokumentaren Josef Nilsson.

– Jag minns också att det varje dag kom en hästskjuts med dricka, säger Bertil Bjäre. Farmor och farfar drack drickablanning, svagdricka och mjölk, något som jag inte alls tyckte såg gott ut!

Gustaf blev som så många andra i Billesholmstrakten gruvarbetare och så småningom gruvfogde, det vill säga arbetsledare vid någon av gruvorna. Han arbetade även extra som bromsare på koltågen mellan Billesholm och Bjuv.

Släkten samlad till julfirande. Berta med dottern Marianne, Anna, Iris samt Eugène med sonen Bertil. Bakom dem Gustaf och Emelia flankerade av Bertas föräldrar.

– Farfar var inte direkt sportig av sig men hade god kondition. Han cyklade från Billesholm till oss i Höör varje sommar. Sen cyklade jag med honom tillbaka till Billesholm och var där ett tag innan jag cyklade till mina morföräldrar i Malmö, berättar Bertil Bjäre.

Våren 1944 flyttade Gustaf och Emelia till Höör, där sonen Eugène sedan ett tjugotal år var landsfiskal. Emelia dog bara ett par månader efter flytten och Gustaf flyttade då hem till Eugène och hans familj. Gustaf dog 1948 och begrovs liksom sin hustru i Norra Vram.

Byggmästaren Fritz

Fritz Persson föddes 1874 och blev den av Pehr och Annas söner som nådde högst på den sociala stegen. Den unge muraren Fritz etablerade sig tidigt som byggmästare och svarade som sådan för att många bostadshus blev uppförda i de snabbt växande gruv-samhällena Billesholm, Nyvång och Gunnarstorp. Åren 1919–20 hade Fritz även en betydelsefull roll i uppförandet av många arbetarbostäder på Kyrkbacken i Billesholm. Det var också Fritz som åren 1918–1919 på bekostnad av Höganäsbolaget byggde Billesholms kyrka, som ritats av bolagets arkitekt Martin Cronsio. Kyrkan invigdes den 6 juli 1919 och anses vara Sveriges första småkyrka, dvs en kyrka sammanbyggd med lokaler för övrig församlingsverksamhet. 1928 skänkte Höganäsbolaget kyrka och prästgård till Norra Vrams församling.^{30, 40, 41}

Fritz Persson var liksom sin åtta år yngre bror Oskar sedan ungdomen verksam i missionsförsamlingen Betel och tillhörde även länge dess styrelse. Fritz hade även kommunala uppdrag och satt under mer än tjugo år i kommunalfullmäktige i Södra Vram (som kommunen då hette) och var ofta den som justerade fullmäktigeprotokollen. Han var även ledamot av taxeringsnämnden från 1927 och till slutet av

1940-talet, och hade också uppdrag i bland annat badhusstyrelse och valnämnd. Den tidens (1937) arvode i taxeringsnämnden låg på 7 kronor per sammanträdesdag. Detta under förutsättning att mötet omfattade minst åtta timmar, i annat fall var det 90 öre per timme som gällde.^{35, 40}

Midsommaren 1899 gifte sig Fritz med den tre år äldre Hilda Petersson från Dalhem i Kalmar län. Sonen Alfred föddes våren 1900 följt tre år senare av ytterligare en son, Robert. Alfred dog dock när han var sjutton år gammal och sju år senare, i januari 1924, avled Hilda. När Fritz varit änkeman några år flyttade Emma Jönsson, som kom från Kvidinge och var fem år yngre än Fritz, till honom som hushållerska.

Fritz yngste son Robert växte upp i Billesholm och gifte sig våren 1926 med Marta Jönsson från Västra Broby. De nygifta bosatte sig i ett hus på Järnväggsgatan intill Fritz. I november samma år föddes deras enda barn, sonen Roland.

Samhällets cykelhandlare Oscar Hansson drev en tid busstrafik ihop med Fritz, och Robert arbetade under en period som busschaufför åt dem. I oktober 1932 lämnade dock Robert, Marta och Roland Billesholm och flyttade till Hästveda.

– Det fanns ett bryggeri till salu uppe i Hästveda och det köpte farfar till min far för 5 000 kronor, berättar Roland Persson. Innan han köpte bryggeriet var dom uppe och tittade på det. De följde också med ägaren när han körde sin runda och såg hur han satte flaskor överallt i trakten. Så far tyckte att det verkade ju jättebra med så många kunder. När far sedan övertagit bryggeriet körde han samma runda och satte ut flaskor. Men när han sedan kom dit nästa gång sa folk till honom att de hade inte beställt nånting. Så den tidigare ägaren hade satt flaskor överallt bara för att far skulle tro att där var mycket att göra!

Robert kämpade på med bryggeriet ett tag, men efter fyra månader gav han upp och sålde det. Familjen flyttade tillbaka till Billesholm och bodde där ett par år innan Robert fick arbete som taxichaufför i Perstorp. 1937 bar det av till Helsingborg, där Robert bland annat hade konfektyraffär på Drottninggatan innan familjen på hösten 1939 flyttade till Tryckerigatan 19. Martas bror arbetade som förman på en plåtfirma där man tillverkade värmeelement och där fick också Robert anställning. Dessutom blev Robert och Marta vicevärdpar för två av fastigheterna på Tryckerigatan.

– Mot slutet av fyrtioalet blev far sjuk, berättar Roland. Han hade precis klippt gräsmattan en dag och visade mig en knuta i handen där han hade ont, säger Roland. Sedan fick han även en knuta på foten och mer värk. Så småningom kom han till ett hem i Tranås, där det konstaterades att han led av skelettcancer.

Hilda och Fritz Persson

Samling hos Fritz och Emma:
Sittande Emelia (Gustavs fru), Ella, Hilda. Stående Emma,
Marta, Robert, Fritz med Roland på axlarna, Uno, Gustaf.

Sjukdomen bröt ner Robert, både kroppsligt och till viss del mentalt. Han låg hemma med svåra plågor minst ett och ett halvt år innan han avled i november 1952, 49 år gammal.

– Hans kusin Tage från Lerum var och hälsade på honom mot slutet när han var som värst sjuk, säger Roland. Tage sa till far att ”jag har köpt lite jägarsprit till dig. Det ska du blanda upp i lite varmt vatten, så tar det bättre”. Så det livade väl upp honom ett tag i alla fall!

Roberts fru Marta flyttade efter en tid till en lägenhet på Wienergatan där hon bodde fram till sin död 1969.

Huset vid Järnvägs-gatan

Sedan början av 1920-talet bodde Fritz på Järnvägs-gatan vid korsningen med Torekullsvägen, i ett hus av lite annorlunda form och där tomten än idag utmärks av en granitskulptur föreställande en örn. Huset var byggmästare Perssons egen skapelse och hade

Fritz Persson 1949

kostat 4000 kronor att uppföra.

Under den billesholska Klondyke-epoken på 1940-talet kördes åtskilliga ”svartlass” kol från gruvorna. Hans Persson, som växte upp på Kyrkbacken ovanför Fritz Perssons hus, berättar:

– Alla behövde ju kol och det togs väl inte

allvarligare på svartlassen än på de ”svarta” grisarna under kriget. Vägarna saltades ju inte på den tiden, så det hände ofta att svartlass kom dinglandes nerför backen tidiga vintermorgnar och var det då halt så barkade de ofta rätt in i Fritz Perssons grindar. Och det så det small om det!

Fritz Persson levde vid den tiden ett lugnt och tillbakadraget liv i sitt hus, men vid sådana tillfällen bröts lugnet. Han lär dock aldrig ha haft problem med att få ersättning för förstörd egendom, för svartåkarna hade förstås bråttom att komma vidare.

– Fritz fick ju ofta en del jobb med att reparera och ibland hade de kasat med grindarna före en bra bit in i trädgården, fortsätter Hans Persson. Men de där herrarna hade av naturliga skäl bråttom att få upp börsen och göra upp, så det betalade sig nog i längden mer än väl för Fritz!

Under kriget kunde stadsbarn, om de hade någon släkting på landet, flytta dit och gå i skola där. Fritz Perssons enda barnbarn, Roland, bodde därför en tid i Billesholm hos Fritz och Emma.

– Jag skulle spela fotboll och fotbollsplanen låg en bit upp i skogen. Jag tyckte det var långt att gå och tog därför farfars cykel och cyklade dit. Men rätt som det var kom han dit opp. ”Du har tatt min cykel! Då kan du ble här oppel”, sa han och satte sig på cykeln och började cykla hemåt. Men när han kommit en hundra meter därifrån stannade han. ”Ja, nu kan du hoppa på, så ska du få lov att åka hem i alla fall”, sa han. Min farfar var en mycket snäll man!

Efter den stora byggboomen i gruvsamhällena hade arbetsstillfällena minskat. Som väl var hade Fritz byggt upp en stabil ekonomi under de goda tiderna och kunde därför leva ett gott liv även under de magrare åren på 1930- och 40-talet. Även om det var glest med byggandet var Fritz dock aktiv ända upp i pensionsåldern. Den 5 juni 1943 hade kommunalfullmäktige att besluta om ”inredning av badrum och v.c. i sjukstuga och reparation av uthus”. Lägsta anbudet hade ”avlämnats av byggmästare Fritz Persson i Billesholm vilket slutade å en summa av 2.075:- kronor”, varför fullmäktige uppdrog åt Fritz att ombesörja det grannlaga arbetet med att modernisera kommunens sjukstuga.³⁵

– Det sista han byggde var det skyddsrum som ligger nedanför kyrkan i närheten av hans hus, säger Roland Persson. Det var 1945 och far och jag var med om att bygga det.

De minnen jag själv har i samband med Fritz var det lite speciella huset han bodde i och det stora, blå skrivbord han ofta satt vid. Fritz var en rund och gemytlig man. Hans ”hushållerska” sedan många år, Emma, var vid det laget i sjuttioårsåldern och en rar, liten, späd och mycket kutryggig dam.

Såväl Fritz som hans bror Oskar hade på gamla dar sina ålderskrämpor och led dessutom – åtminstone i Oskars fall – av en hyfsad dos hypokondri. Detta medförde för Oskars del att han gärna provade sig fram mellan olika doktorer och hade en bestämd uppfattning om de flesta av den nordvästskånska läkarkårens representanter.

När Fritz i mitten av 1950-talet var kommen till hög ålder, och mänskligt sett hade få år kvar att leva, hade han en dag blivit krassligare än vanligt och därför uppsökt en viss doktor. När han berättade för sin bror om läkarbesöket utbrast denne: ”Horr i all varlden kan du gå te den doktören? Du kan ju få men forr hela lived!”

På hösten 1959 ville Fritz sälja sitt hus och vände sig till en mäklare på Ljungsgård. Sonsonen Roland var med vid försäljningen.

– Han var ju envis, Fritz! Han sa till mäklaren att ”Jag har 6 000 kronor i skuld på det, men jag ska inte ha mer än 18 000 för det!” Då sa jag till farfar att det var ju inte klokt, det var ju som att kasta bort det.

Men farfar stod på sig. ”Di kan betala di sex tusen jag har i skuld och så blir där ju litta över”. Och det blev vid det, han sålde det för bara 18 000! Men han kunde ju fått mycket mer, för tomten var ju på två tusen kvadrat och värd mycket bara den.

Mot slutet av september 1959 flyttade den snart 85-årige Fritz till Helsingborg, liksom Emma. Fritz bosatte sig hos sonsonen Roland och dennes hustru Birthe, medan Emma hyrde en lägenhet på Tryckerigatan. Emma, som bott tillsammans med Fritz i mer än trettio år, kom efter hand att bli senil och flyttade till Kungshults sjukhem där hon avled i maj 1965.

Någon månad efter flytten till Helsingborg gick Fritz upp som vanligt på morgonen, åt sina två smörgåsar, drack sitt kaffe och pratade med Roland och Birthe innan de gick till sina arbeten. När Birthe sedan kom hem fann hon Fritz död, fridfullt liggande i sin säng.

Fritz Persson, avliden 7/11 1959. Förrre byggmästaren, född i Billesholm 16/12 1874 har avlidit i Helsingborg där han vistades sedan han sålt sin fastighet vid Järnvägsgatan ... Närmast sörjande är sonson med familj, samt sonhustru i Helsingborg, broder, syskonbarn och husföreståndarinna.²⁰

Skräddardottern

Medan min morfars geografiska rötter finns strax söder och sydost om Eslöv får vi gå ett par mil åt nordväst för att finna min mormors bakgrund.

Mormors mormor Anna Olsdotter föddes 1817 och var dotter till den då 51-årige husmannen Ohla Lindgren och hans tolv år yngre hustru Bengta Svensdotter. Familjen bodde i Röamölla vid Årup i Billeberga församling och bestod även av Annas äldre syskon Nils, Pehr, Ohla, Jöns och Hanna. Efter att de ett par år senare flyttat till Billeberga nr. 9 föddes yngsta barnet Knut.

Under första hälften av 1820-talet lämnade de äldre barnen efter hand hemmet. På sommaren 1825 dog deras 47-åriga mor Bengta och hälsan sviktade för fadern Ohla, som betecknades som ”utfattig och svag”⁴². Ohla var dock inte värre därän än att han på våren 1831 kunde gifta sig med den 25-åriga Sisela Svensdotter, något som tydligen hade en vitaliserande inverkan på den 65-årige Ohla eftersom han kom att leva i ytterligare tolv år.

Ohla och Bengtas dotter Anna begav sig tidigt från hemmet för att arbeta. Hon var bland annat piga i Östra Karaby innan hon i juli 1843 gifte sig med lantbrukaren Pehr Larsson och flyttade hem till honom och hans föräldrar.

Pehr Larsson var född 1814 och son till Lars Andersson och Hanna Ohlsdotter i Norra Möinge, en knapp mil öster om Landskrona. Åbon Lars Andersson var 48 år gammal när Pehr föddes och hade tillsammans med den tolv år yngre hustrun tidigare fått sonen Anders och tvillingpojkar Ola och Måns. Ola dog i unga år och Anders och Måns lämnade efter hand hemmet, medan Pehr stannade kvar och arbetade hos föräldrarna.

Pehrs far Lars Andersson avled i maj 1844 i en ålder av 77 år, medan modern Hanna levde fram till hösten 1853. Det lilla lantbruket på Norra Möinge nr 8 räckte dock sannolikt dåligt till för att försörja Pehr, Anna och barnen Anders, Bengta, Ola, Hanna, Johanna och Ingrid. 1857 lämnade familjen Pehrs föräldrahem och slog sig ner på ett torp på Norra Möinge 13 och 15.

Pehr försökte med hjälp av sina inkomster som dräng och det torpet kunde ge att försörja sin familj, men de hade det uppenbarligen mycket besvärligt ekonomiskt. Efter några år fick dock Pehr viss inkomstförstärkning i form av uppdrag som fjärdingsman. Detta, tillsammans med det faktum att barnen efter hand växte upp och lämnade hemmet, gjorde att prästen i Asmundtorp fann sig föranlåten

att stryka över den notering om ”utfattig” han tidigare gjort beträffande Pehr.

På sommaren 1874 dog Anna Olsdotter och Pehr lämnades ensam att ta hand om det enda hemmavande barnet, fjortonåriga dottern Anna. Under några år därefter bodde Anna och hennes systrar Johanna och Hanna periodvis hemma hos sin far, men gifte sig sedan och lämnade hemmet för gott.

Armod och skröplighet tvingade den 84-årige före detta fjärdingsmannen att 1898 lämna huset han bott i under drygt fyrtio år och flytta till fattiggården i Råga Hörstad. Han låg dock inte socknen till last någon längre tid utan dog av ålderdom den 28 september 1898, nio dagar efter att han kommit till fattiggården.

Pehr och Annas dotter Ingrid (min mormors mor) hade långt dessförinnan som femtonåring lämnat hemmet i Norra Möinge och 1872 blivit piga i Billeberga, där hon senare lärde känna skräddaren Per Nyborg.

Per Nilsson Nyborgs farföräldrar hette Per Gunnarsson och Kjerstina Hansdotter och var båda födda 1793 i Torrlösa, ett par mil öster om Landskrona. År 1823 var Per och Kjerstina gifta sedan ett par år tillbaka och bodde på ett torp under Högestorp nr 3, norr om Marieholm. På juldagen samma år föddes deras andra son Nils Persson, Per Nyborgs far. Paret fick ytterligare två söner, Måns och Per, som liksom de övriga efter hand lämnade hemmet för att försörja sig.

Per Gunnarsson och hans Kjerstina bodde kvar i Högestorp, förmodligen under allt knappare omständigheter eftersom de från 1854 betecknas som ”inhysingar”. 1857 flyttade Per och Kjerstina någon mil nordväst till Sireköpinge och till ett torp som tidigare bebotts av sonen Nils och hans familj. Sedan Per drabbats av kräfta och avlidit 1861 flyttade sonen Måns med familj in på torpet i Sireköpinge. Två år senare dog Kjerstina, 70 år gammal.

I mars månad 1820 föddes Per Nyborgs mor, Hanna Olsdotter, i Källs-Nöbbelöv någon mil öster om Landskrona. Hanna kom till världen den 30 mars 1820 som sjunde barnet till torparen Ola Pehrsson och hans hustru Anna Persdotter, båda födda på 1770-talet. Ola och Anna bodde under många år på Källs-Nöbbelöv nr 15 och efter Olas död i magkramp 1836 blev änkan Anna kvar på undantag fram till sin död 1850.

I samband med att en fastighet överläts kunde man komma överens om ett *undantag*. Detta innebar att tidigare ägare (som ofta var köparens föräldrar)

garanterades vissa förmåner i form av bostad, produkter som potatis och mjölk, eller viss årlig penningssumma.²

Ola och Annas dotter Hanna hade som femton-åring lämnat hemmet för att bli piga i Munkagårda nordväst om Svalöv. När hon var 26 år gifte hon sig i Källs-Nöbbelövs kyrka med den tidigare nämnde Nils Persson, som vid det laget arbetade som dräng i Norrvinge, söder om Teckomatorp.

Drängen och torparsonen Nils blev själv torpare och kom tillsammans med sin Hanna i mitten av 1850-talet till Billeberga nr 13, ett ”hus med 3 kapp-land jord”⁴³. På hösten 1877 dog Hanna, medan den fattige änklungen Nils lämnade det jordiska i början av 1892. Av de sex barn de fick tillsammans var sonen Per barn nummer två och född i mars 1856.

Föräldrar och fosterföräldrar

Den 7 november 1884 stod Per Nilsson Nyborg och Ingrid Persson inför prosten P. Thulin i Asmundtorps kyrka (den dåvarande medeltidskyrkan revs elva år senare och ersattes på samma plats med den ståtliga kyrka i så kallad Eslövsgotik som idag kan ses från långt håll) och lovade ”inför Gud och denna församling” att vara varandra trogna. Samma dag bosatte de sig på nummer 67 i Viken norr om Helsingborg, där tio månader senare dottern Hilda Albertina Bernhardina, min mormor, föddes. Paret fick på nyårsdagen 1887 ytterligare ett barn, Carl Gustaf, som dock endast blev fem dagar gammal.

När Hilda var två år gammal flyttade familjen till Helsingborg, där de slog sig ner i kvarteret Danmark (mellan nuvarande Södergatan och Hantverkargatan). Den 8 november 1887 överlämnade Per ett flyttningsbevis till en av kyrkans tjänare i Helsingborg. Av det av pastorsämbetet i Väsby och Viken utfärda-

Hilda Nyborg

de flyttningsbeviset framgår att Per och Ingrid ansågs inneha godkänd läskunnighet och ägde försvarlig kristendoms-kunskap. Det intygades dessutom att dottern Hilda var såväl döpt som vaccinerad.

Ingrids syster Hanna hade som sextonåring lämnat hemmet för att bland annat

arbeta som piga i Örja innan hon träffade sin blivande man Olof Jönsson. Olof var född 1857 och son till torparen Jöns Jönsson och dennes hustru Helena Persdotter. Jöns Jönsson var 36 år gammal när Olof föddes och hade bland annat bott i Västra Sallerup och Reslöv innan han 1853 kom till Stabbarp, strax norr om Eslöv. Samma år flyttade den i Bosarp 1830 födda Helena Persdotter från Trollenäs till Stabbarp och gifte sig med Jöns. ”Husmannen å no 1 Stabbarp” Jöns Jönsson avled dock redan 1866 och Helena fick ensam ta hand om sönerna Olof, Andreas och de tre blinda syskonen Johannes, Elna och Per.

Olof lämnade i tonåren hemmet för att arbeta i Reslöv, men återvände 1875 till Stabbarp. Sedan Olof 1878 gift sig med Hanna Persdotter slog de sig ner hos Olofs mor Helena, som sedan makens död levte i fattigdom. Olofs syster Elna dog 1885 och två år senare flyttade brodern Andreas till Amerika.

Olof och Hannas äktenskap blev barnlöst, så när Hannas trettioåriga syster Ingrid avled på våren 1888 tog de genast hand om hennes treåriga dotter Hilda. Sommaren 1890 flyttade – liksom så många andra vid den tiden – Olof, Hanna och fosterdottern Hilda till gruvområdena i nordväst och slog sig ner i Billesholm. Där fick Olof arbete vid tegelbruket och blev så småningom förman. När tegelbruket upphörde anställdes han vid gruvan och arbetade där fram till pensioneringen.

Av allt att döma var Olof och Hanna mycket vänliga och goda människor som framförallt ägnade stor omtanke åt fosterdottern Hilda och senare även hennes man Oskar och deras barn. Såväl Olof som Hanna var varmt religiösa och kom direkt efter inflyttningen att tillhöra missionsförsamlingen där de under resten av livet ”trivdes gott och tog aktiv del i verksamheten”⁴⁴.

Hildas far Per Nilsson Nyborg bodde efter maken Ingrids död 1888 kvar på Söder i Helsingborg, men i december 1889 gifte han sig med den 28-åriga jungfrun och snickardottern Elna Lindqvist och flyttade hem till sin nya fru och hennes mor Nora på Fågelsångsgatan. Året därpå flyttade Per och Elna till Pålsgatan 31 (numera 37).

Skräddaren Per Nilsson Nyborg kom dock snart att bli änklings för andra gången. Första hustrun Ingrid hade avlidit efter tre och ett halvt års äktenskap och när Elna dog i april 1892 hade det bara gått drygt två år efter bröllopet.

Vid det laget hade dock paret redan skilts åt, om än inte i lagens mening. Huruvida det berodde på problem i äktenskapet, dåliga tider i skrädderibranschen eller en allmän längtan efter uppbrott är okänt. Klarlagt är i alla fall att Per i mitten av mars 1891 ”utv. till Amerika med hustruns medgifvande”.⁴⁵

Muraren och hans Hilda

Näst yngst av kolhuggaren och hemfridsstöraren Pehr Perssons och hans hustru Annas elva barn var Oskar Ferdinand Persson, min morfar. Oskar föddes den 9 november 1882 och var således på några dagar när jämgammal med Gustav VI Adolf, ett faktum Oskar gärna poängterade. Oskar fick för övrigt samma namn som en bror som var född 1878, men som bara blev sju månader gammal.

När Oskar var sex år bodde han och syskonen Fritz, Hulda och Olga hemma hos Pehr och Anna. Om det berodde på familjens ekonomiska förhållanden eller på att Oskar i hög grad ärvt faderns häftiga sinnelag är okänt, men det beslöts i alla fall att yngste sonen skulle flytta hemifrån. I början av mars 1889 lämnade således sexårige Oskar Ferdinand Persson gruvarbetarhemmet i Billesholm och flyttade till Östra Strö, grannförsamling till Skarhult och Hurva.

Till Östra Strö hade året innan torparen och sadelmakaren Peter Andersson flyttat tillsammans med sin hustru Kerstina Andersdotter. Kerstina var född 1861 och dotter till Pernilla Persdotter (Oskars farmor) och hennes make, ryktaren Anders Olsson. Peter och Kerstina hade gift sig 1883, men var efter sex års äktenskap fortfarande barnlösa och tog därför med glädje emot Oskar som fosterson. Det fanns också några tonåriga lärlingar, smedgesällar och liknande inneboende hos Peter och Kerstina på Östra Strö nr 12.

Oskar växte således upp, gick i skola och konfirmerades i Östra Strö. Men på våren 1898 dog fostermodern och halvfastern Kerstina och i oktober, ett par veckor innan Oskar fyllde sexton år, flyttade han tillbaka till Billesholm.

Beväringen Oskar Persson

Efter några år som arbetare nr 588 vid det gruvbolagsägda tegelbruket fick Oskar anställning som murare hos den i Billesholm verksamma byggnads- och trävarufirman P. N. Nilsson. Den 10 november 1906 gifte Oskar Persson sig med den tre år yngre Hilda Nyborg, fosterdotter till Olof och Hanna Jönsson.

Hilda och Oskar med barnen Ella och Uno samt Hildas fosterföräldrar Olof och Hanna Jönsson, ca 1913.

Från Ljungsgård till Kyrkbacken

Efter vigseln bodde Oskar och Hilda under några månader hos Olof och Hanna på Ljungsgård vid Billesholm. I april 1907 flyttade de till Lund, där Oskar arbetade som murare vid ett antal fastigheter som byggdes av P. N. Nilsson.²²

Paulus Nathaniel Nilsson var född 1874 och hade 1901 startat järnaffär vid torget i Billesholm. Utöver den välsorterade affären ingick i rörelsen också snickerifabrik och brädgård som låg något hundratal meter nedanför torget.²⁷

Den 1 oktober 1907 föddes Oskar och Hildas dotter Ella, min mor, hemma hos sin adoptivmormor Hanna och tre år senare föddes sonen Uno. Efter några år i Lund började Oskar Persson arbeta för Billesholmstraktens allenarådande och mäktiga gruvbolag, Höganäs-Billesholms AB. Han flyttade därför med familjen tillbaka till Billesholmsområdet, där de i slutet av januari 1911 bosatte sig på Ljungsgård.

Som byggnadsarbetare åt Höganäsbolaget var Oskar under ett antal år med om att bygga bostadshus på olika platser i gruvdistriktet. Byggnadskunnandet medförde även att han längre fram fick uppdrag som kommunens kontrollant vid byggen. Kunnandet hade även tidigt visat sig i det faktum att han redan i unga år gjort ritningar till ett och annat av de hus som byggts i Billesholm. Bland annat kan han ha va-

Berghem, Ljungsgård ca 1912. Till vänster står Hildas fostermor Hanna med Uno och till höger Hilda med Ella sittande på grinden.

rit involverad i konstruktionen av det ursprungliga kommunalhuset, vilket uppfördes vid stationen i början av 1900-talet. Trots att det var en i sådana sammanhang ganska oansenlig byggnad inrymde det såväl de för den kommunala administrationen nödvändiga utrymmena som samhällets polisstation och finka. 1953 ersattes byggnaden av ett nytt kommunalhus, vilket idag används som bibliotek.

Det hus Oskar och hans familj flyttat till på Ljungsgård 1:15 kallades Berghem och delades med Hildas adoptivföräldrar. Fastigheten omfattade 774 kvadratmeter och hade köpts i mars 1901 av Olof Jönsson. Huset var byggt i ungefär samma stil som gruvbolagets arbetarbostäder, men Oskar och Olof gjorde efter en tid en omfattande renovering och ombyggnad, framförallt av ovanvåningen.

Det fanns flera vedspisar i varje rum. På gården hade de höns och en gris. Varje dag fick Ella gå ut på gården för att hämta vatten.

När Ella var sju år började hon i Ljungsgårds småskola. Hennes lärarinna hette Sigrid Åkesson och var bra och snäll. Det gick både pojkar och flickor i klassen. Skoldagen varade från nio till halv tre på vardagarna, och nio till tolv på lördagarna. På rasterna hoppade man rep, spelade brännboll, kastade på bollplank och lekte kurragömma.

Ella (sittande t v) på skolkökskurs i Södra Vran 1921.

År 1917 började Ella i folkskola i Billesholm. Det tog trettio minuter för henne att gå till skolan. Skolan började klockan åtta och slutade halv fyra. Ella hade ungefär samma ämnen som vi har nu fast med andra namn: geografi, sång, räkning, syslöjd, naturlära, teckning, kristendomskunskap. Läraren hette Hjalmar Månsson.

Oskar jobbade från sex till halv nio då han hade frukost till nio. Han åt middag tolv och började jobba igen ett. Han slutade jobba fyra. Hilda tog hand om hemmet, och hjälpte ofta gamla släktingar, så därför fick Ella hjälpa till mycket hemma.⁴⁷

1921 lärde sig den trettonåriga Ella matlagning på en skolkökskurs på Södra Vrams skola. Samma år flyttade familjen in till Billesholm sedan Oskar fått ett bättre betalt jobb som förman. De bosatte sig i ett av de många tvåfamiljshus som Höganäs-Billesholms AB låtit uppföra åt sina anställda omkring åren 1918–1920. Oskar och Hilda kom att bo kvar i det bolagsägda huset på Skinneholm 23:72 fram till 1945, då de flyttade tillbaka till Ljungsgård.

De så kallade Nyehusen byggdes på Kyrkbacken och var framförallt tvåfamiljshus av den typ Oskar och Hilda bodde i, men det byggdes också en del sjufamiljshus. Tidigare hade även Askehusen, tre tvåvåningshus längs nuvarande Gruvgatan, uppförts. Askehusen fick sitt namn av att byggmaterialet till dessa hus, liksom till en del andra som uppfördes vid den tiden, bestod av fyra delar stenkolsaska och en del släckt kalk. Av Askehusen återstår idag endast huset närmast Torekullsvägen.¹⁶

Det hus Oskar med familj flyttade in i var avsett för två familjer på bottenplanet och hade även två mindre ungarlägenheter på andra våningen. På gavlarna fanns ingång till respektive bostad på nedre planet och på långsidan fanns dörrar som ledde upp till ungarlägenheterna.

Oskars och Hildas lägenhet omfattade ca 45 kvadratmeter och bestod av en liten "farstu", kök, ett sovrum samt ett lika stort finrum dit dörren till vardagslag var stängd. De disponerade dessutom, sannolikt beroende på Oskars förmansställning, ovanvåningens ungarlägenhet och därmed ytterligare 40 kvadratmeter.

Tomterna var efter nutida villatomtsmått inte särskilt små, med 645 kvadratmeter per hushalva och med trädgårdar som delades av med häck på fram- och baksida. Framsidan pryddes av buskar och blommor och en liten gräsmatta med stenparti i mitten.

På baksidan odlade Oskar och Hilda potatis, kål, lök, ärtor och morötter och de hade också lite jordgubbar. Där fanns också ”kolabon”, en mindre förrådsbyggnad som delades mellan tre av områdets familjer. Här förvarades den kol man eldade med och här hade även varje familj sitt eget utedass. Sedan asketunnan och latrinen fått sitt behövliga utrymme fanns också lite plats över för till exempel en cykel. På taket till boden hade Oskar riggat upp en vattenbehållare med slang så man kunde duscha. Vatten hämtades ur en med fyra andra hus gemensam brunn och det fanns också en allmän tvättstuga för Kyrkbackens ”gruehus”.

– Senare drogs vattenledning från den gemensamma brunnen till fastigheterna och först för något år sedan fick jag kommunalt vatten, berättar Ingvar Sjöberg som idag bor ensam i det hus på Torekullsvägen 9 där han föddes 1932 och där han och hans föräldrar, Bror och Nancy Sjöberg, var bosatta i den norra delen av fastigheten medan Oskar och Hilda bodde i den södra.

Till Höör

Oskar och Hildas barn lämnade som sig bör efter hand barndomshemmet. Uno flyttade till Västergötland i januari 1928 och Ella hade redan vid årsskiftet 1925–1926 flyttat till Höör för att, för en lön om 10 kronor i månaden plus mat och logi, arbeta som hembiträde och barnflicka i kusinen Eugène Bjäres familj⁴⁷. Förutom Eugène och hans fru Berta bestod familjen av den tvååriga dottern Marianne och utökades i april 1927 med sonen Bertil.

Ella bodde kvar hos Bjäres i Höör fram till sommaren 1929 då hon flyttade då tillbaka till sina föräldrar i Billesholm och gick i vävskola på före detta disponentbostaden Torekull. Där lärde hon sig att väva mattor, dukar och gardiner av Emma Olsson (mor till tryckeriägare Ernst Olsson) som drev vävskolan under några år med början 1929.

Ella med Bertil och Marianne Bjäre

I januari 1933 dog Hildas adoptivmor Hanna Jönsson av åderförkalkning i hjärnan och tre månader senare Hannas man Olof på grund av ”ålderdomssvaghet och hjärtlid”. Hanna och Olof blev 82 respektive 76 år gamla och begrovs på Norra Vrams kyrkogård.

Undertecknade äkta makar förklara härmed vår yttersta och sista vilja vara, att när endera av oss avlider så skall den efterlevande under sin återstående livstid, sitta i orubbat bo med rätt att bruka och disponera alla våra gemensamma tillgångar. Fastighet, lösöre och (*ägodelar*) av vad slag de vara må utan minsta intrång av våra arvingar.

När vi båda äro avlidna så skall vår fosterdotter Hilda Albertina Bernhardina Jönsson född Nyborg nu härstädes, såsom gäva av oss gemensamt hava alla våra gemensamma tillhörigheter av vad slag det vara må, försäkras

Billesholm den 20 Maj 1902

Olof Jönsson Hanna Persson⁴⁸

Huset som Olof och Hanna bott i på Ljungsgård under drygt trettio år hade således redan 1902 testamenterats till Hilda och övergick nu därför till henne. Oskar och Hilda stannade dock kvar på Kyrkbacken medan de tre lägenheterna i det till 6 400 kronor taxerade Berghem hyrdes ut.

Sommaren 1933 gjorde Oskar, Hilda och Ella en längre resa i landet och besökte bland annat Södertälje och Stockholm. De hälsade även på hos Ellas bror Uno – som då bodde i Asklanda i Västergötland – och kusinerna Tage i Floda och John i Göteborg, och hann även med att delta i missionsförbundets tältmöteskonferens på Öckerö. Resan finansierades sannolikt av arvet efter Olof och Hanna (vilket uppgick till 649 kronor i kontanter och banktillgodohavande efter det att begravningskostnader och kommunalskatt dragits av), annars hade knappast en sådan för den tidens förhållanden omfattande semesterresa varit möjlig.

Besöket i Södertälje kan ha lett till vissa kontakter, för i november samma år flyttade Ella dit för att arbeta som hembiträde och/eller gå på hushållsskola. Under tiden i Södertälje träffade Ella en man som hon förlovade sig med, men sannolikt bröts förlovningsen i samband med att hon i januari 1936 återvände till Billesholm. Den 27 januari året därpå flyttade den då 29-åriga Ella tillbaka till Höör.

Där bodde hon först hos bekanta och sedan på Jönssons Bageri, där hon jobbade som biträde i affären. Där träffade hon sin blivande make Hugo Nilsson, min farfar. Hugo var anställd som bagare i bageriet, och bodde hos sin mor i huset intill.⁴⁷

Förmannen

Oskar Persson, Ellas far och min morfar, var en bestämd herre och en man som jag själv minns med lite blandade känslor. Han kunde vara mycket snäll och generös, men också barsk, inskränkt och minst sagt envis.

– Man kan väl säga att han hade puritanska åsikter om vad man fick göra och inte göra, säger min bror Lennart Nilsson. Jag fick till exempel en blåsning en gång för att jag råkade vissla till psalmen dom sjöng på morgonbönen i radion. Det var syndigt till och med det! Sen var han ju också väldigt envis. Det var det där Per Persa-humöret han fått i arv och också lite av det som hade med hans jobb att göra, att vara förman och den som bestämde.

– Oskar Persson var sträng och ville gärna bestämma. Det gick inte att ha några egna idéer och han kunde också vara otroligt envis, säger Bertil Andersson, som sedan pojkåren på 1940-talet bott på Kyrkbacken i Billesholm.

– Han var en mycket sträng herre, säger Allan Andersson, tidigare brödutkörare och bilhandlare i Billesholm. Alla hade respekt för Oskar Persson. Det var liksom något han utstrålade. Hilda var däremot som väldigt mjuk i sin hantering av saker och ting.

Minnet av Hilda är betydligt mer entydigt och positivt. Min mormor anses allmänt ha varit en mycket snäll människa, som nog inte alltid hade det så lätt med sin dominerande make.

– ”Ja far, ja far” sa hon bara, säger Bertil Andersson. Det var inte lönt att hon försökte få Oskar med på några idéer!

Billesholmsverken (Höganäs-Billesholms AB) ägde i huvudsak alla fastigheterna på kyrkbacken i Billesholm. Till personalen hörde också ”en förman

Oskar Persson i arbetstagen

eller vicevärd över de murare, målare och latrintömmare som skötte bolagets alla fastigheter”⁴⁹. Husen användes som bostäder åt arbetarna, vilka fick bo där så länge de hade anställning vid fabriken.

– Man visste ju vem Oskar Persson var, för han stod ju för bolagets fastigheter. Han kom alltid cyklande från Ljungsgård där han och hans fru bodde, säger Gunnar Hansson, son till cykelhandlare Oskar Hansson som hade affär och bensinstation vid Gullfiber i korsningen Storgatan/Ljungsgårdsvägen.

Under många år var Oskar Persson fastighetsförvaltare och förman för de som hade till uppgift att sköta om och reparera de fastigheter gruvbolaget ägde, inte minst i Husara'n och på Kyrkbacken. Oskar och hans män – däribland en ”brunnarensare” vid namn Hugo Persson, snickaren Enok Persson, sotaren och muraren Oskar Nilsson samt en målare som hette Nyman – utgick från en mindre verkstad och lagerbyggnad strax nedanför järnvägsbommarna i närheten av Husara'n och P. N. Nilssons brädgård.

– Enok Persson och ”Oskar Sotare” Nilsson blev ju ”Enok en halv” i folkmun, säger Hans ”HP” Persson. Oskar Sotare och Enok såg man ofta komma stillsamt ledandes varsin cykel. De hade en rätt så idyllisk tillvaro och sprängde inga blodkärl. Det höjdes väl också en och annan pilsner när Oskar Persson vände ryggen till, med det flippade aldrig ur.

På Kyrkbacken fanns en lekplats vars gröna gräs lockade kyrkbackens fotbollsälskande pojkar, trots att det fanns bollplaner nära intill i skogen.

– Men bollen for ju in till ”husarna” intill lekplatsen och man har ju förstått sen att de blev förbannade, fortsätter HP. Och ibland hörde man att nån ropade: ”Oskar kommer!” och då försvann vi snabbt från platsen. Men Oskar Persson tog det nog ganska lugnt och insåg att det inte var lönt. Han bara vände och cyklade sin väg igen. Då hade vi mer problem med husarna, för de tog våra bollar!

Originell ungkarl

En av de som arbetade på ”glasullen” och ibland hjälpte min morfar och hans män var John Lundvall, en inbiten ungkarl och liksom morfar medlem i missionsföreningen. Lundvall var en mycket snäll man, men på många sätt ett original som inte i onödan förslösade sina intjänade pengar. John Lundvall besökte oss ibland – han gratisät gärna – och jag minns att min mor efter besöken kommenterade Lundvalls inte alltför överdrivna renlighet och slitna kläder.

– Han hade egenheten att han inte badade ihop med oss andra där nere på glasullen, berättar Hans ”HP” Persson. Men när jag råkade vara där en gång

på en udda badtid så var John Lundvall där. Ja, då skulle där nästan behövts kaustiksoda för att få gubben ren!

Lundvall höll som sagt hårt i slantarna medan hans syster Birgit var mer frikostig. ”HP” arbetade under en tid som springpojke på Handelsbolaget och skickades vid något tillfälle till John Lundvall med 150 kilo potatis.

– Jag kånkade iväg med panntofflorna uppför Askehusabacken till John, och bar sen ner dom för en minst sagt besvärlig och mögig trappa. Sen fick jag en klapp på axeln och 25 öre! Jag vill inte säga vad jag sa om gubben, men det var inte nåt grannt. Men jag fick trösta mej med att systemen var desto generösare!

Lundvall gav sig ibland iväg på långa cykelturer och berättade sedan gärna för arbetskamraterna om sina erfarenheter, inte minst när det gällde att skaffa mat för dagen. Hans Persson berättar:

– Gubbarna frågade honom om han brukade gå in på nåt pensionat och äta. Nä, han brukade gå in till nån bonnagård där de var glada för att snacka. Han började med att fråga om han fick köpa ett glas mjölk och det mynnade alltid ut i att bonnakäringen - han visste ju alltid vid vilken tid på dagen han skulle komma - bjöd honom på stekta panntofflor och fläsk och korv. Dom bullade ju upp vad dom hade. Och han berömde framförallt maten på ett ställe han varit på och smort kråset ordentligt. Efter den rejäla middagen bjöd bondmorän även på nybakta kakor och sen gjorde hon en stor matsäck till honom med kakor och ”smörmada”.

– Och sen hade han frågat henne vad han blev skyldig och då hade hon sagt: ”Ja, lägg vad du tycker det är värt!”. Det bör tilläggas att han var makalös till att äta! ”Ja va ente den”, sa John. ”Ja la två kronor!” Och där blev ju ett sånt gapflabb bland gubbarna! Men han förstod inte vad dom garvade åt, för han tyckte han hade gjort en stor uppoffring!

Församlings- och musikledare

På Kyrkbacken i Billesholm låg också missionsförsamlingens Betel, där Oskar Person under större delen av sitt liv var en av de ledande personerna.

Billesholms Kristliga Missionsförening bildades 1887 och anslöts till Svenska Missionsförbundet 1888. Stadgarna krävde av medlemmen ”tro på Kristus, sin frälsare och saliggörare”. Man var uppenbarligen noga med god mötesordning, för ”trätlystnad och personangrepp vid diskussioner skulle efter tre varningar straffas med uteslutning”. Stadgarna gav i övrigt uttryck för föreningens hårda krav på medlemmarnas leverne och moral, men de hade sin funktion med tanke på under vilka förhållanden flertalet

Betel, ca 1923. Fritz trea från vänster, Oskar och Hilda är fyra och femma f v, Ella fyra fr h, Uno längst till höger.

människor levde och där den materiella nöden knappast lindrades av det väl utbredda spritmissbruket.⁵⁰

Missionsvännerna hade före församlingsbildandet samlats till möten i hemmen. Sedan skaran delats mellan de som sympatiserade med Evangeliska Fosterlandsstiftelsen respektive Svenska Missionsförbundet samlades de senare till en början i en lokal i Lars Pers gård, som bestod av några byggnader vid nuvarande Storgatan inom Gullfibers område. Söndagsskolverksamheten kom här att ta fart liksom antalet mötesdeltagare. Föreningen köpte därför ett hus vid det som idag är hörnet av Torekullsvägen och Schaktsvägen för 3 500 kronor och hade där sin hemvist under ett tiotal år. Den 9 oktober 1898 invigdes församlingen den större kyrkbyggnad man låtit uppföra strax ovanför missionshuset. Kostnaderna för kyrkbygget uppgick till omkring 10 000 kronor, varav 9 000 hade lånats av gruvbolaget.^{50, 51}

...det lades ner ett energiskt arbete för att hålla rörelsen uppe. De första årens motgångar, då man t.o.m. förbjöds hålla möten i hemmen och bryskt kördes ut under pågående sammankomster, svetsade samman den lilla skaran till målmedveten kamp under förhoppning om en ljusare framtid.⁵¹

Medlemsantalet uppgick vid sekelskiftet till 180 personer och framförallt under 1900-talets första tre decennier var församlingen stor och drev också en välbesökt söndagsskola. Från 1915 hade församlingen under en tid egen pastor, ibland tillsammans med andra församlingar. Fyra år senare var kyrkbyggnaden i stort behov av en genomgripande reparation. Man tillsatte därför en byggkommitté med bland annat P.N. Nilsson, Fritz Persson och Oskar Persson i spetsen. Trots ytterst kärv ekonomi lyckades man genomföra de beslutade reparationerna och fick gruvbolaget, Billesholms sparbank och enskilda att skänka de 11 000 kronor reparationen kostade.^{50, 51, 52}

Oskar Persson blev tidigt engagerad inom musik- och ungdomsverksamheten i församlingen, och såväl

min mor som hennes bror Uno ärvde sina föräldrars intresse och deltog redan i unga år flitigt med sång och gitarrspel. Han deltog även tillsammans med sin Hilda i Skånes Kristliga Sångarförbunds sammankomster i Malmö och i samband med missionsförbundets årligen återkommande Vanneberga möte men var även engagerad i andra sammanhang.^{50, 53}

Det äldsta sångarförbundet i Skåne torde vara Nordvästra Skånes Sångarförbund vilket även något sysslat med strängmusik och som i Oscar Persson, Billesholm, haft en energisk ledare.⁵³

Under ledning av Oskar Persson gjorde Betels sång- och musikförening under 1920- och 1930-talet åtskilliga framträdanden, inte bara i samband med traditionella gudstjänster utan även vid så kallade ”musikfäster”. I samband med dessa tog man också en entréavgift på mellan 50 och 75 öre 50. Musikföreningen gjorde också sångarresor till andra församlingar i Skåne. Bland annat besökte ett 25-tal av medlemmarna Tyringe 1923, och 1927 arrangerades det även en sångarturné.

Oskar Persson kom att under åtskilliga år tillhöra de ledande inom församlingen och ingå i dess styrelse. Denna bestod år 1938 av Gustav Friberg, Oskar Persson, Fritz Persson, Justus Friberg och Martin Lundvall. Församlingsföreståndare var under många år Gustav Friberg, men senare kom Oskar att länge vara den som såväl formellt som praktiskt var Betels ledare.²¹

Oskar och Hilda var församlingens stöttepelare och mycket aktiva på olika områden. De tog också hand om alla predikanter som kom för att predika i Betel om söndagarna och såg till att de fick följa med hem och få middag. Missionsförsamlingen i Billesholm hade nämligen oftast ingen egen pastor, så dylika praktiska frågor föll på församlingsföreståndaren Oskar Persson att ordna.

– När jag gick i söndagsskolan omkring 1929–1930 höll Oskar söndagsskola för många barn, berättar Ernst Olsson. Oskar var ju liksom de andra i den släkten en väldigt snäll och hjälpsam människa. De var ju frireligiösa så det hörde förstås samman med att de var gudfruktiga. Sen var han ju väldigt musikalisk. Vi höll

till och övade i ett rum på ovanvåningen och han till och med fick oss att sjunga *Härlig är jorden* i stämmor. Det är minsann inte så lätt att få barn att sjunga i stämmor!

Söndagsskollärare

– Församlingen var stor och där var många barn i söndagsskolan när jag kom med i början av 1940-talet, säger Bertil Andersson. Vi hade söndagsskolan i ”lilla salen” där de hade dom där ”vännebänkarna” som var konstruerade så att ryggstöden kunde fällas på ena eller andra hållet så man kunde använda lokalen på olika håll. Sen minns jag också när dom hade hängt upp godis i träden vid avslutningsfesterna på somrarna.

Oskar hade hand om den äldsta klassen i söndagsskolan medan småpojkar togs om hand av Antonia Olsson (en dam som bodde i det tidigare missionshuset och som försörjde sig som sömmerska tillsammans med sin syster), medan Hilda var lärare för de yngsta flickorna.

– Hilda var så fin i sitt vita hår. Hon var så förtju-sande rar! Oskar var också mycket snäll, men han var bestämd. Och när vi busade ibland blev han arg. En gång var där nån som lade häftstift på hans orgelstol. Jag glömmer det aldrig. Vi töser tyckte det var hemskt, men vi vågade inte säga nånting för pågar-nas skull. Jag kan riktigt känna ännu när han gick bort och satte sig på stolen. Som han for opp! Han blev arg så det var inte klokt! Han skällde på oss och skulle ta reda på vem som hade gjort det. Det fick han också, så han som lagt häftstiftet åkte ju ut. Sedan var man ju livrädd för att han skulle berätta det så dom fick reda på det där hemma. Men det gjorde han aldrig, berättar Siw Johansson (född Bengtsson), som gick i Betels söndagsskola under senare hälften av 1940-talet.

Oavsett graden av föräldrarnas religiositet ansågs det ur uppfostringssynpunkt helt rätt att barnen skulle gå i söndagsskolan. Dessutom fick därigenom föräldrarna lugnt i huset ett litet tag på vilodagen. Men det behövdes också eldsjälarna som med lämpor fick barnen med till söndagsskolan.

– Anna Svensson, som kallades ”Anna Svante” eftersom mannen hette Svante Svensson, var en mycket rekorderlig gammal tant, berättar Hans Persson. Varje söndag tog hon med sig en stort gäng ungar från Lars Pers gård. De var ju inte speciellt snälla, de där ”larsparsgåraongana”, och en del avvek väl från flocken och hittade på hyss längs vägen. Men Anna Svante hade med sig en stor påse karameller som hon delade ut till dom och med jämna mellanrum mutade dom med! Hon var hemskt snäll och lika bred som bordet här. Det var onekligen en syn när

hon vaggade fram i mitten och förde med sig hela flocken upp till Betel!

Betels söndagsskola samlade många barn på 1940-talet, men sedan även svenska kyrkan börjat med söndagsskola skedde en viss uppdelning. Oskar var genom sitt arbete välkänd bland vanligt folk och bodde dessutom i en av bolagets arbetarbostäder, något som – tillsammans med frikyrklighetens folkligare framtoning – kan ha bidragit till att arbetarfamiljerna kände sig mer hemma i Betel än i svenska kyrkan.

– Det fanns ju onekligen klasskillnad då. Dom som tyckte dom tillhörde det ”fina” folket gick till statskyrkan, medan ”vi vanlige” oftast gick till Betel, säger Siw Johansson.

Kopplingen arbetare och frikyrka var ännu tydligare på den tiden folkrörelserna växte och utvecklades. Ett exempel på detta är att det i Betel i början av seklet bildats en fristående fackförening. Den bildades av arbetare som inte ville tillhöra den vanliga fackföreningsrörelsen med dess bindning till socialdemokraterna, ofta på grund av att man uppfattade socialdemokratiska partiet som gudsförnekande. Men fackligt ansluten ville man absolut vara. Något annat var på den tiden otänkbart. Därför bildades år 1904 Svenska Arbetarförbundet nr 73 Framtiden i Billesholm. Föreningen upplöstes dock efter tio år, eftersom ”tiderna och folket äro sådana att ett fortsatt arbete inom afdelningen synes oss alldeles lönlöst för närvarande”.⁵⁰

Min egen söndagsskoltid kom först sedan vi på 1950-talet flyttat till Billesholm. Då var det ingen större samling barn som på söndagsmorgnarna travade iväg uppför backen till Betel där morfar och Antonia Olsson gav oss valda delar av den bibliska historien och annat som hörde söndagsskolan till.

Efter söndagsskolan. Förutom Oskar Persson och Antonia Olsson syns jag själv (4:e f h) samt bl a fyra syskon Jeppson.

Oskar i dirigenttagen på friluftsmöte

– Det var roligt med söndagsskolan och det är faktiskt ett ljust minne man har från sin barndom, säger Siw Johansson. Och det var väldigt nogga att man gick och det var aldrig tal om att man skulle hoppa över nån gång!

Utöver söndagsskolan bedrevs även juniorverksamhet för de lite äldre barnen. Hilda hade tillsammans med Antonia Olsson syverksamhet för flickorna och man sjöng också tillsammans under orgelspelande Oskars ledning. Den tidens anspråk på underhållning var blygsammare än dagens:

– Ibland kom en pastor som hette Lindell (*Sven Lindell, missionsförbundspastor från Ängelholm*) dit och hade med sig projektor och film, minns Siw Johansson. Det var högtid för oss när han visade film om missionärerna i Afrika och sådant! Oskar och Hilda bjöd också ofta oss juniorer med hem till Berghem på Ljungsgård. Då var vi ute i trädgården och plockade äpplen som Hilda sen stekte till oss.

– Vi pratade förstås mycket om allt möjligt, fortsätter Siw. Oskar och Hilda berättade bland annat om olika trosinriktningar och att var och en hade sin uppfattning och sin tro. Men det var det aldrig tal om att de försökte pressa på oss sin tro. Aldrig någonsin!

Maja Snäll, känd av många billesholmare som korv- och glasskioskägare vid järnvägsstationen, minns Oskar och Hilda främst från 1950-talet då Majas föräldrar bodde i Betel och var vaktmästare där.

– Oskar var en mycket bra människa och var omtyckt av alla, församlingsbor såväl som utombys. Hilda, som då ledde Betels syförening, var också en mycket rar och fin människa. I Betel fanns tanter som var duktiga till att virka och sy och jag som hade mycket att göra handlade på Betels missionsauktioner en hel del av det dom gjort. Sedan gick jag till Oskars bror Fritz Persson och betalade, för han förestod kassan vid auktionerna, berättar Maja Snäll.

Under en av dessa missionsauktioner kastades en stinkbomb utanför dörren till Betel. Bomben spred en minst sagt otrevlig odör i lokalen. Folk undrade så klart varifrån den fräna doften kom ifrån och man gissade bland annat på värmeanläggningen. Men sedan kom någon in genom ytterdörren och då fick man klart för sig att lukten kom utifrån.⁵³

Den ankommande hade också sett några pojkar utanför och det är troligt att det var dessa som ställde till spektaklet. Innan lösningen på gåtan kom såg man sig frågande omkring och på hemvägen sade den ene till den andre - *jag trodde det var du*.⁵³

– Jag hade kontakt med Betel även efter söndagsskolan och gick gärna till de tillställningar de anordnade och som drog mycket folk, säger Ernst Olsson.

Framåt jultiden arrangerade Oskar luciafester med luciataåg i Betel och även grötfester, populära evenemang även bland de i gruvsamhället som inte tillhörde missionsföreningen.

– Mor kokte ”risengröd” i flera stora grytor, säger Maja Snäll. Där gick åt mycket gröt, för Oskar bjöd in hela församlingen och det kom även fattiga dit som han bjudit in.

Mycket att säga till om

Oskar Perssons engagemang och vilja att ta på sig ansvar visade sig även på det politiska planet.

– Oskar var med i byggnadsnämnden liksom P. N. Nilsson, berättar Ernst Olsson. De var stora pampar inom det kommunala och rätt så inflytelserika i och med att de hade mycket folk bakom sig i församlingen, som ju var stor på den tiden.

Järn- och trävaruhandlaren Paulus Nathaniel Nilsson var en högst respekterad man i samhället och med i olika lokalpolitiska sammanhang, bland annat som ordförande i kommunalnämnden. I affären kunde vi pågå på femtiotalet hyra byns tennisbana inklusive racket och bollar för en billig peng av Arne Nilsson, som blev affärens verkliga trotjänare med mer än femtio års tjänst.²⁷

Skinneholm 23:72, Kyrkbacken, Billesholm

Liksom P.N. Nilsson hade Oskar sin politiska hemvist inom De Frisinnade, en politisk organisation som till stor del utgjordes av frikyrkofolk och småföretagare och som vid mitten av 1930-talet uppgick i Folkpartiet.

– Oskar var ju en betydande person på den tiden och det var mycket som skulle gå genom honom, säger Bertil Andersson. Och det var ju så klart både för- och nackdelar med det. Men det var ordning och reda som gällde. Inte lönt att nån stack opp!

Förutom den tidigare nämnda byggnadsnämnden, där han under ett antal år var ordförande, var Oskar Persson under 1940-talet även ledamot av gatu- och fastighetsnämnden och innehade också uppdrag som suppleant i badhusstyrelse och hemhjälpnämnd. Han hade också redan den 11 december 1934 valts till vice ordförande i hälsovårdsnämnden, en post han innehade åtminstone fram till kommunombildningen vid årsskiftet 1951–1952. Samtidigt satt Fritz Persson under många år i kommunalfullmäktige och i olika nämnder och styrelser. De båda bröderna spelade således under många år en icke oväsentlig roll i Södra Vrams kommunalpolitiska liv.³⁵

Under 1940- och 50-talet sjönk missionsförsamlingens medlemssiffror och när jag själv några år in på femtiotalet började gå i söndagsskola hos morfar var han en av de få som var kvar av den ”gamla stammen” i Betel. Han var också sedan länge församlingens ledare och föreståndare och det var uppenbarligen viktigt för honom att hålla en viss fasad. Jag minns hur omskakande jag tyckte det var när jag i tio-tolvårsåldern upptäckte att han snusade! Detta tyckte jag då inte alls gick ihop med min bild av morfar och den puritanska livsstil han förespråkade.

I början av sextiotalet fick församlingen ett visst uppsving åtminstone på ungdomssidan, då missionsförbundets evangelist Alexander Ferrari under ett par år arrangerade olika möten och välbesökta ungdomssamlingar. Ferrari var österrikare med förflutet i Hitlers arméer och en medryckande talare. Han blev också populär med sitt öppna sätt och en folklighet som bland annat gav sig uttryck i att han emellanåt åkte med kyrkbackegubbarna ut och fiskade.

Evangelisten Alexander Ferraris insatser i Betel gav dock inget mera varaktigt resultat. I mitten av 1960-talet återstod endast ett fåtal trogna själar och 1967 uppgick Billesholms missionsförening i Bjuvs missionsförsamling, vilken några år senare tillsammans med metodistförsamlingen byggde den moderna Centrumkyrkan i centrala Bjuv. Betel såldes till Gullfiber, som sedan dess använt byggnaden som fritidslokal. År 2000 köpte en fristående religiös förening fastigheten och bedriver numera viss verksamhet där.

Berghem, Ljungsgård 1946: Oskar och hans bror Gustaf, min bror Lennart, Hilda samt en okänd kvinna.

Åter till Berghem

Oskar och Hilda hade planerat att flytta tillbaka till det av Hilda ägda huset på Ljungsgård i samband med att Oskar gick i pension. Men Billesholms Glasulls Aktiebolag, som sedan 1939 ägde fastigheterna på Kyrkbacken, började efter gruvdriftens andra nedgång och fall att sälja av fastigheterna, i första hand till de som redan bodde i dem. Troligen var det på grund av detta som Oskar och Hilda i november 1945 flyttade till Ljungsgård, vilket möjliggjorde för Bror Sjöberg att i början av januari året därpå köpa det hus han under ett tjugotal år delat med mina morförfäldrar. Familjen Sjöberg flyttade över till södra delen av huset och hyrde ut den andra halvan till Åke och Evy Andersson, den senare dotter till en av snickarna Oskar var förman för.

Berghem, som Oskar och Hilda flyttade tillbaka till, låg på Ljungsgårdsvägen 21, snett emot den "barjbonke" som utgjorde lämningarna efter Schakt Ljungsgård där kol brutits under åren 1889–95. Huset bestod av tre lägenheter, två på bottenplanet som hyrdes ut och en på ovanvåningen där Oskar och Hilda bodde. Ovanvåningen var till viss del en tillbyggnad och omfattade ett kök i norra delen, vardagsrum i mitten samt toalett och sovrum åt söder.

I trädgården hade Oskar en snickarbod och där fanns också en sinnrikt konstruerad dusch, en uppfinning som fanns med redan på Kyrkbacken. En tank hade riggats upp som antingen fylldes med regnvatten eller uppvärmt vatten om så önskades. På tanken var monterat en slang med kran och duschmunstycke.

Ljungsgård och Berghem är det som vi barnbarn främst förknippar med Oskar och Hilda och det är också därifrån som de flesta – såväl de ljusa som de något mörkare – minnena finns.

– Farfar kunde ju vara hur bra som helst dom dagar han var på det humöret, säger Boo Persson. Men

ibland så... En dag regnade det ute och jag sa att "Kan vi inte gå ut i snickarbon och hitta på nåt?" "Jojomän", sa han, "vad vill du göra? Jag ville göra en båt och han gick ut och kom in med en genomsur träbit och jag tänkte ju att han skulle hjälpa mej med båten. Nej då! "Här har du hammare och stämjärn, sätt igång!" Och där stod jag själv och jobbade medan tårarna rann. Sedan tänkte jag att jag skulle gå och fjäska för farmor så att hon hjälpte mej att sy seglen. Men inte heller då fick jag hjälp, utan bara en tygbit och nål och tråd och ett "Sy!". Dom gjorde ju rätt på så sätt att jag skulle göra det själv, men han kunde ju hjälpt mej igång åtminstone!

– Han var heller inte glad den gången Lennart och jag åkte i bergbunken vid Berghem, fortsätter Boo Persson. Vi hade varsin kärra med barnvagnshjul på, och vi fick för oss att vi skulle åka i kapp uppifrån toppen och ner. Men då var Oskar inte god. Han var och hämtade oss och det vete spörs om han inte tog oss i örat!

Boo och hans bror Björn har dock framförallt ljusa minnen från besöken på Ljungsgård. De kände sig alltid välkomna dit och hade det bra hos farfar och farmor på Berghem.

– Men Oskar var ju som han var, säger Boo. Låg där en osthyl av det modernare slaget på bordet så ropade han till Hilda: "Var har du osthylvlen?" Han skulle ju ha den gamla sorten med pianotråd! Såna där tunna skivor var ju inte ost, tyckte han. Det skulle va tjocka skivor till farfar!

Sanitära inrättningar i samband med den tidens boende kunde ibland få underliga konsekvenser. En gång följde min bror Lennart med sin mormor och morfar till några släktingar som bodde i en lång radhuslänga i Landskrona. Där var det så inrättat att

Hilda och Oskar Persson

trädgård och utedass låg på baksidan av bostaden och man kunde bara ta sig dit genom att passera vardagsrummet.

– Vi satt där och drack kaffe i vardagsrummet. Då knackade dassatömmarna på dörren, gick genom huset och ut i trädgården. Där hämtade de den välfyllda tunnan och bar den sedan rakt genom huset och förbi oss där vi satt mitt i kaffet!

Eftersom mina föräldrar hade mycket att göra i bageriet inför veckosluten tillbringade jag åtskilliga fredagskvällar och lördagar hos mormor och morfar på Ljungsgård. Mina egna minnesbilder är dock få. Morfar räfsande grusgången, mormor sittande i köket. Och bådass oro för att deras yngsta och magraste barnbarn inte skulle få i sig tillräckligt med mat.

– När man kom dit blev man ofta bjuden på blodkorv med sirap, säger Lennart. Sådant åt vi ju inte hemma för far gillade inte blodmat alls. Jag minns mest att mormor var lite känslig. Man skulle inte komma bakom henne och skrämmas, för då flög hon i taket och blev uppskärnad. Hon var väldigt känslig för sådana överraskande saker.

Något år in på 1950-talet blev mormor Hilda sjuklig och vårdades en längre tid på lasarettet i Landskrona. Vi barn åkte med mor till sjukhuset, men fick enligt den tidens sjukhusreglemente inte följa med in och hälsa på vår mormor. Hon kom dock hem till Berghem men var märkt av sjukdomen.

En decembernatt kom morfar och bankade på hos oss i Selleberga och berättade att mormor var död. Hilda, som dog av hjärtinfarkt och kärleförträngningar, begrovs på Norra Vrams kyrkogård efter begravningstjänst i hennes kära Betel.

Betel, Billesholm, 21 december 1952.

Murarbarnen

Barndomstiden var förbi. Nu gällde det att klara sig själv.

Så murarbarnen Nilsson och Persson lämnade torpet i skogen och arbetarbostaden i gruvsamhället för att arbeta inom handel och offentlig verksamhet.

Alla fick de under sina yrkesverksamma år uppleva stora förändringar i samhället, inte minst ekonomiskt.

Äldste sonen

Av Nils och Amanda Nilssons barn blev äldste sonen Emil först att lämna hemmet. Direkt efter skolan fick han arbete som dräng, bland annat i Silvarp i trakten av Vollsjö, och han arbetade också ett tag hos familjen Nils Fors på Bökestorp i närheten av Tullskog.

– Deras son Albert omkom när han skulle köra med ett lass ved till Höör. Vedlasset kom på glid och Albert hamnade under det och skadades så svårt att han avled, berättar Ester Nilsson. Efter det kom Emil till Bökestorp för att hjälpa Alberts föräldrar och arbetade där när far dog (1930).

Emil fortsatte att arbeta som dräng och kom efter en tid till en större gård i Maglasäte. Troligen var det under tiden han var där som han vid en olyckshändelse skadade ena njuren så att den fick opereras bort. Efter att därefter ha arbetat i en trävaruhandel blev Emil fiskhandlare. Under större delen av krigsåren lastade han motorcykeln med fisk som han åkte runt med och sålde och ibland kunde Höörborna också köpa fisk av honom på torget. Under ett par somrar jobbade han också åt Jönssons Bageri med att köra brödbil under chaufförernas semester.

Pigans dotter

Några år före krigsutbrottet hade Emil träffat den tre år yngre Ruth Lindau-Rosengren. Ruth kom från Vasabygget vid Oderljunga och hade kommit till Höör för att gå på lant-hushållsskola på Åkersberg. Hon blev mycket duktig på att laga mat och lärde sig också att stryka med all finess som då krävdes.

– På den tiden skulle ju mycket av det man hade på sig strykas väldigt noga. Man hade ju stärkekragar och stärkebröst och allt sånt där, säger Ruths sväger Gustaf Nilsson.

Betelkyrkan, Höör den 15 maj 1937

Ruth Mimmie Lindau-Rosengren och Emil Emanuel Nilsson

Efter utbildningen på Åkersberg arbetade Ruth som hembiträde hos provinsialläkarfamiljen Ljungberg i Höör fram till dess att hon som 27-åring gifte sig med Emil. Bröllopet hölls den 15 maj 1937 i Betelkyrkan i Höör, efter att de först gift sig borgerligt. På den tiden hade frikyrkorna nämligen inte formell vigselrätt, något de fick först i och med religionsfrihetsslagen 1951.

Ruths bakgrund var inget man pratade om inom slakten och något som Ruth själv länge förteg även inför sina barn. Hon var nämligen född utom äktenskapet, något som på den tiden ansågs synnerligen skamligt, inte minst i frikyrkliga kretsar.

Ruths mor Hilda Lindau hade varit piga på ett gods och som 22-åring blivit med barn med sonen till godsägaren, en förmodligen inte särskilt ovanlig situation på den tiden. Godsägarsonen erkände dock faderskapet och avsatte dessutom 1000 kr till Ruths skolgång och vidareutbildning. På 1910-talet var det beloppet närmast en förmögenhet och det var tack vare de pengarna som Ruth senare kunde gå på lant-hushållsskolan.

– Det fick aldrig pratas om mors bakgrund när vi växte upp, säger äldste sonen Bertil Nilsson. Vi frågade ofta efter vår morfar men fick bara undvikande eller svävande svar.

På äldre dagar kom Ruths mor Hilda att bosätta sig i Malmö och kunde därför ofta hälsa på sin dotter och hennes familj. Även Ruths svärmor Amanda besökte Köpenhamnsvägen, men aldrig när Ruths mor var där. Amanda tålde nämligen inte Hilda eftersom hon ansåg henne vara en dålig kvinna som fött Ruth utan att vara gift. Dessutom hade Hilda tio år senare och fortfarande ogift fått ytterligare en dotter, Hilma, med en annan karl än godsägarsonen.

I sammanhanget kan erinras om att Amandas mor fått dottern Albertina utom äktenskapet och med en annan karl än den som senare blev hennes man, Anders Persson. Dessutom gifte sig Anna och Anders först när Amanda var fjorton månader gammal och det är inte klarlagt om Anders verkligen var far till Amanda. Å andra sidan var Amandas egen förstfödde, Emil, född inom anständighetens gräns, det vill säga först 9½ månad *efter* äktenskapets ingående)

I samband med att det kom en lag beträffande utomäktenskapliga barns arvsrätt tillfrågades Bertil av sin mor om han kände till något om denna.

– Jag tog reda på hur det var med arvsrätten och det var först i samband med detta som mamma berättade för mig hur det verkligen låg till med hennes bakgrund. Det berättade hon alltså först när jag var 27–28 år gammal! Det var ju ingenting som hon hade behövt skämmas för. Hon hade ju ingen skuld till hur hon kommit till världen!

Ruths far Robert Rosengren avled dock någon månad innan lagen trädde i kraft, så Ruth blev inte arvsberättigad efter honom.

Tio personer i tre rum och kök

I samband med giftermålet 1937 bosatte sig Emil och Ruth på Kungsgatan i Höör och därefter vid norra bommarna (där det som idag är Jularpsvägen/Östergatan korsade järnvägsspåren). Åren 1939–42 föddes där barnen Linnea, Bertil och Carin. Under tiden försörjde Emil sin växande familj som fiskhandlare. Han ville satsa på en framtid i branschen och köpte därför omkring 1944 en fiskaffär i Malmö.

Efter flytten till Malmö utökades familjen under de närmaste åren med döttrarna Christina och Ann-Marie. Men efter kriget blev fiskhandeln inte vad Emil hoppats på. Affärerna gick dåligt och butiken på Skolgatan stannade bara ett par år i Emils ägo. Förmodligen var malmöborna trötta på fisk efter alla år av kötttransonering.

Bertil, Carin och Linnéa

När fiskförsäljandet upphört flyttade familjen från sin lägenhet på Stora Kvarngatan till Viktoriagatan. De bodde under en period även i baptistkyrkan Ebenesers vaktmästarbostad innan de i maj 1947 flyttade till en nybyggd lägenhet på Köpenhamnsvägen.

– Familjerna i de kvarteren var verkligen arbetarklass, säger yngsta dottern Ulla Björklund. Männen arbetade på Kockums, fruarna var hemma och många barn hade dom! Men att bo där innebar också stora lekplatser, nära till skolan och massor av kompisar. Oftast var vi ute och lekte, men vi fick också alltid ta kompisar med hem.

”Hem” bestod visserligen av tre rum och kök, men upplevdes allt trängre efterhand som syskonskaran under åren 1949–54 utökades med Ulla, Kjell-Arne och Hans-Göran. Ruth hade således fullt schä med att laga mat och tvätta åt familjens tio medlemmar.

– Det var lagom stort när vi flyttade dit, säger Bertil. Men efterhand som vi blev fler blev det ju allt mer ont om plats. Det var inte lätt med läxläsningen och du kan tänka dej kön till toaletten på morgnarna!

I ett av rummen bodde Ruth och Emil och det för tillfället yngsta barnet. Övriga bodde i barnkammaren tills flickorna kom i tonåren. Då ville de inte bo ihop med pojkarna och flyttade därför över till köket.

– Jag tyckte inte det var särskilt jobbigt att vi var så många. Jag har haft en bra barndom med mycket solidaritet. Mamma var mycket noga med att det skulle delas lika och att alla skulle vara med, och det tror jag sitter kvar hos mig fortfarande. Det jag också fått med mej hemifrån är att alla är lika värda. Man ska inte bedöma folk efter *vad* dom är utan *hur* dom är, säger Ulla.

Pappa bestämde

Familjeförsörjaren Emil Nilsson beskrivs som en dominant person som mer än gärna sa vad han tyckte, även till sina syskon Ester, Gustaf och Hugo.

– Han trodde att han visste allt om bilar och affärer och att han kunde allt möjligt, säger Ulla. Men det kunde han ju inte. Han pratade också mycket politik och sådant. Och han var mycket dominant hemma. Han visste allt och kunde allt. Och mycket där hemma gick ut på att vi skulle lyda. Mamma sa att ”gör ni inte som jag säger nu så talar jag om det i kväll för pappa!”

– När det gällde bilar så var pappa faktiskt duktig på motorer och visste en del om hur man reparerade dom, säger Bertil. Han hade ju bil tidigt och var tvungen att fixa det mesta själv på den tiden. Vad man annars kan säga om honom är att han nog var lite väl godtrogen och ibland litade på folk han borde varit skeptiskt till.

Ruth var alltid hemma och tog hand om barn och hushåll, men när barnen blivit lite större hände det att hon tog enstaka städjobb. När det i övrigt gällde barnen och deras uppfostran var Ruth den tystlåtna och tillbakadragna.

– Där hemma var det pappa som domderade och bestämde och höll ordning på oss, säger Bertil. Det ska gudarna veta!

– Jag upplevde min mamma som väldigt underdånig pappa och väldigt hunsad av honom, säger Ulla. Jag tror det beror på hennes bakgrund och att hon under sin uppväxt ofta fick höra att hon var oäkting och inte dög något till. Det fick hon leva med hela livet. Vi flickor var så arga för att Bertil aldrig behövde torka disken. Han sa bara att ”jag har ju fem systor” så höll mamma med honom, för hon hade det där gamla i sig att vi kvinnor skulle vara underdåniga.

Att få det att gå runt

Sedan Emil på 1940-talet lämnat fiskbranschen började han arbeta på ett möbellager och kom därefter till Edsbywerken, som hade ett lager i Malmö. Under ett antal år hade Emil utöver sitt ordinarie arbete en egen skrivbyrå, där han bland annat gjorde trycksaker som församlingsblad och liknande. Under arbetet på Edsbywerken fick Emil en dag en lastpall över foten. Skadan medförde ett sår som aldrig läktes och i samband med detta upptäcktes att han hade diabetes. Han gick sjukskriven länge, men fick sedan jobb på Wessels möbellager där han stannade fram till dess att han i slutet av 1960-talet förtidspensionerades.

– Det var inte lätt att få pengarna att räcka till, säger Ulla. Pappa fick det i alla fall på nåt sätt att gå runt, men så hade han ju också ett och ett halvt jobb. Om mina föräldrar någon gång grälade så handlade det om pengar. Pappa skällde på mamma för att hon

hade slösat upp för mycket. Mamma var som sagt mycket undergiven pappa och varje dag fick hon be honom om pengar till hushållet.

Tiderna blev efter hand bättre

Syskonen Emil, Ester, Gustaf och Hugo, 1970

för barnfamiljerna, bland annat tack vare tillkomsten 1948 av allmänna barnbidrag, men fortfarande var det förstås inte lätt för Emil och Ruth att få pengarna att räcka till.

– Jag kan aldrig minnas att jag tyckte vi var fattiga, säger Ulla. Fast nu växte jag ju upp med barnbidrag, bostadsbidrag och gratis skola och det var nog värre för mina äldre syskon. Men mat har alltid funnits och mina föräldrar tog alltid vara på möjligheten att fira med något extra vid födelsedagar, namnsdagar eller av andra skäl. Så mat, kakor och bjudningar har aldrig fattats oss!

Emil läste väldigt mycket och var sannolikt besviken över att han aldrig fått möjlighet att studera. Barnens studerande uppmuntrades därför i hemmet, även om det inte fanns möjlighet att hjälpa dem. Det inpräntades i barnen att de skulle gå i skolan och sköta sig, men det var ingen som kontrollerade att läxorna gjordes eller krävde att barnen skulle fortsätta att läsa efter folkskolan. Föräldrarnas inställning var att det viktigaste var att skaffa ett jobb och sköta det.

– De hade ju egentligen inte råd att låta Bertil gå i realskolan eller att Carin skulle gå på gymnasiet, för det kostade ju pengar, säger Ulla. Men jag minns hur arg pappa ändå blev när Bertil hoppade av realskolan och började jobba istället.

Emil var väldigt stolt över sina barn och att flera av dem tog studenten eller började på andra utbildningar, samtidigt som detta betydde problem för honom med att få pengarna att räcka till.

– När Carin gick på gymnasiet hade pappa konto på en bokhandel där hon fick gå in och köpa pennor och block, för sådant fick man själv betala på den tiden. När räkningarna kom gruffade pappa om att ”Måste ni ha så mycket papper i skolan och måste ni ha det och måste ni ha det...” När min syster Linnea tog barnsköterskeexamen behövde hon kläder och då fick pappa gå och ta ett lån till det, berättar Ulla.

Ruths mor hade två bröder, Gottfrid och Gustav, som både bodde i Helsingborg.

– När morbror Gottfrid dog ärvde mamma en del pengar som las på att byta bil, köpa mattor och nya kläder, säger Ulla. Och det var ju välkommet!

Emil hade länge varit intresserad av ett torp som ägdes av Andreassons i Maglasäte. Till slut fick han också hyra det för 200 kronor om året, med början 1960. Emils mor Amanda hade dött tidigare samma år och en del av hennes möbler från huset på Trädgårdsgatan i Höör hamnade på torpet i Maglasäte.

– Vi odlade en hel del potatis, grönsaker och jordgubbar på torpet och vi köpte också ägg hos bonden, så det hjälpte ju till att minska matkostnaderna, berättar Ulla.

Kyrkan och esperantoföreningen

Både Emil och Ruth var aktiva kyrkobesökare i baptistkyrkan Ebeneser och hade den tidens och det sammanhangets syn på ”världsliga” utomkyrkliga aktiviteter och engagemang.

– Carin och jag mer eller mindre revolterade med vår idrottsutövning, säger Bertil. Det var ju inte alls populärt att man spelade fotboll om söndagarna, så vi hade en hel del kontroverser om sådant

– Jag har haft många vinster av att mina äldre syskon banat väg, säger Ulla. Jag fick mycket mer frihet. När jag spelade handboll i tonåren och var borta mycket på helgerna sa mamma att ”Carin gjorde ju likadant i den åldern och det har ju gått bra”

Syskonen deltog under uppväxtåren i de olika ungdomsaktiviteterna i Ebeneser, men efter hand valde de som regel annat att syssla med och engagera sig i.

– Det berodde ju mycket på hur länge kompisarna fortsatte att gå till de olika verksamheterna, säger Ulla. Självt var jag med i scouterna tills verksamheten lades ner. Sedan var jag med i KFUK och gick även någon ledarutbildning där. Jag tror också att alla vi barn i vår familj blev rätt självständiga, mycket beroende på den barnrikemiljö vi växte upp i och där det inte var kyrkan som i första hand utgjorde referenserna.

Emils auktoritära och bestämda inställning till saker och ting mjukades till en del upp efter hand som åren gick. Vissa frågor var inte längre så kontroversiella som barnen kanske föreställt sig.

– Jag visste inte riktigt hur vi skulle göra när vår dotter Susanne föddes, säger Bertils fru Britt-Marie. Jag hade ingen baptistisk bakgrund och ville ha barn-dop, men jag visste ju hur känslig den frågan var. Men när jag pratade med Emil och Ruth om det sa Emil att ”Om du frågat mig för tio år sedan så hade det varit en annan sak. Men idag har kyrkorna närmast sig varandra mycket. Vi kommer gärna på barn-dopet!”

Förutom frikyrkointresset anses Emil av sina syskon ha varit en hängiven och duktig fiolspelare, ett intresse som han hela tiden höll vid liv. Skolbetyget C i sång ger dock ingen indikation om att han senare skulle sjunga i manskör. Någon större sångare lär han heller inte ha varit, även om han tyckte mycket om att sjunga. I början av 1960-talet drog han i baptistkyrkan igång en musikförening där han själv spelade fiol, medan Ruth var med i församlingens syförening och ofta skötte kaffekokandet. Emil spelade också gärna schack, liksom brodern Gustaf och – när tillfälle en och annan gång gavs – yngste brodern Hugo.

– När vi hade släkten på besök satt männen och spelade schack i vardagsrummet medan barnen satt i köket och drack saft, berättar Ulla. Vi flickor älskade

att vara i köket vid sådana tillfällen, för då var också mamma där och diskade medan Maja, Ella och Ester torkade och pratade om att ”den har fått barn med den”. Då fick man höra det riktiga kvinno-snacket!

Förutom kyrkobesöken och musikutövandet var Emil också sedan länge med i en esperantoförening och hade därigenom fått många internationella kontakter. Redan innan kriget hade Emil varit ute och rest i Europa och bott hemma hos andra esperanto-entusiaster. I trerummaren på Köpenhamnsvägen bereddes också ibland plats åt långväga esperantogäster.

– Sedan pappa pensionerats ägnade han sig också åt släktforskning och satt ofta på landsarkivet i Lund, berättar Ulla. Men det var något han gjorde för sig själv och inget som vi barn då brydde oss om. Men jag minns att han berättat att han kommit ner till 1600-talet och att det också fanns någon engelsk släktgren. Men var dom uppgifterna finns idag vet jag inte. Det är mycket möjligt att de låg bland alla papper som kastades bort i samband med hans död.

Diabetes och senilitet

Emil gick i pension när han var 66 år gammal, men fick knappast någon tid att njuta av pensioneringen. Sedan åtskilliga år levde han med bara en njure och när den inte längre fungerade ordentligt kunde man inte ge honom dialys på grund av den diabetes han också led av. Emil dog den 1 juli 1975, någon vecka efter sin 68-årsdag.

Ruth hade sedan många år besvär med synen och blev dessutom fort senil. När Emil dött fick hon svårt att ta hand om vissa praktiska saker.

– Mamma hade till exempel aldrig haft hand om räkningar, säger Bertil. Hon blev helt uppskruvad av att försöka klara av sådant som pappa skött tidigare. Det var nog det som knäckte henne och påskyndade seniliteten.

Sviterna efter en trafikolycka några år tidigare kan också ha påverkat utvecklingen när det gäller Ruths hälsa.

– De var på väg upp till torpet när bilen slog runt på motorvägen. Det märktes inga direkta skador på dem efteråt, mer än att de var allmänt blåslagna och fick plåstras om på lasarettet, berättar Bertil. De var också inblandade i ytterligare en bilolycka och mamma slog även i huvudet under en bussfärd. Senare konstaterades att hon fått någon form av hjärnskada.

Ruth bodde kvar på Köpenhamnsvägen efter Emils död. Hon fick så småningom hemhjälp, men den tilltagande seniliteten gjorde emellertid att hon 1982 togs in på Värnhems sjukhus, där hon avled i december 1988, 78 år gammal.

Syster Ester

Emil Nilssons tre år yngre syster lämnade Tollerup 1925, sedan hennes faster Ruth tipsat om en familj som behövde ”skaffa nån flicka”.

– Jag var femton år när jag kom till herrskapet Rosengrens i Lund, berättar Ester Nilsson. Gunnar Rosengren och hans fru hade två jungfrur till att sköta hemmet och de fyra barnen. Så jag brukade säga att ”döttrarna bara satt och broderade och väntade på sina friare”. Frun i huset var dotter till stationsinspektör Lövberg (*A.F. Lövberg, stins i Höör 1860–96*)⁷ och van hemifrån vid att man gjorde skillnad mellan borgare och bönder. Så jag behandlades på samma sätt som man gjorde med tjänstefolk när hon var barn. Hon hade en klocka på bordet som hon ringde i när man skulle komma och duka ut och ta in efterrätten. När det var färdigt fick man själv äta, för det var ju inte tal om att äta inne hos dom!

Ester Amalia Nilsson, som varit i min tjänst sedan den 21 maj 1925, alltså nu snart i fem (5) år tid, varder härmed på egen begäran från denna sin plats ledig den 1ste instundande maj.

Ester Nilsson har städse varit ärlig, snäll och villig, fört en exemplarisk vandel samt utfört alla sina sysslor till min fulla belåtenhet. Hon har visat och har stora anlag och varmt intresse för matlagning, bakning, tvätt och handarbeten. Hon önskar, emedan hennes fader nyligen avlidit, skaffa sig en större plats än den hos mig hon nu innehar, varför jag på det bästa vill rekommendera henne hos en och var, som önskar sig ett hyggligt, allvarligt, snällt och villigt hembiträde.⁵⁵

Ester var dock främst inriktad på att få arbete inom sjukvården och sökte därför arbete på Lunds lasarett. Något arbete inom sjukvården fick hon inte, men efter en tid kom hon till lasarettets kök där hon stannade ett par år och lagade dietmat. Under tiden lärde hon i Lunds baptistkyrka känna Edith och Rosalie, två yngre kvinnor från Blekinge som arbetade på Sankt Lars mentalsjukhus.

– Dom sa till mej att ”du kan väl komma ner till oss och känna dig för”. Då gjorde jag det och började arbeta som vikarie på olika avdelningar och gick också olika kurser i sjukhusets regi.

Den 1 januari 1935 antogs Ester som elev vid S:t Lars, med rätt att ”åtnjuta de avlöningsförmåner, samma befattning enligt stat och författningar tillkomma, men med skyldighet att vara underkastad de för avlöningens åtnjutande stadgade villkor samt de instruktioner och föreskrifter, som äro, eller kunna vardas i tjänsten meddelade”³⁶. Fem år senare fick

hon ordinarie tjänst som sjuksköterska på en avdelning på Sankt Lars.

– Men jag gillade inte dom där ”överhetarna” och deras sätt att behandla patienterna. Det ville jag inte vara med om, så antingen skulle jag sluta eller så skulle jag ha nåt annat!

Husmor tyckte att Ester skulle utbilda sig och ville också hjälpa henne med att låna pengar till utbildningen.

– Jag sa att jag inte skulle låna några pengar. Men sen var det nån som berättade för mig om baptist-samfundets diakonissutbildning i Stockholm. Där behövde man inte betala för utbildningen förrän i efterhand och då bara om man inte stannade i deras tjänst. Så det nappade jag på och gick upp till högste chefen för sjukhuset och sökte tjänstledigt.

Översköterska på S:t Lars

Efter avslutad utbildning till diakonissa i Stockholm återvände Ester 1943 till Lund och S:t Lars. Hon fortsatte att utbilda sig och genomgick bland annat utbildning till 1:a sköterska och vikarierade ibland som översköterska. En dag 1947 kom överläkaren och uppmanade henne att söka en ledig tjänst som översköterska. Men Ester tvekade.

– När han undrade varför jag inte ville, så sa jag att ”jag vet inte om jag kan sköta allt det här”. Det var ju många patienter, över trettio på en avdelning. Jodå, de visste att jag skulle klara av det, för det hade dom sett! Och jag behövde bara skriva på

Ester i tonåren

Vidareutbildning

ett papper om tjänsten. När jag sen kom till sekreteraren för att lämna in mitt papper så sa hon att ”man kan inte söka en tjänst på det sättet utan några handlingar!” Men jag sa att jag inte hade fått nåt annat besked än att jag bara skulle lämna in ansökan. Och så var det klart! Sedan blev det ju jätteroligt, för då kunde jag ju göra som jag ville!

Ester fick således per den 1 januari 1948 tjänsten som översköterska och föreståndare för en intagnings- och sjukavdelning, där man tog reda på vad patienterna hade för sjukdom och vad de skulle ha för slags behandling.

– Om det var nåt som vi inte kunde göra där så åkte man in med patienten till lasarettet. På den tiden kunde vi bara ta hand om det psykiska på Sankt Lars och fick remittera annat till lasarettet, men sedan fick vi egen läkare så att vi även kunde ta hand om det kroppsliga.

Den psykiatriska vården förändrades mycket under de år Ester arbetade på Sankt Lars. Nya mediciner kom i bruk, liksom nya behandlingsmetoder. Man var också mån om att de intagna skulle ha avbrott i vardagen. Ester arrangerade därför bland annat kaffebjudningar och sammankomster där sångare och föredragshållare medverkade.

Till Esters avdelning kom sällan de svårast sjuka patienterna, men det krävdes mycket personligt engagemang och ansvar av henne. Hon följde bland annat med patienter till begravingar eller andra sammanhang.

Ester minns bland annat en kvinna som hade varit på sjukhem och kommit hem för att fira jul med maken. Denne gick en dag ut för att hämta en julgran, men sköt sig i stället ute i skogen. Den nyblivna änkan var i mycket dåligt skick när hon kom till S:t Lars. Vid tiden för begravingen var hon dock såpass stark att man ansåg att hon kunde delta i den, och Ester följde då med och tog hand om henne.

Ester i hölasset under semester i Maglasäte

– Det var ju oroligt hur hon skulle klara av begravingen och också viktigt vad prästen och andra sa så att inte hennes tillstånd förvärrades. Men allt gick bra och det blev den finaste jordfästning jag varit med om!

Åren 1935–1959 var Herbert Olivecrona, som var känd för sina insatser för att utveckla den kirurgiska behandlingen av hjärntumörer och kärlmissbildningar i hjärnan, professor i neurokirurgi vid Karolinska institutet.²

– Det var en grevinna som skulle opereras av Olivecrona och greven ville inte vänta på att allt skulle bli klart. Så när vi kom till Stockholm var det inte förberett för hennes operation, utan jag fick ta hand om henne så länge. Sedan var jag kvar tills allt var klart och fick på så sätt en veckas extra semester i Stockholm.

På Sankt Lars bodde Ester inledningsvis på en avdelningarna, men fick sedan ett rum i en personalvillan inne på området och bodde där under ett antal år tillsammans med de tidigare nämnda Edith och Rosalie. 1960 flyttade hon till Östgötavägen där hon hyrde bottenplanet i en större tvåvåningsvilla.

Arbetet på Sankt Lars slet genom åren en hel del på kroppen och de sista tre åren fram till pensioneringen kunde hon bara arbeta halvtid på grund av ryggproblem. Även om det nu är trettio år sedan Ester pensionerades och lämnade Sankt Lars följer hon med i utvecklingen inom vården.

– Det har ju blivit misslyckat en hel del. Dom stängde avdelningar och satte ut patienterna i hemvård eller eget boende. Men det klarade dom ju inte av. Dom var ju vana vid tillsynen och att bli upppassade och saknade sin avdelning. Dom kan ju inte sköta sig själv ordentligt. Så det är ju mycket som inte alls har blivit så bra!

Uppdrag i Sverige och Kongo

Esters frikyrkliga engagemang har följt med genom åren och hon har också haft flera uppdrag på olika nivåer inom Baptistsamfundet. Under ett tjugotal år var Ester ledamot i Sydsvenska Baptistmissionens styrelse och på en bild från 1959 kan man se nitton allvarliga, kostymklädda herrar och Ester.⁹

– Jag var ensam kvinna under alla år jag var med. ”Ska det inte va nån mer?”, frågade jag, men det skulle det inte, sa dom! Å andra sidan var det väl ingen annan som ville ställa upp, så det bara blev så.

– Ester var liksom jag med i distriktsstyrelsen under många år, säger Åke Larsson, Helsingborg. Vi hade överlag mycket bra och sakliga diskussioner inom distriktsstyrelsen och Ester deltog mycket aktivt och var högt aktad och respekterad. Så hon hade nog inte svårt att tas med alla oss karlar!

En av många somrar på läger

söder om Halmstad. I mitten av fyrtioalet började Ester ta med sig brorsbarnen till lägret.

– Vi var med på läger innan vi var gamla nog, tack vare att Ester tog oss med, säger Åke Netterheim. Jag var med redan när jag var sex år och sedan kom Lennart också med.

– En av de första gångerna på Gullbranna tyckte jag att dom där utedassen i skogen var så rälige så jag gick bara dit en gång på hela veckan! Ett annat år var det ett sånt oväder så Esters tält dräsa omkull så vi fick sova i ladan istället, säger Lennart Nilsson.

Våren 1969 pensionerades Ester och kunde i augusti samma år förverkliga en gammal dröm, nämligen att åka till Afrika och under några månader besöka olika missionsstationer och sjukhus.

Sjuksköterskan Ester Nilsson, Lund, varmt missionsintresserad och ledamot av en rad styrelser och kommittéer som bland annat handlagt missionsfrågor, reste förra året till Kongo för att med egna ögon se något av vad som sker på fältet. Hon kom hem, tacksam och glad över vad hon sett, och nu är en stor del av hennes fritid fylld av resor, då hon berättar om sina upplevelser för att inspirera andra till offer och förbön.⁵⁷

– Sedan ringde dom och ville att jag skulle komma ner och arbeta där i två år. Så 1971 reste jag ner igen och blev då placerad på missions-sjukhuset i Boshwe (*ca 50 mil ostnordost Kinshasa*). På den tiden hette det Belgiska Kongo, men det ändrades till Zaire medan jag var där nere och nu heter det Republiken Kongo-Kinshasa.

Förutom distriktsstyrelsen tillhörde Ester även under sex-sju år baptisternas kvinnoförbunds styrelse och var där efter under många år dess distriktsrepresentant. Åtskilliga lägerdeltagande barn har också blivit omplåstrade av ”Syster Ester”, som under många somrar var sköterska på Gullbrannalägret,

På sjukhuset i Boshwe arbetade Ester som sköterska och ansvarade även för sjukvårdsutrustning och förbandsmateriel. Arbetet var oavlönat, men Svenska Baptistsamfundet svarade för resa, mat och husrum. Sjukhuset låg ute på landet och transportererna skedde på floden till Matadi och sedan med stora lastbilar på de dåliga vägarna upp till missionsstationen.

– Där nere gjorde man ju sånt som man aldrig gjorde som sköterska här hemma, man gav blod och allt möjligt. Men allt jag gjorde lyckades, konstigt nog! Det kom alltid mycket folk dit och det var långa köer vid dispensären. De kom ju inte till oss förrän i sista hand, inte förrän de varit hos sina trolldoktorer.

Lyckligtvis var det aldrig någon som dog i samband med operationerna. Hade det hänt hade folket trott att det var sjukhuspersonalens fel och försökt att hämnas.

– Jag mätte utmärkt i denna fuktiga värme och kunde jobba precis som jag ville. Jag klarade mig bra från sjukdomar också. Men första gången jag var där nere fick jag en jordloppa i foten. De kunde inte begripa att jag klarade av det själv, men det gjorde jag. Det blev massor med var och elände och det var bara loppägg alltihop!

Idag

Ester har alltid försökt hålla sig underrättad om vad som händer inom släkten. Tidigare bjöd hon också under många år oss brorsbarn till årligen återkommande kusinträffar och hon känner sig mycket väl hemma även bland oss yngre och våra barn.

Efter att under femton år ha bott i en lägenhet på Prennegatan i Lund flyttade Ester 1997 till Värpinge ålderdomshem, där hon trivs utmärkt. Hon har det inte lätt med sina ögon och ryggvärken, men låter inte detta hindra henne från att som tidigare hålla sig igång med kyrkobesök i Höör och annat resande och umgänge. Hon följer noga med vad som händer i världen och berättar också gärna om sådant som hände förr i tiden.

– Ja, man har ju lite minnen!

Posttjänstemannen

Gustaf Nilsson, Nils och Amanda Nilssons näst yngste son, var tjugofem år gammal när han den 6 november 1938 gifte sig med den ett år äldre Maja Olsson. Några veckor tidigare hade för övrigt Gustafs yngre bror Hugo gift sig med Ella Persson från Billesholm.

Maja Olssons mormors far hette Liljegren och var klockare i Höör. Mormodern Karolina var gift med Henrik Gustafsson, som var trädgårdsmästare i Skabersjö och Börringe. Deras dotter Sigrid, Majas mor, sällade sig efter skolan till tjänstefolket hos von Stockenström på Stjärnehof i Södermanland.

Under tiden i Södermanland var Sigrid även i Stockholm och träffade där sin blivande man, apotekaren Per Olsson. Per kom från Huaröd, ett par mil öster om Hörby. Han hade tidigt flyttat till Stockholm där han utbildat sig till apotekare och även börjat arbeta som sådan. Sigrid flyttade efter en tid tillbaka till Höör, där hon startade en kemikalieaffär i hörnet av Järnvägsgatan och Kungsgatan.

– Mor började med affären omkring 1906, säger Maja. Det var kusiner ifrån Helsingborg som hjälpte henne att komma igång, annars hade hon väl blivit kvar uppe i Södermanland. Sedan flyttade far ner till Höör och arbetade tillsammans med mor i kemikalieaffären. Det passade ju bra, eftersom far i sin apotekarutbildning hade lärt sig mycket som de kunde ha nytta av i affären.

Syskonen Olsson

Per och Sigrid bodde först i ett hörnhus vid norra bommarna men flyttade 1912 till Eriksgatan 12. Paret Olsson fick under åren 1909–1920 barnen Olle, Nisse, Maja och Eva.

Maja och Eva Olsson

Äldsta barnet Olle kom att försörja sig som lärare och blev även esperantoentusiast på höga poster inom världsesperantoförningen. Som inbiten ungarl bodde han i en liten etta vid Grand Hotell i Lund. När han fyllde år bjöd han aldrig hem någon till bostaden, utan då gick man ut och åt.

Skälet till detta var inte bara att lägenheten var liten.

Olle Olsson var nämligen en samlare av allsköns bråte. Gamla tidningar, reklamblad, förpackningar (inklusive gamla chokladkartonger med eller utan praliner) och allt möjligt annat var uppstaplat längs väggarna. Det fanns en hjälpligt framkomlig gång fram till sängen, men i övrigt var det fullt. Dessutom hyrde Olle ett gammalt garage av Höörs kommun där han också inhyste en massa saker, varav det allra mesta kan kännetecknas som skräp.

Olles esperantointresse och -uppdrag medförde många resor till skilda delar av världen. Av resevalutan blev det varje gång en summa över och när det var dags för nästa resa växlade han till sig ny valuta. När ett par av Olles systerdöttrar röjde upp i bostaden i samband med att han flyttade till äldreboende fann man bland all bråte åtskilliga kuvert med utländska pengar. Systemen Majas son Anders Netterheim, som är bankman, fick i uppdrag att ta hand om högen med pengakuvert.

– Vi satt här en söndag hela familjen och sorterade pengar, berättar Anders. Mynten gick det ju inte att få nåt för och alla gamla öststatspengar var värdelösa, så de slängde vi. Men resten tog jag med till banken och växlade in. Det visade sig att han bland allt skräp hade legat på mer än 20 000 kronor!

Olles något år yngre bror Nils gifte sig till att bli bokhandlare. Han träffade nämligen Tora Landner, som ägde Billingska bokhandeln på Järnvägsgatan i Höör. Sedan Nisse och Tora gift sig drev de framgångsrikt bokhandeln tillsammans i många år. Nisse blev mycket omtyckt som handelsman och bokexpert och ställde alltid upp och hjälpte kunderna, även när det gällde omfattande jakt på mera svåråtkomliga litterära verk. Medan Nisse och Tora arbetade i bokhandeln skötte deras hushållerska, Nisses moster Emma, huset och barnen Lars och Kerstin.

Per och Sigrid Olssons yngsta barn Eva arbetade efter skolan i föräldrarnas kemikalieaffär. Hon gifte sig sedan med lokföraren Gösta Olsson, som kom från Snogeröd. De bosatte sig på Persborg i Malmö och fick 1944 dottern Aino.

Maja och Gustaf i trädgården på Eriksgatan, Höör.

Malmö under krigsåren

Sigrid Olsson var medlem i Höörs baptistförsamling, medan maken Per höll sig till Svenska kyrkan. Deras dotter Maja gick i baptisternas söndagsskola och lärde där känna torparsonen Gustaf Nilsson. I tonåren träffades de lite emellanåt för att sedan börja umgås mera stadigvarande. Vid det laget arbetade Maja i kemikalieaffären och Gustaf hade börjat arbeta på posten i Höör.

– Först arbetade jag några år som ”sabbatsvikarie” och blev sedan antagen i Postverket 1936. Då kom jag till Stockholm för utbildning. Det var på den tiden man skulle kunna allting, lära sig alla postanstalter och sånt!

Postjobbet förde med sig att Gustaf 1937 flyttade till Malmö. Efter bröllopet året därpå flyttade även Maja till den lilla lägenheten på tredje våningen vid S:t Knuts Torg.

I början av sin postbana var Gustaf oftast hemifrån. Han jobbade bland annat under tre år vid järnvägsposten. Den post som lämnats in till postkontoren under dagen skickades nämligen vidare med tåget på kvällen, för att sedan kunna lämpas av vid respektive postanstalt på morgonen. Huvuddelen av all post sorterades därför nattetid ombord på tågen av postkupépersonal.⁵⁸

För Maja var det däremot i och med flytten till Malmö slut på yrkesarbetandet. I Malmö var det på den tiden så att männen jobbade medan kvinnorna till största delen var hemmafruar.

– Det var några som städade på nån skola eller så på kvällarna när gubbarna var komna hem, säger Maja. Men sedan, i och med att vi fick barn, hade jag ändå inte tid att arbeta. Längre fram när vi var sju i familjen hade jag ju fjorton lakan att tvätta varje gång. Tvätten fick bäras ner och upp fyra trappor och när det var gjort var det dags att sätta på en stor gryta och koka mat!

Samling hos farmor Amanda i Höör. Närmast kameran Elna Andreasson respektive Åke. Bakom dem syns Lennart, Gottfrid Andreasson, Gustaf, Anders, Agneta, Berit, Maja, Amanda. Stående Hugo och Ella med en till synes sovande undertecknad.

Första barnet, sonen Åke, föddes sommaren 1940 och familjen utökades sedan med syskonen Agneta 1944, Ingegerd 1946 och tvillingarna Berit och Anders 1950.

– Varannan månad hade man sin tvättetid, säger Åke Netterheim. Så inte tvättade man sina byxor en gång i veckan, inte. Hela familjen badade varje lördag och då bytte man underkläder och strumpor. Man hade således undertröja, kalsonger och strumpor en vecka i stöten!

Tvättandet skedde i källaren där det också fanns såväl torkrum som mangel. När det var klart fick barnen hjälpa till att bära upp allting igen till lägenheten.

Med fem barn i familjen hade Maja inga problem att fylla en normal arbetsdag och mer därtill. Men även om det bara var en yrkesarbetande i familjen klarade sig ändå finanserna, tack vare sparsamhet och extraarbete.

– Det första året skulle jag klara hushållet på hundra kronor i månaden, men det gick ju inte åt så mycket på den tiden. Senare fick vi ju barnbidrag också, berättar Maja.

Ett gott tillskott till hushållet var också all potatis, morötter och andra grönsaker som Maja odlade hos sin mor i Höör. På hösten var familjens del av den stora matkällaren på Vitemöllegatan välfylld.

Även om vi i Sverige klarade oss från världskrigets fasor var krigsåren besvärliga på många sätt. Det var ibland svårt att köpa mat på grund av ransoneringarna, och mörkläggningen på kvällarna är också något som Maja inte kan glömma.

– Man fick inte gå och handla i vilken affär man ville, bara den man var ”kund” i. Och vi var tvungna att ha svarta gardiner för fönstren. Då var det inte roligt att ha en liten påg att ta hand om och inte veta om man kunde gå ut eller vad man skulle göra!

– Far var vid järnvägsposten och hade en gång uppe i Halmstad fått tag i en stor spätta, säger Åke. Där blev middag till oss alla tre! Annars brukar mor berätta att på den tiden var sillen inte större än en femöring och det gick 125 sillar på ett kilo.

– Nåt som har satt sig djupt i minnet är det här med flyglarmen, fortsätter Åke. Det var obehagligt när flyglarmen gick och man skulle ta sig ner i skyddsrummet. Mor blev upprörd och far var ju inte hemma, för han var inkallad som vapenfri och låg i Limhamn och drog taggråd längs forten vid Öresund. Så den här obehagskänslan av flyglarm satt kvar i mig under många år. Ända upp i tio-tolvårsåldern ville jag springa och gömma mej när jag hörde brandkärssirener!

Efterkrigstid på Vitemöllegatan

I september 1945 flyttade familjen från S:t Knuts Torg till Vitemöllegatan i närheten av Folkets Hus.

– Huset började byggas medan kriget pågick, berättar Åke. Man hade ju inte byggfläktar och byggtorkar på den tiden, så när vi flyttat in var det fortfarande fukt i huset. Allting möglade, kläder, kartonger och allt annat man hade. Annars låg huset bra till ur skolsynpunkt, fast enligt mor hade jag två olika vägar när jag gick i småskolan. *Till* skolan gick jag på mindre än tio minuter, *från* skolan tog det minst tjugo!

Lägenheten på Vitemöllegatan var på två rum och kök, men fem år senare år senare blev grannlägenheten ledig och då flyttade familjen över dit. Den nya lägenheten var på 55 kvadratmeter och kallades för ”två rum och kök med matrum”. Det lilla matrummet användes aldrig som sådant, utan nyttjades istället med hjälp av två våningssängar som sovrum för fyra av barnen, medan Ingegerd sov i köket och Maja och Gustaf i ett av de andra rummen.

– Jag höll ofta till hos kompisar som var enda barnet, säger Åke. Där var det lugnt! Jag var där så ofta att mor tyckte att jag lika gärna kunde flytta dit.

Familjen fick samsas om de två små garderober som fanns. Maja och Gustaf delade på den ena och de fem barnen på den andra. Det var inte mycket till utrymme, men det fungerade eftersom man inte hade så mycket kläder på den tiden.

– Vi bodde ju trångt, men när jag började realskolan 1953 var Anders och Berit tre år, så dom hade ju gått och lagt sig när det var dags för mig att läsa läxan, säger Åke. Så det gick väl rätt så hyfsat, fast man fick ju aldrig vara riktigt ifred. Och sen när slakten från Billesholm var och hälsade på låg dom i vardagsrummet, hela familjen. Där fanns bäddsoffa och fåtöljer som man satte ihop. Så vi fick plats att sova alla elva!

– Man tänkte ju oftast inte på att vi bodde så trångt, säger Anders. Men det är klart, på söndagsmorgnarna var det ju kö till toaletten och lite hispigt när vi skulle iväg samtidigt alla sju!

Några större utsvävningar för familjen på Vitemöllegatan 1 E blev det aldrig tal om, även om Gustafs postarlön och extraknäck gjorde att man klarade sig.

– Det var ju mycket därför jag började jobba direkt efter realexamen, säger Åke. Jag fick visserligen möjlighet att läsa vidare, men det var ju inte lätt när man inte ens kunde bjuda ut en tjej på bio. Man hade helt enkelt inte råd till det. Så jag föredrog att försöka börja tjäna pengar så snart som möjligt

– Far jobbade kopiöst mycket, säger Anders Netterheim. Han var ju på posten på heltid och i skift, men han jobbade också som vaktmästare på barna-

Syskonen på Vitemöllegatan 1 E, 4 v:
Åke, Ingegerd, Berit, Anders och Agneta.

vårdsnämnden. På uppbořdsverket hade han också mycket jobb med att bland annat inordningsställa skattsedlar och deklarařionsblanketter. När han kom hem på eftermiddagen från jobbet fick man inte störa, för då skulle han vila en stund på soffan. Då var det inte alltid så lätt för oss barn att förstå att han behövde vila. Jag har ju inte förrän senare tänkt på hur oerhört mycket han jobbade.

– Vi hade ju inte så gott om pengar, men man kunde köpa ett tuggummi då och då, fortsätter Anders. Men när man skulle opp till mor och äta kunde man inte ta med tuggummit, för då blev man tvungen att kasta det. Så då tog man tuggummit och satte det under näst sista trappsteget tills man skulle ut och leka igen.

Medan Gustaf genom sitt arbete fått kontakter och vänner utanför familjen var det för Majas del mer ensamt. Under ungdomsåren i kemikalieaffären träffade hon mycket folk och trivdes med det, men i Malmö blev det ett annat och mera isolerat liv i och med att hon tvingades att helt ägna sig åt hushållet.

Det var också svårt för Maja och Gustaf att riktigt komma in i baptistförsamlingen i Malmö, vilken på fyrtioalet främst bestod av väletablerade personer

med inarbetade vänskapskretsar. Den ursprungliga församlingen hade, som på så många andra platser, under 1930-talet delats mellan ”stockholmsbaptister” (Svenska Baptistsamfundet) och ”örebroare” (Örebro Missionsförening) där de som var lite ”finare” till större delen sökt sig till Ebeneser, det vill säga baptistsamfundets församling.

Ingegerd på läger

En bit in på 1950-talet hade dock Maja och Gustaf etablerat sig i Ebeneser och fått församlingskontakter som man umgicks med även utanför kyrkan. Maja kom också med i kvinnoföreningen och Gustaf blev diakon och fick även andra uppdrag.

– Ett tag var vi en riktig kassörsfamilj, berättar banktjänstemannen Anders. Far var kassör i församlingens byggnadskommitté, Ingegerd hade också ett kassörsuppdrag och själv var jag kassör i scouterna!

Organisatör och arbetsledare

Mot slutet av femtiotalet tjänstgjorde posttjänstemannen Gustaf som värdeexpedit. En dag kom personalchefen och erbjöd Gustaf en ledig tjänst. Arbetet innebar att ha hand om stadens brevlådor, frimärksautomater och liknande. Men Gustaf var tveksam. Jobbet krävde bil att köra omkring med och Gustaf saknade körkort. Han blev erbjuden tjugofem körlektioner av postverket och lovade fundera på saken. Men så fattade han sitt beslut.

– Jag sa till honom: ”Nähä! Jag har tänkt att jag *icke* skall köra bil i mitt liv!”. För jag tänkte att om jag tar körkort så kan man rätt vad det är inte undgå att själv skaffa nån gammal bil. Sedan var det ju inte heller den tjänst som jag egentligen ville ha. Jag var ju inriktad på att prata med människor. Att snacka med brevlådor var jag inte intresserad av!

Sedan de egna barnen vuxit till sig och alltmer klarade sig själva blev Maja i början av sextiotalet dagmamma åt grannens två barn. Under tiden hade Gustaf fått en tjänst som arbetsledare på paket-enheten. När sedan posten skulle börja med maskinell paketsortering fick Gustaf i uppdrag att organisera detta tillsammans med en kontrollör och en postassistent.

– Posten hade hyrt lokal av hamnförvaltningen för att där sortera paket och korsband och sånt. Jag kom ut dit och vi organiserade upp det, anställde ny personal och allt möjligt sådant. Det gick bra och när sedan verksamheten skulle gå igång på allvar 1960 fick jag den första tjänsten som arbetsledare där.

Gustaf jobbade vidare som arbetsledare, men en dag fick han och hans arbetskamrater besked från postens ledning att man avsåg att tillsätta en platschef.

– Men då pratade jag med den andre arbetsledaren och sa att ”Det struntar väl vi i. Vi ska visa att vi kan!”. Så vi sa till dom att ”Varför ska här va nån platschef? Varför duger det inte med oss?”. Så dom lät oss försöka att klara det utan platschef. Och det gick ju hur bra som helst! Sedan var jag kvar där till 1968, det året som all kunskap inom posthanteringen försvann. Ja, det var ju då man började med postnumren!

På huvudpostkontoret i Malmö hade en arbetsledarbefattning blivit ledig. Tjänsten låg ett par lönegrader högre än vad Gustaf då hade, så han sökte tjänsten och fick den. Men sedan visade det sig att han ”saknade den formella kompetensen”.

– Men det var inte så farligt med det, för Posten kunde ju skicka en till Stockholm så man fick den formella kompetensen. Så jag var i Stockholm ett par omgångar och fick papper på att jag hade genomgått de kurser som behövdes. Sedan var jag kvar där tills jag blev 65 och kunde gå i pension.

Tillbaka till Höör

Efter fyrtio år i Malmö flyttade Gustaf och Maja 1978 tillbaka till Höör. De bosatte sig i en lägenhet i Betelkyrkan, ett stenkast från Majas barndomshem.

1998 firade Maja och Gustaf sin 60-åriga bröllopsdag med stor fest i Betelkyrkan för större delen av släktingarna. Även om ålderskrämporna gjorde sig påminta emellanåt fortsatte de under ett par år att ta sina promenader i sitt kära gamla Höör.

På midsommarafton 2001 avled Maja, efter att några veckor tidigare drabbats av stroke och blivit mindre och mindre kontaktbar.

– Jag klarar av matlagningen och annat praktiskt och är ute och promenerar varje dag, säger 88-åriga Gustaf. Men jag saknar henne mycket!

Skåning i knallebygd

Oskar och Hilda Perssons son Uno var sexton år gammal när han 1926 lämnade Skåne och flyttade till Västergötland.

– Det har aldrig riktigt kommit fram *varför* i all

världen han kom på idén att flytta upp hit, säger sonen Björn Persson. Men en kusin till honom bodde i Floda-trakten och hjälpte honom med att få arbete.

Kusinen ifråga var Tage Persson, son till Oskars bror Per och dennes hustru Ida, vilka flyttat från Skåne till Västergötland 1894. Med hjälp av Tage fick Uno arbete i Bloms

lanthandel i Asklanda, tre mil norr om Borås.

Under tiden Uno arbetade i lanthandeln träffade han sin blivande fru Naema, när hon tillsammans med sina systrar Evy och Gun tillbringade en sommar hos bekanta i Asklanda. Naema Bergstrand var född på Torstensgatan i Borås, där hennes mor Tekla (född Lindskog) var textilarbetare och baptist medan fadern James var musikbefäl i Frälsningsarmén.

– James hade kommit från USA till Sverige i unga år, säger Boo Persson, Uno och Naemas äldste son. Han drabbades tidigt av Parkinsons sjukdom och morsan var inte gammal när hon fick ta hand om honom. Han dog också väldigt tidigt.

Under tiden som Uno gjorde sin militärtjänst som sjukvårdare i Borås träffades han och Naema en del. Efter hand uppstod så kallat tycke, vilket fick till följd att de 1937 gifte sig.

Frikyrklig vigsel ägde midsommarafton rum i Betelkyrkan, Billesholm, då hr Uno Persson, Herrljunga, och fröken Naemi Bergstrand, Borås, sammanvigdes. Betelkyrkan var smyckad med blommor och dekorerad med svenska flaggor ... Vigseln förrättades därefter av pastor Sam B. Ask. Den stämningsfulla akten avslutades med sången 370:3 samt solosång av kantor E. Friberg. Förutom av släkt och vänner övervars vigselakten av missionsförsamlingens och ungdomsföreningens medlemmar vilka samtliga bjödos på kaffe, varvid ett 40-tal telegram upplästes och tal hölls. Tidigare på dagen hade ett stort antal inbjudna tillsammans med brudparet aväutit den traditionella bröllopsmiddagen.⁵⁹

Handelsmannen och sjuksköterskan

Uno och Naema bosatte sig efter giftermålet på Trädgårdsgatan i Herrljunga, där Uno började arbeta i Ivar Anderssons diverseaffär. Något senare flyttade de till Götgatan, där sonen Boo kom till världen 1939. Fem år senare föddes sonen Björn och vid det laget bodde familjen i en lägenhet på Storgatan.

Under sönerns barndom var Uno engagerad som instruktör inom Röda korset och åkte runt och höll kurser i Röda Korsets och civilförsvarets regi. Under krigsåren gjorde Uno beredskapstjänst som sergent. Han hade hand om sjukvården på vissa kompanier på västkusten och var även placerad vid norska gränsen vid tiden för tyskarnas invasion av grannlandet.

Affären Uno arbetade i övertogs i början av 1950-talet av Uno och en arbetskamrat. Efter något år upphörde dock kompanjonskapet och Uno blev ensam ägare till butiken, som var en kombinerad spece-ri- och porslinsaffär med Rörstrandsporslin som specialitet.

Efter att den tidigare kompanjonen startat egen butik och blivit konkurrent var Unos affär inte tillräckligt lönsam. Han tvingades att inställa betalningarna och kronofogden kopplades in. Uno blev också tvungen att göra sig av med den stuga som hans far Oskar Persson omkring 1951 byggt åt Uno och hans familj. Stugan låg vid Sämsjön, ett par mil öster om Borås, och var byggd med virke från en förrådsbyggnad som tillhört glasbruket i Fåglavik.

Sedan Uno mot mitten av 1950-talet tvingats lämna affären i Herrljunga fick han arbete i en butik i Limmared, några mil sydost om Borås, och flyttade dit med familjen.

Naema hade innan hon gifte sig med Uno arbetat som kontorist i Borås och därefter under ett antal år varit hemmafru och tagit hand om Boo och Björn.

Naema med sönerna Björn och Boo.

Under tiden i Limmared började hon arbeta som sjukvårdsbiträde och lade också ner mycket energi på att läsa och förkovra sig. När familjen efter något år flyttade till Kinnahult strax utanför Kinna kunde därför Naema börja arbeta som mottagningssköterska i Borås hos en privatpraktiserande gynekolog, ett arbete som hon behöll fram till pensionen.

Medan Naema pendlade från bostaden i Kinnahult till arbetet i Borås arbetade Uno som kamrer på ett företag i Kinna. Sonen Boo hade redan tidigare som 16-åring lämnat hemmet och börjat arbeta på posten i Limmared.

– Men så kom dom ihop sej på farsans arbete, berättar Björn. Direktörn höll på med ekonomiska falsk-
arier och var mer eller mindre alkoholiserad. Farsan var ju ansvarig för det här med ekonomin och kunde inte acceptera den minst sagt tvivelaktiga pengahan-
teringen. Så det togs in en annan som skulle sköta papperna och han var uppenbarligen av samma skrot och korn som direktören. Så det slutade med att fö-
retaget gick i konkurs.

Vid det laget hade Uno redan lämnat kamrersjob-
bet och 1959 flyttat till Borås tillsammans med Naema och Björn. Till en början arbetade han som natt-
vakt på Viskafors gummifabrik, men hade svårt att anpassa sig till att arbeta på natten och sova på da-
gen. Han sökte sig därför till postorderfirman Ellos i Borås, och fick där arbete på returavdelningen. På Ellos trivdes Uno väl och kom också att bli kvar där till 1975 då han gick i pension.

Musiken och kyrkan

Genom hela livet var Uno mycket intresserad av mu-
sik. Han spelade piano och gitarr, men var framför-
allt en hängiven körsångare i de missionsförsamling-
ar han och Naema genom åren kom att tillhöra.

Uno var en trevlig och pratsam människa i sam-
manhang där han kände sig hemma och trivdes. Men om han inte kände sig hemma var han hellre tyst.

Uno och Naema Persson, ca 1948.

– Han ville nog inte gärna sticka ut hakan, säger Boo. Det var som när Sonja och jag gifte oss. Vi trodde ju aldrig att han skulle ställa sig upp bland allt folket i kyrkan och sjunga solo. Men det gjorde han. Det var strongt gjort av honom!

Det var framförallt församlingslivet som engage-
rade Uno och Naema, och det var ett intresse som emellanåt ledde till påfrestningar och konflikter inom familjen. Sönerna Boo och Björn deltog visserligen i yngre år i scouting och andra aktiviteter, men valde ganska snart att gå sina egna vägar.

– Det skar sig emellanåt mellan oss och föräldrar-
na, säger Björn. Vi ville inte gå den väg dom hade stakat ut åt oss. Det hade väl inte bara att göra med kyrkan, men dom la ner mycket tid och pengar där. Bosse och jag tyckte nog att vi väldigt ofta kom i an-
dra hand.

När familjen lämnade Limmared tog Boo tillfället i akt och flyttade hemifrån, medan Björn bodde kvar hemma till mitten av 1960-talet.

– Det vi framförallt hade emot deras kyrkliga in-
tresse var att dom blev så utnyttjade, säger Björn. Folk utnyttjade farsan och morsan på många olika sätt. Så länge dom hade bilen och ställde upp på allt så var allting bra och dom hade många vänner. Men när sedan farsan inte kunde köra längre försvann dom en efter en.

– Dom blev ganska ensamma de sista åren, säger Boo. När farsan gick bort visste pastorn inte ens om att han varit sjuk. Så mycket av kontakterna med kyrkan hade dom tappat!

På äldre dar

Uno ägnade sig efter pensioneringen åt träslöjd och han började också att måla. Han trivdes av allt att döma med att vara pensionär och ta det lugnt, samti-
digt som Naema arbetade vidare ytterligare några år.

Vid tiden för Naemas pensionering 1980 hyrde hon och Uno ett torp vid Fänneslunda, ett par mil utanför Borås. Torpet hade tidigare använts som spannmålsförråd och verkstad och var i ett bedrövlig tillstånd, men med hjälp av sönerna fick man det be-
boeligt. Arbetet med att få torpet i det skick framför-
rallt Naema önskade blev dock påfrestande för Uno, som troligen mått bättre av att ta det lite lugnare.

– Morsan var ju piggare än farsan när dom skaffa-
de torpet. Hon var *för* pigg! Dom skulle ju i stället varvat ner lite grann, anser Boo.

Sedan torpet iordningstälts kunde i alla fall Uno och Naema njuta av sitt fritidshus och detta betydde under ett antal år mycket för dem. De kunde också använda sin tid som pensionärer till att resa, något som låg dem varmt om hjärtat och som de så långt möjligt även tidigare ägnat sig åt.

Unos hälsa var till synes god även på äldre dagar även om han gick på ständiga kontroller, bland annat på grund av diabetes. Utåt uppehöll han skenet av att allt var bra och alla prover perfekta. För att inte Naema skulle bli orolig fick ingen veta hur det egentligen stod till med honom. Men efterhand blev Unos problem mer märkbara och han och Naema tvingades vid mitten av 1980-talet att göra sig av med såväl torpet som bilen. Utan torp att vara på och utan bil att ta sig fram med blev Uno alltmer orkeslös. Det märktes alltmer att han inte var så frisk som han tidigare låtit påskina.

– I efterhand fick vi veta att han förutom diabetes hade hjärtproblem och till och med skrumplever, säger Björn. Och han som aldrig ens varit i närheten av en brännvinsflaska!

Mot slutet gick det fort utför för Uno. Han dog sommaren 1993, 83 år gammal. Begravningsgudstjänsten hölls i Immanuelskyrkan, Borås, den 25 augusti.

Unos fem år yngre änka har levt ett liv med mycket sjukdomar, inte minst allergier.

– Hon är hyperallergisk mot allting, mot färger och fibrer i kläder och åtskilligt annat, berättar Björn. Men hon har genom åren varit drabbad även av andra saker. Sommarstugan vid Sämsjön kom till exempel till på grund av att hon behövde få lite skogs- och sjöluft, eftersom hon då var konvalescent efter gulsot och väldigt klen.

De senaste åren har Naemas liv präglats av synproblem och en tilltagande senilitet. Hon vårdas sedan en tid på serviceboende och är idag knappt förmögen att känna igen och minnas sina närmaste.

Naema och Uno Persson

Det dagliga brödet

De var gifta i mer än ett halvsekel och arbetade tillsammans i närmare trettio år. År av slit och motgångar, men också år av glädjeämnen och det vi kallar goda tider.

Ibland har jag funderat på hur de orkade. Att ha både arbetet och fritiden gemensamt. Att arbeta så mycket som de gjorde.

Han var oftast tystlåten, hon betydligt mera pratglad. Det hände att de inte var riktigt överens, men jag har inga minnen av att de verkligen grälade.

Bagare Nilssons

Efter att 1930 ha avslutat fortsättningsskolan tjänade Nils och Amanda Nilssons yngste son Hugo som dräng på en gård i Sjöberga, några kilometer öster om hemmet i Tollerup. 1932 började han arbeta som springpojke och lärling på Jönssons bageri i Höör.

– Jag hade alltid haft för mig att jag skulle bli bagare. Det visste jag rätt så fort. Så jag började på Jönssons bageri och gick i lära där, berättade Hugo.

Jönssons Bageri, Höör, med Hugo Nilsson (trea fr v). Längst fram till vänster sitter Karl-Erik Jönsson (Oskars son).

1922 hade Oskar Jönsson (gift med Emma Månsson, kusin till Hugos mor Amanda) sålt det hembageri han hade i Kävlinge och övertagit Conditori Idun på Järnväggsgatan 14 i Höör och gett rörelsen namnet Jönssons Bageri. Oskar drev bageriet fram till 1948 då det övertogs av den då 25-årige sonen Karl-Erik.

– Jag började tidigt att hjälpa till i bageriet, berättar Karl-Erik Jönsson. Så jag har ju pratat mycket med Hugo och jag minns att han var väldigt intresserad av bilar och motorcyklar och sådant.

Hugo vid köket på Glimmingehus.

Av samvets skull ansåg sig Hugo inte kunna göra vanlig militärtjänst. Han blev därför ”samvetsöm” och fullgjorde vapenfri tjänst genom att bland annat under 260 dagar vara med om restaureringen av vallgravarna vid Glimmingehus, vilken genomfördes 1936–1937.

I januari 1937 flyttade Oskar och Hilda Perssons dotter Ella åter till Höör. Tidigare hade hon varit barnflicka och hembiträde hos landsfiskal Eugène Bjäre, men denna

Ella (trea f v) bland sångarna i Betania, Höör, 1937.

gången kom hon till Höör för att arbeta i butiken på Jönssons Bageri, där hon också fick bostad.

– På den tiden var butiksbiträdena inackorderade och hade mat och husrum i lönen, berättar Karl-Erik Jönsson. Tidigare bodde även bagare där och de som var ungarlar hade maten också.

Bagaren Hugo och butiksbiträdet Ella träffades en och annan gång även utanför arbetstid och började snart sällskapa med varandra. Våren 1938 tog den då 22-årige Hugo på sig skinnrocken, satte sig på motorcykeln och for med Ella iväg till Billesholm.

– Det som verkligen fastnat i minnet var när Hugo kom med motorcykeln och de hade sidovagn som hon satt i. Det var ju en sensation för en annan, säger den då sexårige Ingvar Sjöberg, granne med Ellas föräldrar.

På den tiden

Den 4 oktober 1938, några dagar efter Ellas 31-årsdag, gick Hugo och Ella i ett speciellt ärende hem till Eugène Bjäre på Västergatan i Höör. Till landsfiskalens arbetsuppgifter hörde nämligen att förrätta borgerlig vigsel, det enda då giltiga sättet att ingå äktenskap förutom vigsel inom Svenska Kyrkan.

– Far tyckte det var så tråkig miljö på kontoret så han höll vigslarna hemma i bostaden i stället, säger Eugènes dotter Marianne Bengtsson. Han ställde fram ett par ljusstakar på ett bord och gjorde ceremonin så stämningsfull som möjligt.

Fyra dagar senare hölls det ”riktiga” bröllopet i Betelkyrkan i Billesholm, den kyrka där Ella tillbringat stor del av sina uppväxtår och där hennes far och mor var mycket aktiva, inte minst inom musiklivet. Vigselakten inleddes klockan fem på eftermiddagen och föregicks tre timmar tidigare av middag i Betel.

Medan Hugo kom från knappa förhållanden i torp miljö ansågs sannolikt Ella – efter den tidens förhållanden och sätt att se på saken – ha en bättre bak-

grund med en far som titulerades förman och hade kommunala uppdrag, men kanske framförallt för att föräldrarna var husägare och dessutom inte bodde i huset utan tog in hyra från det.

Under det att Ella hade sin religiösa bakgrund inom Svenska Missionsförbundet tillhörde Hugo baptistförsamlingen i Höör. På den tiden var man noga med att gå i den kyrka man tillhörde och att vara lojal mot sin församling och sitt samfund. Hugos och Ellas giftermål över samfundsgränserna var således inte helt okontroversiellt.

Hugos bror Gustaf har berättat om när Elvier Andreasson (son till Gottfrid och Elna Andreasson i Maglasäte) skulle gifta sig. Fästmön Helga var pingstvän från Hörby medan Elvier var med i missionsförsamlingen i Höör.

– När de skulle gifta sig hade hon begärt flyttningsbetyg från Sionförsamlingen i Hörby till Betania i Höör. Då visade hon mig ett brev som pastorn i pingstförsamlingen hade skrivit. I det stod det att han inte tyckte att hon skulle gifta sig med en missionsförbundare och att hon absolut inte kunde gå över till en missionsförsamling. Det var rent förkastligt, ansåg pingstpastorn. Men om där fanns en baptistförsamling i Höör så kunde hon gå med i den!

– Så vi baptister ansågs tydligen mer rumsrena i dom kretsarna. Men jag sa till Helga: ”Strunta du i vad pastorn säger, vill du ha Elvier så ta han!” Ja, så var det på den tiden!

Krigsår i Höör

I samband med giftermålet flyttade Hugo och Ella in i en lägenhet vid Betaniakyrkan i centrala Höör. Därefter bodde de i Kvarnbäcksområdet där första barnet Lennart föddes den 22 augusti 1939.

Betel, Billesholm, 8 oktober 1938. Till vänster om brudparet står Bertil och Marianne Bjäre, till höger Ester, Gustaf och Maja. Pojken i mitten är Ellas farbror Ingvar Sjöberg.

– Mor har berättat att jag en gång höll på att slå ihjäl mig, säger Lennart. Vi bodde ute i Kvarnbäck och jag hade klättrat upp i ett fönster som låg rakt över en källartrappa. Jag hade lyckats få upp fönstret och höll tag i det medan benen hängde kvar i fönsterkarmen. Men mor lyckades hinna fram och räddade mig!

Lennart, september 1940.

Bageri- och konditorinäringen påverkades som allt annat av de ransoneringar som efter krigsutbrottet infördes på en mängd varor. Vid tiden för krigsutbrottet hade Jönssons Bageri en sju-åtta bagare och tre brödbilar, men tilläts sedan bara använda två av bilarna på grund av bensinransoneringen och bristen på bildäck.

– Annars var det rätt så goda tider för bagerierna och konditorierna, säger Karl-Erik Jönsson. Här i lilla Höör fanns inte mindre än elva kaféer under kriget. Det var nämligen så att småbröd och liknande var kupongfritt, så sånt var det ingen konst att sälja!

Hösten 1940 blev det dock kärvarare tider på Jönssons bageri och Hugo blev arbetslös. Under januari till mars 1941 arbetade han som skogshuggare i Hallaröd utanför Höör.¹¹ Han fick därefter arbete på ett bageri i Lund och flyttade den 17 oktober 1941 tillsammans med Ella och Lennart in i en lägenhet i ett tvåvånings funkishus på Syrénvägen. Men bagarjobbet i Lund tog också slut och Hugo fick under en tid arbeta på Vipeholms mentalsjukhus som sjukvårdare.

Det pågående kriget runt Sverige påverkade på olika sätt livet i början av 1940-talet. Hugo, som gjort vapenfri militärtjänst som samvetsöm, kommenderades till vapenfri beredskapstjänst på brandstationen i Lund och var även placerad i Hästveda, där han med lastbil transporterade ved som skulle bli träkol. Det gick nämligen åt en hel del träkol under andra världskriget till gengasaggregaten. Gengasen, som bestod av kväve, koloxid och väte, användes bland annat som ersättningsbränsle till bilmotorer. Gengasen framställdes genom förbränning av ved, torv, koks, kol eller briketter i ett gengasaggregat som hängdes bakpå fordonet.¹

Selleberga, Bjuv

Förmodligen hade Hugo sedan länge haft drömmen om ett eget bageri när han 1942 tillsammans med Ella och Lennart flyttade till en bagerifastighet i Bjuv. Sedan Hugo först hyrt fastigheten ett år övergick den hösten 1943 i hans ägo.

Till bagaremästaren Hugo Nilsson, Selleberga pr Bjuv, upplåter och försäljer jag härigenom min ägande fastighet 9/4096 mantal Selleberga 1:38 i Bjuvs socken för en köpeskilling av tjugutusen / 20.000/ kronor, därav aderton /18.000/ kronor utgör betalning för fastigheten och tvåtusen / 2.000/ kronor för bageriinventarier, vilken köpeskilling denna dag är, i enlighet med köpekontrakt den 21 juli 1943, till fullo gulden och alltså härmed kvitteras.

Helsingborg den 9 aug. 1943

Tage Andersson ⁶¹

Selleberga 1:38 låg vid nuvarande Billesholmsvägen 31, något hundratal meter från Findus i Bjuv. Bageri-byggnaden var liten och bestod endast av ett rum för bageriet samt det butiksutrymme som låg utåt vägen. Längs med landsvägen mellan Bjuv och Billesholm fanns ett boningshus, innanför detta en gård och parallellt med boningshuset en större länga med plats för garage. I norra delen av längan fanns en enrumslägenhet där en man vid namn Karl Månsson bodde.

– De första åren eldades det med ved i bageriet, berättar Lennart. Jag vet att vår grannfru hackade på mor för att jag stod och högg ved, jag som var så liten. Jag kunde ju fördärva mej alldeles, ansåg hon.

Boningshuset som Hugo, Ella och Lennart flyttat in i den 5 augusti 1942 bestod av ett och ett halvt plan med två sovrum på ovanvåningen. Från gårdsplanen kom man in i huset via en utbyggnad som bestod av förstuga samt utrymme för familjen och sedermera de anställda att tvätta sig i. Innanför förstugan låg köket och till vänster om detta hade Hugo sitt kontor. Utrymmet till höger om köket upptogs av skafferier och garderob, en hall med ytterdörr samt en trappa upp till ovanvåningen. Resten av bottenplanet bestod av ett större vardagsrum som sträckte sig i hela husets längd och vätte ut mot landsvägen. För värmen svarade vedspisen i köket och fotogenkaminer i vardagsrummet och på ovanvåningen.

Även om Hugo och Ella arbetade mycket tillsammans med olika arbetsuppgifter var det framförallt Hugo som skötte själva bakandet medan Ella svarade för butiken. Båda höll oftast till i bagerilokalen tills en ringklocka i butiken signalerade åt Ella att en kund önskade bli expedierad.

– Mor och far gav sig ut i bageriet tidigt på morgnarna, säger Lennart. Vi hade sovrum där uppe, och

Familjen utanför bageributiken, 1942.

jag var instruerad att när jag vaknade så skulle jag krypa baklänges nedför trappan och gå ut i hallen. Där skulle jag klättra upp på en pall och tända ytterlampan. Det var signalen till mor att hon vid lämpligt tillfälle kunde komma in och klä på mej och ge mej frukost!

Kriget som pågick runt om i världen gjorde sig påmint på olika sätt. Lennart minns att hans mor klippte ransoneringskuponger, det kom stridsvagnar på landsvägen och ett stridsflygplan störtade vid Mörsrhög, ett par km från Selleberga.

De besvärliga tiderna medförde att Hugo provade på olika sätt att konservera matvaror. Han lade till exempel ägg i vattenglas, en gammal beprövad metod att få äggen att hålla sig under vintern när hönsen inte värpte. Han experimenterade också med att bestryka bröd med en tunn hinna av choklad för att brödet skulle hålla sig färskt längre.

För att dryga ut hushållsskassen införskaffades även en gris att födda upp. Det blev Ella som fick sköta om och utfodra grisen, eftersom Hugo vid den tiden var inkallad till beredskapstjänst. Ella uppskattade inte att ansvara för grishanteringen och djuret hade även viss benägenhet att rymma ut i trädgården och stöka till där. Ella lär inte ha blivit vänligare inställd till det ädla djuret sedan Hugo efter slakten räknat ihop utgifterna för grisen och vad den ansågs vara värd som mat. Ellas motvilliga slit hade med andra ord inte varit speciellt lönande!

Vid ett tillfälle under krigsåren åkte Ella, Hugo och Lennart till Hässleholm för att delta i någon frikyrklig sammankomst. Hugos bror Gustaf och svägerskan Maja var där också med sonen Åke, liksom Gustafs och Hugos mor Amanda. Man hade egen

mat med sig, smörgåsar och sådant, för att ”äta ute” var det aldrig tal om på den tiden. Det var på grund av ransonering ont om ägg och de som Hugo och Ella kunde få tag på gick åt i bageriet. Men Amanda hade lyckats få ägg med sig till den gemensamma måltiden.

– Då satt Lennart där och tittade längtansfullt på äggen och var så orolig och sa : ”Snälla farmor, säj vassegoal!” Han ville ju inte bli utan ägg, men fick ju inte ta förrän det sagts ”varsågod”. Jag kan se honom och hans längtansfulla ögon precis när jag vill, säger Maja.

Distribution per cykel

Brödet som bakades i Selleberga Bageri i Bjuv såldes inte bara i den egna butiken utan levererades också till olika affärer och andra kunder i trakten. Transporterna skedde med hjälp av en trehjulig cykel med texten ”Selleberga Bageri, Tel Bjuv 278” på flakets framkant. En trehjulig elbil, som mellan varven stod på laddning i uthuset, användes också ett tag som transportmedel. 1947, tretton år efter att Hugo tagit körkort, var dock tiden och ekonomin mogen för den första riktiga bilen.

– Det är ju lite märkligt att han gick från elbilen, som han hade för brödotkörning, till en vanlig personbil, säger Lennart. Jag minns när jag åkte med i Chevroleten den första gången han kom upp i den svindlande hastigheten av 90 kilometer!

Personbilen, den enda amerikanare Hugo någonsin ägde, blev dock efter något år utbytt mot en liten Morris skåpbil.

– Sen fick vi pojkar dras med att åka inne i skåpet i många år innan vi hade råd att köpa en vanlig personbil, berättar Lennart. För det var ju så att bageriet alltid gick i första hand, både vad det gällde maskiner och bilar.

På den tiden fanns det vissa kringresande bagare som åkte runt till bagerierna, stannade några dagar på varje ställe och lärde ut nya metoder och recept och förnyade på så vis bröd- och kakrepertoaren. Till dessa kringresande bageriförnyare hörde en godmodig dansk som verkligen visste hur riktiga wienerbröd skulle se ut och smaka. Den danske konditorns inspirerande besök i Selleberga välkomnades av bagarparet Nilsson, fast de var mycket skeptiska till hans synnerligen liberala syn på begreppet renlighet.

– De första insatserna jag gjorde i bageriet var när mor tog mig ut i bageriet på kvällarna, säger Lennart. Då var det dags att paketera skorporna, som stått och torkat i 50 grader under eftermiddagen. Så jag sattes på bänken i bageriet med den tilldelade uppgiften att ta hand om det första ledet i skorppaketeringen, det vill säga att sprätta upp påsarna.

Hugo och Lennart med transportmedel.

Efterhand som verksamheten växte kunde Hugo anställa en och annan bagare på längre eller kortare tid. En av dessa var Rolf Kadanik, som arbetade i Selleberga Bageri ett par år omkring 1948–1950 och som skulle återkomma som anställd längre fram.

Rolf Kadanik var fosterson till ett pingstvänspar på Gruvgatan i Bjuv, Viktor och Stina Larsson. Innan Rolf kom till Selleberga Bageri hade han arbetat hos Carlo Andersson på Bjuvs Bageri.

– Vi eldade ju med bränne då och det var ett slitjobb, för det var stora stockar som man klöv och lade in i ugnen. Sedan sopade man ner glöderna och bar ut dom på gården. En vinterdag när jag var fjorton-femton år hade jag burit ut glöderna och orkade inte ta mig tillbaka in. Jag satte mig ner i snön och höll på att somna. Jag hade fått gas av glöderna! Men Carlo kom ut och hämtade mig och körde hem mig till mor och far. Man tog ju inte hem läkare på den tiden, men mor fick besked om att jag absolut inte fick somna.

En av beståndsdelarna i den under kriget viktiga gengasen var koloxid, en gas som redan vid obetydliga mängder framkallar koloxidförgiftning (kolosförgiftning) med kvävningssymtom som omtöckning, kramper och medvetlöshet.¹

– Tack vare att jag fick gas i mig kom dom på att dom kunde slå glöderna i gengaspottan. Så därför blev det så att vi först la en del av glöderna under bilen för att motorn skulle bli varm och resten hällde vi upp i gengaspottan. Tack vare mig sparade han en massa pengar genom att värma både ugnen och motorerna och dessutom driva bilarna, och det med samma koll!

Efter att ha gjort sina lärlingsår på Bjuvs Bageri, och dessutom kört ut bröd utan körkort under ett par år, började Rolf Kadanik arbeta i Selleberga Bageri.

– Hugo och Ella var mycket bra att ha att göra med. Hugo betalade dessutom bra, så jag kom upp i helt andra summor än när jag gick som lärling.

Den sjungande brödköraren

Mot slutet av 1940-talet anställdes kortvarigt en chaufför, men Hugo och Ella förstod att det behövdes en positiv och drivande försäljare. En annons efter brödkörare till Selleberga Bageri fångade den 22-årige billesholmaren Allan Anderssons intresse.

– Min företrädare var väldigt negativ och svärtade ner företaget, säger Allan Andersson. Men lika pessimistisk som han var, lika optimistiskt var, är och har jag alltid varit. Han såg bara besvärligheter och jag såg möjligheter!

Allan Andersson började sin anställning vid Selleberga Bageri på hösten 1949. Vi det laget hade Hugos Chevrolet personbil bytts ut mot skåpbilen.

– När försäljningen började gå bättre hade jag en låda på takracket med skorpor och annat bröd i, säger Allan Andersson. Men den där treväxlade Morrisen var så svag så jag fick växla ner vid minsta uppförsläge!

En viss kundkrets fanns redan, men Allan värvade snart fler kunder genom sitt trevliga sätt och genom att tillämpa öppet köp.

– Allan var en lugn kille, säger Rolf Kadanik. Men prata kunde han!

När Allan började som brödkörare hade han fast veckolön, något som i mitten av femtiotalet kompletterades med viss provision. Försäljningsturena var upplagda så att man besökte samma kunder två gånger i veckan

– Det var mest ”bonnagåra” på turerna, men jag fick också tag i ett par affärer och dess emellan landade jag till hos nån jag tyckte såg trevlig ut. På förmiddagen körde jag som regel till affärerna i Bjuv, Billesholm och Södra Vram. Sedan hem och lasta, hålla middag och därefter ut till gårdar och andra kunder på landet. Det var ett fint jobb, för när man hade sålt färdigt var man ju fri och jag var alltid välkommen, för jag sjöng för det mesta. De hörde på sången när bagaren kom, så jag behövde inte tuta!

Allan jobbade på med att utvidga kundkretsen och tog ibland till ett och annat för den tiden okonventionellt försäljningsknep.

– Våra skorpor var speciellt fina. De var otroligt goda! Så jag sa till töserna i affären att de skulle prova skorpona. Jag bröt upp en påse och gav dom och bjöd också runt till kunderna som var i butiken. Sen sa jag att ”Jag sätter femtio påsar här och så betalar ni nästa gång jag kommer. Och bryt några påsar och bjud!”. När jag kom dit nästa gång hade dom sålt allihopa. Så jag var nog den som var initiativtagare till det här med provsmakning! Sedan hade vi också runda grovbröd och det hade man inte sett tidigare. Det var också nåt som Hugo lanserade och det blev också liksom en fluga.

Posering och påsering

Allan Andersson kände sig snart som en del av Selleberga Bageri och mer som arbetskamrat till Ella och Hugo än som anställd.

– Efter ett tag var de som jobbekompisar för mej och jag upplevde aldrig dom som ”chefer”. Och där var aldrig nåt ont ord mellan dom. Det förekom aldrig. Blev bullarna brända eller nåt annat inträffade, så ”OK, det är väl sånt som händer.” Det var inte mer med det!

– När jag kom hem och skulle redovisa pengarna så höll jag till inne på matrumsmattan, fortsätter Allan Andersson. Jag satte mej på golvet och vände opp och ner på väskan. Så räknade jag pengarna och sa till Hugo och Ella att ”så och så mycket har det blivit ida!” Och det gick ju bättre och bättre efter hand.

En annan som arbetade i bageriet under några var Bertil Andersson. Bertil kände Ella och Hugo genom missionskyrkan Betel och hade innan han började i Selleberga arbetat som springpojke på Olssons bageri i Billesholm.

– På den tiden körde Hugo själv ut bröd till en del affärer på lördagarna, berättar Bertil. När jag träffade

Hugo i bageriet, 1952.

Hugo, pojkar och Morrisen

honom på Betel en dag så han att jag kunde få köra den där flakmopeden med Victoria påhängsmotor som han då skaffat sig, eftersom jag nu hade åldern inne. Sedan kunde jag vara inne i bageriet och hjälpa till där den övriga arbetstiden. Så jag började jobba där 1952.

Att få köra trehjulig moped i jobbet inspirerade den femtonårige Bertil till att själv köpa moped. En gång gick det dock lite för fort för billesholmsynglingen.

– När jag skulle svänga över vägen och in till bageriet hörde jag aldrig att där kom någon bakom mig, så när jag la ner mopeden i en djärv sväng så träffade mjölkabilen mej rätt över så jag for omkull. Men till all lycka så klara både jag och mopeden sig. Jag blev lite skrapad i ansiktet och låg och vilade några timmar på soffan i vardagsrummet, men sen rullade det på igen!

Efterhand som bagerirörelsen gick bättre kunde Hugo byta den lilla Morris-skåpbilen mot en Volvo Duett och efter ett tag inköptes även en personbil.

Bagarfamiljen med Bertil Andersson

– När far hade köpt Simcan var han så stolt, för bilförsäljaren hade lovat att efter genomförd affär bjuda på middag på Klippans gästis, säger Lennart. Sådana utsvävningar hade ju far aldrig varit med om. Men när han kom hem var han lite slokörad. De hade inte tänkt på att det var torsdag, så han hade bara fått ärtsoppa!

Lennart och hans lillebror

Bagarpojken Lennart hade inga jämnåriga i området ute vid Findus där de bodde. Men när han 1946 började skolan fick han åtminstone skolkamrater.

– Jag hade fått en gammal damcykel som morfar renoverat och satt på en grej så sadeln kom tillräckligt lågt för mig. Första dagen stod jag där ensam ute vid landsvägen och skulle till skolan borta vid kyrkan. För som vanligt hade mor och far inte tid att följa med, dom arbetade ju. Men de hade sagt att där säkert kom andra barn som skulle till skolan. Så där stod jag med cykeln och väntade tills det kom andra barn och så cyklade jag med dom till skolan. Det var den tidens inskolning!

Ella och Hugo försökte under 1940-talet att få fler barn, men Ellas graviditeter slutade varje gång med missfall. Den 1 december 1947 föddes i alla fall pojke nummer två, det vill säga jag. Mina tidigaste egenskaper var tydligen otålighet och ödmjukhet, eftersom jag föddes ett par veckor för tidigt och vägde blygsamma 2½ kg. (Tålmod har jag nog lärt mig en del med åren, och även om jag var minst i klassen under skoltiden drar jag numera omkring med en tämligen ordinär kroppshydda. För övrigt kan båda mina söner skryta med att ha slagit min födelsevikt med 2 kilo vardera. Nå – detta var bara en parentes!)

Hemma på väggen har jag ett litet kort som hittades först efter min mors död. På kortet, som troligen är klippt ur något slags bagerikartong, är ritat ett par blommor och skrivet texten ”Till Mor och lillebror. Hälsningar Lennart. Välkomna hem!”

– Jag minns när du kom hem från BB, säger Lennart. Mor kom bärandes på dig och där låg du, nedbäddad i mangelkorgen!

Bland mina tidigaste minnen finns en del förknippade med Karl Månsson, den äldre man som bodde på rummet i garagelängan. Månsson var född 1882 och således jämnårig med min morfar. Han kan väl närmast karaktäriseras som diversearbetare, hade en del problem med spriten och var väl det man idag kallar periodare. Men det var en man som var medveten om sina svagheter och som hade ett stort och varmt hjärta. Karl Månsson kom att till stor del ta hand om den trädgård som hörde till bagerifastigheten, en syssla han för övrigt fortsatte med sedan vi flyttat till Billesholm.

Karl Månsson

Mitt tidigaste sommarminne är att "fabbro Månssen" och jag sitter på trappan till hans lilla bostad i vår garagelänga. Han har plockat sina stora valkiga, jordiga händer fulla med jordgubbar. Och vi äter, pratar och njuter av jordgubbarna, sommaren och livet.

En gång hade mor fått reda på att det fanns möss (ett vanligt gissel på den ti-

den) i Karl Månssons lilla bostad. Hon ville därför sätta in några musfällor till honom, men se det gick han inte med på. "Ah, de e så trevligt när di kommer tassande över gällved, så ja ligger darr i min säng och slängor brösmulor te dom!"

När det gällde närboende lekkamrater hade jag det aningen bättre ställt än Lennart. Grannarna Bertha och Arvid Feldt hade bott i Selleberga sedan 1926 och hade ett med mig något sänär jämnårigt barnbarn. Han hette Kjell-Arne och vistades en del i Selleberga och lekte då med mig. Kjell-Arne blev senare känd som framgångsrik brottare i Bjuvs brottarklubb.

Chauffören Allan Anderssons far var med i en brevduveförening i Billesholm och vid ett av de tillfällena jag åkte med Allan på brödrundan var vi och tittade på duvorna. Det slutade med att Lennart och jag fick ett par duvor som vi inhytte vid garagelän-

Och varje vinter var det skidföre!

gans södra gavel. Duvorna såg själva till att bli fler och till sist hade vi en sju-åtta stycken. Ibland lastades ett par av dem in i bilen.

– Vi tog med duvorna ner till Saxtorp och andra ställen en bra bit hemifrån, och där släppte vi duvorna, säger Lennart. De flög upp en bit i luften, gjorde en sväng och flög sedan raka vägen mot Bjuv. Sedan tog Karl Månsson tiden när de kom hem.

– Jag kommer också ihåg duvorna, säger Lennarts kusin Åke Netterheim. Varje gång jag varit och hälsat på kusinerna i Bjuv så hade jag fullt med röda prickar på kroppen. När jag kom hem ställde mor mig i badkaret, plockade av mig alla kläderna och skakade dom tills hon hittade den eländiga loppa. Varenda gång hade jag nån loppa med mej hem!

Oavsett det var på grund av lopporna eller av annat skäl bestämdes att vi inte längre skulle ha några duvor. I december 1952 mötte duvorna sitt öde och blev middag på mitt femårskalas.

– Jag kom av nån anledning inte hem i tid till middagen, för jag minns att jag satt ensam i köket och åt opp dom sista resterna av nån duva, säger Lennart. Det kändes ju lite märkligt att äta upp dom man hade pysslat om!

Rörelsen utökas

I början av 1950-talet började Hugo söka efter ett större bageri för att kunna utvidga verksamheten och få den effektivare genom att använda ytterligare maskinell utrustning. I det lokalt välkända Olssons Bageri i Billesholm såg Hugo möjligheterna. Den 2 november 1953 intygade Ingvar och Svea Andersson att de av Hugo Nilsson emottagit 95 000 kronor som köpeskilling för fastigheten Skinnholm 23:8, och familj och bagerirörelse flyttade till ett större tvåvåningshus i centrala Billesholm. Bagerifastigheten i Selleberga såldes till bilfirman Hägg & Co. och har sedan dess inrymt bensinstation och bilverkstad.

– Det var noga uträknat hur vi skulle genomföra flytten utan att stoppa produktionen och utan att missbruka nån söndag eller helgdag, säger Lennart. Så vi flyttade på Allhelgonadagen, eftersom far ansåg att det var en extra helgdag och utan större betydelse ur religiös synvinkel.

Flyttningen blev ganska besvärlig med tanke på utrustningen, framförallt den stora elektriska ugn som far låtit montera upp i lokalen, som skulle med till Billesholm. Delar av väggar fick rivas, både i Bjuv och Billesholm, innan allt kom på plats.

– När vi sedan skulle köra iväg med möblerna hade vi glömt bort grammofonskivorna, berättar Lennart. Vi vält linneskåpet så nästan alla fars 78-varvare gick i kras!

Trots sammanslagningen kommer det likväl att framställas olika brödtyper så att varje kund kan erhålla just den sortens bröd han varit van att köpa. Genom sin verksamhet i närheten av Billesholm och den försäljning till återförsäljare som skett av Selleberga bageri är den nye ägaren väl känd i samhället, liksom hans maka som är infödd billesholmare.⁶²

I fastigheten intill bageriet bodde tre äldre systrar, varav två av dem tidigare varit involverade i bageriet. Anna Mathilda Olsson hade 1934 ärvt fastigheten och hade under många år drivit rörelsen, till viss del tillsammans med den sju år yngre systemen och sjökapstensänkan Ebba Assarsson.

– Anna Olsson ägde bageriet 1947 när jag började där som sextonåring. Men något år innan Hugo och Ella köpte det sålde Anna det till Ingvar Andersson från Landskrona, säger Inger Hansson (född Qvist), kommunens Lucia 1952 och fyra år senare gift med cykelhandlare Oskar Hanssons son Gunnar.

När mina föräldrar tog över bageriet arbetade där två konditorer och tre bagare, däribland Folke Roswall (legendarisk hårdskjutande fotbollsspelare som sköt så målställningarna föll ihop), Ville Andersson (även han lokal fotbollskändis) samt Ove Nilsson – vilken senare köpte fastigheten av Hugo och under en kortare period drev bagerirörelse där – samt en chaufför. En fosterson till Anna Olsson, Per-Göte Jacobsson, arbetade först som konditor, men ersattes i samband med ägarbytet av Bertil Andersson och blev då i stället chaufför.

– Jag var kvar åtminstone till 1955, för jag minns att när jag tagit körkort så stod det *bagerikonditor* i körkortet. Hugo hade nämligen sagt till mig att ”du ska inte skriva *lärling*. Körkortet ska du ju ha länge, så skriv det riktigt!”. Det var bra att ha Hugo som arbetsgivare. Det blev aldrig några bråk. Hugo var ju alltid så lugn. Det liksom bara rann av honom. Ella var ju lite livligare, säger Bertil Andersson, som jobbade kvar i bageriet några år efter flytten till Billesholm.

Även Allan Andersson följde med till Billesholm och fortsatte arbeta hos mina föräldrar ett antal år, och senare utökades antalet utkörare till tre. Bage-

riets butik skötte Inger Hansson med hjälp av ytterligare någon personal på lördagarna. I butiken hade Inger ingen lätt uppgift att se till att de båda bagarpojarna höll sig till den av föräldrarna medgivna godismängden.

– Jag hade det rätt bra ändå, säger Lennart. Min dagliga ranson var att jag fick ta en bit godis, men å andra sidan var det ju obegränsat med trasiga kakor och wienerbröd och allt sånt!

Samma ranson gällde för Lennarts lillebror, som dock fann att Inger var en snäll ung dam som det inte så sällan gick att flirta till sig en och annan extra godisbit från.

Storgatan, Billesholm

Bageriet låg vid en gata med ett antal affärer av skilda slag och fick under tiden vi bodde där namnet Storgatan. Men den var också genomfartsled, inte minst för de otaliga lass med nyskördade ärtor som under den årliga ärtkampanjen var på väg till Findus i Bjuv. På den tiden fanns inte dagens skördetröskor, utan ärtorna kördes med avhuggna plantor och allt per traktor eller lastbil till Bjuv. Lasten var oftast inte bättre förankrad än att stora sjok med ärtor föll av längs vägen, och ofta tog man famnen full med hem till mor. Fast vi Storgatebarn åt många av dem själva, direkt ur baljorna. Detta ärtfrossande, kombinerat med att Findus burkärter ofta var den grönsak som serverades hemma, gjorde att jag föråt mig och under ett antal år hade total avsmak för ärtor.

Fastigheten Skinneholm 23:8 omfattade 3 060 kvadratmeter. Rakt genom tomten gick en gångväg, ofta använd av de som var på väg mellan affärerna vid Storgatan och de hyreshus som låg nära andra ändan av tomten. Nere i en källare i ett av de närmaste hyreshusen fanns för övrigt kommunens bibliotek inrymt med den synnerligen kunnige och beläste Nils Holm som bibliotekarie. När jag väl hjälpligt lärt mig läsa blev Holm min vägvisare till mycket som var spännande och lärorikt för en läshungrig bagarpojke. Läsandet hade jag för övrigt kommit igång med tidigt, eftersom jag långt innan skolåren med mors hjälp stavat mig igenom K-u-n-g-s-ö-r-n-e-n-s V-e-t-e-m-j-ö-l, P-r-i-m-a R-ö-r-s-o-c-k-e-r F-r-å-n K-u-b-a och andra naturliga övningsexempel i bageriet.

Närmast oss ner mot glasullsfabriken låg en diverseaffär, Billesholms Handels AB, som bildats 1880 av gruvbolaget och där man handlade ”på bok” och fick beloppet draget på lönen¹⁶. Bruket att handla på bok levde kvar in på 1950-talet, men då betalade man såvitt jag minns sina inköp månadsvis. I handelsbolagshuset bodde föreståndarens son, Alf Bengtsson, som var jämnårig med mig och som även blev min klasskamrat under åren i Billesholm.

För den goda smakens skull
välj bröd, kakor och övriga bakverk
av vår tillverkning.

*Beställningar emottagas tacksamt av utkörarna
och i butiken samt på tel. 720 36.*

Selleb.-Billesholms Bageri

Alfs far, Stig Bengtsson, hade gott om höns i en inhägnad gränsande till vår tomt. När det var dags att slakta något fjäderfä sträckte Stig fram sin cigarett mot hönan. Denna sög i sig lite rök, blev yr i huvudet och därmed lättare att lägga på huggekubben. Hönsen var ju trevliga på sitt sätt, men det var inte så kul när vinden låg på från hönsgården. Om det nu berodde på hönsen eller ej vet jag inte, men jag kan inte minnas att vi någonsin åt middag utomhus.

Mitt emot bageriet låg Konsum, på den tomt där en gång Skinneholms gård legat. Gården hade rivits 1938 och lämnat plats för Konsum, som hade sin bakgrund i det handelsbolag, Billesholms Konsumtionsförening, som Billesholms arbetare bildat som motpol till det av gruvindustrin ägda Handelsbolaget.³⁰

Billesholms Glasulls AB, sedermera kallat Gullfiber, satte på solika sätt sin prägel på livet i samhället. Företaget gav liksom Findus i Bjuv arbete åt många billesholmare, samtidigt som man kan konstatera att miljötänkandet knappast ens var uppfunnet på den tiden. En följd därav var att man måste vara noga med att tvätta den frukt vi plockade från träden. Fast visst glänste det vackert i höstsolens sken om våra Cox Orange och Greve Moltke!

– Far jobbade med glasullen, berättar Ingvar Sjöberg. Han sa att ”di däringa glaspiggana di sätter saj i skinned å sen narr en ragar saj så skänner di blana!”, och att det bästa man kunde göra för att få bort dem var att ställa sig i en väldigt het dusch.

Bagerihuset

Det med mina barnaögon gigantiska bagerihuset inrymde på bottenplanet bagerilokal och butik. Där fanns också en tillbyggnad för köket med AGA-spis (energisnål Dalén-konstruktion) och under detta ett omklädningsrum för bagarna. Innanför köket låg ett kakelklätt badrum med separat toalett. Det var en riktigt vattenklosett, en välkommen lyx för den som var van att sitta och frysa på utedasset i Selleberga.

På bottenplanet fanns också matrum, vardagsrum med kråkboigensatt kakelugn och ett kontorsrum. På ovanvåningen låg ytterligare en toalett, fyra sovrum samt ett större vindsutrymme med diverse snickeriutrustning och liknande. Min bror Lennart fick i kraft av sin höga ålder (fjorton) det större rummet utåt gatan, vilket för övrigt tidigare tjänstgjort som uthyrningsrum till ungarlar.

Min morfar, Oskar Persson, hade när vi flyttade till Billesholm passerat de sjuttio och året innan blivit änkeman, så den lilla tvårumslägenhet som också fanns på ovanvåningen passade utmärkt för honom. Den 31 juli 1954 såldes därför huset på Ljungsgård för 24 000 kronor och morfar flyttade in i tvårummaren och tog samtidigt på sig ansvaret för eldningen av det stora huset. Oskar och Hildas gamla hus gick för övrigt sitt öde till mötes i en brand någon gång på 1990-talet, men ersattes med det röda hus man idag kan se på Ljungsgårdsvägen 21.

Möss fanns det givetvis i det stora bagerihuset, och framförallt på ovanvåningens snickeri- och

Brödbilarna med Allan Andersson och Sune Nydahl samt vår Borgward Isabella personbil. I rummet ovanför "Bageri" bodde Lennart, medan jag höll till innanför det närmaste öppna fönstret på högra gaveln. Bakom Isabellan syns garaget med mjölvinden.

vindsdel luktade det nästan alltid möss. I en närliggande garage- och förrådsbyggnad ställdes ibland gammalt bröd ut, något som de där väl hemmastadda mössen och råttorna synbarligen uppskattade.

I uthuset fanns också en gammal tvättstuga där sirapen förvarades i stora, liggande, tappkransförsedda blå fat.

– På vintern var sirapen kall och trögflytande, men far visste precis efter temperaturen hur lång tid det tog att fylla sirapsdunken. Så han satte dunken under kranen, vred på och gick sen och jobbade med annat under tiden, säger Lennart.

I andra änden av uthuset fanns ett garage och ovanpå detta förvarades mjölet. Det fanns ingen trappa upp till mjölvinden, utan man fick ta fram en lös trappstege varje gång man skulle dit och hämta mjöl. Men bagarna var vana att slänga upp 50-kilosäcken på ryggen.

Lennart hade vid mitten av 1950-talet gått två år i realskolan i Åstorp, men valt att sluta sin skolutbildning och i stället börjat jobba hos föräldrarna i bageriet.

– Totalt sett minns jag realskolan som en trevlig tid. Men jag hade arbetat som springschas på somrarna och tyckte det var bättre än att gå i skolan.

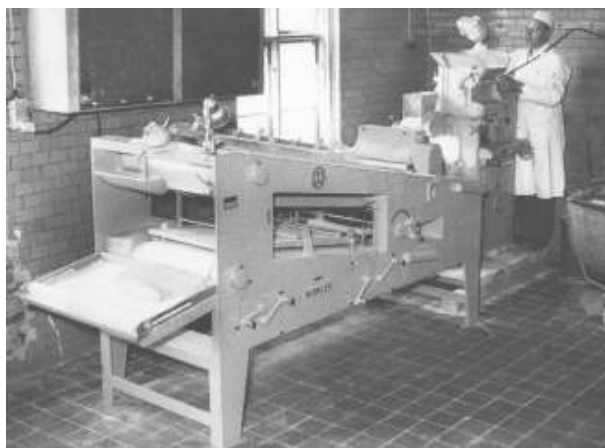
Före sin tid

Hugo var en föregångsman när det gällde att modernisera och automatisera bageriarbetet och investerade tidigt i för den tiden synnerligen modern utrustning.

– Jag var och hälsade på i Bjuv ett par gånger, berättar Karl-Erik Jönsson, som vid det laget tagit över Jönssons Bageri i Höör efter sin far. Vid ett tillfälle tittade vi på en uppslagningsmaskin som Hugo skaffat sig och efter det köpte jag själv en likadan.

– Han var långt före sin tid, säger Bertil Andersson. Han hade den där bullrullningsmaskinen och han hade även en plåtskrapningsmaskin, så man slappa göra allt det där för hand. Sen var det ju också ”vågen”, där man bara stoppade ner degen och så kom limporna ut med rätt vikt och form!

Den maskinella utrustningen i Selleberga-Billesholms bageri som äges av bagarmästare Hugo Nilsson, tidigare innehavare av Selleberga Bageri i Bjuv, står på toppen av modernitet. Därför kan bageriet ta upp konkurrensen med vilket annat bageri som helst när det gäller att tävla om vad tiden kräver på området. Makarna Ella och Hugo Nilsson har inte sparat någon möda då det gäller att följa med i utvecklingen och därför kan man nästan frestas att tala om automation ty vad vill man mer begära än att få degen avvägd och bröden ”rullade” utan att behöva vidtaga andra åtgärder än fylla vågen med deg efter hand som maskinen arbetar undan.

Hugo vid vågen, 1956.

Att närmare beskriva händelseförloppet från det att ingredienserna blandas i de stora ält- och jäsningsskaren tills det gräddade brödet lämnar ugnarna skulle nog bli allt för omständigt men nog blir man förvånad av att se hur dessa ytterst moderna maskiner utför det huvudsakliga arbetet snabbt och prydligt. Just nu, då julbaket inletts med jättestora pepparkakshjärtan, lussekattor av samma material och julgrisar för de allra yngsta, är det med stor tillfredsställelse bagarmästare Nilsson överlåter åt maskinerna att göra det tyngsta arbetet betydligt snabbare än det skulle vara möjligt för honom själv och hans medhjälpare.⁶³

Hugos mor var dock inte särskilt entusiastisk över sonens i hennes tycke alltför vilda satsningar, en inställning som sannolikt bottnade i rädsla för att affärerna skulle få ett nesligt slut. En decemberdag hade far kört till Höör för att som vanligt hämta farmor till julfirande hemma hos oss. Jag minns från min plats i baksätet hur far stolt berättade för sin mor om den senaste investeringen i modern maskinell bageriutrustning, varpå farmor strängt förebrädde honom hans lättsinne och för att han ytterligare satt sig i skuld. Upprört deklarerade hon att ”Du kan ju bli tvungen att spela konkurs!”, något som vid den tiden och inte minst i farmors ögon ansågs som höjden av skam och vanära.

Enligt hr Nilssons egen uppgift är dessa de första automatiska maskiner av detta slag som kommit till användning i något landsbygdsbageri i våra trakter och det är därför all anledning att lyckönska makarna Nilsson till dessa arbetsbesparande förbättringar i deras under ständig utveckling varande bageri.⁶⁴

Arbete och fritid

Gudstron och den frikyrkliga livsstilen var mycket viktig för mina föräldrar och något som hjälpte dem att jobba på och kämpa vidare under ofta slitsamma och dåligt lönsamma förhållanden.

De fostrade också oss barn i samma anda, men på ett sätt som mer handlade om omtanke än om tvång och förbud. De påtvingade oss ingen trosuppfattning, försökte aldrig övertala oss att tro på ett visst sätt. Egentligen pratades det inte så mycket tro och religion i vårt hem. Det var för mina föräldrar mera en fråga om livsstil och att vara förebilder. Någon fanatisk rättroendeuppfostran var det således aldrig tal om. I stället rådde en sansad balans mellan tro och vetande, religiositet och vardagsrealism.

– Jag minns Hugo och Ella som mycket rejäla människor, säger Allan Andersson. De var religiösa, men de försökte aldrig påverka. De dom var det behöll dom för sig, och vad jag sysslade med lade dom sig aldrig i. De var mycket renhåriga och mycket trevliga att ha göra med och det var också en av anledningarna till att jag stannade hos dem så länge.

I och med att vi, framförallt under tiden i Bjuv, bodde lite avskilt från andra barnfamiljer var barnomsåren ganska ensamma när det gäller kamrater, såväl för Lennart som för mig. En viss kulturkrock blev det därför när vi började skolan och – ibland ganska brutalt – lärde känna andra barns hemförhållanden, vanor och språkbruk.

– Det gick bra för mig i skolan, men jag hade en del problem med kamraterna på grund av tron, säger Lennart. Jag var nog egentligen lite mobbad, fast det hette inte så då. Jag minns att dom ställde mig mot en vägg och hotade mej och tvinga mej att säga svordomar ibland. Sedan var det också det här med skoldanser och sånt där. Far, som var negativ till allt sådant, försökte muta mej och ge mig pengar om jag inte deltog i det. Så det var en del sådant som var jobbigt.

Att helga vilodagen var en självklarhet som sattes på prov när det gällde hur vi skulle hinna med att flytta till Billesholm utan att söndagen togs i anspråk. Ett annat dilemma var det årligen återkommande bakandet av Fars- och Morsdagstårter. Problemet löstes genom att man använde smörkräm istället för grädde. Tårtorna kunde därför göras och levereras redan på lördagen, dagen innan de skulle användas.

Jag fick kort ifrån Ella i dag dett bliver ingen Mal-mö-resa av i Morgon för dett är Fars dag ... och Hugo får arbeta hella föremidagen i Morgon bara 128 tårter.⁴⁶

– Vi gjorde dom över hela bakplåten och sedan skar man upp det så att det blev fyra tårter, säger Lennart. Jag åt en hel sådan en gång!

Arvet

Mina föräldrar hade delvis olika bakgrund. Far kom från tämligen strikta baptistförhållanden och begärde själv att få bli döpt och medlem i en baptistförsamling när han var sexton år gammal. Mor däremot hade sin tillhörighet i missionsförbundet och det var nog också så att mor hade en tolerantare syn på omvärlden än vad far hade, även om hon troligen fästrots i liknande anda. Som tidigare nämnts var Hugos farfar Magnus på sin tid baptistförsamlingsgrundare och -föreståndare, medan Ellas far Oskar under åtskilliga år förestod en missionsförsamling. Och arvet förpliktade.

– Far hade ett par frågor där han var mycket bestämd i sin uppfattning, säger Lennart. Det ena var att han inte tillät att mor klippte sitt hår. Det gjorde hon ju inte förrän han hade gått bort. Det står väl något om det i Gamla Testamentet och jag tror att det här med håret berodde på fars bibelsyn, liksom det faktum att han aldrig åt blod- eller inälvsmat. Sen åt han ju förstås inte lutfisk heller, fast för det avståndstagandet finns knappast något påbud i Bibeln, så det hade säkert andra orsaker!

Trots olika bakgrund följdes Hugo och Ella alltid åt, oavsett de gick till missions- eller baptistkyrkor. Under tiden i Bjuv besöktes oftast missionskyrkan där eller Oskars Betel i Billesholm. Sedan de köpt bil kom allt oftare baptistkyrkan Tabernaklet (sedermera Slottshagskyrkan) i Helsingborg att bli platsen för söndagarnas gudstjänstbesök och blev också den församling de kom att tillhöra resten av livet.

Baptistförsamlingen i Helsingborg hade bildats 1861 och bestod sex år senare av 27 medlemmar. Olika möteslokaler kom till användning fram till 1897 då församlingens kyrka, Tabernaklet, stod klar vid Nedre Långvinkelsgatan. Åtta år senare hade församlingen 172 medlemmar, men antalet minskade på 1920-talet när de som bodde i Höganäs och Ängelholm bildade egna församlingar. Som de flesta andra baptistförsamlingar skedde också en markant nedgång på 1930-talet, när en del lämnade församlingen för att bilda en till Örebromissionen tillhörande församling. Längre fram höll sig medlemsantalet under många år kring drygt hundratalet. Tabernaklet renoverades 1958 och bytte då namn till Slottshagskyrkan. 1973 gjordes en genomgripande ombyggnad av

kyrkan och då byggdes även fritidsgården Kärnpunkten och hyresfastigheter. Sedan mitten av 1970-talet har församlingen växt markant och omfattar nu omkring 250 medlemmar.

Så långt möjligt engagerade sig Hugo och Ella i baptistförsamlingens verksamhet. Hugo blev så småningom diakon, ett uppdrag som innebar att vara dörrvärd, kollektupptagare och nattvardsutdelare, men som framförallt betydde att man var en av de sju som i praktiken utgjorde församlingens styrelse.

– Hugo var diakon i många år och blev sedan även församlingens kassör, berättar Åke Larsson, församlingens ledande person under många år. Hugo var ju till sitt sätt ganska tystlåten, men han fungerade bra i diakonkåren och höll inte inne med sin uppfattning. När han sa något hade det tyngd och man lyssnade och respekterade det han sa. Jag kan aldrig minnas att han var obalanserad eller irriterad på något sammanträde, utan han var alltid lugn och san-
sad.

– Han kunde sitta tyst ibland, men han var inte passiv utan hade mycket synpunkter, religiösa synpunkter, andliga synpunkter. Han såg djupt på det vi diskuterade och var aktiv i samtalen, säger Gunnar Kjellander, församlingens pastor 1964–1977.

Principfast men vidsynt

Hugo kom också att under lång tid leda en av de samtalsgrupper/studiecirklar som bildades i församlingen under Gunnar Kjellanders tid som pastor. I samtalen gav han uttryck för den principfasthet och det rättroende han strävade efter, samtidigt som han var vidsynt och tolerant beträffande andras uppfattning och tro. Men det hände att principfastheten kom i konflikt med vidsyntheten.

Baptistförsamlingarna i landet hade hittills haft troendedop, ”vuxendop”, som krav för medlemskap. I början av 1970-talet började dock frågan om öppet medlemskap (slopande av kravet på dop enligt baptistisk tradition) att diskuteras. För många var detta en mycket besvärlig fråga, som i Helsingborg sattes på sin spets när Hugos svärdotter (som var odöpt och kom från missionsförbundet) ville bli medlem.

– Hon hade pratat med mig om att hon ville bli medlem och jag hade gett henne rådet att skriva ett brev som vi sedan kunde ta upp i styrelsen, berättar Gunnar Kjellander. Brevet mottogs positivt, men Hugo kom i samvetskonflikt. Jag minns hur han sa att ”jag tycker ändå att vi ska hålla fast vid troendedopet som villkor för medlemskap”. Och så rann tårarna på honom och han berättade hur mycket han tyckte om Ingemo och hur svårt det här kändes. Och jag minns att det blev tyst. Ingen kunde säga nåt på en bra stund.

– Men sedan var det någon av oss som sa att ”vi låter bli att ändra stadgarna. Vi förslår dispens!” Och det blev alldeles tyst – och så började vi skratta. På det sättet löste vi knuten och Hugo var också nöjd med förfaringsättet. Principen kvarstod och han behövde inte ha några samvetsförebräelser. Och det här innebar något av en islossning i den frågan och ledde till att vi efter ett tag genomförde öppet medlemskap i församlingen, säger Gunnar Kjellander.

Under min tid som ungdomsföreningens ordförande på 1970-talet hände det emellanåt att vi yngres uppfattning om församlingens mål och medel kom i konflikt med den syn församlingens styrande hade. Vid något tillfälle hade jag drivit en viss fråga där diakonkårens medlemmar, inte minst min far, hade en helt annan uppfattning. Någon lär lite lagom försmädligt ha frågat Hugo hur hans son kunde ha en så avvikande uppfattning och då fått till svar att ”Jag har faktiskt uppfostrat honom till att tänka självständigt!”.

Mor Ella deltog i församlingens kvinnoförening och sydde mycket till de försäljningar och auktioner som arrangerades till förmån för missionsändamål. Hon sjöng också bra – åtminstone tills hon kommit en bit upp i åren – och kunde väldigt många sånger, eftersom hon redan i mycket unga år flitigt deltagit i kör- och strängmusiksammanhang.

– Ella hade mycket kontakter åt olika håll, gamla vänner i olika sammanhang, som hon tog med till kyrkan. Hon var en av de mest aktiva i kvinnoföreningen och deltog också aktivt i våra diskussioner, säger Gunnar Kjellander.

Kultur och politik

Familjens umgänge – i den mån sådant hanns med – inskränkte sig nästan uteslutande till släktingar och eventuella bekanta från det frikyrkliga livet. En och annan gång träffade vi någon anställd och dennes familj, men det var mycket sällan. Men jag tror inte detta berodde på något uttalat avståndstagande gentemot andra. Även om mina föräldrar inte delade andras livsstil innebar det inte att de fördömde dem som levde som folk i allmänhet. Men visst kunde man uppleva sig själv och övriga familjen som lite udda när man konfronterades med det liv – inklusive nöjen och livsstil – andra levde.

Det var aldrig aktuellt för oss att delta i ”världsliga” nöjen som bio- eller teaterbesök och givetvis förekom aldrig alkohol (med undantag för ”drickablaning” till julen och en sockerbit med kamfersprit när man var förkyld) eller tobak i hemmet.

Varken jag eller Lennart har dock några minnen av att vi hade speciellt trist och tråkigt, utan familjen tog vara på andra sätt att ha trevligt. I och med att far

Vid Skäralid med kusin Åke.

och mor jobbade så mycket var det också viktigt för dem att ta vara på tillfällena att koppla av. Sedan bilen kommit in i bilden var det söndagsturer till Kullaberg, Skäralid eller andra skånska naturupplevelser som gällde, eller badturer till Råbocka vid Skälderviken eller Örby ängar utanför Råå.

Vi lärde oss också mycket om omvärlden med hjälp av radion. Den gav många lärorika program, nyheter, barnprogram och musik och omfattades inte av den övriga restriktiviteten i familjen när det gäller nöjen och kulturyttringar. Med örat tätt intill apparaten följde jag i mitten av femtiotalet med spänning radioteaterns dramatiseringar av *Fallet Gordon* och andra av Francis Durbridges kriminalhistorier.

Förutom all kraft bagerirörelsen krävde, och den tid det frikyrkliga intresset tog, följde Hugo även intresserat utvecklingen i omvärlden och blev även under en period politiskt aktiv, om än i mindre skala. Som så många andra frikyrkliga och småföretagare på den tiden var han folktoppartist och lät sig 1958 övertalas att ställa upp med sitt namn på en kommunal vallista.

FOLKPARTIET I BILLESOLM går till val med följande namn på sin valsedel: kamrer Allan Blixt, redaktör Josef Nilsson, Billesholm, boktryckare Ernst Olsson, Ljungsgård, rektor Hilding Grönwall försäljare Gilbert Bäckström, bagaremästare Hugo Nilsson ...⁶⁵

Partiet gjorde förmodligen ett sällsynt bra val den gången och Hugo hamnade därför på en suppleantplats i Billesholms kommunfullmäktige.

– Hugo tjänstgjorde aldrig i fullmäktige, mer än möjligen på något enstaka möte. Han var nog inte så värst politiskt intresserad, men han var i alla fall med på våra möten i Folkpartiet, säger boktryckare Ernst Olsson.

Även om han kanske inte erkände det så tror jag att far egentligen var intresserad av uppdraget. Det var nog främst av tidsmässiga skäl som han inte var så aktiv i sammanhanget och också avstod från att

kandidera till omval nästa gång det var dags. Å andra sidan var far kanske inte så lämplig i politiska sammanhang. Han var nämligen – till skillnad från mor – de få ordens man.

– Ett av dom minnen man har utav Hugo är att han sitter i gungstolen och sover medan Ella pratar, säger Ellas brorson Björn Persson.

– Men en gång när han verkligen pratade var när Lennart och jag fixat stolen på kontoret i Selleberga, säger Björns bror Boo. Lennart och jag hade skruvat loss den och när Hugo kom in och satte sig för han rakt igenom med ett väldigt brak. Då pratade han!

Från brödbil till bilskolebil

Att följa med en chaufför på den dagliga brödrundan hade redan på bjuvstiden blivit ett nöje för de båda bagarbarnen, som därmed lärde känna traktens vägar, affärer och bondgårdar.

En gång kör Allan Andersson och Lennart in på en av de nordvästskånska bondgårdarna. En ung och ”levanes grann bonnnatös” går över gårdsplanen med en kattunge efter sig. Allan säger då lite pojkar emellan till Lennart: ”Hon va väl grann, den!” och får till svar ”Jaa-a, de va en grann källing!”.

Snart övergick det rena nöjesåkandet till att hjälpa till med att lasta bilen och bära in bröd i affärerna. Lennart fick i tidiga tonår en ännu viktigare uppgift:

– Jag började att åka med brödbilarna för att lära mig rundorna. Jag hade en liten anteckningsbok där jag skrev ”gula gården: till vänster” och liknande för att hålla reda på hur man skulle de olika dagarna.

Att Lennart lärde sig turerna innebar att man lätt kunde få semesterersättare för brödutkörarna. Till de som vikarierade som brödutkörare hörde butiksbiträdet Inger Hanssons man Gunnar, som till vardags reparerade cyklar och mopeder i faderns firma.

– När Allan blev opererad för gallsten körde jag bröd i ungefär en månad, berättar Gunnar Hansson. Jag körde och Lennart tog hand om resten! Men handlaren i Norra Vram var besvärlig. När han var upptagen med en kund fick vi tvunget vänta tills han blev ledig. Och där stod vi och stampade, för vi skulle ner till Eugenias matservering vid kraftverket i Åvarp som då höll på att byggas. Kom vi inte dit i tid så blev där ett himla liv. Som hon skällde på oss om vi var sena!

Eugenia Karlsson var bygdens legendariska matmamma, född 1894 i Bjuv och uppväxt på Vagnmakaregatan i Selleberga. Föräldrarnas Jöns och Kerstin Månsson fantasi när det gällde att namnge sina tre döttrar var på sitt sätt enastående. Flickorna fick nämligen namnen Eugenia, Eufemia och Eufonia! Nämnas i sammanhanget bör också Eugenias bror, den välkände musikern ”Sax-Sölve” Karlsson, ledare

för dansorkestrar, dirigent i musikkårer och kammar-musiker i Helsingborgs symfoniorkester.⁶⁶

När Eugenia på 1930-talet blev änka efter Severin Karlsson började hon arbeta som kokerska på bland annat Törtingelunds restaurang. Hon blev också matfixare hos välbeställda familjer och vid föreningars jubileumsfester i bjuvstrakten. Hon hade även matservering på olika platser i Billesholm innan hon började som kokerska på det sedan kolgruvornas guldålder berömda Billesholms Hotell, vilket hon senare övertog och drev fram till sin död 1961. Det var också Eugenia som på hotellet serverade Billesholms första skolmåltider.⁶⁶

Sedan Lennart tagit körkort mot slutet av september 1957 kunde han också hoppa in och sköta brödturerna själv när så behövdes.

– Jag minns den allra första körningen. Far kom ut en morgon och sa att ”Pelle är sjuk så du måste köra!”. Det var första dan det hade snöat den vintern, så min första erfarenhet av halkkörning var när jag första gången själv körde brödrundan!

Förutom Allan Andersson och Pelle Jakobsson var även Sune Nydahl – bror till vår grannfru Maja Bengtsson och dessutom gift med en syster till Rolf Kadanik (bagare på Selleberga Bageri) – anställd som chaufför under ett antal år på 1950-talet. Men när Allan Andersson hade arbetat som chaufför hos Hugo och Ella i närmare nio år tyckte han det var dags att göra något annat. Den 23 mars 1958 började han som bilförsäljare på Lindells i Billesholm.

– Men jag hade stor nytta av brödutkörandet och hade fått många erfarenheter och kontakter genom det. När jag körde bröd på vintern var det ofta mycket snö utanför Hässlunda. Jag kom inte fram med bilen, så jag fyllde brödkorgen med så mycket bröd jag kunde och gick till de olika ställena, även om det var ett par kilometer dit. En av gubbarna där köpte se-

Allan Andersson

dan bil av mig med motiveringen att ”Dej kan man ju lita på, för du kom alltid med brödet om det så regna eller snöa!”

– Jag kallades ju för ”Allan bagare”, trots att jag aldrig ens lärde mig att slå opp en bulle. Jag jobbade aldrig inne i bageriet, möjligen var jag med och häftade skorpepåsar eller nåt sånt nån gång.

Bilförsäljaren Allan Andersson i Lindells Bil AB, Billesholm, har tydligen haft stor framgång i sin nya bransch, han var ju förut brödförsäljare i Selleberga-Billesholms Bageri ... vann han jämte fyra andra försäljare i Sverige en tävling som tillförde honom en Amerikaresa i pris.⁶⁷

Även min bror Lennart kom fram till att han inte ville köra bröd hela livet. Han kunde däremot tänka sig att bli bilskollärare, och samtidigt som han körde brödbil läste han in det som behövdes.

– Det var ingen riktig utbildning eller skola man gick på, utan man fick läsa in hela trafiklagstiftningen och kursplanen för körskolan, säger Lennart. Jag började läsa till bilskollärare efter lumpen 1960 och kunde året därpå börja som bilskollärare i Helsingborg. Det höll jag sen på med i elva år.

I stället för semester

Jag kan inte minnas att mina föräldrar någonsin hade semester eller annan ledighet under de år de drev bageri. Ett par dagar fritt blev det i samband med en arbetsmarknadskonflikt någon gång i början av 1950-talet, men i övrigt var det bara söndagar och helger som var arbetsfria.

– Det var ju på söndagarna som vi hade ledigt och kunde hälsa på släkten och köra ut och titta oss omkring, berättar Lennart. Under lång tid hade vi ju ingen personbil, så vi pojkar satt där bak i skåpet. Tänk om det varit idag och hälsovårdsnämnden hade sett att vi satt i ett utrymme avsett för transport av bröd!

För att ändå få någon form av avkoppling köpte Hugo och Ella 1957 en tomt på Espenäs vid Västersjön söder om Hallandsåsen. Sedan tiden i Höör var mina föräldrar bekanta med John och Edvin Ekman från Hallaröd. Bröderna Ekman var småbrukare och dessutom var John snickare och Edvin murare. Tack vare deras yrkeskunnande stod efter något år ett litet hus på tomten vid Västersjön.

– Ekmans byggde upp det i sektioner nere i Höör för att kolla att allt passade efter den ritning som far köpt, berättar Lennart. Sedan plockade dom ner det igen och transporterade det till Espenäs. Under tiden huset byggdes våren 1958 bodde John och Edvin hos oss i Billesholm. Jag hade ju körkort då, så jag körde dom till och från Espenäs varje dag under den vecka dom satte upp huset. När dom sedan var klara

bodde jag själv där uppe och målade, tapetserade och spikade masonitgolv tills det blev mörkt på kvällarna.

Stugan på Espenäs gav välbehövliga andningspauser från de långa arbetsdagarna i bageriet och gjorde att Hugo och Ella ”kom ifrån” lite mer än de skulle gjort annars. För Lennart och mig var det också trevligt med skogs- och insjömiljön, även om Lennart efter ett tag fick andra intressen, främst i form av en lantbrukardotter från Glumslöv.

Hugos bror Gustaf och hans familj blev också trogna sommargäster på Espenäs. Då brukade jag också bo där och vara tillsammans med kusinerna. Ingen av oss lär väl glömma de omfattande, spännande och stundtals hetsiga badmintonturneringar vi utkämpade på den hemmabygga badmintonplanen!

Ella och Hugo kom att vistas mycket på Espenäs, även sedan Lennart och hans fru Vanja i september 1976 övertagit fastigheten.

Dahllins på Kullagatan

Den 1 juli 1958 köpte mina föräldrar Dahllins Bageri i Helsingborg. Det var ett allmänt ansett bageri med ypperligt läge i centrum och med fyra–fem bagare och ett par–tre konditorer, tre butiksbiträden, ett par packare och tre chaufförer. Rolf Kadanik, som arbetat åt Hugo och Ella under tiden i Bjuv, anställdes som förman.

Selleberga-Billesholms Bageri fortfar att växa och utvecklas till verkligt storbageri. Senaste nyförvärvet skedde vid månadsskiftet då bagaremästare Hugo Nilsson med maka Ella övertog Dahllins bagerier i Helsingborg, vilka i fortsättningen kommer att drivas i samverkan med bageriet i Billesholm. Den bagerirörelse makarna Nilsson startade i Selleberga 1942 utökad vid inköpet av

Rolf Kadanik (t v) vid ugnen på Dahllins Bageri.

Olsson Bageri i Billesholm 1953, då bakningen i Selleberga upphörde, har genom målmedvetet arbete blivit ett av de största privatägda företagen i branschen i våra trakter.⁶⁸

– Hugo ringde en dag och sa att han skulle överta Dahllins Bageri på Kullagatan, berättar Rolf Kadanik. ”Kan du inte börja hos mig och ta hand om Dahllins?”. Jag svarade att jag inte ville, för där var så många anställda som har varit där i många år och jag hade inte den pondus som behövdes. Men Hugo kände ju mig sen tidigare och litade tydligen på mig, för han sa att ”Jag vet att du klarar av det och jag behöver nån jag kan lita på!

Rolf Kadanik hade vid det laget ett tillfälligt arbete som tidningsbud och accepterade Hugos erbjudande om anställning, även om han inte ville ha ansvar som förman.

– Men jag blev ju lite bas ändå, säger Rolf. När Hugo tagit över Dahllins började han att skaffa dit maskiner, men det tyckte inte personalen om. De ville inte ha något modernt och fint! Så det var rätt svårt för mig i början. Men jag blev ändå snart populär bland dom andra, för jag var inte rädd för att ta tag i skitjobbet själv och gick inte omkring och kommanderade.

– Men det var jobbigt många gånger, för telefonen gick mycket om kvällarna. Så jag fick minsann tjäns-tetelefon. Den var jag så mallig för! Men Hugo menade att jag skulle ha den, för vi hade till exempel alla hotellen. De ringde ofta hem till mig om kvällarna när deras bröd tagit slut. Hade vi då nåt kvar så fick jag köra ner och ordna det till dom. Sedan hade vi ju Sofiero också, så jag var ute hos kungen en gång och hälsa på. Det var bråttom dit med brödet så jag gick fel och döna rätt in till honom i stora salen!

Den före ägaren till Dahllins hade slutat sina dagar genom att hänga sig i ett rum på vinden.

– När jag kom dit tidigt på morgnarna var jag alldeles ensam, berättar Rolf. Man gick upp till omklädningsrummet och hörde det knaka i den gamla trappan och tänkte att ”här oppe är det en som har hängt sig”. Det var kusligt!

En av bagarna hette Sixten och var en mycket trevlig man som ofta hade något practical joke eller annat hyss för sig.

– Om det var nån som stod och småvisslade så for Sixten iväg som ett skott och kom tillbaka med smörjekannen i högsta hugg! Så det var ingen som vågade vissla, berättar Rolf.

Bland bagarna på Dahllins fanns det också en som alltid var väldigt självsäker. ”Har görs min själ inga misstag!” var hans stående paroll. En dag hade han trots sin förträfflighet glömt kvar några bröd i ugnen och bränt dem, ”grönat” dem som man kallade det.

Detta uppdagades av de lindrigt sagt skadeglada kamraterna efter att den ofelbare gått hem för dagen. De alltför välbakade bröden skickades hem till den självsäkre bagaren i ett postpaket med innehållsdeklaration *Grönsaker*.

En gåta som länge förbryllade Rolf var hur det alltid kunde saknas ett antal wienerbröd. Varje morgon räknade han wienerbröden och hur han än räknade fattades det alltid några. Men gåtan fick sin lösning när Rolf en dag träffade sin släkting, polismannen Helge Larsson.

– Helge frågade mig hur det kunde komma sig att ”den där lille chauffören kommer in till oss på polisstationen varje morgon med wienerbröd?”. ”Där har vi det, tänkte jag!” Han hade väl gjort så i alla år och då var det ju inte så konstigt att han hade fin tumme med poliserna. Så visst behövdes det nån som höll lite i det på Dahlins!

Rolf Kadanik trivdes mycket bra på Dahlins Bageri och hade stort förtroende för Ella och Hugo. Och förtroendet var ömsesidigt.

– Hugo var mycket, mycket bra som chef. Han var enastående! Men han sa ju inte mycket, Hugo, det gjorde han inte. Men man kände att han värdesatte en och litade hundra procentigt på en. En gång hade jag sorterat opp en farlig massa påsar som legat överallt oppe på vinden i alla möjliga storlekar. När jag hade lite tid över samlade jag upp dom och la dom i ordning i ett skåp. Jag hade gjort kolossalt fint där, så en dag bad jag Hugo följa med upp och titta vad jag hade gjort. ”Ja, det är bra,” sa han. Det var allt han sa! Men jag kände ju honom väl och visste att han uppskattade det jag gjorde, fast han inte sa så mycket.

– Men det var hemskt att se hur han led av den där astman, säger Rolf. Det var något han besvärades av redan under tiden i Bjuv. Han hade också fått bräck på båda sidor, något som han också hade det jobbigt med.

Vi flyttar till stan

Under några år drev Hugo och Ella de båda bagerierna i Billesholm och Helsingborg. Medan Rolf Kadanik höll i trådarna på Dahlins arbetade Hugo och Ella kvar vid bageriet i Billesholm, liksom Lennart.

– Till mina uppgifter hörde att köra in och avlöna personalen på fredagarna, säger Lennart. Bagarna hade veckolön på den tiden och den låg på 225 kr i veckan.

Man bytte bröd mellan bagerierna på så sätt att vissa sorter bara gjordes i Billesholm, vissa bara i Helsingborg. Varje dag körde en bil med bröd från Billesholm till Helsingborg och hade sedan Dahlinsbröd med sig tillbaka.

I längden blev det dock för slitsamt för Hugo och Ella att ha båda bagerierna igång och ha kontroll över verksamheten på två platser. I februari 1962 lades Selleberga-Billesholms Bageri ner och familjen flyttade till en villa på Konvaljegatan 10, som låg i det som då var östra utkanten av Helsingborg. En vecka innan vi flyttade till Helsingborg hade vi varit där på bröllop.

Bröllop firades den 10/2 i Slottskyrkan i Hälsingborg mellan bilskoleinstruktör Lennart Nilsson, Billesholm, och kontorist fröken Vanja Andersson, Glumslöv, dotter till hr John Andersson och hans maka.⁶⁹

Sedan vi flyttat in till Helsingborg tyckte Rolf Kadanik att det var dags att byta jobb. Han slutade därför som bagare och började på trafikverket, där han jobbade som spårvagns- och busschaufför fram till pensioneringen 1992.

Min morfar Oskar Persson flyttade med till Helsingborg och fortsatte att bo hos oss. Men han hade börjat bli lite förvirrad och den snart 80-åriga kroppen hade sina krämpor. Någon vecka in i juli kände han sig trött och svag och vilade mycket om dagarna. Den 12 juli sommarjobbade jag som vanligt och steg liksom mina föräldrar upp tidigt och for iväg till bageriet. När mor uppåt dagen ringde hem till sin far svarade han inte, så jag åkte hem lite tidigare.

Morfar låg i sin säng på samma sätt som när han sov. Men allt var så tyst och ansiktsfärgen annorlunda. Jag förstod att han somnat in för gott. Det dröjde dock någon timme innan jag fattade mod och ringde bageriet och berättade för mor vad som hänt.

F. förmannen vid Billesholmsverken, Oskar Persson, Billesholm, född i Billesholm den 9/11 1882, avled i Hälsingborg, där han varit bosatt hos dottern Ella och hennes make, bagaremästaren Hugo Nilsson, sedan början av innevarande år. Persson var som ung murare och ... var med då Höganäs-Billesholms AB uppförde bostadshus på skilda platser i gruvdistriktet och blev så småningom bolagets ”allt i allo” i Billesholm. Han var sedan unga år verksam i Kristliga Missionsföreningen i Betel som talare, sångare och musiker. Inom Södra Vrams kommun var han ordf. i byggnadsnämnden och kontrollant vid byggen ... Jordfästningen förrättades i Norra Vrams kyrka av pastor Sven Lindell, Ängelholm, som talade över Filipperbrevet 20:21. Kantor Elsa Friberg sjöng ”Jag är främling” av Lorentz och ”Det brister en sträng” av Hultman. Psalmerna 21 och 579: 1 och 5 sjöngs. Till minnet talade pastor Lindell och sonen, köpman Uno Persson, Borås, som även framförde de närmast sörjandes tack för hedersbevisning och vacker blomstergård med krans från bl. a. Betels missionsförening i Billesholm.⁷⁰

Från mörka till ljusare tider

Ett stort problem i samband med flytten till Helsingborg var försäljningen av huset i Billesholm. Det fanns från början en spekulant till bagerifastigheten, men han ångrade sig och drog sig ur affären. Det var problem att hitta köpare, såväl till huset som till maskiner och annan utrustning.

Slutligen köpte en av de tidigare anställda, Ove Nilsson, fastigheten den 1 mars 1963 för 70 000 kronor. Det var 25 000 kr mindre än vad Hugo betalt tio år tidigare och köpeskillingen innebar i realiteten bara att Ove Nilsson övertog de lån mina föräldrar hade på fastigheten. Dessutom hade huset drabbats av en vattenskada under tiden den stod tom, med reparationskostnader för Hugo som följd.

Försäljningen av bageriet var således ett tungt ekonomiskt bakslag, men samtidigt var det förstås glädjande att det bekymret nu var ur världen. Bakan- det pågick därefter i Ove Nilssons regi under några år och då liksom tidigare med Inger Hansson i butiken. Sedan dess har fastigheten bland annat använts till blomsteraffär och matthandel.

Svårigheterna med att sälja fastigheten i Billesholm påverkade givetvis negativt mina föräldrars ekonomi, men redan något år innan vi lämnade Billesholm hade det hänt tråkiga saker. Det var ett hårt slag för Hugo och Ella, både ekonomiskt och känslomässigt, när en av brödutkörarna sa upp sig och startade egen brödutkörningsfirma.

Kullagatan, Helsingborg.

Lennart skulle ta över rundan som han hade haft, men då visade det sig att den avhoppade chauffören fortsatt på samma tur. Han hade inte ens talat om för kunderna att han slutat hos oss och i stället sålde bröd från ett annat bageri. Dessutom hade han tagit hand om fordringar som mina föräldrar hade på kunderna.

Bageriet i Helsingborg, Dahlins, gick dock bra ekonomiskt och affären hade ett mycket bra läge på Kullagatan, som på hösten 1961 blev en av landets första gågator.

Men bageritiden närmade sig sitt slut. Fastighets- ägaren meddelade på våren 1965 att hyreskontraktet inte skulle förnyas. Troligen insåg far att han inte skulle klara av bagerijobbet så länge till på grund av sin astma och några ansträngningar att hitta ny lokal gjordes därför inte. Astma, en typisk yrkessjukdom för många bagare, var något som far hade plågats av i många år. Åtskilliga nattimmar tillbringade han i sittande ställning för att lättare kunna andas.

– Det var astman som satte stopp för det. Det var ju det att jag hade astma som gjorde att vi fick lägga ner fortare än jag hade ämnat. Läkaren sa att det var inget annat att göra än att lägga ner. Och det var ju bättre det än att bli rent fördärvad!

En dag i början av sommaren 1965 såldes de sista bröden i bageriaffären på Kullagatan 13. Dagen där- på ringde telefonen och jag tog luren. Det var perso- nalen från Sofiero slott som i vanlig ordning ville göra säsongens första beställning, eftersom Gustav VI Adolf och hans Louise traditionsenligt var på väg med kungavagnen (hovets järnvägsvagn) ner till Helsingborg. Så det var bara att beklaga att majestä- tet nu fick köpa sitt dagliga bröd från annat håll. Ti- teln som Kunglig Hofleverantör skaffade dock far aldrig. Han tyckte det var trams med en titel som i stort sett vem som helst kunde köpa sig.

De inventarier som gick att sälja eller ge bort transporterades iväg. Kullens Bageri, som då låg i Nyhamnsläge, köpte en del av maskinerna och far och jag (som vid det laget arbetat som konditorlär- ling på Dahlins ett år) jobbade där ett par månader under hösten för att hjälpa personalen att komma igång med utrustningen.

Nedläggningen av Dahlins kom tidsmässigt olyck- ligt och det dröjde några år innan far kom ikapp eko- nomiskt.

– När Dahlins lades ner hade han nätt och jämnt betalt förlusterna från Billesholm med hjälp av vin- sterna från Dahlins, säger Lennart. Han hade därför ingen beredskap, inga reserver att ta ur för att betala de kostnader som kom flera år i efterskott.

De pengar Hugo fick ut för maskiner och annan utrustning slog tillbaka på hans privata ekonomi ge-

nom reavinstskatter. Personalförsäkringar och andra avgifter släpade också efter ett tag. Utan reserver, och utan de inkomster han haft under de förhållandevis goda åren på Dahlins, blev det inte många kronor kvar att leva på. Åren i mitten på 1960-talet var således inga ljusa tider ur ekonomisk synvinkel för mina föräldrar, men samtidigt tyckte nog far att det var skönt att ha lämnat företagandet. Bäst av allt var att han ganska snabbt blev av med de värsta astma-besvärerna.

Efter att vi var klara i Nyhamnsläge arbetade far under ett par år på Findus frysanläggning på Landskronavägen i Helsingborg. Han fick sedan arbete vid Margarinbolagets anläggning i Sydhamnen, där han skötte Flora-maskiner och liknande.

Mor hade hela tiden arbetat i bageriet tillsammans med far och blev således arbetslös när Dahlins stängdes. De många årens arbete på hårda bagerigolv hade i kombination med övervikt slitit hårt på hennes höfter. Resten av hennes liv påverkades av detta och de benbrott hon råkade ut för vid flera tillfällen, med långa sjukhusvistelser och förvärrade rörelsehinder som följd.

Sedan far pensionerats 1982 fick de tillsammans några fina och förhållandevis bekymmersfria år i huset på Konvaljegatan och på Espenäs. De deltog också flitigt i Slottshagskyrkans verksamheter, och ansvarade bland annat för studiecirklar och ledde samlingar för pensionärsgruppen.

Själv har jag väl aldrig känt min begränsning så starkt som under detta år. Ja har även fått en viss påminnelse om att hälsa o krafter kanske inte blir några självklara ting isynnerhet som man vet att det börjar lida mot

höst i ens liv. Å andra sidan, eller kanske just därför att ja kommit till större klarhet i dessa ting, så har ja fått uppleva hur Jesu kärlek omslutit hela mitt väsen, och ja vet nu att Han ingenting hellre vill än att visa oss alla, att i Honom finnes en kraft som förmår att bära oss alla vad vi än har att möta under resten av våra liv. Det är därför man kan med full förtröstan, börja det nya året. Ty löftet gäller även oss i dag: Se jag är med er alla dagar intill tidens slut.⁷¹

De sista åren

Redan efter ett par år som pensionär började min far få problem med minnet, något som jag och Lennart inte fick klart för oss omfattningen av förrän efter ett bra tag. Han körde fortfarande bil och när han en dag varit på posten var vägen avstängd och det tog honom flera timmar att hitta hem. Därefter lät mor honom inte köra ensam mer och han insåg nog också själv efter ett tag att det var dags att sluta. I mitten av 1980-talet sålde han bilen efter femtio pricksfria år.

– Vi var ju lite oroliga den sista tiden som Hugo körde. Ella fick ju styra honom med att ”nu ska du köra till vänster och nu tar vi till höger”, säger Åke Larsson, som tillsammans med sin fru Carla lärt känna Hugo och Ella redan på 1940-talet

Under en period klarade mina föräldrar trots allt av fars tilltagande senilitet, genom att mor var ”huvudet” och far ”benen”. Problemen tilltog dock förhållandevis snabbt och Lennart och jag undrade hur länge de skulle kunna klara sig själv i huset. Mor hade sedan länge problem med sina ben och oron fanns hela tiden inför vad som kunde hända om hon skulle halka omkull och inte själv klarade att ta sig upp. Samtidigt ansåg vi det vara bäst för dem att bo kvar i sin invanda hemmiljö så länge det gick.

Frågan sattes dock på sin spets i augusti 1988. När Lennart en dag höll på med att baka inför sin 49-årsdag ringde en av grannarna på Konvaljegatan och berättade att mor fallit och låg på badrumsgolvet. Det hade tagit mor lång stund att få far att förstå att han skulle kalla på hjälp och också att få honom att klara av att göra det.

Mor fördes i ambulans till sjukhuset där man konstaterade benbrott. Dagarna närmast därefter var far först hemma hos mig och Ingemo och sedan hos Lennart och Vanja. Händelserna hade tydligt förvär-

rat fars problem och han var nu tämligen hjälplös. Han lade sig på tvären i sängen, tog vatten för att tvätta sig ur toalettskålen och hittades mitt i natten med keps och pyjamas på och på väg ut av skäl han inte kunde förklara. Det var en märklig och påfrestande upplevelse att tvingas behandla sin far som ett litet hjälplöst barn.

Turligt nog var det sedan länge bestämt att Uno och Naema, mors bror och svägerska i Borås, skulle besöka mina föräldrar veckan därpå. Morbror och moster blev våra räddare i nöden genom att de kom ner och bodde några veckor hos far på Konvaljegatan. Sedan löste det sig så att far fick flytta till Olympiahemmet, ett hem för äldre handikappade på lasarettsområdet i Helsingborg och där även mor senare fick bo under sin konvalescens.

Redan samma dag mor kom till lasarettet stod det klart för oss att vi nu vi blev tvungna att skilja på våra föräldrar, två människor som levt tillsammans i femtio år. Men något verkligt alternativ fanns inte. Far skulle aldrig mer kunna bo hemma. Han var nu alltför senil för att mor skulle klara av att ta hand om honom, om och när hon blev stark nog i benet för att kunna åka hem.

Jag tror att mor egentligen insåg detta själv. Den smärtsamma diskussion vi hade innan nödvändiga beslut togs blev trots allt lättare än väntat. Gott stöd under dessa påfrestande dagar hade vi också av min faster Ester, som med sin bakgrund mer än väl visste hur det var fatt med hennes bror.

Huset på Konvaljegatan lämnades till försäljning, men såldes först sommaren 1989 efter en längre procedur på grund av sedan länge kända och omfattande mögelproblem. Mor hade under våren flyttat från Olympiahemmet till en lägenhet på Carl Krooks gata 46 i centrala Helsingborg, något hundratal meter från min arbetsplats. Lägenheten var handikappanpassad, så hon kunde ta sig fram med rollatorn och hon hade också hemhjälp och fick dagligen mat hemsänd.

Far bodde kvar bland andra senildementa patienter på Olympiahemmet och mor hälsade med hjälp av färdtjänst på honom flertalet dagar i veckan. Hans tillstånd blev gradvis sämre, men ibland hade han klarare dagar och kunde kommentera tidningsrubriker eller annat han såg. Han drabbades av lunginflammationer och andra fysiska problem, men överlevde dessa tack vare starkt hjärta.

– Vad man minns från senare år är Ellas fantastiska solidaritet med sin man under de år han var sjuk. Det är nånting helt enormt, säger Carla Larsson.

Mor kompenserade sina svårigheter att förflytta sig med regelbundna telefonkontakter med vänner och släktingar. Hennes positiva grundsyn var till stor hjälp för de som hade det svårare än vad hon hade. Hon deltog också i vissa aktiviteter i kyrkan, men föredrog att tillbringa söndagsförmiddagarna hos far.

– Ella var ett föredöme som kunde hålla sådan kontakt med alla människor som behövde stöd. Jag brukade säga att hon var en verklig ”telefonevangelist”, säger Åke Larsson.

Efter några år på Olympiahemmet flyttades far vid årsskiftet 1993/1994 till en annan vårdinrättning i Helsingborg, Närlundahemmet. Även hans fysiska hälsa försvagades nu allt snabbare. Efter en tids sjukdom, när enbart det starka hjärtat höll honom kvar i livet, fick han sluta sina dagar en kväll i maj 1994. I det rum där far under stora påfrestningar rosslat sig igenom de senaste dygnen vilade han nu stilla och fridfullt.

Jag tror vi alla kände en stor lättnad över att far slapp kämpa mer. För egen del hade jag sagt farväl till honom tidigare och medan han förhoppningsvis ännu förstod något av jag försökte säga. Men visst var det mycket som jag långt dessförinnan skulle sagt honom och verkligen pratat med honom om!

Mor kunde nu leva sitt eget liv och slapp vara orolig för far, slapp känna tvånget att hälsa på honom när han kanske ändå inte förstod att hon var där. Men efter hand dog de som hon hade telefonkontakt med eller som brukade besöka henne. Jag tror att hon i takt med att vännerna avled började bli mätt på livet.

I mitten av februari 1997 kände hon sig tröttare än vanligt. Fickalmanacksbladen, där hon aldrig missade att varje kväll skriva in något om dagens händelser, förblev tomma från och med den 18 februari. När barnbarnen Pär och Johan hälsade på henne på söndagskvällen den 23 februari förstod de att något hade hänt. Deras farmor var inte riktigt som vanligt, även om hon pratade med dem och uppskattade deras besök.

Vid hemtjänstens sedvanliga morgonbesök på måndagen var mor så frånvarande att de såg till att hon kom till lasarettet. Vid framkomsten var hon i det närmaste medvetslös av den hjärnblödning hon drabbats av och någon mer kontakt med henne gick inte att få. Mor dog samma vecka på fredagskvällen, samtidigt som hennes barnbarn samlats för att fira Pärs 22-årsdag.

Bilagor

Källor

Förutom de uppgifter och berättelser släktingar och andra personer bidragit med har som grund för berättelsen använts åtskilliga husförhörlängder, flyttlängder, födelse-, vigsel- och dödböcker, alltför många för att här anges utom i de fall det handlar om direkta citat. Uppgifterna ur dessa handlingar har inhämtats vid Landsarkivet i Lund, Forskarcentrum i Kyrkhult och ur Sveriges Släktforskarförbunds CD-romskiva *Sveriges Dödbok 1950-1999*, samt med hjälp av personal på en mängd pastorsexpeditioner runt om i landet.

Därutöver har uppgifter och citat hämtats från nedanstående böcker, tidskrifter, handlingar eller andra källor, vilka i texten hänvisas till genom noter enligt följande:

1. *Focus 98*, Norstedts
2. *Bra Böckers lexikon*
3. Vigselbok Norra Rörum 1823–1863
4. Husförhörlängd Norra Rörum 1849–1864
5. Födelsebok Norra Mellby 1809
- 6A. *I remember*, berättelse nedtecknad av Charles Bergman, Titusville, Pennsylvania 1978
- 6B. Där ej annat anges har *I remember* citerats eller huvudsakligen använts som källa i avsnitten *Emigranten Ida*, *Charles och Kathryn* och *Han sökte rötterna*.
7. *Boken om Höör*, Kulturnämnden Höör 1984
8. *Vi bygger för Höörs framtid*, Höörs Ekumeniska Församling 1995
9. *I kamp för tron*, Minnesskrift Sydsvenska Baptistmissionen 1960
10. *Betelkyrkan*, Historik utg av Höörs Ekumeniska Församling
11. *Kyrkböcker*, Ulla Nilsson Jeub, Umeå universitet
12. Födelsebok Höör 1887
13. *1900-talet*, Aftonbladet januari 2000
14. Skånes Knektregister, Skånes Genealogiska Förbund, Lund
15. Recension av "I yttersta mörkret", *Skånska Dagbladet*
16. Recension av "På Mammons altare", *Göteborgsposten*
17. Tidningsnotis av Otto R. Lindblad 1907, troligen ur *Veckoposten*
18. Brev från Emelie Nilsson till döttrarna, omkring 1900
19. *Skånska Dagbladet*, måndag 9 juli 1934
20. Husförhörlängd Brönnestad 1868–1873
21. Intervju med Hildur Nilsson, Fred Bergqvist 1983
22. Bouppteckning nr 64, Västra Göinge Häraads vårting 1880
23. *Norra Skåne*, måndagen den 15 december 1975
24. Tidningsnotis av D. H. Schager 1914, troligen ur *Veckoposten*
25. Bouppteckning 8 mars 1915, Frosta Härad §39, no 93
26. Skolbetyg för Hugo Nilsson 1928 och 1930
27. Bouppteckning 11 mars 1930, Frosta Härad IV V.T. 1930, nr 93
28. *Statarnas liv och död*, Ivar Lo Johansson, Bonniers 1963
29. *Den svenska historien*, Bonniers 1992
30. *På kolgruvornas tid*, Förlags AB Wiken 1987
31. *Hushålls- och handelsvaror i gamla Billesholm*, Walter Sjölin. Ur *Tre skånska gruvorter*, Bjuvs kultur-nämnd och Billesholms Hembygdsförening
32. Dombok Luggude Härad Vårtinget 1874, § 231 och § 244 med inneliggande handlingar
33. *Landsarkivet i Lund - Del I: Domstolarnas, städernas och fängvårdsanstaltarnas arkiv i Skåne, Halland och Blekinge*. Landsarkivet i Lund 1987
34. Fångerrullor Malmö Länsfängelse 1875 (DIII aa vol 41)
35. Protokoll Södra Vrams kommunalfullmäktige 1919-1951, Bjuvs kommuns arkiv
36. Bouppteckning 12 december 1920. Luggude häradsrätt, våren 1921 (FIIa:181)
37. *Utsikt från "eken" i Billesholm*, Hasse Persson 1989
38. *Jord och kol*, artikel i Svenska Dagbladet 1953 av Fredrik Böök angående Walter Sjölin's bok
39. Anders Gahrn, Mölndals kyrkoförvaltning
40. *Vi Billesholm* nr 10, 1959

41. *Kyrkor i Bjuvs kommun*, www.bjuv.se
42. Husförhörslängd Billeberga 1824
43. Husförhörslängd Billeberga 1876-1886
44. *Engelholms Tidning*, 27 april 1933
45. Husförhörslängd Helsingborgs Stadsförsamling 1890–1894
46. Brev till Ester Nilsson från Amanda Nilsson 12 november 1955.
47. *Min farmor*, specialarbete av Johan Nilsson 1993
48. Testamente Olof Jönsson och Hanna Persson 1902, enligt bouppteckning 11 maj 1933
49. *Billesholm förr och nu* av Nils Holm
Ur *Tre skånska gruvorter*, Bjuvs kulturnämnd och Billesholms Hembygdsförening
50. *Frikyrkorna i Billesholm* av N-E Neij
Ur *Bilder och berättelser*, Ernst Olsson 1998
51. *Årsskrift 1980*
Billesholmstraktens Hembygdsförening
52. *Bjuvs Missionsförsamling* av Ingvar Pettersson.
Billesholmstraktens Hembygdsförenings års-skrift 1984
53. *100 år i Kristi tjänst – Skånes Missionssällskap 1877–1977*
54. *Runt det gamla torget* av ”HP” Persson.
Ur *Bilder och berättelser*, Ernst Olsson 1998
55. Betyg för Ester Nilsson.
Ida Rosengren, Lund, 4 april 1930
56. Antagningsbevis, S:t Lars sjukhus 1935
57. Tidningsurklipp 1970, sannolikt ur *Veckoposten*
58. *Statens kaka - statstjänstemän minns*
Nordiska Museets förlag 1991
59. Klipp ur okänd tidning, 1937
60. Tjänstgöringsbetyg för Hugo Nilsson 1941
Per Nilsson, Hallaröd 1944
61. Köpebrev
Bilaga till lagfart § 756, Luggude Härad 1943
62. *Helsingborgs Dagblad*, 1 november 1953
63. *Ett hypermodernt billesholmsbageri*
Okänd tidning, troligen december 1956
64. *Vi Billesholmare*, december 1956
65. *Vi Billesholmare*, augusti 1958
66. *Eugenia Karlsson*. Ur Grufvan nr 1/2000.
Billesholmstraktens Hembygdsförening
67. *Vi Billesholmare*, oktober 1958
68. *Vi Billesholmare*, juli 1958
69. *Vi Billesholmare*, februari/mars 1962
70. *Vi Billesholmare* nr 6, 1962
71. *Tankar i nyårsnatten*.
Nedtecknat av Hugo Nilsson, nyårsafton 1974

På senare år

Släktens historia går mycket längre tillbaka än vad jag valt att redovisa i min berättelse. Men inte nog med det: släkten utökas dessutom hela tiden med nya led och individer.

Emils och Ruths barn och barnbarn

Nils och Amanda Nilssons äldste son Emil och hans hustru Ruth fick under åren 1939–1954 åtta barn.

Linnea utbildade sig till barnsköterska och flyttade till Linköping. Hon gifte sig 1960 med Henry Andersson, som var lagerarbetare på en plåtfirma till sin död 1991. Linnea arbetade först på ett barnsjukhus, hade sedan dagbarn i hemmet och har de senaste åren arbetat på dagis. Linnea och Henry fick åren 1962–1971 barnen Kristina, Eva och Göran. Kristina bor i Motala med sin man Jan Gustafsson och barnen Linus, Evelina och Katarina, medan Eva arbetar på Helsingborgs lasarett och är ensamstående liksom

sin bror Göran.

Britt-Marie och Bertil Nilsson

Bertil bor tillsammans med hustrun Britt-Marie i villa i Stafanstorps. Döttrarna Susanne och Carina har lämnat hemmet. Bertil började sin yrkesbana som damm-

sugarreparatör men är sedan många år tillbaka taxi-chaufför, varav de senaste åren inom färdtjänsten. Britt-Marie arbetar med ekonomi på Ystads lasarett.

Carin är gift med Tore Green och bor i Helsingborg. Hon är gymnastikdirektör, men arbetar numera som speciallärare i Landskrona. Idrotten har spelat och spelar en stor roll i Carins liv. Bland annat är hon ledamot av Svenska Handbollsförbundets styrelse och Sveriges olympiska kommitté, och är även engagerad inom det internationella handbollsförbundet. Maken Tore har också arbetat med idrott, framförallt med att arrangera större idrottstävlingar. Han är numera pensionär men mycket aktiv inom föreningslivet.

Christina har ett avslutat och barnlöst äktenskap bakom sig och har arbetat bland annat som inköpare och personalredogörare.

Ann-Marie bor sedan många år i Roskilde med sin man Ole Ögaard, sonen Fredrik och adoptivdottern Louise. Ann-Marie har tidigare arbetat på en bank och har numera hand om löner och ekonomi på ett företag i Roskilde, medan bankmannen Ole tillbringar arbetsdagen på Dansk Kreditforening.

Ulla utbildade sig till apotekstekniker och arbetade som sådan innan hon sadlade om och blev socialsekreterare. Ullas man Lars Björklund är barnläkare och tillsammans har de barnen Johan, Elisabeth, Björn, Mårten och Rasmus. Förutom radhuset i Lund har de fritidshus vid Höör.

Kjell-Arne bor i Hässleholm. Han började sin yrkesbana som snickare, blev sedan slöjdlärare och arbetar idag som studierektor på Hässleholms tekniska gymnasium. Kjell-Arne har tillsammans med sambon Eva Persson barnen Björn och Anna.

Hans-Göran ägnar sig mycket åt schack och försörjer sig som fönsterputsare.

Gustafs och Majas barn och barnbarn

Den andre av mina farbröder, Gustaf Nilsson, fick under åren 1940–1950 tillsammans med sin hustru Maja två söner och tre döttrar: Åke, Agneta, Ingegerd samt tvillingarna Berit och Anders. Sönerna i familjen har antagit släktnamnet Netterheim.

Birgitta och Åke Netterheim

Åke började vid Posten 1957 och blev kvar där tills han 1999 accepterade ett erbjudande om tidig pensionering. Idag kan han därför ägna mer tid åt sina fritidsintressen, däribland kyrkopolitiska

uppdrag. Åke är sedan 1985 gift med Birgitta (född Larsson) och bor med henne och deras son Peter i Hjärup utanför Lund. Åke har två söner, Magnus och Mikael, i ett tidigare äktenskap med Eva (Henriksson), medan Birgitta har sonen Roland från ett tidigare äktenskap. Mikael och hans sambo Anna Holmberg bor i Stockholm medan Magnus bor i Karlstad tillsammans med sin fru Anna.

Agneta gick efter skolan laborantutbildning på sjukhuset i Malmö, men bor sedan många år i Åkersberga och arbetar som laborant på Danderyds sjukhus. Agneta var tidigare gift med Mats Lejmyr med vilken hon har barnen Jonas och Jenny.

Ingegerd började sin yrkesbana som konstruktionsritare på Kockums i Malmö, innan hon blev den

i familjen som först återvände till släktens rötter i Höörstrakten. 1978 gifte hon sig med plåtslagaren Maths Ekman, son till Edvin och Hertha Ekman, vänner till Nilsson-släkten sedan åtskilliga år. Maths och Ingegerd bor numera ensamma i villan i Höör. Dottern Annika är sambo med Magnus Östberg medan sonen Fredrik bor med sin fru Lena Hederud i Kristianstad.

Berit utbildade sig efter skolan till undersköterska och har sedan dess arbetat som sådan. Hon bodde tidigare i Lund och var då gift med Lars-Göran Andersson, med vilken hon har barnen Niklas, Annette och Mattias. Berit flyttade 1999 till Falun och bor där med sin nuvarande man Lars-Åke Olsson.

Anders har liksom föräldrarna och systemen Ingegerd återvänt till Höör. Anders är bankman och mycket aktiv och engagerad fackligt och politiskt. Anders är gift med Monika (född Ekman), barnmorska och syster till Ingegerds man Maths. Dottern Anna är gift och studerar i Göteborg medan hennes bror Ola går på idrottsgymnasium i Ystad.

Släkten i Vankiva och Mala

Min farmors syskonbarn Hildur och Dagny fick tre respektive två barn under åren 1942–52.

Hildur och Alve Nilssons dotter Marianne är undersköterska på vårdcentralen i Vinslöv, där hon bor tillsammans med maken Lennart Olsson och dottern Emma.

Mariannes syster Margareta arbetar som arbetsledare inom landstinget i Uppsala där hon bor tillsammans med maken och dataoperatören Fred Bergqvist. De har barnen Anna och Ida, födda 1977 respektive 1983. Fred ägnar mycket tid och intresse åt släktforskning och har bland annat kartlagt sin svärmor Hildurs (och därmed också min farmors) anor.

Brodern Kjell-Arne Alvelund har tillsammans med sin fru Ingegerd fyra barn födda åren 1973–82: Marlene, Sone, Dan-Martin och Paul. Kjell-Arne började efter skolan att arbeta på möbelfabrik, gick folkhögskola och utbildade sig till byggnadsingenjör. Han drabbades tyvärr ganska snart av svåra ryggproblem och har liksom sin fru haft mycket motgångar vad gäller hälsan.

Gunilla Stureson och Birgitta Ohlsson

Dagny och Olle Ohlssons äldsta dotter Birgitta bor i Hässleholm och arbetar på lasarettet där. Den fyra år yngre systemen Gunilla arbetar som sjuksköterska på ett sjukhem i Bjärnum.

Gunilla bor på en gård i Vittsjö tillsammans med maken Evert Stureson och döttrarna Maria och Terese, födda 1987 och 1989.

Moster Klara och hennes stora familj

Min farmors andra syster, Klara, fick tio barn varav nio inom äktenskapet med Vilhelm Sjöström.

Axels son Allan tog i början av 1960-talet över föräldrarnas lantbruk utanför Veberöd och köpte 1963 loss den tidigare arrendegården från Björns-torps gods. Allan och hans fru Maj-Britt fick 1966 dottern Eva. För några år sedan lämnade de lantbruket och flyttade in till Veberöd. Allans syster Maj-Britt bor också i Veberöd tillsammans med maken Yngve Jönsson. Tillsammans har de söner Lars-Olof och Stefan, båda med egna familjer.

Karin och Johnny Jepsons äldste son Agne bor sedan början av 1970-talet i Karlskrona där han arbetar som gymnasielärare. Agne har tillsammans med sin fru Eva döttrarna Nina och Katja. Nina jobbar i Karlskrona medan Katja studerar. Agnes bror Torgny bor i Lund tillsammans med sin fru Vivi. Paret har två döttrar födda 1972 respektive 1974. Camilla bor i Lund med sin dotter Maxine, medan Christel sedan flera år tillbaka bor på Nya Zeeland. Torgny hade tidigare taxirörelse men arbetar numera som brevbärare.

Helga och Ivar Lundins dotter Ing-Britt har varit gift med helsingborgaren Ingvar Österblad, med vilken hon har döttrarna Katarina och Carolin. Katarina är född 1969 och ambulanssköterska i Kristianstad, gift med Mikael Mårtensson och mor till två pojkar födda 2000 och 2001. Carolin föddes 1975 och är än så länge ensamstående. Ing-Britt arbetade tidigare inom Kriminalvården och inom skolbespisningen i Gälds Köpinge kommun, innan hon började arbeta inom äldreomsorgen i Åhus.

Ville och hans fru Elsy fick fem döttrar. Äldsta dottern Marianne (Ekström) föddes 1941 och har barnen Anders, Carina, Lars och Mattias från ett sedan länge avslutat äktenskap. Marianne är förtidspensionär och lever ensam, medan barnen har familjer var och en på sitt håll. Karin (Braarup) föddes 1944 och gifte sig i mycket unga år med den sjutton år äldre Jörgen Braarup, avliden 1973. Karin hade därefter ett nu avslutat samboförhållande och fick 1976 sonen Henrik. Inger (Sjöström) föddes 1946, är fränskild och har söner Ola och Jon. Ulla (Olausson) föddes 1948 och flyttade 1965 till Bjuv. Året därpå gifte hon sig med Lars Olausson och fick 1966 Patrik och 1969 Jonna. Efter att Ulla och Lars gått skilda vägar flyttade hon och barnen i mitten av 1980-talet till Helsingborg, där Ulla arbetar som ekonom på HSB. Patrik och Jonna bor ensamma i Helsing-

borg respektive Malmö, medan Ulla sedan många år tillbaka är sambo med frisören Karl-Gustav Johansson. Femte dottern Kerstin (Sjöström) hade som ung ett kortvarigt äktenskap, men lever sedan ett antal år i ett samboförhållande. Kerstin har sonen Johan från ovannämnda äktenskap och adoptivsonen Love tillsammans med sambon Thomas Nilsson

Karla och Sten Sahlin fick 1945 sonen Per-Anders och ett par år senare dottern Karin. Per-Anders är ensamstående medan Karin, som är speciallärare och undervisar utvecklingsstörda barn, är gift med VVS-ingenjören Bo Meuller. Karin och Bo bor i Stockholm och har döttrarna Karolina och Klara.

Villys dotter Birgit från äktenskapet med Sonja Lindström gifte sig 1962 med Bertil Larsson och de tog senare namnet Lettby. Paret fick under åren 1962–1971 barnen Eva, Åsa och Martin. Döttrarna har inga barn, men Martin är gift och har två söner. Birgits fyra år yngre bror Magne tvingades 1959 av ekonomiska skäl (fadern slutade tvärt att betala underhåll) att hoppa av realskolan och arbetade sedan som elektriker på Tetra Pak i Lund. 1967 fick Magne arbete som hörselvårdstekniker hos Landstingens inköpscentral i Malmö, läste därefter in fyraårigt tekniskt gymnasium och arbetar sedan 1985 som hörselvårdsingenjör vid Hörsel- och Dövenheten i det som idag är Region Skåne. Magne hade som 23-åring flyttat till Arlöv. En tioårig förlovning resulterade i dottern Tina, född 1973. Fem år senare gifte han sig med Marianne, född i Berlin 1936.

Villy fick tre barn tillsammans med hustrun i andra äktenskapet, Irene Denéve. Dottern Ann-Marie och hennes nuvarande man Gabor Racz driver djuraffärer och har dottern Sofie tillsammans. Från ett tidigare äktenskap har Ann-Marie barnen Christoffer, Anna och Emma, samtliga med efternamnet Hartman. Ann-Maries bror Pierre arbetar som avdelningschef inom ekonomi i Lunds kommun medan sambon Carina jobbar på Lunds lasarett. Pierre är även politiskt aktiv. Tillsammans har de barnen Sebastian och Emilie. Villys och Irenes yngste son Karl-Erik är såvitt känt ensamstående.

Kalle fick fyra barn i äktenskapet med Evy Gustafsson. Sonen Tommy bor i Hofterup med frun Ingela och barnen Hampus och Linnea, födda 1991 respektive 1993. Dottern Annika Olsson bor i Södra Sandby och har från de två äktenskap hon har bakom sig döttrarna Jenny, Ulrika och Sara. Tommys och Annikas bror Kent bor i Lomma, var tidigare gift med Jeanette (född Wittgren) och fick tillsammans med henne döttrarna Lina och Amanda, födda 1992 och 1995. Kents tvillingbror Kjell är gift med Marie Tharenienius och bor tillsammans med henne och pojkarna Ludvig, Frans och Joel i Lund.

Valborg och Nils Carlsson fick 1951 dottern Monika, som tillsammans med maken Hans Håkansson har barnen Helena och Christian. Valborg och Nils har även den 1963 födde adoptivsonen Per Haséll.

Kurt och hans Doris har under sitt 53-åriga äktenskap fått tre söner och sju barnbarn. Sonen Krister föddes 1948, är behandlingsassistent inom Malmö kommun och har döttrarna Agneta och Annika från ett upplöst äktenskap. Bo föddes 1953 och är chef för Hyllie stadsdelsförvaltning. Tillsammans med sin fru Lena har han barnen Maria, Johan, Katarina, Malin och Peter, födda 1979–1991. Yngste sonen Torbjörn föddes 1958 och är sambo med Ulrika Ivarsson. Torbjörn arbetar på ett företag som gör datorstyrda processer inom slakteribranschen.

Karl-Erik Jönsson

Karl-Erik Jönsson föddes 1923 och är son till Oskar Jönsson, grundaren av Jönssons Bageri i Höör, det bageri där mina föräldrar träffades och var arbetskamrater under senare delen av 1930-talet. Karl-Erik övertog faderns firma 1948 och drev den sedan fram till 1980.

Karl-Erik är nästkusin till min far på modernet och har tillsammans med sin fru Lilly fyra sedan länge utflugna barn födda 1949–1960.

Utvandrarättlingarna

Som framgått flyttade även en del personer inom vår släkt till Det Stora Landet i Väster. Av ättlingar till dessa är det endast barn och barnbarn till min farfars syster Ida som såvitt jag vet har kontakt med Det Gamla Landet.

Idas son Charles och hans hustru Kathryn flyttade på 1970-talet till Florida i likhet med många andra amerikanska pensionärer. Charles höll kontakt med en del av sina svenska släktingar tills han blev sjuk och hamnade på ett vårdhem. Kathryn blev då den som skötte brevskrivandet och höll viss kontakt med mig under ett antal år, även sedan Charles gått bort 1992. Jag fick även adresser till deras två söner, Alan och Jerry, och skrev till dem men fick ej kontakt.

Nora och Alan Bergman

En dag 1994 fick jag brev från Alan som skrev att Kathryn avlidit, men att han gärna ville upprätthålla kontakten med oss. Detta ledde till att Ingemo och jag 1996 hälsade på Alan, hans hustru Nora och adoptivbarnen Christian och Sarah, samt träffade även Noras kinafödde far Konrad. Pär var annars den i familjen som först träffade Alan och Nora i samband med en USA-resa 1995.

Alan har sonen Kent från ett tidigare äktenskap. Kent bor med sin fru Gayle i Walnut Creek, Kalifornien och är enhetschef för ett luftkonditioneringsföretag. Alans bror Gerald (Jerry) bor idag i State College, Pennsylvania och har tidigare bland annat varit sjöofficer och som sådan deltagit i Vietnamkriget. Jerry och hans fru Linda har barnen Angela (gift och två barn), Adam, Kristin och Jonathan.

Uno och Naemas barn och barnbarn

Boo Persson föddes 1939 och är Oskar och Hilda Perssons näst äldsta barnbarn och son till min morbor Uno och hans fru Naema. Boo började som femtonåring att arbeta som butiksbiträde och blev sedan lantbrevbärare på posten i Limmared. Efter militärtjänsten 1958 kom han till Viskafors gummi-fabrik, men tröttnade snart på att gå omkring med den ständiga gummilukten. Han arbetade sedan några år på ASG:s lastbilsterminal i Borås innan han tog lastbilskörkort och började köra lastbil, något som han nu hållit på med i mer än trettio år.

– Jovisst är det slitsamt, och man har väl sina problem med ryggen och knäna, säger Boo. Och fötterna ska vi bara inte tala om! Men jag tar ett halvår i taget och räknar med att hålla på ett par år till om kroppen håller.

Boos fru Sonja (född Klawér) har arbetat som sömmerska och inom åldringsvården. Sonja har sina rötter i Finland. Hon kom till Sverige som krigsbarn och hamnade i Limmared hos Irene Augusta Johansson, som hon sedan dess kallar sin mamma.

Boo och Sonja gifte sig 1960 och bor sedan mer än trettio år tillbaka i Nitta, ett par mil nordost om

Björn och Boo Persson

Borås. Barnen Ewa, Anders och Jörgen är födda åren 1960–1965 och har egna familjer.

Boos lillebror Björn föddes 1944. Efter militärtjänsten 1963–1964 började han på Industrifilter i Borås, fick 1971 möjlighet att vidareutbilda sig och gick fyra terminer på teknisk fackskola. Han sökte sig därefter tillbaka till sin tidigare arbetsgivare och har arbetat vidare där under olika ägarkonstellationer. 1998 sa han upp sig och gick in som delägare i ett annat företag, men är sedan hösten 1999 tillbaka på Industrifilter och arbetar där som lagerchef.

Björn bor i Borås och är sedan åtta år tillbaka sambo med Kerstin Johansson. Björn har två döttrar, Sabina och Camilla, födda 1971 respektive 1982.

Skallsjö-Pers ättlingar

Min morfars äldste bror, den till Skallsjö församling 1894 utvandrade Per Persson, fick tillsammans med sin hustru Ida barnen John, Olga, Ingrid och Tage.

Inez Svenningsson och Lennart Persson är barn till John Persson, Pehr och Annas äldste son. Inez föddes 1929 och fick som artonåring dottern Lise-Lotte. Inez och Liselott bodde hemma hos John och Hildur fram till ett par år efter Johns död.

Inez har arbetat som affärsbiträde i klädesaffärer. 1959 gifte hon sig med tulltjänstemannen Ture Svenningsson och bor med honom i Västra Frölunda, men de tillbringar stor del av året i den vackert belägna stugan på Lilla Askerön vid Stenungssund.

Dottern Liselott fick åren 1972–1974 barnen Pernilla och Andreas. Liselott har bland annat arbetat som sekreterare, men har liksom modern drabbats av sjukdomar och är nu sjukpensionerad.

Inez tre år yngre bror Lennart är gift med Gerd Johansson. Tillsammans har de barnen Carina och Barbro, födda 1954 respektive 1959. Barbro är gift medan Carina är sambo och har barnen Love, Karin och Alvin. Den f d betongarbetaren och Volvo-anställda Lennart och hans fru Gerd bor liksom de båda döttrarna inom Göteborgsområdet.

Olga var gift med Gustaf Stenquist. Deras son Arne föddes 1919 (dog 2000) och blev hattförsäljare och köpman i Göteborg. Arne och hans fru Gertie bodde i stadsdelen Bagargården i Göteborg och där växte också deras söner Thomas och Peter upp.

Arne och Gerties äldste son Thomas föddes 1946. Han har varit verksam inom byggbranschen, men är nu privatchaufför på ett företag i Västra Frölunda. Thomas har tillsammans med sin före detta fru Gunnilla sönerna Jonas, Niklas och Mattias vilka alla arbetar som matläggare.

Thomas fem år yngre bror Peter är gift med Kristina och de har tillsammans barnen Johan, Anders och Frida. Peter och Kristina bor i villa i Lerum.

Peter är driftchef i Kungälv medan Kristina arbetar som ekonom på ett företag i Göteborg. Både Thomas och Peter vistas gärna i den sommarvillan i Hunnebostrand de övertagit från föräldrarna.

Arnes syster Inger föddes 1921 och blev 72 år gammal. Inger var affärsbiträde och gift med gummi-fabriksarbetaren Gustav Pettersson. Paret bodde i Göteborg och förblev barnlöst.

Yngsta barnet Solveig var gift med Alf Svanberg. Denne var under många år chaufför på Turitz & Co (EPA) och sedan på Mölnlycke där han arbetade fram till pensionen. Solveig arbetade också på Turitz & Co, bland annat som affärsbiträde. Dottern Anita föddes 1946 och har tillsammans med maken Bertil Linhem barnen Johnny, Susanne och Patrik. Anitas bror Kenth har från ett avslutat äktenskap barnen Cecilia och Daniel.

Per och Idas tredje barn Ingrid levde ett man- och barnlöst liv. Hennes yngre bror Tage gifte sig däremot med Valborg Augustsson och de fick tillsammans barnen Per-Erik, Lars Inge och Marita.

Äldste sonen Per Erik arbetade först inom möbel-snickeribranschen och blev sedan svetsare och metallarbetare. Omkring 1970 började han på Volvo i Göteborg och arbetade där med konstruktions- och provningsarbeten fram till avtalspensionering 1996. Han avled tre år senare i cancer, endast 65 år gam-

mal. Hustrun Ulla arbetar inom Lerums Kommuns administration. Sonen Raymond, född 1967, jobbar på Volvo och bor med sin familj i Fjärrås, medan hans yngre bror Stefan utbildat sig till kock.

Lars Inge arbetar inom ABB som elektriker och har som sådan jobbat lite varstans i landet under fyrtio år. Lars Inge flyttade 1967 till Borås och bor idag tillsammans med sin fru Marianne i stadsdelen Brämhult. Marianne är förskollärare och arbetar sedan 1965 inom barnomsorgen i Borås. Dottern Jeanette är utbildad sjuksköterska och bor med sin man Magnus i Varberg. Jeanette arbetar med klinisk forskning åt ett multinationellt läkemedelsföretag, vilket för med sig mycket resor såväl inom Sverige som övriga Europa. Sonen Magnus bor i Borås, är service-tekniker inom kontorsmaskinbranschen och har spelat fotboll, tennis och numera nästan enbart golf.

Marita har bland annat arbetat vid Nääs fabrik innan hon fick sitt nuvarande arbete som löneadministratör på Vårgårda armaturfabrik. Maken Fredrik Westlin arbetar inom Vägverket i Alingsås. Paret bodde för övrigt i Alingsås under en period och där föddes också parets två barn, Carina och Mikael, åren 1969 respektive 1973. Fredrik och Marita bor sedan länge i en villa i Vårgårda, medan Carina bor med sin man och två barn i Fristad och Mikael håller till i Alingsås med sin sambo Ulrika.

Ättlingar till Per och Ida Persson, 1956. Längst fram ses Liselott, Carina, Anita, Peter, Kent och Tomas. Sittande främre ledet: Inger, Ingrid, Olga, Valborg (Tages fru), Hildur (Johns fru). Sittande andra ledet: Marita, Solveig, Alf (Solveigs man), Gertie, Gerd. Stående: Inez, Gustav (Ingers man), Tage, Gustaf (Olgas man), Lars Inge, Arne, Per-Erik, Lennart.

Familjen Bjäre

Landsfiskal Eugène Bjäre var son till min morfars bror Gustaf. Eugène var född Gustafsson (patronymikon), bytte sedan till Persson och tog sig omkring 1920 namnet Bjäre.

Carl Eugène Bjäre

(”Bjera-backen”, efter det danska ordet bjerg = berg, var en kulle där idag slutändan av golfklubbens träningsbana ligger.³³)

Eugène och Berta Bjäre bodde först i posthuset vid järnvägen men flyttade 1929 till ett hus vid gästgivargården. Omkring 1937 flyttade Eugène, Berta och barnen Marianne och Bertil till ett hus på Västergatan som idag inrymmer en tandläkarmottagning.

Eugènes fru Berta var mycket sjuk under långa perioder, hade svår reumatism och dog i leukemi 1944.

– När mor gått bort ville inte min far ordna med maten, så jag åkte direkt från gymnasiet i Eslöv till Gästis i Höör och åt middag där innan jag gick hem, berättar sonen Bertil.

Carl Eugène Bjäre gifte om sig i augusti 1947 med Maj-Britt Hässlin. Äktenskapet blev dock kortvarigt eftersom Eugène avled ett år senare. Under åren 1942-48 dog för övrigt alla Bertil och Marianne Bjäres närmaste: mor och far, farmor och farfar, mormor och morfar.

Marianne tog liksom brodern Bertil studenten i Eslöv och arbetade sedan något år på landsfiskalskontoret i Höör hos pappa Eugène. Därefter arbetade hon i omkring femton år på Skogsvårdsstyrelsen i Lund, främst som kassör och kamrer, och var sedan kamrer på Individuell Människohjälp i arton år fram till pensionen.

– Det har varit ekonomi och bokföring hela tiden, säger den idag 78-åriga Marianne. Jag är mycket intresserad av siffror!

Marianne gifte sig 1951 med Åke Bengtsson. Sönerna Björn (gift och två barn) och Göran (sambo) föddes 1953 respektive 1956. Marianne och Åke bodde under många år vid Mårtenstorget i Lund,

– Efter vad det sagts mig tog han namnet efter en plats i Billesholms-trakten som kallades Bjärebackarna, så det har således inget med Bjäre-halvön att göra, berättar sonen Bertil

men flyttade sedan till Norra Fälåden. Åke avled den 19 september 2001.

Bertil Bjäre tog studenten i Eslöv, var tidigt flygin-tresserad och började segelflyga 1942. Fem år senare inledde han sin karriär inom flygvapnet och var efter krigsflygskolan i Ljungbyhed stationerad i Uppsala, innan han 1950 kom till F10 i Ängelholm där han arbetade fram till 1959.

– Sedan var jag i flygstaben och försvarsstaben fram till -66 där jag höll på med operativ verksamhet, taktik och flygmateriel. Därefter kom jag hit till F10 och var här till -67, sedan flygstaben i Stockholm igen fram till -74, sedan F10 igen till 1980. Därefter åkte jag till Moskva som militärattaché och var där i drygt tre år. Sedan kom jag till Kristianstad, därefter tillbaka till F10 – och sedan gick jag i pension!

Bertil Bjäre var chef för flygflottiljen F10 från -84 till -87. Dessförinnan var han ställföreträdande chef 1974–1980, dessförinnan flygchef och ytterligare dessförinnan divisionschef. Genom åren har Bertil flugit med åtskilliga av flygvapnets plan, allt ifrån J 22:an till J 35 Draken.

– Bertil Bjäre var en mycket trevlig man att ha att göra med. Han var dessutom en bra chef, inte minst genom att han värderade alla lika oavsett grad och befattning, säger Bertil Rosengren, journalist på Helsingborgs Dagblad.

Åren som militärattaché ser Bertil Bjäre tillbaka på som en trevlig och värdefull tid.

– Det var på den tiden det fortfarande kunde betraktas som lite spännande att vara i Moskva. Kommunismen var fullt utvecklad, Bresjnev basade, KGB härjade och militären styrde allting. När vi kom till Moskva hade dom precis gått in i Afghanistan. Strax efter det började ju Lech Walesa i Polen. Det blev undantagsstillstånd där och Jaruzelski tog över och då skickades jag till Warszawa för att bevaka det. Och när jag sedan kom tillbaka i Moskva gick den där ubåten på grund i Blekinge. Så det hände verkligen en del medan jag var därute!

Arbetet som attaché innebar att vara kontaktperson mellan det svenska försvaret och värdlandets försvar och militär. Men Sverige tillhörde ju Väst med Moskvas ögon sett, och i och med att ubåten gick på grund i Blekinge var allting ”kört” i förbin-

Bertil Bjäre

delserna. Så för Bertil blev det mest till att titta på paraderna på nationaldagen och Arméns dag.

– Arbetet gick mycket ut på att resa. Vi besökte tretton av dom femton republikerna i Sovjet, så vi reste rätt mycket och det var roligt. Sen hade jag en bra body guard med mej hela tiden, det vill säga min hustru! Det var ingen som fick åka ensam, så hon var med för att se till så det inte var flickor som våldtog mig och sånt där!

Bertil berättade bland annat om en amerikansk attaché. Denne hade varit nere i Kijev och suttit och druckit något där tillsammans med en kollega och sedan gått till sitt rum och lagt sig. Sedan visade det sig att han blivit drogad och att man tagit fotografier där det låg en naken flicka hos honom. Bilderna skickades sedan till amerikanska ambassaden, med resultat att han fick åka hem direkt.

Bertil och hans fru Margit gifte sig 1950, bor i Förslöv och har två döttrar. Lena är sjukgymnast i Ängelholm, har två barn och bor i Bertils och Margits förra hus i Lervik. Caroline gick i faderns fotspår och blev fänrik i flygvapnet på F10. Hon har dock numera civil anställning där, så länge det nu varar med tanke på avvecklingen av flotttiljen.

Fritz Perssons ättlingar

Robert och Marta Perssons son Roland började efter skolan att arbeta som svetsare i Helsingborg på Plåtförädlingen, där även fadern arbetade. Roland ville egentligen utbilda sig till tryckare och började med det, men tålde inte trycksvärtan och återgick därför till arbetet som svetsare. Robert drabbades dock av diabetes, något som ledde till att han sjukpensionerades innan han kommit upp i femtioårsåldern.

Rolands fru Birthe är född i Köpenhamn och kom till Helsingborg 1943. Modern var svenska och mormodern bodde i Helsingborg. Birthe har bland annat under många år arbetat på posten i Rydebäck, söder om Helsingborg. Birthe och Roland bodde för övrigt i Rydebäck under närmare trettio år, men flyttade i början av 2001 till Raus.

Barnen har verkligen gått i föräldrarnas fotspår. Dottern Birgitta (född 1946) arbetar som postkas-sörska på Råå i södra Helsingborg, medan hennes sex år yngre bror Sven har egen firma inom plåt- och ventilationsområdet.

Birgitta är gift med Hans-Olof Olsson, indianexpert och verksam inom skolområdet där han bland annat varit rektor. Tillsammans har de barnen Christina (tre barn) och Christian, båda gifta.

Sven har sonen Martin i ett tidigare äktenskap, men bor sedan länge i Rydebäck tillsammans med sin fru Susanne. De har barnen Benny (gift och ett barn) och Lena.

Min bror och jag

Bagarens äldste påg Lennart föddes 1939 och kom efter skolan att arbeta några år som brödutkörare åt sina föräldrar. Åren 1961–1972 var han bilskollärare och jobbade därefter under ett par år som busschaufför i Helsingborg. Sedan 1975 har han arbetat som inspicient vid Helsingborgs Symfoniorkester och sett till att pulpeter, noter och annan utrustning kommit på plats, oavsett konserterna har hållits på hemmaplan eller i Spanien, Tyskland eller USA. Fritiden ägnas bland annat åt stugan vid Västersjön och att sköta Slottshagskyrkans fastigheter och deras ekonomi.

Lennart är sedan 1962 gift med tidigare kontoristen Vanja (född Andersson). De bor i Helsingborg och har två adoptivbarn med indiska rötter, Ingela och Tomas, födda 1974 respektive 1976. Ingela arbetar som förskollärare och är sedan 1999 gift med Peter Gustavsson. Sonen Tomas arbetar på läkemedelsföretaget Pharmacia och bor sedan några år ihop med Veronica Hellström.

För egen del började de yrkesverksamma åren i bageriet och jag var sedan bland annat under åtta år lagerarbetare på en grossistfirma innan jag 1974 anställdes vid polisen i Helsingborg. Under tjugo år jobbade jag där i varierande grad och längd som fotograf, vaktmästare och facklig företrädare. De senaste åren har jag dock lyckats koncentrera mig på att ansvara för polisområdets information till massmedia.

I samband med militärtjänsten 1968–69 träffade jag Ingemo (född Larsson). Vi gifte oss 1971 och bosatte oss först i Glumslöv innan vi 1978 flyttade till Rydebäck. Ingemo hela tiden arbetat med barn och vuxna med olika slags utvecklingsstörningar. Sonen Pär (född 1975) har utbildat sig till systemvetare vid universitetet i Örebro. Johan (född 1978) har samma inriktning som sin bror och studerar IT vid Blekinge tekniska högskola i Ronneby.

Lennart och hans bror

Uppgiftslämnare

Utöver de släktingar som på olika sätt bidragit till min släktberättelse har ett antal andra personer välvilligt delat med sig av minnen, faktauppgifter och annan information. En kort presentation av några av dem är oneligen på sin plats!

Allan Andersson

Tidigare bröduktöraren Allan Andersson bor sedan 1976 på Slöjdgatan i Billesholm tillsammans med sin fru Inger. Dottern Anneli, som också bor i Billesholm, är polis och har två barn.

Allan hade efter sin tid som bröduktörare hos mina föräldrar stora framgångar som bilförsäljare och arbetade inom den branschen fram till pensionen. Allan har alltid varit en aktiv och engagerad föreningsmänniska och var under tjugofem år ledare för Billesholms Brottarklubb. Han har hållit i många loppmarknader och arrangemang och är initiativtagare till det årliga motionsloppet Cykel Grand Prix.

På samma gata och i villorna intill bor för övrigt två andra personer som också arbetade på Selleberga-Billesholms Bageri, nämligen Ove Nilsson och Inger Hansson.

Bertil Andersson

Efter att i mitten av 1950-talet ha slutat arbeta som bagare på Selleberga-Billesholms Bageri kom Bertil Andersson till Stenströms skjortfabrik i Helsingborg,

där han arbetade som tillskärare av stjärkragar och manschetter. 1958 anställdes han på grossistfirman Wiggardt & Co i Helsingborg, först som lagerarbetare och sedan på reklamsidan där han fick nytta av sina färdigheter som fotograf. Sedan det gamla anrika grossistföretaget lagts

ner i mitten på 1980-talet kom Bertil till efter ett tag Kommunalarbetsförbundet i Helsingborg, där han jobbade tills han 1995 accepterade ett erbjudande om avtalspension.

Bertil var i unga år mycket tillsammans med min bror Lennart och de mopedsemestrade bland annat ihop. Själv var jag arbetskamrat med Bertil på Wiggardt & Co ett antal år och vi har också arbetat tillsammans i Slottshagskyrkans ungdoms styrelse.

Förutom fotografering är Bertils stora intresse Storbritannien. Förr om åren åkte han ofta dit på engelskkurser och semestrar. På senare år har han ägnat mycket av sin tid åt sina åldrande föräldrar, där idag endast fadern Gösta är i livet.

Inger och Gunnar Hansson

Inger och Gunnar Hansson

Inger Hansson, som på 1950- och 60-talet var butiksbiträde i bageriet i Billesholm, gifte sig 1956 med cykelhandlarsonen Gunnar Hansson. Inger och Gunnar bor idag på Slöjdga-

tan i Billesholm, medan deras 35-åriga dotter bor i Helsingborg och arbetar som lärare i Ängelholm.

Inger fortsatte att arbeta i bageriets butik de år Ove Nilsson drev bageriet, men blev sedan hemmafru. Maken Gunnar övertog 1966 tillsammans med sina syskon faderns cykelaffär och bensinstation. Rörelsen såldes dock efter några år, men Gunnar jobbade vidare som anställd ett antal år innan han började på Gullfibers verkstad där han stannade till pensionen.

Siw Johansson

Ethel och Åke Bengtssons dotter Siw växte upp vid torget i Billesholm och gick i söndagsskola tillsammans med min bror Lennart hos min morfar på Betel. Hemorten trogen bor hon sedan många år i villa i Billesholm tillsammans med maken, numera pensionerade försäkringsmannen Karl-Åke Johansson.

Till vardags är Siw sedan åtskilliga år receptionist vid polisen i Bjuv och är således liksom dottern Annika – som för övrigt bor med sin familj på Ljungsgrård – arbetskamrat till mig.

Rolf Kadanik

Rolf Kadanik, som för fyrtio år sedan var förman på mina föräldrars bageri i Helsingborg, har sedan 1960-talet bott i en lägenhet på Handelsmansgatan tillsammans med sin Ingeborg. Sönerna Bengt och Kenneth bor med sina familjer också i Helsingborg.

Efter bageritiden arbetade Rolf Kadanik på Trafikverket i Helsingborg fram till pensioneringen 1992. Hans stora fritidsintresse är idrott och i den lilla trevliga lägenheten finns många pokaler och plaketter, främst från olika tennissammanhang.

Rolfs far Josef Kadanik kom från Tjeckoslovakien och gifte sig med en helsingborgska. När Rolf var två månader gammal annonserade hans föräldrar efter fosterföräldrar åt honom. Viktor och Stina Larsson i Bjuv tog då hand om Rolf och behandlade honom som sin egen son, något Rolf gärna och med stor värme berättar om. Rolf blev också längre fram adopterad av Larssons.

Rolfs biologiska föräldrar hördes aldrig av och när Viktor Larsson under kärva och fattiga krigsår skrev till dem med vädjan om bistånd fick han svaret ”Är där mat till er andra är där min själ till Rolf också!”

– Josef hade en dansorkester tillsammans med sina två bröder. När dom spelade på Folkets Hus i Bjuv var jag där i kikade i dörren på dom, säger Rolf. Men nån av kompisarna kunde inte tåla utan talade om för Josef att jag var där. Då stack Josef ut och skulle ha fått i mej, men då stack jag som sören. För jag ville inte träffa honom!

Först när Rolf gått färdigt skolan och kunde börja tjäna pengar blev föräldrarna intresserade av honom och försökte att få honom att flytta hem.

– De ville jag skulle vara med och spela i orkestern, men jag hade ju inte musiköra för fem öre! Jag är glad att jag aldrig började med det, för det var mycket sprit i dom sammanhangen. Jag har alltid lyckats hålla mig ifrån sådant.

Lika svårt som Rolf har att förstå sina biologiska föräldrars agerande, lika tacksam är han över det liv han fick leva hos Viktor och Stina och deras döttrar Maj-Britt och Lilly.

– Det är ingen som har så mycket att vara tacksam för som jag!

Rolf Kadanik
i ungdomens dagar

Gunnar Kjellander

Gunnar Kjellander, allmänt kallad ”Kjille”, växte upp i bruksmiljö i Rejmyra i Östergötland och utbildade sig sedan till pastor inom baptistsamfundet.

Gunnar var pastor i Helsingborg åren 1964–1977 och påverkade genom sin vidsynhet, öppenhet och starka samhällsengagemang många av oss som då hörde till de yngre i Slottshagskyrkan. Han ledde församlingen under en tid när tyngdpunkten i verksamheten försköts till att bli mer utåtriktad och öppen för intryck utanför kyrkväggarna. Hans attityd och engagemang gjorde honom också allmänt känd och respekterad i samhället.

1977 flyttade Gunnar med sin familj till Östergötland och var fram till pensioneringen pastor i baptistförsamlingen i Linköping. För några år sedan köpte Gunnar och hans fru Lisbeth ett gammalt kapell på Gotland som de gjort om till sommarbostad.

Åke och Carla Larsson

Sedan 1940-talet har Åke och Carla Larsson tillhört Helsingborgs baptistförsamlings profiler. Åke var under åtskilliga år ordförande medan Carla var sångsolist, organist och körledare.

Under sitt yrkesverksamma liv var Åke chef för Helsingborgs slakthus, medan Carla arbetade som lärarinna. Som pensionärer sedan ett antal år tillbaka åker de gärna till sonens hus i Torekov eller reser till Florida.

Ernst Olsson

Ernst Olsson är född 1920, ungefär samtidigt som fadern startade tryckeri i Billesholm. 1931 flyttade tryckerirörelsen in i gamla Ljungsgårds skola, tills man en bit in på 60-talet byggde nytt tryckeri. Under tiden hade Ernst taget över tryckeriet från fadern.

– I början av 1940-talet gick det ju knackigt för många småföretag och naturligtvis för oss också. Men i och med att Findus drog igång och utvecklades kunde vårt företag leva vidare, tack vare allt jobb vi gjorde åt dom och Gullfiber. Vi har väl framförallt varit något av ett serviceföretag till dom två stora företagen. Sedan, som en hobby vid sidan om och utan att det lönade sig, hjälpte vi Josef Nilsson att göra Vi Billesholmare. Annars hade han ju aldrig fått ut den.

Josef Nilsson var en verklig hembygdsentusiast som fotograferade, filmade och samlade material om Billesholmstraktens historia och samtid. Med start 1954 skrev och utgav Josef Vi Billesholmare ända fram till sin död sommaren 1976. Under Ernst Olssons ledning återupptog Billesholmstraktens Hembygdsförening året därpå utgivandet av en hembygdstidning, denna gång under namnet *Gruftan*.

Hans Persson

Hans "HP" Persson är en man det svänger om, oavsett han skriver artiklar om jazz- och dansorkestrar, ger ut bildberättelser eller drar på sig dragspelet. Jazzen är hans stora musikintresse och han är även en hängiven tecknare som gärna tar sina motiv från musikens värld.

HP är jämnårig med min bror Lennart och de var för övrigt klasskamrater under ett par år i realskolan. Efter skolan jobbade Hans som så många andra billesholmare på "glasullen" och var därtill flitig musikant, främst bakom trumsetet.

Efter hand blev dock hans hälsoproblem sådana att han övergick till att utveckla sina musikaliska och historiska intressen, något han omsätter genom att bland annat skriva artiklar åt den lokala dagspressen. Tillsammans med Lasse Olsson, som för ett antal år sedan övertog fadern Ernst Olssons tryckeri, har han även de senaste sju åren gett ut fotodokumentationen *Billesholm från en svunnen tid*, en samling årligen återkommande glimtar från flydda tiders Billesholm.

Ingvar Sjöberg

Ingvar Sjöberg föddes 1932 och är enda barnet till Bror och Nancy Sjöberg. Ingvar har under hela sitt liv bott i huset på Torekullsvägen i Billesholm. Han har tre barn i trettioårsåldern, varav en av dem idag äger optikaffär i Bjuv.

Efter skolan arbetade Ingvar först ett par år på ett hönseri, sedan på snickeri och därefter i närmare trettio år på Gullfiber. Där gjorde han utrustning av platina som användes i arbetet med att omvandla det smälta glaset till fibrer.

Ingvar gillar maskiner och apparater och har byggt en rejält tilltagen verkstad/garage i ena ändan av den tomt hans föräldrar under många år delade med mina morföräldrar.

Skinneholm 23:72 idag

Maja Snäll

Maja Snäll föddes 1918 och är för billesholmarna främst känd för den kioskrörelse hon under många år drev vid järnvägsstationen och idrottsplatsen. Utöver kioskrörelsen arbetade Maja Snäll under ett tiotal år på Gullfiber och hade också under några år hand om serveringen i folkparken. Sjukdom gjorde att hon fick lämna kioskverksamheten i slutet av 1950-talet. Maja bor sedan några år tillbaka på vårdhemmet Ekhaga i Billesholm.

Tack för hjälpen!

Den släkthistorik jag sammanställt har till stor del baserats på de intervjuer som såväl släktingar som andra personer ställt upp på. Intervjuerna genomfördes under 2000 och 2001, med undantag från den inspelning jag gjorde med min far Hugo Nilsson i augusti 1988. Till stor hjälp har också varit de uppgifter, foton och annat intressant material som jag på olika sätt fått ta del av.

Utöver de som i sin tjänst på pastorsexpeditioner, kommunkontor, landsarkiv, tidningar och tingsrätter lämnat betydelsefulla uppgifter vill jag speciellt tacka följande personer:

Kjell-Arne Alvelund, Hässleholm
Allan Andersson, Billesholm
Eva Andersson, Helsingborg
Bertil Andersson, Billesholm
Marianne Bengtsson, Lund
Fred o Margareta Bergqvist, Uppsala
Bertil Bjäre, Förslöv
Ulla Björklund, Lund
Valborg Carlsson, Lund
Inger o Gunnar Hansson, Billesholm
Agne Jepson, Karlskrona
Torgny Jepson, Lund
Siv Johansson, Billesholm
Karl-Erik Jönsson, Höör
Rolf Kadanik, Helsingborg
Gunnar Kjellander, Linköping
Åke o Carla Larsson, Helsingborg
Anita Linhem, Stenungssund
Ing-Britt Lundin, Åhus
Anders o Monica Netterheim, Höör
Åke Netterheim, Hjärup
Bertil o Britt-M Nilsson, Staffanstorp
Carin Nilsson-Green, Helsingborg
Disa Nilsson, Hurva
Ester Nilsson, Lund
Gustaf Nilsson, Höör
Johan Nilsson, Ronneby

Lennart Nilsson, Helsingborg
Ulla Olausson, Helsingborg
Birgitta Olsson, Hässleholm
Ernst Olsson, Landskrona
Marianne o Lennart Olsson, Vinslöv
Olle Olsson, Hässleholm
Björn Persson, Borås
Boo Persson, Hökerum
Hans "HP" Persson, Billesholm
Lars Inge Persson, Brämhult
Lennart Persson, Torslanda
Roland o Birthe Persson, Helsingborg
Bertil Rosengren, Bjuv
Karla Sahlin, Vänersborg
Carl Johan von Schwerin, Skarhult
Ingvar Sjöberg, Billesholm
Allan Sjöström, Veberöd
Evy Sjöström, Södra Sandby
Irene Sjöström, Lomma
Kurt Sjöström, Malmö
Magne Sjöström, Arlöv
Pierre Sjöström, Hjärup
Svea Sjöström, Helsingborg
Maja Snäll, Billesholm
Gunilla Stureson, Vittsjö
Inez Svenningsson, Västra Frölunda

Ett stort och varmt tack till er alla!

Charley Nilsson
December 2001

Man har ju lite minnen

**Släktingar och annat folk
genom två sekler**

Sommardag på morfars trappa. Berghem, Ljungsgård 1950.

© Charley Nilsson 2001

Vindögatan 62
257 33 RYDEBÄCK
042-22 27 75

charley@hem.utfors.se